

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

G. CĂLINESCU
ISTORIA
LITERATURII ROMÂNE
(COMPENDIU)

LITERA

CHIȘINĂU 1998

CZU 859. 0. 09

C 14

NOTĂ ASUPRA EDITIONII

Textele se reproduc după:

George Călinescu. **Istoria literaturii române. Compendiu.**
Editura Națională Mecu, S. A. București, 1945.

George Călinescu. **Istoria literaturii române. Compendiu.**
Editura pentru Literatură. București, 1968.

George Călinescu. Opere. Vol.15. **Principii de estetică. Istoria literaturii române. Compendiu.** Editura Minerva. București, 1979.

George Călinescu. **Istoria literaturii române. Compendiu.**
Repere-istorico-literare de Andrei Rusu. Seria "Patrimoniul". Editura Minerva.
București, 1983.

Textele, cu unele excepții în ceea ce privește stilul autorului (precum și a
autorilor citați...), respectă normele ortografice în vigoare.

Coperta: *Isai Carmu*

ISBN 9975-904-70-X

© «LITERA», 1997

TABEL CRONOLOGIC

1899 G. C[linescu s-a n[scut la 19 iunie la Bucure-ti. O parte din copil[rie =i-o petrece la Boto=ani, apoi la Ia=i, unde urmeaz[primele dou[clase primare, la =coala "Carol I" din strada Toma Cozma. Continu[=coala primar[la Bucure-ti, apoi, tot aici, gimnaziul (la "+incal") =i liceul (la "Gheorghe Laz[r"]), unde are ca profesori pe C. Giurescu, Gr. T[u=an, Hildebrand Frollo, poet =i traduc[tor din Catul.

Referitor la anii copil[riei =i adolescen\ei sale, G. C[linescu noteaz[:

"Casa din Boto=ani, unde am copil[rit, mi se p[rea colosal[(=i probabil era modest), treptele peronului imense ca ale bisericii Sf`ntul Petru [...]. Exemplificarea lui Condillac cu trandafirul ca prim[percep\ie]mi vine]n minte c`nd m[g`ndesc la suavitata care m[umplea lu`nd]n m`n[=i mirosind un trandafir din gr[din[[...]. Boto=anii]mi de=teapt[de asemeni senza\ia merelor. Am c[utat de atunci zadarnic un m[r ca acela mu=cat nu pot s[=tiu unde, la \ar[, l`ng[Boto=ani. Poate am g[sit =i mai bune, nu mai aveam]ns[cerul gurii de la 4 ani. M[rul era imens, cu o carne rece ca z[pada =i de o arecal[paradiziac[. De la Ia=i mi-aduc aminte de o p`ine cu lapte, un fel de chifl[mai mare pe care am m`ncat-o]ntr-o convalescen\[=i pe care, fire=te,]nt[rindu-se superficial[palatal[, n-o voi mai]nt`lni-o niciodat[. [...] De Boto=ani se leag[amintirea unei pagode enorme]ntr-o p[dure de arbori monstruo=i. P[durea era a=a de deas[]nc`t, merg`nd prin ea, de oboseal[, m-am]mboln[vit.[...] P[durea era parcul, dar azi, rev[z`ndu-l, mi s-a p[rut c[]n definitiv impresia mea nu era prea exagerat[. El d[o puternic[senza\ie de labirint vegetal.

Str[zile din Boto=ani sunt largi =i pustii =i de=i am fost dus prin ora= nu mi-a r[mas]n minte dec`t ideea unui infinit..."

]n timpul r[zboiului se refugiaz[]n Moldova, pierz`nd contactul cu =coala. Dup[propria m[rturisire (*Rememor[ri*,]n *Na\iunea*, 25 dec. 1947) ideea de literatur[i-a ap[rut]n mod spontan.

1919 Dup[r[zboi,]n toamna anului 1919, se]nscrie la Facultatea de litere din Bucure-ti. E custode la biblioteca facult[. Are ca profesori pe: N. Iorga, P. P. Negulescu, M. Dragomirescu, Ovid Densusianu, V. P`rvan, Ramiro Ortiz, Onciul. Acesta din urm[, decanul Facult[.ii,]l recomand[ca paleograf la Arhivele statului. G. C[linescu organizeaz[biblioteca Arhivelor. Preg[te=te,

- la seminarul de literatur[, condus de M. Dragomirescu, lucr[rile: *Duiliu Zamfirescu: Ghetsemani; N. Filimon: Nenorocirile unui slujnicar* (în an. I, 1919—1920); *Calderon: Judec[torul din Zalamea* (an. II, 1920—1921); *Al. Russo: C`ntarea Rom`niei; G. Top`ceanu: Balada chirie-ului gr[bit* (cf. O. Papadima: *Din anii studen[iei, Revista de istorie -i teorie literar[*, nr. 3—4, 1965).
- 1921 C[l]tore=te, prima dat[, în Italia.
- 1923 }=i ia licen[ă. Traduce *Un om sf`r=it* de Papini. }ncep`nd din luna martie, figureaz[pe lista corpului didactic al liceului “+incai” din Bucure-ti, pentru disciplina “filozofie”. }=i continu[studiile la +coala rom`n[din Roma, aflat[sub direc[ia arheologului Vasile P`rvan. Face cercet[ri arhivistice asupra istoriei |r[rilor Rom`ne, expuse în dou[lucr[ri: *Alcuni missionari cattolici italiani nella Moldavia dei secoli XVII e XVIII, 1925* =i *Altre notizie sui missionari cattolici nei paesi romeni, 1930*.
- 1924 Particip[la redactarea revistei *Roma*, ap[rut[la 1 ianuarie, sub conducerea profesorului Ramiro Ortiz. }ncerc[rile literare ale lui G. C[linescu sunt mai vechi. }n 1919 trimitea versuri =i “cuget[r]” la *Sbur[torul*. }n nr. 7 din 31 mai, D. N.[anu] r[spunde lui G. C[lin la rubrica *Coresponden[literar[*, reproduc`nd versuri insignifiante. La 27 sept., 1919, la *Po=ta redac[iei*, Lovinescu d[, în *Sbur[torul*, un nou r[spuns: “G. C[linescu — C`teva cuget[ri sunt spirituale, dar e at`t de greu de urm[rit originalitatea în cuget[ri”. }n alt r[spuns (15 nov.) se confirm[primirea unor “lucruri promi[toare”. }n *Roma*, G. C[linescu traduce din *Decameronul lui Boccaccio*, scrie despre *Luigi Pirandello* =i *pirandellismul, Sf`ntul Francisc, s[r]cu[ul lui Cristos, Alfredo Panzini* =i *Alfredo de Bosis*.
- 1926 Debuteaz[, ca poet, în *Universul literar*, aflat sub direc[ia lui Perpessicius. Primele versuri (10 dec. 1926) interpreteaz[o secven[ă din *Divina Comedie: Nova mihi apparuit Beatrix*. Mai public[: *Vedenii, Ceasornicul*. }n *Sbur[torul* |i apar poezii (*Idolatrie, Inviolabila aeternitas*) în stilul solemn al lui Ion Barbu. Public[, de asemenea, versuri în *Sinteza (Metamorfoze, Apari[ie), Via[ă literar[(Preistorie, Gr[dini)* etc.
- 1926 — 1927 Profesor de italian[=i francez[la liceul “+incai”. Cu o singur[]nterupere, în 1928, figureaz[aici, ca profesor, p`n[în 1935. Coleg cu E. Lovinescu, I. M. Ra=cu, Al. Graur, N. N. Condeescu.
- 1927 — 1928 G. C[linescu se dedic[activit[ăii critice. }n *Roma* apare un portret al lui Benvenuto Cellini. }ntors din Italia, în v`rst[de 28 de ani, autorul versurilor ap[rute în *Universul literar*=i *Sbur[torul* ar fi dorit s[capete confirmarea talentului. A=teapt[, de aceea, opinia lui G. Ibr[ileanu =i E. Lovinescu: “De verdictul lor — m[rturise=te criticul undeva — depindea]ntreaga carier[a mea =i]ncrederea în mine”. Verdictul se las[a=teptat =i G. C[linescu, lu`nd t[ceera un r[spuns, renun[ă la scris =i “renun[ărea aceea se cheam[critic[”. Con=tiin[ă voca[iei lui critice, afirmate =i mai]nainte, se cristalizeaz[acum

deplin. “S-a ispr[vit — zice el]n *Universul literar* (1928): *Din carnetul unui critic* — e de ne]n]turat — sunt critic. Aristarc mi-a zis: E-ti critic. Am vrut s[comunic emo\iunea unei strofe unui prieten poet, dar mi-a r[spuns cu imputare: Cum? Mai scrii versuri? E-ti critic.]ntr-adev[r, sunt critic.”]n *Via\la literar*], condus[de I. Valerian, in\iaz[,]n nr. 33, 1927, rubrica de *Literatur*] *str[in]*], unde comenteaz[,]ntr-un stil critic fixat, cu toate atributele “c[linescianismului”, pe Pirandello, Jean Richepin, Henri Barbusse, Papini, Giovanni Gentile, Paul Valéry etc. Tot aici polemizeaz[cu E. Lovinescu, Vladimir Streinu, Mihail Dragomirescu.]n 1927 scoate, cu G. Nichita, revista *Sinteza*. De re\inut articole despre Eminescu =i Arghezi.

Mai colaboreaz[la *Sbur[torul, G`ndirea*. Din ace=ti ani dateaz[polemica lui G. C[linescu cu reprezentan\ii noii spiritualit[\i. Mai t`rziu ironia lui se extinde =i asupra ortodoxi=tilor,]n scrierile c[rora, zice criticul, coboar[sf`ntul mucenic Evlampie, sf`ntul ierarh Averahie, preafericitul Mamant etc.

1928 Scurt popas timi=orean, ca profesor.

1930 Scoate revista *Capricorn* (nr.1 =i 2, 1930), din care re\inem eseu anti-g`ndirist: *De disparitione angelorum*.

1932 Apare *Via\la lui Mihai Eminescu*, primit[favorabil de G. Ibr[ileanu, Paul Zarifopol, Pompiliu Constantinescu, M. Ralea, +. Cioculescu etc. “Cartea d-lui C[linescu, zice G. Ibr[ileanu, specialist]n materie,]\i]mbog[\e=te cuno=tin\ele despre Eminescu,]\i d[o imagine complet[a lui — =i pl[cerea de a]ncerca s[o retu=ezi — te]nc`nt[ca o oper[de art[, fiindc[,]n limitele genului ei, este o oper[de crea\ie, =i,]n sf`r=it, are calitatea eminent[de a te face s[g`nde=ti. Este, dup[umila mea p[rere, monumental cel mai impun[tor ce s-a ridicat p`n[ast[zi lui Eminescu.”

Biografia scandalizeaz[]ns[pe “eminescologi”.

]n *Rom`nia literar*] (nr. 8, 1932), G. C[linescu declar[lui Camil Baltazar, privitor la *Via\la lui Mihai Eminescu*: “A= fi putut str`nge]n volume articole de critic[risipite de c`iva ani prin reviste, mult mai atr[g[toare]ntr-un fel, dar mi-am zis c[nu se cade unui critic rom`n s[p[=easc[]n arena literar[cu preocup[ri recente,]nainte de a=fi fi dat verdictul =i a=fi fi]ncercat puterile cu marii reprezentan\i ai spiritului de crea\ie rom`nesc. Mi-am f[cut deci o profesie de credin\] de a]ncepe cu Eminescu, f[r] de]n\elegera c[ruia examenul de critic al cuiva este pierdut.”

Paralel, public[,]ndeosebi]n *Adev[rul literar =i artistic*, documente eminesciene, interpret[ri ce vor intra, apoi,]n *Opera lui Mihai Eminescu*.

Colaborare intens[, cu articole, cronici, eseuri la *Adev[rul literar =i artistic, Rom`nia literar*], *Vremea, Via\la rom`neasc*] etc.

1933 Codirector al *Vie\ii rom`ne=ti*. Revista se mut[la Bucure=ti =i G. Ibr[ileanu recomand[, al[turi de Mihai Ralea, pe G. C[linescu pentru a lua direc\ia

publica\iei. “}n urma binevoitoareii d-voastr[recomand[ri — scrie G. C[linescu lui G. Ibr[ileanu — mi s-a dat }ns[rcinarea s[m[ocup de *Via la rom`neascf*. Dup[cum ve\i vedea, mi-am luat aceast[misiune }n serios. Am alc[tuit }mpreun[cu d-nii Ralea =i Sevastos un program de lucru [...]. Dup[planul nostru, care are la baz[ierarhia sub specia valoarea =i a timpului, num[rul viitor trebuie s[se }nceap[cu un articol critic sau cel pu\in cu recapitul[ri }n leg[tur[cu existen\}a *Vie\ii rom`ne-ti*, semnate de d-voastr[...” }ntr-o not[la *Miscellanea* (martie 1933), G. C[linescu formuleaz[ideile sale despre misiunea unei reviste: “O revist[este un organism colectiv }n care esen\}a e de natur[principial[, abstract[, colaboratorii fiind simple accidente. Ea simbolizeaz[continuitatea unei culturi, unitatea }n devenire, tradi\}ia =i societatea care tr[ie=te prin explozii succesive =i }n care indivizii =i ideile se urmeaz[antitetic, f[r[sinteze conciliatoare.” R[m`ne }n conducerea *Vie\ii rom`ne-ti* p`n[}n vara anului 1934.

Apare *Cartea nun\ii*. Fragmente din roman (*Casa cu molii, O gal[de box, Ce are Vera noastr[* etc.) ap[ruser[anterior }n *Adev[rul literar =i artistic =i Rom`nia literar[*. Romanul r[spundea unei cerin\}e de adaptare a prozei rom`ne-ti la rela\iile de via\ }mpuse de societatea modern[. “Omul =i femeia de azi — spune G. C[linescu }n *Rom`nia literar[* (1932) — tr[iesc }n ora=ul concret cu baruri, teatre, cinematografe =i cafenele, cu case de mode =i bazinuri de }not [...]; tinerimea }=i concretizeaz[sentimentalitatea nu }n Romeo =i Julieta ci }n Ramon Novarro =i Greta Garbo.” Romancierul trebuie, }n consecin\[, s[}mbrace smokingul =i costumul de baie, s[frecventeze ringul =i barul etc.

Cartea nun\ii e, dup[opinia autorului, “un roman liric, la modul grec, lu`nd ca model *Daphnis =i Chloe* de Longos, Schematism psihologic, descrip\}ie de atmosfer[, chiar elemente de o cert[facilitate, }n scopul petrecerii, erau prev[zute =i p[reau }ng[duite }ntr-o literatur[st[p`nit[de proza liric[a lui Sadoveanu =i }n care paginile de savoare ale lui Damian St[noiu sunt admise.” Cartea e }nt`mpinat[favorabil de E. Lovinescu, Pompiliu Constantinescu, cu u=oare rezerve. “}n *Cartea nun\ii*, zice E. Lovinescu, nu primeaz[analiza psihologic[, cum ar fi fost de a=teptat, ci inten\}ia pur epic[. }nceputul romanului cu }ntoarcerea }n \}ar[a eroului }n trenul de Predeal nu pune }n fa\ vigoarea descriptiv[a peisagiului carpatin }n care plasticul se ridic[la viziunea geologului. Scriitorul vede =i =tie proiecta...”

1934 — 1936 Apar cele cinci volume care constituie *Opera lui Mihai Eminescu (Filozofia teoretic[, Filozofia practic[, Cultura, Descrierea operei, Cadrul psihic, Cadrul fizic, Tehnica, Analize, Eminescu }n timp =i spa\iu)*. Lucrarea e, dup[precizarea lui G. C[linescu (*Postfa\}*), “un studiu de critic[cu un m`l mai greu de istorie literar[”. Cum unele judec[\i pot scandaliza, “}ntr-at`t critica

- eminescian[s-a m[rginit]ntr-o rutin[oral[=i=colar[", autorul avertizeaz[c[a dat extindere documenta\iei,]nt`mpin`nd astfel obiec\iile vagi.
 "Cei mai deda\i cu emo\iile reci ale criticii ne vor l[uda mai pu\in pentru munca "umil[", "onest[" =i vor ghici inten\ia noastr[de a nu face uz de talent, de a nu]n[bu=i opera eminescian[]n propria noastr[sentimentalitate =i stilistic[. Am dorit a face ceea ce Sainte-Beuve numea fiziologia operei, istoria ei natural[(*Pensées*), adic[acea direc\ie]nceput[=i f[r[zgomot care, prin exactitatea =i cur[\enia ei,]nr`ure=te mai ad`nc asupra spiritului."
- 1936 — 1937 }=i trece, la Ia=i,]n ziua de 23 noiembrie 1936, doctoratul]n litere =i filozofie cu o tez[despre *Avatarii faraonului Tlâ: Analiza literar[a unui manuscris eminescian*, iar ca tez[complementar[: *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. I, II. Comisia e format[din I. M. Marinescu, M. Ralea, Iorgu Iordan, Octav Botez =i O. Tarfali.]n octombrie 1937, e numit conferen\iar de estetic[=i critic[literar[la Universitatea din Ia=i. Definitivat pe acest post]n 1942 (cf. Acad. Iorgu Iordan: *G. C[linescu =i Universitatea din Ia=i, R.I.T.L., nr. 3—4, 1965*).
 Apare volumul de *Poezii*. Academia distinge,]n 1936, *Opera lui Mihai Eminescu* cu premiul "Hamangiu".
- 1938 *Via\ea lui Ion Creang[=i Enigma Otiliei*. Romanul e primit bine de critic[=i autorului i se prevede o fructuoas[carier[de prozator. "Romanul d-lui G. C[linescu — zice Pompiliu Constantinescu — este unul din cele mai bune romane din ultima vreme. De o construc\ie sigur[, cu o intui\ie social[=i psihologic[de solid realism, de un adev[r sufletesc ad`nc =i de nuan\ie suflate=ti revelatoare — *Enigma Otiliei* se claseaz[printre operele de]nt`ia m`n[ale epiceii noastre urbane."
- 1939 Editeaz[cursul de poezie \nut la Universitatea din Ia=i: *Principii de estetic[*. La 1 ianuarie scoate *Jurnalul literar*, foaie s[pt[m`nal[de critic[=i informa\ie literar[. Redac\ia revistei figura, nominal, la sediul libr[riei editoare Ath. Gheorghiu, str. Cuza-Vod[, nr. 54;]n fapt, redac\ia se afla la G. C[linescu acas[.]n str. Ionescu, nr. 4. G. C[linescu public[articole de direc\ie =i atitudine literar[, eseuri de istorie literar[, multe dintre ele intrate, apoi,]n *Istoria literaturii rom`ne*.]ine rubricile *Prostologhicon* =i *Cronica mizantropului*,]nceput[,]n 1933 (12 februarie), la *Adev[rul literar =i artistic*, sub pseudonimul AL=i, apoi, Aristarc. Programul revistei e definit]n nr. 13: *Avem un program*. El prevede formarea unei p[rturi de cititori constan\i, preg[tiv[intelectualice=te, "totala abstragere a literaturii de la orice judecat[str[in[de ea", exercitarea spiritului critic etc. Ajut[la editarea revistei G. Iva=cu =i Al. Piru.
- 1941 *Istoria literaturii rom`ne de la origini p`n[]n prezent*, o istorie estetic[a literaturii rom`ne.
- 1943 *+un sau calea netulburat[*, mit mongol. Colaboreaz[cu articole de atitudine patriotic[la *Vremea =i Rom`nia liber[*.

- 1944 — 1948 Intens[activitate publicistic[la *Vreame, Tribuna poporului* (nr. 1, 15 sept. 1944), *Lumea* (director: G. C[linescu; \ine *Cronica mizantropului* timp de doi ani, 1945—1946), *Na\iunea* (nr. 1, 20 martie 1946; sub conducerea lui G. C[linescu; apare p`n[]n 1949).
- 1945 *Istoria literaturii rom`ne*, compendiu. G. C[linescu e desemnat ca profesor titular la catedra de istoria literaturii rom`ne moderne de la Facultatea de litere din Bucure=ti. Deschide cursul cu o prelegere despre *Sensul clasicismului*.
- 1946 *Impresii asupra literaturii spaniole*. Public[eseul *Sensul clasicismului*, unde afl[m expus] concep\ia despre proz[a lui G. C[linescu.
- 1947 — 1948 Reapar\ia *Jurnalului literar*, ca buletin al catedrei de istoria literaturii rom`ne moderne din Bucure=ti. Programul revistei e acela=i: “Noul *J. l.* continu[]n general programul vechi cu excluderea aspectului popularizant. Pornind de la punctul actual el va str[bate literatura istoric, problematic =i critic,]n viziune sferic[, merg`nd p`n[la valorile universale =i p`n[la un concept despre lume prin fenomenologia artistic[.” G. C[linescu public[aici eseurile: *Istoria ca =tiin\ inefabil[=i sintez[epic[, Universul poeziei, Poezia “realelor”, “Domina Bona, Marino =i Gongora* etc.
- 1949 *Trei nuvele*; note de c[l]torie: *Kiev, Moscova, Leningrad*. G. C[linescu e ales membru al Academiei Rom`ne, director al Institutului de istorie literar[=i folclor =i, din 1952, redactor responsabil al revistei “*Studii =i cercet[ri de istorie literar[=i folclor*”. Aici public[]ndeosebi materiale documentare =i capitole rev[zute din scrierile sale mai vechi. Intens[activitate social[. E deputat acum =i]n anii care urmeaz[]n Marea Adunare Na\ional[.
- 1954 Apare *Bietul Ioanide*.
- 1955 Alte note de c[l]torie: *Am fost]n China nou[*.
- 1956 Public[*Studii =i conferin\e*.
- 1959 Apare monografia *Nicolae Filimon*.
- 1960 Romanul *Scrinul negru*.
- 1961 Invitat s[\in[ca profesor onorific cursuri speciale studen\ilor din ultimul an al Facult[\ii de filologie din Bucure=ti. Acum =i]n anii urm[tori a \inut prelegeri despre “megoloscopia” din versurile lui Alexandrescu, Alecsandri etc., consacr`nd apoi cursuri speciale lui Eminescu =i Creang[.
- 1962 Monografia *Gr. M. Alexandrescu*.
- 1963 Volumul de versuri *Lauda lucrurilor*.
- 1964 *Cronicile optimistului*.
- 1965 *12 martie* Data mor\ii lui G. C[linescu. }i apar, postum, volumele *Vasile Alecsandri =i Teatru*. Institutul de istorie literar[al Academiei prime=te numele lui G. C[linescu.

Eugen SIMION

PREFA | {

Volumul de față este “mica *Istorie a literaturii române*” pe care o anunțăm în prefața ediției celei mari, ca urmând a apare aproape numai decît după aceea. Publicarea lui a fost interzisă. El nu e o simplă prescurtare a ediției mari și nu scutește de lectura celei dinți, dimpotrivă, e un adaos în scopul de a rezuma impresiile generale. Nu sunt aici biografiile, amănunțele de istorie literară. Materia a fost prelucrată, și dacă în multe locuri cititorul va regăsi caracterizări din ediția mare, asta vine de acolo că un adevărat nu poate fi exprimat decît cu aceleași cuvinte. Am crezut că aș proceda greșit dacă din ambiția totală noutății aș fi riscat frazele inutile. De altfel, încă o dată, aceasta nu e o altă operă ci un indice critic la cea dinți. Acum, eliberat de obligația documentației integrale, am privit literatura română din avion, încercînd a stabili altitudinile, a proporționa valorile. La fiecare autor am scos în evidență numai ceea ce este realmente valabil artistic și, ținînd pe cît cu puțină pînă la neizbutite, în fiecare capitol am scos în fața cititorului scriitorii viabili și am lăsat în umbră pe culturali. În felul acesta cred că, citind ediția cea mare și apoi pe aceasta mică, cititorul se va lămurii asupra părții vii din literatură. N-am făcut ca alții care în compendii pun numai cifre goale și titluri de opere, ci și aici, și mai cu seamă aici, am vizionat materia organic și critic. Noi suntem încă puțin cunoscători de străini și am voit să le dau acestora (de vor putea citi cartea în românește ori în traducere) un sistem de impresii iar nu un serbocaj. Am pus o deplină obiectivitate, și acum ca și mai înainte, și e în interesul scriitorului român să mă îndrumeze acolo unde mi-a scapat un fapt sau o alegere. Iar cei tineri să nu arate acea nemulțumire egoistă de a nu li se fi dat importanța pe care poate și-o credeau, pentru că o istorie se cade să fie totdeauna puțin retrogradă, ca să nu piardă perspectiva eternului, și, de altfel, pe măsură accentuării valorii noilor scriitori, se vor face cuvenitele împliniri.

Ediția cea mare a fost violent atacată cu obiecții în tot exteriorul literaturii. Erau în general pretexte sub care se ascundeau nemulțumiri personale. Autorul a fost urmărit în viața lui profesională cu o strâmbătate și suportată cu dispreț și indiferență. Ce rost are acum a destăinui, în ton patetic, toate aceste mizerii inerente existenței? Ar fi să mă răzbu-

iar r[zbunarea e o vorb[lipsit[de sens]n c`mpul artei. Timpul r[m`ne nep[s[tor la micile noastre lupte, ochiul lui nu]mbr[]v=i-eaz[dec`t operele durabile. Poate oare cineva]ndr[]zni s[prevad[judec[]vile viitorului? E cu putin[ca victime, oric`t de demne, =i agresori s[fie]nghit[]vii deopotriv[de groapa just[, artistice=te, a uit[]rii.

S-au]ncercat =i timide critici =tiin[ifice. Ele erau ne]ntemeiate (de ar fi fost, ce greutate a= fi avut de a le recunoa=te =i a]ndrepta?). Adev[ratele vini n-au fost semnalate. E de la sine]n]vles c[opera nu putea fi perfect[, fie pentru c[era o]nt`ie]ncercare =i mai avea nevoie de ani de studii =i consolidare, fie c[un om este ceea ce este, incapabil de a=] dep[=i marginile. Altora le e deschis[putin[va de a repara¹.

O insinua]ie vie sus]inea c[autorul acestei istorii n-ar fi fost propriu unei atari]ntreprinderi din cauza firii sale susceptibile. Regretatul =i marele E. Lovinescu cultiva,]n bun[credin[, aceast[fals[imagine.]ntr-un articol,]n fond elogios pentru critic, dar care n-a fost publicat spre a nu se m`hni cu o polemic[oric`t de amabil[un om pe pragul mor]ii, repudiam judecata de mai sus:

“Dar acum — ziceam — s[dest[]nui domnului E. Lovinescu de unde vine sup[]rarea dincolo de orice limit[rezonabil[a celor despre care scriu, de=i textele trebuie s[par[celui]n afar[de chestiune extrem de inofensive. Vine din ruperea mea de orice rela]ii personale, din absen]a mea din lume. Eu nu sunt un contemporan cu scriitorii contemporani. Oamenii empirici]mi sunt indiferen]i,]ndep[]rta]i p`n[]n]tr-at`t]nc`t nu =tiu dac[unii sunt vii sau mor]i =i nu prind de veste trecerea lor de la via[la moarte. Pentru mine Traian Demetrescu =i Bacovia stau]n aceea=i zon[a rafturilor. Ardent =i capabil de

¹ Multe =tiri de am[]nunt au ie=it la iveal[dup[apari]ia primei edi]ii mari. Ele vor fi folosite mai t`rziu. Astfel, d. Augustin Z. N. Pop (*Din Eminescu necunoscut*, Cern[]u]i, 1942), la afirma]ia mea analitic[cum c[Eminescu cuno=tea pe economistul List, g[]se=te]n mss. =i articole probe directe. Acela=i (*Despre Aglae Eminescu, sora preotului*, Cern[]u]i, 1943) ofer[date precise =i documente despre Aglae: n[]sc. 7 mai 1852, la Ipote=ti, logodit[cu Drogl]]n 1870, c[]s[]torit[cu el la 7 ianuar 1871, v[]duv[la 10—11/22 noiembrie 1887, trecut[la catolicism la 13 febr. 1890, rec[]s[]torit[cu Gareiss v. Döllitzsturm, cinci zile mai t`rziu, moart[la 30 iulie 1900. Copii:* Victoria — 21 martie/12 aprilie 1872 † 24 aprilie/15 mai 1874, difterie; Gheorghe — * 15 aprilie 1874, Ipote=ti; Ioan — * 23 noiembrie 1875, Ipote=ti. Despre +erban Eminescu Acad. Rom. a c[]p[]tat documente noi. C. Stamati ar fi citit poezii moldovene=ti la generalul Bologovski, de fa[] fiind Pu=kin. Poetul rus s-ar fi amuzat de ciudata fonetic[a limbii rom`ne: “...Ce armonie este]n «Ciface Ippolit =i]n r[]spuns: boiaru: Saracual Murit?»” (A. V. Boldur, *Contrib. la studiul istoriei rom`nilor. Ist. Basarabiei*, v. III, Chi=]n[]u, 1940, p. 53—54). Dup[Th. Cornel (*Figuri contemp.*), N. N. Beldiceanu s-a n[]scut]n 1881.

iubire, f[r] ur[, fiindc[am de-a face rar cu fenomenalit[ile fizice, eu pot repudia, material vorbind, un t`n[r pentru motive de ordin profesional =i] n timp ce-l z[resc pe geam plec`nd sup[rat, s[deschid versurile sale =i s[le gust cu emo\ie. Cartea formeaz[pentru mine o realitate transcendent[, iar biografiile le-am scos din c[r]i =i din documente, nu din experien\a direct[. C`nd cineva insinueaz[c[judec dup[«simpatii» =i «antipatii» fiindc[spun despre Slavici c[omul era antipatic =i c[subordonez analiza omului interior biografiei pitore=ti, gre=e-te. Mai]nt`i c[socotesc pe Slavici nu prozator mare,]n dezacord cu unii critici. Al doilea, simpatia =i antipatia istoricului nu sunt reac\iuni imediate, ci dovezi de tr[ire a materiei. Un istoric se abstrage de prezent, dar nu se abstrage de orice con\inut sufletesc =i poate avea atitudini ideale. +i dealtfel]n cazul Slavici am voit a ar[ta c[Slavici]ntrune=te notele obiective, conven\ionale ale «omului antipatic». Indiferen\a pentru cauzele fizice ale operelor a f[cut s[nu urm[resc deloc statul personal al scriitorilor. Astfel articolul despre N. Iorga a fost compus pe c`nd autorul tr[ia =i e de ghicit ce enorm ar fi fost scandalul dac[*Istoria* ar fi ap[rut atunci. La moartea lui, regretat[de mine ca om]ntr-un fel care a putut s[m[primejduiasc[, n-am avut ce schimba, de=i aveam prilej de a o face. A=a stau lucrurile. }n acest]n\eles superior asigur pe d. E. Lovinescu de senin[tatea =i abstragerea mea fa\ de d-sa =i de al s[u curriculum vitae, ocupat cum sunt cu contemplarea operei sale. Pentru mine omul Lovinescu e o imagine simpatic[a unei v`rste mai tinere,]ns[]ndep[rtat[, ireal[, pierdut[]n negurile amintirii.”

Cei mai mul\i foloseau]mportiv[-mi o alt[no\iune, care prin falsificare a luat,]n critic[, un]n\eles peiorativ. Afirmau c[judec[ile mele sunt “subiective”. At`t de vehement[devenise acest[acuzare,]nc`t =i prietenii erau intimidai =i convin=i, iar unul din ei mi-a propus formula consolatoare c[“]mi fac din subiectivitate o obiectivitate”. }ns[la mijloc era numai o neaprofundare a principiilor estetice, curent[]n critica noastr[. Este absolut admis de c[tre to\i esteticienii c[momentul prim al criticii const[]ntr-o reac\iune de consim\ire ori de neconsim\ire la opera artistic[. A spune da ori nu, asta este critica]n substan\a ei. Subiectivitatea e inclus[, fiind vorba de o simpl[mi=care a subiectului,]ns[subiectivitatea nu]nseamn[sentin\ arbitrar[. Kant, oric`t de speculativ]n *Estetica* lui, a putut observa cu fine\ c[verdictul estetic (neconceptual prin defini\ie =i deci particular)¹ ajunge la

¹ Kritic der Urtheilskraft, Sec\ I, C. I, §.1: “Judecata de gust nu este deci o judecat[de cunoa=tere, adic[logic[, ci o judecat[estetic[; ceea ce]nseamn[c[fundamentul s[u nu poate fi dec`t curat subiectiv”. Vezi =i paragrafele urm[toare.

o pseudouniversalitate (nu]ns[universalitate absolut[ca]n judec[\\ile logice) care const[]n valabilitatea ob=teasc[a judec[\\ii,]n faptul adic[de a fi primit[de opinia public[=i ratificat[de timp. Criticul e subiectiv, dar nu arestat]n subiectul lui, ci]n rela\\ie continu[cu alte subiecte, =i tocmai aceast[contemporaneitate a reac\\iunii]n felurite subiecte constituie obiectivitatea criticii, adic[nearbitraritatea ei.

]ns[c` t[vreme cineva sus\\ine c[toat[critica se reduce la simpla reac\\ie a subiectului, pot exista atitudini estetice, nu articole de critic[literar[, care presupun mai mult dec` t un da sau un nu. +i nu este estetician, oric` t de refractar scientismului, ca B. Croce, care s[nu admit[c[peste mi=carea subiectului se adaug[, ca un substrat sau un control, considerarea obiectului¹. Cu alte cuvinte, criticul are de la oper[dou[serii de recep\\ii: impresii de gust =i o serie]ntreag[de reprezent[ri mai concrete ori mai abstracte, privind opera literar[ca obiect independent de subiectul estetic. Ori de c` te ori un critic face propozi\\ii care trec de la simpla afirmare sau negare afectiv[la contempl[ri ale operei ca obiect este un critic obiectiv. A spune despre o oper[c[e pesimist[ori optimist[, a te ocupa dar de ea ca complex ideologic, c[dezvolt[anume teme, c[sufer[anume]nr`uriri, c[a avut anume efecte, c[prezint[cutare structur[psihologic[sau c[reprezint[]n plan fictiv un anume univers etc. este a face critic[obiectiv[. +i orice critic a procedat astfel. Fire-te, nu-i nici un raport de necesitate]ntre lumea ideilor filozofice =i judecata de gust, =i criticul nu descrie obiectul dec` t c`nd are impresia c[are de-a face cu o oper[de art[. Dar a considera obiectul]ndelung este a-l \\ine]ndelung sub ochii privitorului, a constr`nge pe acest privitor s[se contamineze subiectiv de subiectul t[u. +i de fapt, oric` t n-ar fi leg[tur[]ntre structura obiectului =i ecoul lui estetic]n subiect, marii critici au izbutit totdeauna, printr-o astfel de explica\\ie a obiectului, prin fine observa\\ii exterioare momentului estetic, s[educe secolul la sensibilitatea lor. C[ci]n fond criticul, explic`nd, adic[desf[=ur`nd ceea ce este sintetic, implicit, nu dovede=te (cum gre=it se]n\\elege din abuziva expresie "explicare" luat[]n sens scientist) ci educ[, =i critica este]n fond o *caligogie*.

¹ Ilustrul critic spaniol Feijoo]=i d[dea seama perfect]n secolul XVIII de caracterul "obiectiv[\\ii".]n *Razon del gusto (Teatro critico universal*, III, Madrid, Ediciones de "La Lectura", 1926) afirma disputabilitatea gustului, atunci]ns[c`nd este "respectiv", adic[relativ,]ntemeiat pe reac\\iuni subiective: "temperament" =i "aprehensiune". Admitea]ns[un unghi adsolut, obiectiv, ridicat pe obiect: "En todos los g\\eneros de bienes hay bondad absoluta y respectiva. Absoluta es aquella que se considera en el objeto prescindiendo de las circunstancias accidentales que hay de parte del sujeto; respectiva, la que se mide por esas circunstancias."

Putem pricepe acum }n ce }n\eles imputarea de “subiectivism” aruncat[f[r] discern[m`nt ideologic criticii poate fi valabil[¹. Am studiat pe D. Bolintineanu. Studiul st[pe baza unei despuieri totale, ra\ionate apoi }n text, a operei poetului. Toate rela\iile ce se puteau face au fost f[cute: biografie extern[=i intern[, fixarea momentului istoric, politic =i literar, influen\ele literare sau numai sincronit[\i, descrierea operei cu ample citate, ideile generale, ideile estetice, mitologia, universul poetic, momentele poetice tipice, list[de teme, list[de epitete, list[de metafore, lexicul =i gramatica, versifica\ia =i fonetismul liric etc. Un oponent la critica mea poate ataca acest sistem obiectiv al recep\iei. Ar putea descoperi lec\iuni gre=ite ale textelor (obiect\ie filologic[]), rea interpretare a ideilor, unilateral[folosire a documentelor, produc`ndu-se altele care ar infirma observa\iile mele, despuiere insuficient[de elemente, }n baza c[rorora s-ar fi f[cut propozi\ii exagerate, folosire de informa\ii dubioase, ignorare de opere etc. }n judecata strict[de gust, const`nd }ntr-un da sau nu, chiar de ar avea dreptate, oponentul nu are dreptul s[protesteze cu }nvinuirea de subiectivism, c[ci acesta este tocmai momentul rezervat subiectului. El poate cel mult ancheta alte subiecte reputate ca foarte sensibile estetice=te (socotite capabile a emite judec[\ile cu validitate universal[de care vorbe=te Kant) =i constata singularizarea criticului. Dar asta nu e }nc[o dovad[, c[ci s-a v[zut }n istoria literaturilor ce obtuz[e majoritatea. Totu=i, av`nd }n vedere c[}n cazul Bolintineanu a trecut destul timp care s[favorizeze consolidarea unei opinii, confruntarea se poate }ncerca. Atunci s-ar vedea c`t de “universal[” }n sens kantian e judecata mea. }n Bolintineanu pre\uiesc =i detest tot ce au pre\uit =i detestat spiritele noastre critice oficiale. Contribu\ia mea st[doar }ntr-o percep\ie mai larg[a fenomenului =i }n expresia critic[, deci propriu-zis }ntr-o opera\ie *obiectiv[* mai ad`nc[.

Fiindc[}n fond “subiectivitate” e o vorb[goal[folosit[cu totul nelalocul ei }n critic[, unde distingem doar }ntre articole superficiale =i articole pline de miez. Chipul de a fi “obiectiv” al celui care se scandalizeaz[de “subiectivitate” este de multe ori fuga de orice judecat[proprie de gust prin articole-compila\ii care citeaz[“=tiin\ific” opiniile altora.

Se pune }n momentul c`nd apare aceast[carte foarte acut problema raporturilor scriitorului cu via\ea, }ntrebarea dac[se cuvine ca artistul s[r[m`n[}n “turnul de filde=” sau s[coboare }n v`ltoarea vie\ii. Ne }ntoarcem

¹ Unii }n\eleg prin subiectivism “reaua credin\”, denaturarea inten\ionat[. Motivarea obiectiv[}mpiedic[}ns[asemenea abuz, care e =i contrar defini\iei gustului. Kant: “Gustul e facultatea de a judeca un obiect... }n mod dezinteresat”.

mereu la problema “art[pentru art[” ori “art[cu tendin\”. Realmente, n-a fost niciodat[vreun conflict]ntre via\]=i art[]=i discordia e un efect al echivoc[rii termenilor. Autorul ca om trebuie s[aib[ideii]=i atitudini]=i s[le tr[iasc[intens. Cu c` t tr[ie=te mai puternic cu at` t suntem mai siguri c[va fi]n stare s[priceap[aspecte tot mai ad` nci ale existen\ei. Condi\ia este ca via\ a s[se subordoneze crea\iunii. Creatorul trebuie s[fie l[sat s[tr[iasc[, dar]n acela=i timp s[fie]nv[\at a se]ntoarce asupra lui]nsu=i, f[c` ndu=]i obiect de contemplare din propriul lui subiect. Lupta]n strad[]=i =ederea]n turnul de filde= sunt momente succesive]=i obligatorii, nicidecum antinomice. Dante, V. Hugo, Tolstoi, Eminescu au fost ni=te partizani plini de pasiuni politice. +i cu toate acestea opera lor este abstract[]=i etern[. Creatorul st[ziua, ca om,]n \ipetele cet[\ii,]n soare, iar noaptea se suie]n turn, sub lun[. Ziua prive=te lumea]n contingen\ a ei, noaptea]n absolut. Momentul prim e necesar,]nchiderea]n turn, aceea reprezint[faza artistic[. Astfel artistul este alternativ p[tima=]=i rece, om]=i luceaf[r.

]n critic[]ns[chestiunea e mai grea. Ca om politic nu po\i fi critic, ca critic nu po\i fi om politic. Aceste dou[ipostaze se separ[. Desigur, acela=i om poate fi]=i una]=i alta pe r` nd, poate fi prieten de idei politice cu un autor]=i un nemul\umit de literatura acestui autor; ori adversar politic al autorului]=i admirator al artei lui literare. Planurile se separ[. Simt repulsie s[spun unui poet de alte convingeri politice “fost poet”. Ca critic, m[]mbrac]n haine somptuoase cum f[cea Machiavel c` nd intra]n odaia lui de lucru,]=i socotindu-l pe scriitorul antipatic decedat sub raportul vie\ii, m[delectez numai cu opera lui, ca]=i c` nd ar fi anonim[. De aceea nu sunt admisibile]n profesia critic[unele excese. Un mare scriitor, chiar vinovat sub raport civic, r[m` ne mereu mare scriitor. Rebreanu este Rebreanu oricum]=i oric` nd. Arta este o expresie a libert[\ii, prin defini\ie, c[ci ea nu accept[limitele istoriei. Ea ne]nva\ a privi lucrurile de sus, ca pe ni=te fenomenalit[\i,]n perspectiva uria=[a mor\ii. Arta garanteaz[cea mai nobil[dintre libert[\i: libertatea de-a fi, o or[pe zi, singuri]=i inactuali.

Capitolul I

EPOCA VECHĂ

GE|II

Cea mai curentă prejudecată întreținută de noi în zilele noastre este că suntem o națiune tânără, bine-născută în stare de un frumos viitor. Asta dă un anumit optimism, însă nu e mai puțin prilejul unui aer protector din partea popoarelor vechi, ba chiar a unor pretenții de superioritate a cărei nații foarte de curând imigrate. Nici datele istoriei, nici examenul etnologic nu confirmă tinerețea noastră. Noi suntem în fond geeni, și geenii reprezintă unul din cele mai vechi popoare autohtone ale Europei, contemporane cu grecii, cu celții, cu grupurile italice anterioare imperiului roman. Acest imperiu roman găsea aici un stat vechi, se lupta cu el și-l răpunea cu greu. Ca întotdeauna îndelungul zbuciumatei noastre istorii, prin aezarea geografică, noi am suportat izbiri, absorbind elementul alogen. O revărsare celtică acum vreo două milenii a lăsat urme evidente în fizionomia și purtarea noastră. Cu grecii am fost totdeauna în strânse legături, fie prin mijlocirea tracilor, fie prin expansiunea statornică a insularilor spre coasta Pontului Euxin. De altfel mitologia noastră religioasă întemeiată pe cultul lui Zamolxe, care, așa nebuloasă cum este, stă alături de marile religii străvechi a Olimpului și a Valhallei, atestă înrădăcirea oficială cu lumea elină prin elementul dionisiac și pitagoreic. Toate rasele mari se caracterizează printr-o adâncă noțiune a eternității și prin punerea vieții terestre în dependență de absolut. În vreme ce popoarele barbare sunt superstițioase și tranzacționează cu demonii, geenii, înfigându-se în sulii, consultau divinitatea de-a dreptul în cer. Sentimentul adânc al providenței îl au românii în cel mai înalt grad și ceea ce s-a socotit scepticism, fatalism nu e decât credința că Zeul nu ajută în faptele necuvenite. Elinii aveau într-adevăr un panteon cu totul uzual, cu zei pentru folosul exclusiv al Greciei, în domeniul

cu numenii altor rase. Romanii cultivau zei de stat. Zamolxe era o divinitate universală, exponent al existenței de după moarte. Grecii văditători priveau cu oroare locul cu umbre al morții pe care-l aveau în Septentrionul celos, geții n-ar fi căutat moartea cu atâta frenezie de n-ar fi socotit-o prilej de izbăvire. Tradiția spune că Decebal și toate căpeteniile sale s-au sinucis la Sarmisegetuza, exterminare masivă care nu e un simplu semn de deznădejde ci o încredere nemurită în salvarea divină. Invazia romană, căci invazie a fost oricât am colora-o, ne-a lăsat o limbă nouă și mult s'nghe din acele părți ale imperiului care nu ne erau propriu-zis străine. Traian însuși era un iberic. Prin penetrația romană nu s-a născut un popor nou ci un popor foarte vechi s-a modificat prin înrăurirea altuia mai nou. Imperiul roman, formație mozaicală, ca multe state cuceritoare, cu o civilizație de împrumut, înfățișează pentru Dacia un fenomen politic recent. Creștinismul adus de romani găsește aici un teren prielnic și în vreme ce multe popoare din centrul Europei se creștină în timpuri cu totul apropiate, dacii imperiali fură creștini foarte de curând. Cultul morții și setea vieții eterne îi îndreptau numaidecât spre noua religie.

Ceea ce îndreptățește pe mulți să susțină tinerețea noastră (ocolind documentația istorică) este forma rănească a civilizației române. Unii conștienți deplâng această stare și speră că în mod vitejesc ne vom arunca, asemeni popoarelor de culoare de pe alte continente, în cea mai violentă viață de ora tehnic. Străinii răuvoitori numesc asta deficit de civilizație și exaltă comparativ civilizația lor. Dar tocmai ruralismul nostru constituie dovada suplimentară a marii noastre vechimi. Într-adevăr, rasele străvechi sunt conservative, regresive și defensive. Autohtonii le obligă la muncile câmpului și primejdiile invaziei la ocupația pastorală. Europa vestică, celtică structural, foarte înrudită cu noi, are o mișcare prea înceată spre civilizația tehnică. Francezii, englezii fug bucuroși din infernul metropolelor spre tihna satelor. În munții occidentali, ca și în Carpați, oamenii au fizionomie tipică străvechilor civilizații pastorale: față brăzdată de vânturile alpine, ochi puștor și neclintit de vultur, înut rigid, mușenie.

| [ranca română] =i acoper[gura cu basmaua, ca pe un organ nefolositor. Frugalitatea e aceea a popoarelor agrare statornice. Dimpotriv[, imigrații sunt g[lio=i, gesticulan[i, zgomoto=i, carnivori, ofensivi, cu o mare aptitudine la o “civilizație” ce nu e decât o ignorare total[a geologicului. Tab[ra de corturi se preface]n ora=. Satele ungarilor sunt ni-te minuscule ora=e, ora=ele românilor sunt ni-te mari sate. Al[turi de cel[i moderni, noi avem ca =i chinezii o puternic[expresie ritual[=i stereotip[. Observația milenar[s-a fixat]n proverbele obiective, =i individul nu mai face inutile sfor[ri de cunoaștere. La lirismul dezordonat al m[hnirii se opune un adev[r etern:

Din codru rupi o r[murea,
Ce-i pas[codrului de ea...

politica \[rii, mut[ca a lui Vlaicu-vod[, st[pe]n\elepciunea arhaic[:

Ce e val, ca valul trece.

C[nd, prin urmare, studiem literatura română, e gre[it s[m[sur[m cu dimensiuni superficiale. Civilizația =i cultura poporului rom[sunt str[vechi =i literatura nu-i decât o form[secundar[=i deloc obligatorie. Condițiile politice au lipsit pentru o cultur[de salon =i azi]nc[sfor[rile constructive sunt culcate la p[m[nt. Poporul rom[a avut ca mijloc de perfec[iune sufleteasc[limba superioar[, riturile, tradițiile orale, c[rile biserice=ti. C[nd]nt[ile cronici se ivir[, ele atestau o expresie rafinat[, efect al unei]naint[ri culturale ne]ntrupte. Nou[este numai literatura de tip occidental (poezie profan[, proz[analitic[, dram]). C[nd o adoptam aduceam un suflet experimentat =i dou[sute de ani ne-au fost de ajuns s[producem o literatur[superioar[, de mul[i invidiabil[. C[teva secole de]nt[rziere relativ[nu pot anula folosul unei existen[ے imemorale. Literatura rus[=i chiar cea german[nu sunt]n sens modern cu mult mai vechi =i Academia din Berlin putea g[si]n secolul XVIII util pentru prestigiul ei s[cheme]n s[nu-i pe rom[ul D. Cantemir.

LIMBA. "LITERATURA" RELIGIOAS{

În "torna, torna fratre", cuvintele strigate (după *Cronografia* lui Theophan) la anul 579 de un soldat bizantin, au crezut unii a găsi un document echivalent cu jurământul de la Strasbourg (842) =i cartă capuană (960). Din felurite pricini, între care uzul oficial al limbii slavone în biserică =i cancelarii, primul text în limba română (într-o parte urmele fragmentare) rămâne scrisoarea împulunganului Neacșu către judele Han (= Beagnăru din Brașov (1521). Îndată după aceea folosirea limbii române (nu mai nou decât celelalte graiuri romanice) devine frecventă. Dar întregile tipărituri =i mss. miniaturate sunt slavone. De la popa Nicodim, întemeietor al Tismanei, a rămas o *Evanghelie* copiată în 1405, la Marea Neamului s-a caligrafiat în 1429 un *Evangheliar*. Într-o mână (stire munteană) călugărul sârb Macarie tipărește în 1508 un *Liturghier* slavon. Propaganda reformărilor în partea de sus =i de jos a Ardealului folosi, spre a capta pe preoții români, texte în limba națională în locul celor în moartă limbă slavonă, care era latinească noastră. *Psaltirea =cheiană*, *Codicele voronelean* ("Faptele apostolilor") găsite în copii din mijlocul secolului XVI reprezintă originale din două jumătăți a secolului XV. La Sibiu se tipărește în 1544, după o traducere din nemăște, un *Catechism*, rămas într-o copie ms. de popa Grigore din Măhăciu (*Codicele Sturdzan*). Judele brașovean Han (= Beagnăru) aduse în orașul de sub Tâmpa un tipograf din Muntenia, pe diaconul "Coreișot Trăgovite". Acesta =i început activitatea cu un *Catechism*, român, în 1559, =i cu un *Tetraevanghel*, românesc =i el, în 1560, după care urmau felurite tipărituri naționale =i slavone. Coresi se folosea de texte mai vechi.

Limba română, așa cum apare din aceste întregi monumente lingvistice, e latină în structura =i lexicul ei fundamental. Tot ce privește situația omului pe pământ =i sub astre, ca ființă liberă, civilă, cu instituții =i via economică elementară, categoriile existenței în fine, intră în această zonă. Noțiunile de *Dumnezeu*, de țară, de cetate, de lege sunt latine, *bătrânul* însuși e un "veteranus" al imperiului.

}mp[r\ia l-a l[sat aci *domn* ("dominus"). N[vala slav[a adus vocabularul propriu a exprima noua stare de dependen[. Acum alii sunt *st[p`nii, jup`nii, boierii*. La ei sunt *bog[\ia, l[comia, m`ndria, d`rzenia, str[=nicia, groz[via, n[pr[znicia*. Prin ei rom`nul a devenit *rob, s[rac, slab, blajin; slug[p`ndit[* de toate relele: *bazaconia, munca, os`nda, truda, ostenirea, t`njirea, boala, sc`rba, n[pasta, n[cazul, ciuda, jinduirea, jertfa, ponosul, jalea, pacostea*. Acum st[p`nul str[in]l *pl[te=te,]l hr[ne=te,]l miluie=te,]l d[ruie=te*, prilej de *jeluire, t`nguire* =i *smerire, de sfad[=i de pricin[*. De la el vin *dojana, c[znirea, muncirea, obijduirea, prigoana, hula, gonirea, izbirea, r[zbirea, zdrobirea, strivirea, pr[p]direa, smintirea, belirea*. Amestecul pripit de rase duce la ur`lenia neamului =i multe din cuvintele noi arat[infirmit[\i suflute=ti =i trupe=ti, fiind apte pentru zugr[virea monstruosului: *m`r=via, sc`rn[via, tr`nd[via, g`ng[via, g`rbovirea, c`rnia, ple=uvia, curvia, n[ucia, prostia, t`mpirea*. Altele trezesc ideea terorist[a invaziilor (*gloat[, gr[mad[, ceat[, norod, p`lc*), evoc`nd calamit[\ile (*potop, pojar, vi[or, pr[p]d, r[zmeri[, r[scoal[, r[zvr[tire, pribegire*) cu sunuri]nsp[im`nt[toare (*r[cnire, hohotire, plesc[ire*), sau trezind groaza infernal[=i escatologic[(*primejdie, tain[, cl[tire, n[lucire, pr[pastie, bezn[, iad*).

Cu pu`vinele ungurisme apar notele unui grup imigrat f[c`nd caz de *neamul =i ging[=ia* lui, ale c[ruia toate sunt *uria=e, uluitoare*. Turcii aduc *pezevengl`curile, caraghiosl`curile =i pehliv[niile*. Grecii, sofistica =i sensibilitatea excesiv[, *apelpisirea*. Din gravele latinisme, din grote=tile g`ng[veli slave, din suduirile maghiare, din grecismele peltice a ie=it o limb[de o bog[\ie sonic[extraordinar[, care explic[treapta neb[nuit[la care s-a ridicat poezia rom`n[, vrednic[de orice mare literatur[.

Dialectul toscanic al limbii rom`ne]l constituie dialectul muntean, dac[se poate spune astfel,]ntruc`t poporul =i limba rom`n[]ntre Nistru, Tisa =i Dun[re se]nf[\i=eaz[cu o unitate ne]nt`nit[nic[iri]n Europa la alte popoare. Muntenia pune o anume sobrietate fonetic[=i sintactic[, dar Moldova =i Ardealul aduc fine\va nuan\elor, arta emisiunii sonice, savoarea. Graiul moldovenilor e literar de la sine.

A-a-zisa “literatur[religioas[” de care s-a f[cut prea mare caz nu e dec`t o produc`ie de t[lm[ciri de *Psaltiri*, *Tetraevanghele*, *Praxii*, *Bibliei*, *Slujebnice*, *Molitvenice*, *Minee*, *Paterice* etc. *O Via` a sf`ntului Léger* sau un *Heliant* n-avem]n aceast[epoc[. Traducerile sunt]nso`ite uneori de precuv`nt[ri, care au interesul lor filologic =i psihologic. Procur`ndu=-i teasc de la Petru Movil[, mitropolitul de ob`r=ie rom`n[din Kiev, Matei Basarab]ncepu seria tip[riturilor printr-un *Molitvenic* slavon]n 1635 =i prin *Pravila* rom`neasc[(“direct[toriu de leage”) t[lm[cit[dup[un nomocanon slav de Mihail Moxalie (1640), dup[care urmar[alte c[r]i slave =i rom`ne. Vasile Lupu]n Moldova a=ez[=i el la Trei-Ierarhi tipar adus prin ajutorul aceluia=i Petru Movil[=i scoase]n 1642 textul grecesc al *Decretului sinodal* al patriarhului Partenie, iar]n 1643 o cazanie, *Carte rom`neasc[de]nv[]tur[duminecele preste an*, tradus[de mitropolitul Varlaam din “limba slavoneasc[”. Alte tip[rituri urmar[=i aci. Punctul culminant]l formeaz[*Biblia* de la Bucure=ti, a lui +erban Cantacuzino, din 1688, fundamental[pentru noi ca =i *Biblia* german[a lui Martin Luther, monument de limb[literar[valabil[=i azi =i destinat[]ntregului teritoriu na`ional, “rum`nilor, moldovenilor =i ungro-vlahilor”.

ELOCVEN|A: NEAGOE, VARLAAM, ANTIM IVIREANUL

Neagoe Basarab, voievodul muntean, a l[sat ni=te]nv[]turi c[tre fiul s[u *Theodosie*, scrise]n slavone=te =i traduse]n rom`ne=te. Copia din 1654 nu-i prototipul. Paternitatea lui Neagoe s-a contestat, se pare, f[r] motiv, fiindc[metoda compil[rii era atunci normal[. Se v[d elemente indiscutabile din *Parenticele* lui Vasile Macedoneanul, din Ioan Zlataust, din *Fiziolog*, din *Varlaam =i Ioasaf*. De=i cu imagini de]mprumut, caden`a patetic[din pl`ngerile la moartea fiului Petre dovedesc o]nalt[rafinare]n ondularea retoric[:

“Unde este acum frumuse`ea obrazului? Iat[s-au negrit. Unde este rumeneala fe`ei =i buzele cele ro=ii? Iat[s-au ve=tejit. Unde este clipeala ochilor =i vederile lor? Iat[s[topir[. Unde este p[rul cel

frumos =i piept[nat? Iat[au c[zut. Unde sunt grumazii cei netezi? Iat[s-au fr`nt. Unde este limba cea repede =i deslu=it[? Iat[au t[cut. Unde sunt m`inile cele albe =i frumoase? Iat[s-au deznodat. Unde sunt hainele cele scumpe? Iat[s-au pierdut...”

Cartea rom`neasc[de]nv[]tur[a mitropolitului Varlaam (1643) se remarc[printr-o limb[vie, limpede curg[toare (textul nu e original), printr-un ton familiar, direct:

“...Cum iube=ti s[-i hie \ie oamenii a=a =i tu s[hii lor. S[te fere=ti de a str[inului. S[-i hie destul cu al t[u. S[v[griji\i hie carele de voi s[v[\ine\i trupul nescurcat.]n rug[,]n trud[,]ntru paza sventei biserici.”

Didahiile georgianului din Ivirul Caucazului, Antim, sunt mult mai]nsemnate. Pe Antim]l adusese]n \ar[pe la 1690 Constantin Br`ncoveanu pentru]mbun[t\irea tipografiei mitropolitane. Numeroase tip[rituri,]ntre care grece=ti =i arabe, se datoresc noului specialist, care, c[lug[rindu-se, ajunsese]n 1708 mitropolit. Atitudinea antiturc[]l duse la caterisire =i moarte (1716). +i predicile lui Antim sunt compila\ii, izvorul principal fiind Ilie Miniati,]ns[naturale\ a frazei, spontaneitatea exordiilor, trecerea fireasc[de la planul material la cel alegoric, familiaritatea, indign[rile,]ntrist[rile, must[rile,]ntreb[rile retorice sunt personale. Antim e un orator excelent =i un stilist des[v`r=it, echilibrand cu patos exacta ma=in[rie a cazaniei. El propune cu]ndem`nare ascult[torilor specula\ii teologice =i transcendentalit[\i, vorbind de sensul mistic al cuv`ntului Mariam, despre botezul cu ap[=i cu duh, despre m`ntuire, f[c`nd cu gra\ie exegez[sub\ire. Mai ales are darul de a izbi imagina\ia printr-un soi de caractere morale, evoc`nd de pild[pe]njur[torul “de lege, de cruce, de cuminic[tur[, de coliv[, de prescuri, de spovedanie, de botez, de cununie”, pe ipocritul la spovedanie care a m`ncat miercurea =i vinerea “pe=te =i]n post raci =i unt de lemn” dar n-a dat de pomani nevoia=ilor, c[ci: “am face mil[, ci nu ne d[m`na, c[avem nevoi multe =i d[ri =i avem cas[grea, =i copila=i cam gloat[...”, pe cel care str`mb[din nas la m`ncarea de post, r[p=tindu-se asupra verzelor,]njur`nd legumele,

“zic`nd [c]]n zadar s-au adus]n lume”. Antim are suavitate, exaltare liric [=i face Fecioarei un elogiu franciscan desf[=urat]ntr-o caden[fastuoas[ca o coad[de p[un:

“Aleas[este cu adev[rat ca soarele, pentru c[este]ncununat[cu toate razele darurilor dumnezeie=ti =i str[luce=te mai v`rtos]ntru celelalte lumini ale ceriului; aleas[este =i frumoas[ca luna, pentru c[cu lumina sfin`eniei stinge celelalte stele; =i pentru marea =i minunata str[lucire, de toate =ireagurile stelelor celor de tain[se cinste=te ca o]mp[r]teas[; aleas[este ca r[v]rsatul zorilor, pentru c[ea a gonit noaptea =i toat[]ntunecimea p[catului =i au adus]n lume ziua cea purt[toare de viea\]; aleas[este c[este izvor, care cu curgerile cre=tilor bun[t]\i adap[sf`nta biseric[=i tot sufletul cre=tinesc; aleas[este, c[este chiparos, carele cu n[l]ime cov`r=e=te cerurile, =i pentru mirosul cel din fire s-au ar[tat departe de toat[stric[ciunea; aleas[este, c[este crin, c[m[car de-au =i n[scut]ntre m[r]cinii nenorocirii cei de ob=te, iar nu =i-au pierdut niciodat[podoaba albiciunii; aleas[este, c[este nor, care n-au ispitit nici o greime a p[catului; mai aleas[este, pentru c[este fecioar[mai nainte de na=tere, fecioar[]n na=tere, fecioar[=i dup[na=tere; =i este o ad`ncime nepriceput[a bun[t]\ilor =i o iocan[]nsufle[it[a frumuse\ilor celor cere=ti. Este o gr[din[]ncuiat[, din care au curs izvorul vie\ii, Hristos.”

CRONICARII MOLDOVENI

Din pomelnicele de domnii]nute de c[tre ctitoriile voievodale au ie=it prin u=oare dezvolt[ri =i]nfrumuse\ri retorice “letopise\ele” slavone, care]ncepeau cu un hronograf de la Facere (“Adam au n[scut pe Sith, Sith au n[scut pe Enos, Enos pe Cainan, Cainan pe Malelen...”), continu`nd tot at`t de sec. Macarie, Eftimie =i Azarie sunt primii “autori”, dar]n slavon[, latina de atunci a bisericii noastre.]nt`iul se ocup[cu domnia lui Petru Rare=, merg`nd p`n[la 1551, al doilea]mpinse letopise\ul p`n[la a doua venire a L[pu=neanului (1553), al treilea p`n[dup[domnia lui Ioan Armeanul (1574). To\i

compilează, făcând tropi din *Istoria sinoptică* a bizantinului Manasse, cultivând caligrafia, arta vorbelor “în aur împletite”. Dar tocmai de aceea ei au dat cei dintâi o noțiune de poezie. Fuga lui Rareș în Ardeal (la Macarie) nu e lipsită de un anume sublim alpestru:

“+i dete de ni-te locuri pr[ă]p[ă]stioase =i muntoase =i de v[ă]luri p[ă]duroase, =i neputând să le treacă c[ă]lăre, =i l[ă]s[ă] acolo iubitul său cal, pe care nimenea altul nu înc[ă]lecăse, =i, p[ă]trunzând pe ni-te c[ă]i nep[ă]trunse de oameni =i locuite numai de fiare sălbătice =i printre piscuri înalte, gol, r[ă]nit la m[ă]ni =i desculț, mergea pe c[ă]rri aspre =i neumblate, marele în vitejii =i furiosul ca un leu în lup[ă]...” etc.

Adevărata istoriografie moldoveană începe cu Grigore Ureche († c. 1647). Cronica lui românească mergând până la 1594 e doar o prelucrare de izvoare, fără experiență directă, însă într-o limbă cu aroma mării, plină de metafore. Moldovenii au “picat” “câtă un nălbăit poeană” (tablou floral). În vremea lui Petru +chiopul a fost secetă “=i unde prindea mai înainte pe-te acolo ară cu plugul”. “Copacii au scădat de scăciune; dobitoacele nu aveau ce păte vara, ce le-au fost dărâmate frunze; =i atâtă pravă au fost, cât se stringea troiene la garduri, c[ă]nd bătea vânt: ca de omăt erau troiene de pulbere. Iară despre toamnă, s-au pornit ploii, =i au crescut mohor, =i dintr-acele =i-au fost prinzând foamea sărăcimeă” (anomalii climatice). Războiul lui Ioan Armeanul: “nu era o călcare pe pământ, că =i m[ă]nile le obosise, =i armele își scăpase. Ca acela prăh se făcuse, cât nu se cunoșteau cine de a cui este; nice de sineși se auzia, de trăsnetul puțelor” (imagini de învălămăeală). Darul lui Ureche e portretul moral, concis, xilografic:

“Era acest +tefan-Vodă om nu mare la stat, m[ă]nios, =i degrabă vărsa sănge nevinovat; de multe ori la ospete omora fără judecă. Era întreg la minte, nelenevos, =i lucrul său =tia să acopere; =i unde nu cugetai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie mețer: unde era nevoie, însuși se văra, ca văzându-l ai săi să nu se îndrăpteze. +i pentru aceea, rar războiul de nu biruia. A=ijderea =i unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea; că =țiindu-se căzut jos se ridica deasupra biruitorilor.”

Miron Costin avea cultur[polonez[, =tia latine=te, pu\in italiene=te, era om citit. Pe de alt[parte se prileje=te]nsu=i la evenimentele cronicii sale, care se termin[cu moartea lui +tef[ni\ Lupul (1661). El are talent literar, stilistic[savant[de factur[clasic[, putin\ a de a descrie. Pagina despre n[vala l[custelor e dantesc[:

“Un stol \inea un ceas bun, =i dac[trecea acest stol, la al doilea ceas sosea altul; =i a=a, stol dup[stol \ineau, c` t \ineau din pr`nz p`n[]ndesear[. Unde c[deau la mas, ca albinele z[ceau; nice c[dea stol peste stol, ce treceau stol de stol, =i nu se porneau p`n[nu se]nc[lzea soarele bine spre pr`nz; =i c[l[toreau p`n[]ndesear[, =i p`n[la c[dere de mas c[deau =i la popasuri. }ns[unde m`neau r[m`nea numai p[m`ntul negru,]mpu\it; nice frunze, nice paie, ori iarb[, ori sem[n[tur[, nu r[m`neau =i se cuno=tea =i poposeau, c[era locul nu a=a negru la popas, cum era unde m`nea aceea m`nie a lui Dumnezeu.”

]n portrete intr[]n m[suri egale sim\ul personalit[\ii =i ideea de destin, de aceea umorul e liric, transcris teatral. +tefan Tom=a II d[porunc[“r[cnind” s[fie omor`t Vasile Stroici, care]ncercase s[fug[: “Ai c`inele, au vrut s[moar[cu so\ii”. Boierii]l roag[s[ierte pe un diac, bun c[rturar: “Ha, ha, ha — hohote=te vod[— mai c[rturar dec`t dracul nu este altul!” =i-l omoar[. Boierii se r[zvr[tesc]mpotriv[-i, dar Tom=a prinde de veste =i-i taie. “Pre c`\i= i aducea prin=i, pre to\i]i omoria cu mustrarea ce avea el]n obicei: S[nu te ierte Dumnezeu cu acel cap mare al t[u!” Pe doamna lui Ieremia-vod[o prinsese Schindir-pa=a: “Iar[doamna la mare ocar[au sosit; de care singur[au m[rturisit c[tr[boieri: trec`nd cu carul au v[zut pre boieri, =i l[cr[m`nd au zis: Boieri, boieri! ru=inatu-m-au p[lg`nul!” Cronica e plin[de am[nunte familiare ce dau via\ lucrurilor. Ivirea lui Calga t[tarul =i a cazacului Hmil, ascunderea lui vod[“]n ne=te poiieni”, arderea Ia=ului (“]ntr-o mic[de ceas cenu=[s-au f[cut”), molima ce a urmat,]nso\irea Ruxandrei cu Timu= cel cu “numai singur chip de om, iar[toat[firea de hear[, venit cu ruscile lui care c`ntau “Lado, Lado” “pren toate unghiurile”, =iretenia lui Gheorghe +tefan, care “cu

fa\va scornit[de mare m`hniciune”, c`nd domnul se g[te=te s[porneasc[la biseric[, cere voie a merge la mo=ie, la nevasta pe moarte, simplitatea lui vod[c[in`nd pe logof[tul f[r[grije de giup`neas[, somnul lui Iorgachi vistiernicul sc`rbit de os`ndirea Ciogole=tilor, fuga lui Vasilie, care singur pe marginea Nistrului pe “un sc[ue=” prive=te cum i se trec boarfele sale, In vreme ce un oarecine]ncearc[a-l lovi cu un glon\ dintr-un s[c[lu=, sunt pagini de roman. Spectaculos este episodul re]ntoarcerii lui Vasilie cu cazacii. Timu= taie pe Cotnarski pisarul. Boierii vor s[se ascund[pe l`ng[domn, care “cu greu suspina, =i=i fr`ngea m`nele de ginere ca acesta”. Cazacul se]mbat[, taie, arde, nu-i om de]n\eles: “Ce cui s[zici aceste? sau cu cine s[sf[tuie=ti? Cu un om]n hirea hiarelor s[]lbatice? Polcovnicii ce erau, unul un cuv`nt nu cuteza s[zic[; c[numai pentru un cuv`nt, cu sabia smult[da ca]ntr-un c`ne]ntr-]nsul. +i Bohul polcovnicul cu m`na legat[de ran[de sabie, f[cut[de Timu=, umbla ca f[r[sine.” Observa\ia general[se sublimeaz[]n aforisme,]n cea mai mare parte scoase din Biblie: “Ne=tiutoare firea omeneasc[de lucruri ce vor s[fie pre urm[...”; “...Zice un cuv`nt le=esc: sula de aur zidul p[trunde”; “...Zice Isus Sirah: Vai de acea cetate unde este domnul t`n[r]!”; “...Zice moldoveanul: Nu sunt]n toate zilele Pa=tile”; “nasc =i]n Moldova oameni”.

Nicolae Costin († 1712), fiul lui Miron, sufer[de pedanterie, =i predoslovia la a sa *Carte pentru desc[lecatul dent`i]ncepe]n stilul molierescului Diafoirus: “Nime mai bine =i mai pe scurt toat[desf[ta-reia istoriei n-au cuprins, iubite cetitorule, dec`t acela domnul voroavei r`mlene=ti, Cicero, carele o au numit oc`rmuitoarea vie\ii” etc. A=adar Nicolae e un erudit. }ns[talentul nu-i lipse=te =i portretistica lui e mu=c[toare =i plastic[. }n special asupra lui Duca-vod[se las[toat[]nver=unarea cronicarului. Duca era “r[u =i pism[tor,]ndelung[re\ la m`ni[=i lacom la avu\ie, =i el =i Doamna sa”. “Domn era, =i Vistiernic mare, =i negu\tor, =i vame=” =i “precupea toate”. “Doamna sa, de alt[parte, c`rcim[rea bucatele din cas[, p`nea ori pe unde avea, =i b[utura =i pocloanele ce le veneau la beciu.” N-aveau dec`t o]nsu=ire (mali\ie!), c[erau cura\i]n purt[ri: “]n casa lor se vrea putea c`nta*

sf`nta liturghi[“. Duca a fost “un f[c[tor de rele” c[ruia “i se l[rgise ma\ele spre luat”. “Pun martor — jur[perfid Costin — pre Dumnezeu, =i m[las pre m[rturia a toat[Moldova, de la mare p`n[la mic.” Cu o pl[cere vizibil[Nicolae Costin descrie calculii g[si\i]n trupul lui Duca, mort de “cataroi”: “+i spintec`ndu-l doftori, dup[ce au murit, spun c[au g[sit]n herea lui 27 de pietre ro=ii, a=a de late =i de groase,]ntr-un chip cumu-i aceast[figur[, ce scrie aicea”.

Ioan Niculce (c. 1672—c. 1745), cu tot dispre\ul lui de boier pentru neamul “prost”, va avea, ca Creang[mai t`rziu, ticuri de rural: ingenuitatea =ireat[, obi=nuin\a de a se socoti neghiob crez`ndu-se totu=i de=tept (“A=a socotesc eu cu firea mea aceasta proast[”), proverbialitatea, filozofia b[tr`neasc[, v[iet[tura, darul de a povesti. Experien\a, v`rsta]naintat[]i dau lui Niculce dezlegarea limbii, tonul b`rfitor =i moralizator. Cronicarul e]n\ep[tor =i cu un firesc umor popular. Despre pedeapsa cu]nh[marea le=ilor la Dumbrava-Ro=ie se spune r[ut[cios c[“ei se rugau s[nu-i]mpung[, ce s[-i bat[cu biciu=cele, iar c`nd]i b[teau cu biciu=cele ei se rugau s[-i]mpung[”. Cu doamna lui Duca “=i-au f[cut cheful” turcii. C`nd Duca e mazilit, Niculce parodiaz[vorbirea muntean[a doamnei, fata Br`ncoveanului: “Aolio! Aolio! c[va pune taica pung[d[pung[din Bucure=ti p`n[]n |arigrad; =i, z[u, nu ne va l[sa a=a, =i iar ne vom]ntoarce cu domnia]nd[r]pt”. Muntenii care nu putuse p[gubi lui Antioh-vod[“numai se tr`nteau =i plesneau de ciud[”. Duca, abia]nsc[unat, dac[auzi c[Antioh, posibil pretendent, este scos din]nchisoare, “]ndat[se]mbr[c[cu c[me=[de ghia\”. Avea cas[grea “cu mul\ime de m`nc[i” =i]i fugir[cur`nd boierii “=i=i aprinse poalele de toate p[r]ile”. Mihai Racovi\ “se f[cea a nu-i place s[primeasc[domniea, ca =i fata ceea ce zice unui voinic: F[-te tu a m[trage, =i eu oi merge pl`ng`nd”. La ustur[tura cuvintelor se adaug[filozofia proverbelor, de ast[dat[mai ales din izvor popular: “Paza bun[trece primejdia rea...; melul bl`nd sug[e la dou[mume...; capul plecat nu-l prinde sabia”; “...=i se potriveau am`ndoi ace=ti boieri]ntr-o fire, dup[cum se zice: calul r`ios g[se=te copaciul scor\os”. Cronicarul]=i fr`nge m`inile de-a lungul letopise\ului, v[iet`ndu-se

=i cre`ndu-se pe sine ca tip al boierului cu jale de \ar[: “Oh! oh! oh! S[rac[\ear[a Moldovei, ce nenorocire de st[p`ni ca acesta ai avut... Oh! oh! oh! Vai, vai, vai de \ear[!... Oh! oh! oh! s[rac[\eara Moldovei =i \eara Munteneasc[, cum v[petrece\i =i v[desmierda\i...” }ns[vaietele de mai sus sunt luate dintr-un portret caricatural al lui Dumitra=cu-vod[, c[ci Niculce e b`rfitor,]ncondeietor bufon al lucrurilor: “=i era om nest[t[tor la voroav[, telpiz, am[gitator, geamba= de cai de la Fanar din |arigrad; =i dup[aceste, dup[toate, era b[tr`n =i curvar. Doamna lui era la |arigrad; iar[el aice]=i luase o fat[a unei rachier\e, de pe Podul Vechiu, anume Arhipoae; iar[pe fat[o chiama Ani\,a, =i era \iitoarea lui Dumitra=co-vod[; =i o purta]n vedea[]ntre toat[boierimea; =i o \inea]n bra\e de o s[ruta; =i o purta cu s[|bi de galbeni, =i cu haine de =ahmarand, =i cu =lic de sobol, =i cu multe odoare]mpodobit[; =i era t`n[r[=i frumoas[, =i plin[de suliman, ca o fat[de rachier\.” Portretul niculcian]=i are tehnica sa,]ntre caricatur[=i tablou: o]nsu-ire sau o anomalie fizic[, starea intelectului, predispozi\ia etic[; o]nsu-ire sau o sc[dere moral[, un tic, o manie, un obicei, totul dozat, ritmat =i rotit]n jurul unei virtu\i sau diformit[\i substan\iale.

Istoriografia moldovean[nu mai prezint[, dup[Niculce, interes literar. Axintie Uricarul e un compiler, bine informat pentru epoca 1711—1716, cronică grecului Amiras r[mas[]n text grecesc (epoca 1726—1733), a diacului Nicolae Muste (epoca 1662—1729), a lui Ienache Kog[lniceanu (epoca 1733—1774), a sp[tarului Ioan Canta (epoca 1769—1774) sunt simple documente.

CRONICARI MUNTENI

]nsemn[rile muntene despre]nceputuri sunt foarte s[race =i sunt reprezentate printr-un scurt pomelnic de voievozi, gre=it =i acela. Un c[lug[r oltean, Mihail Moxa, traduc`nd]n 1620 un *Hronograf* slavon, introduse scurte =tiri despre rom`ni. Un Kyr Gavriil, protul Sf`ntului Munte, compuse]n grece=te o via\[a Sf`ntului Nifon]n care intr[

prin natura lucrurilor =i elemente istorice despre domnia lui Radu cel Mare, a lui Mihnea =i a lui Neagoe. Compozi\ia a avut =i o versiune rom`n[]n sec. XVII. Despre epoca lui Mihai Viteazul a r[mas numai un fragment, deductibil prin analiz[=i intitulat *Cronica Buze-tilor*. Asupra epocii de la 1601 la 1618 exist[cronica]n versuri neogrece a lui Matei mitropolit al Mirelor. Pentru cele trei sferturi de veac p`n[la domnia lui Mihai, precum =i pentru epoca lui Matei Basarab =i a urma=ului s[u Constantin C`rnul, exist[fragmente care presupun al\i redactori. Toate acestea cu mici adaosuri de umplutur[au fost topite laolalt[de un cronicar de la sf`r=itul secolului XVII, de Stoica Ludescu, se presupune, care a]mplinit din partea sa letopise\ul p`n[la sf`r=itul domniei lui +erban Cantacuzino, de unde numirea de *Cronica Cantacuzinilor* dat[acestei por\iuni (1654—1688). Stilul e savuros vulgar, cu cita\ii r[zbun[toare =i v[iet]turi comice. Mihnea vine cu t[tarii “ca ni=te draci”. El “au fost de neamul lui grec c[m[tar, tat[-s[u l-au chemat Iane Surdul”. Stroie vornicul Leurdeanul =i Dumitra=co velvistier]rigr[deanul sunt “dou[vase rele, unul rom`nesc, altul grecesc”, sf[tuite de “diavolul, pizma=ul neamului omenesc”. “C[adev[r, cum nu se poate face din m[r[cine struguri =i din rug smochine, a=a nu se poate face din neamul r[u bun; ci din varza cea rea ce-i zic morococean, au ie=it fiiu-s[u =i mai morococean el” (asta se spune despre fiul Radului Arma=ul V[rzariul). Cronicarul]nregistreaz[cu satisfac\ie un necaz tragicomic al lui Gligora=cu-vod[: “...=i lui]nc[-i trimise Dumnezeu judecat[, c[se boln[vi un cocon ce avea, foarte r[u, =i f[cea groz[vii multe, c[era mic,]nf[=at, iar el s[rea ca unul de 30 de ani, =i tot sbiera =i \ipa ca caii, p`n[-i deade duhul...” Uciderea postelnicului Constantin Cantacuzino]n trapez[ria m[n[stirii Snagov e povestit[cu emo\ie.

Letopise\ului cantacuzinesc i se r[spunde printr-o alt[istorie de partid zis[*Cronica B[lenilor*, care este atribuit[lui Radu Popescu († c. 1729). Aci toate acuza\iile Cantacuzinilor sunt “ne=te amestec[turi”. Acestora numai “li s-au n[lucit” de tr[dare din partea lui Gh. B[leanu, a=a ca “s[fie totdeauna ei mai mari”. +erban, domnul, e “lup turbat”. Poezia ciudei devine o caracteristic[a cronicii muntene=ti, care e mai

nervos dramatic[, mai familiar[. Antonie-vod[e zugr[vit foarte viu, ca o victim[senil[: “at`ta]i scurtase toate veniturile, c`t nici de m`ncare nu era s[tul =i de b[utur[, c[-i da c`t vrea ei,]n zi de dulce carne cu ap[=i cu sare,]n zi de sec linte =i fasole cu ap[=i cu sare, vin]i da]mpu\it, ci trimitea cu urcioarele]n t`rg Antonie-vod[=i fie-s[u Neagoe-vod[cu bani refenea, c[ci]i zicea tat[-s[u c[are doamn[=i coconi, ci s[dea mai mult, =i a=a vie\uia Antonie-vod[!” Arestarea Cantacuzinilor la Adrianopol are mari mi=c[ri de scen[: “...Deci merg`nd domnul cu boiarii la vizirul =i a=tepta caftanul,]ncepu a]ntreba: Care este Mare=? Zise: Eu sunt. Ia-! Ci-l luar[. Care este Gheorghe vornic? Zise: Eu sunt. Ia-! Ci-l luar[...” etc. O nou[cronic[de acela=i]n cinstea Br`ncoveanului dezy[luie plenitudinea talentului dramatic.]l vedem pe Br`ncoveanu juc`nd surprinderea de a fi ales domn,]s`ndu-se]mpins de la spate: “Logofete, noi cu to\ii pohtim s[ne fii domn; el zise: Dar ce a= vrea eu cu domnia? de vreme ce ca un domn sunt la casa mea, nu-mi trebuie-te s[fiu”. Cutare comedie e vrednic[de imagina\ia lui Lorenzo de Medici. Un pretendent la tron pic[]n m`inile Br`ncoveanului, care are gustul de a da]mpricinatului savante onoruri voievodale. “Domnul” cu suita lui]n fiare =i c[tu=i, sprijinit de sub\iori, e dus cu pomp[de b`lci p`n[]n divan, unde]l ia]n primire adev[ratul vod[, mustr`ndu-l mios. O alt[uimitoare scen[este aceea]n care Br`ncoveanu, iritat de jafurile clucerului Costandin +tirbeiu,]l cheam[la sine =i-l]mproa=c[cu o enumera\ie furtunoas[de dovezi infamante: “...Dar p`n[c`nd aceste jafuri s[le faci, cluciar Costandine, c[din nimica, eu te-am r[dicat =i te-ai f[cut slugiar mare, comis mare, =i cluciar mare, al =easele scaun al divanului, =i te-am miluit =i te-am \inut credincios” =i celelalte. Tot Radu Popescu devine mai]ncolo panegiristul lui N. Mavrocordat, dovedind aceea=i r[utate plastic[observabil[]n infernala rela\ie despre viermi albi cu capetele negre ce ar fi ie=it din groapa serdarului Barbu, pentru faptele lui cele rele (de a fi scos din slujb[pe cronicar!).

Pentru domnia lui Br`ncoveanu s-a gl[sit un cronicar oficial]n persoana lui Radu Greceanu, care d[un r[boj monoton de conace, r[scump[rat prin spectacolul unor am[un\imi ceremoniale.

Cantacuzinii d[ur[din s`nul lor un om foarte]nv[at, cu studii la Padova, pe stolnicul Constantin Cantacuzino, c[ruia i se datore=te o *Istoria / [rii Rom`ne=ti*, scurt[dizerta\ie asupra originilor, erudit[dar cam caragialesc[(“au f[cut, a=a adec[-te ca nu cumva=i...”), f[r[vreo deosebit[valoare literar[.

De la un simplu c[lug[r din R`mnic, Dionisie Eclisiarhul, de\inem o cronic[naiv[,]ns[cu at`t mai gustoas[, asupra evenimentelor p`n[la domnia lui Caragea (1814). Acesta are o viziune terestr[(ne d[lista de pre\uri de la bou p`n[la puil de g[in]) =i o imagina\ie istoric[de *Alix/ndrie*, condei caricatural =i tr[s[tur[gras[, pitoresc vulgar[. Boierii care au mers la |arigrad cu g`nd s[pun[domn pe +tefan P`rscoveanul “au r[mas cu buzele umflate”, c[ci se alesese Ipsilant. Judec[torii “au pravili cu foile de piele, =i]ncotro voie=te]ntr-acolo o]ntinde s[ias[banii”. Moruzi era “str[cur`nd \in\ariul =i]nghi`nd c[mila”. Cronicarul e curios =i a aflat de fabrica\ia “secreturilor” cu “putoare iute” ale ru-ilor,]nc[rcate cu “otr[vuri foarte iu\i =i scumpe foarte, de pe la spi\erile]mp[r[te=ti de la Hindiea”. O]nt`mplare de mare comedie, care a atras aten\ia lui Caragiale, este aceea cu C[pitan-pa=a c[ruia i s-a n[z[rit la Bucure=ti s[cheltuiasc[cu jup`nesele =i care e]n=elat de boieri cu “muieri pod[rese” prezentate de vel-postelnic: “iat[aceasta e Br`ncoveanca, aceasta Goleasca, aceasta e Corneasca, aceasta e cutare, =i aceasta e cutare Filipeasca”. Precursor al lui Conu Leonida =i al lui Nae Ipingescu, Dionisie e tare]n “politica extern[”. El ne vorbe=te de “rum`nia” (=erbia) Fran\ei, de Bonaparte cum “au intrat cum am z`ce pe subt pielea tuturor mini=trilor =i a tuturor boierilor mari ai Fran\ei, de “Spanioru”, de “craiuul Portucalii”, de Constandin, fratele \arului Alexandru, care i-a zis lui Napoleon: “poftim s[mergem la frate-mieu]mp[ratul la Petruburg, s[facem pace”.

Desigur c[Ianache V[c[rescul e un om mult mai cult, un adev[rat intelectual, iar a sa *Istorie a preaputernicilor]mp[ra\i*, un compendiu]n]n\elesul modern al cuv`ntului. De la 1770 p`n[la 1788 aceast[istorie e un memorial plin de momente vii, superior notate,]n care

intuirea mecanismului vieții politice este ager[și sobru exprimat[. Neuitat[este scena primirii la curtea din Viena a cronicarului, de c[tre Iosef II, circumstanțiat[, demn[, f[r[neghioabe admirabile, vie parc[de ieri.

D. CANTEMIR

D. Cantemir (1673—1723) e un erudit de faim[european[, voievod moldovean, academician berlinez, prin[moscovit, un Lorenzo de Medici al nostru. Autor [ntre altele al unei *Istории a imperiului otoman* scris[latine=te, care i-a f[cut renumele [n Occident, [ntruc[t ne prive=te, intereseaz[prin *Divanul seau g[ceava [n[leptului cu lumea sau jude[ul sufletului cu trupul*, compunere =col[reasc[, =i prin mai matura *Istorie ieroglific[. Divanul*, cu pesimismul lui biblic, e de o uimitoare asem[nare cu dialogurile de mai t[riziu ale lui Leopardi. Omul cu aspira[ile lui morale e pus [n fa[a implacabilei Firi, care se a=eaz[[n pozi[ia ispititoare a lui Mefistofeles. “V[d — obiecteaz[]n[leptul [n frumoase imagini de risipire — frumuse[ile =i podoaba ta ca iarba =i ca floarea ierbeii, bunurile tale — pulbere =i fum, carile cu mare grosime [n aer se [nal[=i, [ndat[r[schir[ndu-se, ca c[nd n-ar fi fost, se fac”. Dar *Lumea* [i pune [nainte avu[ia, izb[nzile, gloria, =i]n[leptul [nsu=i, devenit Faust, m[rturise=te sincer dorin[ele: “Eu poftesc avu[i... O, lume! Eu poftesc mai mult: ca vestit =i cu nume mare s[m[fac... O, lume! Eu poftesc t[rguri =i cet[vi... O, lume! Eu, dup[acestea dup[toate, =i cinste politiceasc[cer =i poftesc... O, lume! Eu dec[t aceasta =i mai mare cinste [mi poftesc: =i [ntre st[p[niri s[m[[nvrednicesc. “*Lumea* [l sf[tuie=te s[ucid[, s[jefuiasc[.]n[leptul ar voi =i [mp[r[ia cerului, gloria p[m[nteasc[p[r[ndu-i-se =ubred[. Acum scriitorul izbucne=te [ntr-o invoca[ie furtunoas[a gloriilor apuse: “Unde este Kyros =i Cresos? Unde este Xerxes =i Artaxerxes?” Iar *Lumea* [i r[spunde cu bl[nd sarcasm: “S[=tii, c[numai cu o feleag[de p[nze [nv[li[i, ca cum ar fi [n c[mea=a cea de m[tas[[nv[scu[i; =i [ntr-un sicriu a=eza[i, ca [n haina cea de purpur[mohor[t[]mbr[ca[i; =i [n

gropni\ [arunca\i, ca]n saraiurile =i palaturile cele mari =i desf[ate a=eza\i, s-au dusu-se; iar[alt[nemic[nici]n sin, nici]n spate n-au r[dicat, cu sine s[duc[”. Mai t`rziu disputa devine arid[=i de un ascetism pedant, dar trebuie s[se recunoasc[lui Cantemir meritul de a c[uta]nt`iul termeni filozofici (subst[ri, asuprast[ri,]mpregiur-st[ri, macrocosmos, microcosmos),]n slujba unui spiritualism naturalist de spe\ [paracelsian[. Vanhelmontian]n *Sacrosanctae scientiae indepingsibilis imago*, cu toate elementele de rigoare ale teosofiei (arhei, fermen\i, blas), Cantemir dizerteaz[cu mult umor dialectic despre intolerabila condi\ie a omului (“tragicul” existen\ei am zice azi), pus s[dibuiasc[]n noaptea neagr[a =tiin\ei umane. Filozoful propune “tr[snetul fulger[tor inelectual”. Un interesant capitol despre “timp” ajunge la]ncheierea c[timpul nu e categorie ci o esen\ []n Dumnezeu, locul de explica\ie a Spiritului. Un punct atrage chiar aten\ia asupra conversiunii universului istoric spre spiritul absolut: “Timpul trebuie s[fie c[l[uza creaturii c[tre supraintelectualul, unicul etern =i indefinit Dumnezeu”. Opera literar[viabil[a lui Cantemir este *Istoria ieroglific[*, adev[rat *Roman de Renard* rom`nesc, asupra t`lcului politic al c[ruia, destul de str[veziu, s-a insistat cu exces. Corbul (Br`ncoveanu), epitropul p[s[rilor, a dat porunc[s[se]nl[ture Vidra (Const. Duca) de la epitropia dobitoacelor =i s[se]nsc[uneze Stru\oc[mila (Mihai Racovi\]). Vidra se ap[r[]n`nd un discurs dup[toate regulile retoricii (“Vestita axiom[]ntre cei fizice=ti filosofi este c[cel deasemenea iube=te pre cel =ie deasemenea...”), B`tlanul denun\ [caracterul amfibiu al Vidrei, care la r`ndu-i ironizeaz[dubla]nf[\i=are a B`tlanului, “pas[re de ap[sau pe=te de aer”. Un proces identic se isc[cu privire la Stru\oc[mil[(v[zut[ca animal himeric), care dup[“socoteala loghiceasc[” “dobitoc cu patru picioare nu este, pas[re zbur[toare nu este, c[mil[nu este, Stru\ aplos nu este, de aer nu este, de ap[nu este”, ci “traghelaful firii” din ambele monarhii. O c[l[torie fabuloas[pe apa Nilului]n sus, f[cut[de C[mil[, e prilej de uimitoare descrip\ii]n caligrafie persan[:

“...A=a dar[despre r[s[rit b[l\ile, mun\ii=i locul se avea; iar[despre apus, adec[din cotro Nilul venea=i anapetele b[l\ilor]ngem[n`ndu-se se desp[r\ea,]ntr-alt chip era; c[pre c` t mun\ii acei din st`nga =i din dreapta se]n[l\ a (c[=i a mun\ilor]n[l\ime, ca la cinci mile se socotea), pre at` t locul din dos se ridica, =i cu v` rfulile mun\ilor de tocma c` mpul despre apus]n lat =i]n lung se]ntindea; prin mijlocul a c[ruia, apa Nilului din izvoarele de unde ie=ia, spre b[l\ile ce-l sprijinea, lin =i frumos cura. Iar[pre =esurile c` mpului aceuia, =i pre o parte =i pre alt[parte, de ap[at` ta c` mpul cu otav[]nverzea, c` t ochilor, preste tot, tot o tabl[de zmaragd meree a fi se p[rea,]n carile tot chipul de flori, din fire r[s[rite, ca cum cu m` na]n gr[din[, pre r`nd =i pre socoteal[ar fi s[dite, cuvios se]mpr[=tia, =i c`nd zepfirul, v`ntul despre apus, aburea, tot feliu de bun[=i dulce mirosal[de pre flori scornea...

Miraculosul oriental din capi=tea zei\ei Pleonexia f[cut[din cristal d[pagini vrednice de Ariosto. De o mare fine\ de tonuri este desenul de aten\ii miniaturale al Cameleonului. Romanul colc[ie de astfel de m[iestrii caligrafice, precum este exuberant]n expresii plastice. Vidra e “jigania cu talp[de g`sc[, cu col\ii de =tiuc[”, “vulpea pe=telui =i pe=tele vulpii”. Dulful (balena) e “porc pe=tit” =i “pe=te porcit”.]n cursul operei sunt =i numeroase “elegzii”]n aceea=i caden\ [popular[=i cu o nespus de inteligent[tratare cult[a metaforei \[r[ne=ti:

“Eu m-am vechit, m-am ve=tejit =i ca florile de brum[m-am ofilit, soarele m-au lovit, c[ldura m-au p[lit, v`nturile m-au negrit, drumurile m-au ostenit, zilele m-au vechit, anii m-au]mb[tr`nit, nop\ile m-au schimosit =i, dec` t toate mai cumplit, norocul m-au urgisit =i din dragostele tale m-au izgonit; iar[acesta nou, vios, ghizdav =i frumos, ca soarele de luminos, ca luna de ar[tos =i ca om[tul de albicios este; ochii =oimului, pieptul leului, fa\ a trandafirului, fruntea iasiminului, gura bujorului, din\ii l[cr[mioarelor, grumazii p[unului, spr`ncenele corbului, p[rul sobolului, m` inile ca aripile, degetele ca razele, mijlocul pardosului, statul chiparosului, peli\ a cacumului, unghetele inorogului, glasul bubocului =i v`rtutea colonului are.”

**TRADUCERI, APOCRIFE, MEDIEVALITĂȚI ÎNȚINUTĂRI,
CĂRȚI DE COLPORTAJ**

O sumedenie de traduceri au circulat încă din a doua jumătate a veacului XVI, dar mai ales în secolele XVII și XVIII, întinse din slavonă apoi din prototipi elini și neogreci. Ele au un aspect foarte medieval, fiindcă le găsim în toate literaturile cu câteva secole mai înainte. Apocrifele religioase abundă cu privire la Vechiul și la Noul Testament. Din ele se putea afla că Adam a murit tânăr după mârșălinul sfânt, că Satana a furat veșmântul Domnului, că Moise copil a luat jertvică în gură și alte de acestea. S-au devorat viețile de sfinți (Gheorghe, Vasile cel Nou, Paraschiva, Sisoe), apocalipsele, tot ce cuprindea descinderi și ascensiuni (*Viața sfântului Vasile cel nou și Înfricoșatele vămi ale văzduhului, Cuvânt de Înblăre pre la munci*). Theodora, împărăteasă cu untdelemn turnat din vase despecetuite de către tineri frumoși, peștele pe porțile cerului de cristal curat așa cum Dante purificat cu rouă intră în Purgatoriu. Demonii au și în aceste scrieri raporturi simbolice cu păcatele. La vama împărăției dracii sunt groși, grași și poartă blide și câlări cu bucate puturoase. Într-o versiune mai nouă e o vamă a muierilor în care se pedepșeau sulemeneala, și una pentru aceia care beau tutun sau trag tabac. Aci dracii sunt plini de fum și stau toți cu lulele în gură, având și tabacheri, și slobozesc pe lângă fum ca din cuptor. Economia infernului este însă rudimentară, fără o ierarhie rațională a pedepselor. O biată femeie care a tras cu urechea este spânzurată de respectivul organ. Foarte răspândite au fost texte ocultistice (conjurații, descântece, amulete, horoscoape, zodii), *rojdanicele* (horoscoape de nativitate, fixe), *calendarele*, *gromovnicele*, *trepetnicele*. *Fiziologul* nu e decât un bestiariu medieval. Avem și o "istorie a poamelor", soi de *Martyre de St. Bachus* ("Când împărăteasa vă preaslăvita Gutue și oblăduia vestitul Chitru..."). Un Gherman Vlahul ar fi tradus înainte de 1592 *Fiore di virtù* de Tommaso Gozzadini, culegere de sentințe și pilde morale, mai cunoscute sub numele de *Albinuș* și *Floarea darurilor*. Avem și o *Isoapie*. Bineînțeles, *Alixandria*

falsului Callisthenes a avut expansiune mare, înția t[im] cire fiind anterioar[ă] anului 1620. Prin prelucrarea latin[ă] a lui Guido delle Colonne a p[er]truns la noi, sub numele de *Troada*, chiar *Roman de Troie* al lui Benoît de Sainte-Maure (copie din 1766). Printr-un intermediu grecesc a r[ă]zbit romanul de piraterie *Pierre de Provence et la belle Maguelonne* (*Imberie =i Margaronă*), apoi *Paris et Vienne* al lui Pierre de la Sippade, prin dubla cale a unei prelucr[ări] italiene =i a *Erotocritului* grecului Cornaros. O copie din 1779 ne aduce, indirect, *Le sottilissime astuzie di Bertoldo* de Giulio Cesare Croce. A lui *Iliodor istorie etiopi-ceasc[ă]* s-a tradus în a doua jum[ătate] a secolului XVIII, de c[ând] avem =i traducerea *Halimalei* (*Aravicon Mithologicon*), *Varlaam =i Ioasaf* a fost tradus din slavon[ă] de Udriște N[ă]sturel, cumnat al lui Matei Basarab. S-au t[im]cit =i *Archirie =i Anadan, Sindipa*. O *Odisia lui Omir* se g[ă]sește într-o copie de la finele secolului XVIII, o *Istorie a lui Irodote* din veacul XVII. Vestita *Hristoitie*, manual de bun[ă] creștere, a fost prelucrat[ă] în versuri de protosinghelul Naum R[ă]mniceanu. Prototipul ei este *De civilitate morum puerilum* a lui Erasm. *Ceasornicul domnilore* o prelucrare a lui N. Costin dup[ă] Antonio de Guevara. Toate aceste reprezint[ă] în[să] numai un material care a r[ă]mas neprelucrat artistic=te.

POEZIA

De=i Hasdeu pretindea a fi g[ă]sit într-o psaltire versuri r[ă]zboinice compuse de chiar +tefan cel Mare, înțiele stihuri (slavone) ce se cunosc sunt ale lui Udriște N[ă]sturel din *Molitvenicul* slav de la 1635, repetate apoi în *Pravila* de la Govora din 1640. Înția epigram[ă] rom[âne] vine ca un r[ă]spuns în *Cartea de înv[ă]tur[ă]* a mitropolitului Varlaam (Ia=i, 1643):

De=i vezi c[ând]va s[ă]mn groaznic,
S[ă] nu te miri c[ând] se arat[ă] puternic.

Sunt în total 12 versuri st[ă]ngace, f[ără] cute în sudori, dup[ă] care urmar[ă] =i altele. Într-un grup de 8 stihuri ale lui Varlaam g[ă]sim =i o prim[ă] “image”:

Valuri multe r[dic[furtuna pre mare,
mai v`rtos g`ndul omului]ntru lucrul ce are.

Abia Miron Costin poate fi socotit ca un liric]n adev[ratul sens al cuv`ntului (d[dea =i c`teva l[muriri despre “stihoslovie”).]n *Via la lumii* este, dac[nu mult [poezie, m[car o vibra\ie a de=ert[ciunii, de altfel de origine popular[:

Lumii c`nt cu jale cumplit[via\[,
cu grije =i primejdii, cum iaste =i a\ a...
Fum =i umbr[sunt toate, visuri =i p[reare,
ce nu petrece lumea? =i]n ce nu-i cu dureare?
Spuma m[rri =i nori supt ceriu trec[tor...]

Punctul vital]l formeaz[trecerea psalmodic[a]mp[ra\ilor:

Unde-s a lumii]mp[ra\i? unde iaste Xerxis?
Alexandru Machidon? unde-i Artaxerxis?
Avgust, Pompei =i Chesariu? Ei au luat lumea,
pre to\i i-au stins cu vreama, ca pre ni-te spume.

Lu`nd pild[de la polonul Jan Kochanowski, mitropolitul Dosoftei (1624—1694) public[]n 1673 *Psaltirea*]n versuri. Talentul nu-i lipsea, dovad[comentariul la capul de bour dintr-o epigram[, mic tablou:

Pre c`tu-i de mare hiara =i buiac[,
Coarnele-n p[=une la p[m`nt]=i pleac[.

T[]lm[cirea e mai mult o varia\ie liric[]n jurul textului, cu introduceri de instrumente autohtone]ntr-un loc, care dau strofei o mare vibra\ie simfonic[:

C`nta\i Domnului]n strune,	Viersul de psalomi s[urle,
]n cobuz de viersuri bune,	Cu bucium de corn de buor,
+i din ferecate surle;	S[r[sune p`n[-n nuor..

cu evoc[ri realiste de animale grele (fiind vorba de gr[din]):

O scurmar[vierii cei gro=i de la lunc[,
+i zimbrii o pasc =i-n coarne-o arunc[.

Dosoftei are vorba material[ce d[corp m`hnrilor abstracte:

La apa Vavilonului	Prin Sion =i pentru \ar[
J[lind de \ara Domnului;	Aduc`ndu-ne aminte,
Acolo =[zum =i pl`nsem	Pl`ngeam cu lacr[mi fierbinte,
La voroav[, ce ne str`nsem.	+i bucine ferecate
+i cu inim[amar[L[sam pren s[ici aninate.

Un bra=ovean, Teodor Ivanovici Corbe, stihui =i el la 1720,]n Kiev, *Psaltirea*, iar]naintea lui un Istvan Fogara=i, rom`n calvin,]n versuri, precum se vede dintr-o copie a lui Ion Vizski din 1697.

C`ntecele de stea, c[zute]n folclor, au fost la]nceput ni=te *laude* religioase ca ale lui Iacopone da Todi. Vestitul *Stabat*, atribuit acestuia, apare]ntr-un astfel de c`ntec cules de Anton Pann.]n 1768 iese la Cluj o culegere de *C`ntece c`mpene=ti cu glasuri rom`ne=ti* pentru “voia fetelor, nevestelor”, de un “holtei”:

Dragostele tinerele
Nu se fac din miere, ele,
Da' din buze sub`irele
+i din grumazi cu m[rgele...

Un num[r de cronici rimate din a doua jum[tate a secolului XVIII apar`in unei produc`ii mahalage=ti, cu st`ng[cii savante, ritmuri inegale =i o mare m[sc[rie popular[, prevestind pseudofolclorul suprarrealist, exemplu *Istoria]/rii Rom`ne=ti de la leatu 1769 =i a Bucure=tilor, s[racii*:

Ce s[vezi =i ce s[zici?	De mi=ei, de porci de c`ine,
O gr[mad[de calici,	Cu c`te un pe=kir legat de m`ni
Toate uli\ele pline	+i-n cap pene de g[ini.

Uciderea lui Grigore Ghica (1777) a avut ecou a`t]n Moldova c`t =i]n Muntenia. Cronicile rimate respective au mi=c[ri de Vicleim:

Iar Grigorie-vod[Ghica	Noaptea =i cu masalale,
Porunci s[-i trag[butca,	Merg`nd p`n[la un locu,
+i a=a au purces p[vale,	St[tu de oft[cu focu.

]nt`iul adev[rat poem burlesc muntean este *Povestea mavrogheneasc[* a pitarului Hristache,]n metru de c`ntec de stea,]ntr-un amestec hazliu de mahalagisme, turcisme, grecisme =i radicale. Avem de-a face cu o

critic[de exponent al p[urii joase, comic bombastic[, pr[p[stioas[, r[zbun[toare, miticist[, zeflemist[la modul bucure=tean:

Nu trecu c`teva zile
 +auzim de domn c[vine,
 Unul ce a fost]n treab[:
 Dragoman pe Marea Alb[.

Purt[rile domnului sunt descrise cu minunare sceptic[de cet[\ean p[\it =i cu o suspectare ce insinueaz[scr`ntirea. Scriitorul umfl[, recal-citrant la orice administra\ie, d`nd actelor domnului o gras[culoare de obstina\ie absurd[=i \icnit[. O sal[de arme, indiciu al unui estetism muzeal, devine o]nc[pere de ospiciu,]n mijlocul c[reia domnul ni se arat[ca o jivin[rea, l[tr[toare =i incontinent[. Totul e]nf[\i=at maniacal, necurat,]ntr-o foarte grotesc[litografie popular[:

Nu mergea cu pomp[mare,
 Ci c[lare voinice=te.
 +i la cap legat turce=te;
 Cu galeongii dinpreun[
 +i mazdrac \iind]n m`n[,
 +i pe unde nu g`ndeai
 P-acolo-l]nt`lneai.
 Tiptil, pe jos =i c[lare,
 Prin t`rg =i prin mahalale;
 Uneori]n port turcesc,
 Alteori c[lug[resc.

Tragodia sau mai bine a zice jalnica Moldovei]nt`mplare de vornicul Alexandru Beldiman are aerul unei poliloghii umoristice, fiind de fapt o cronic[a r[zmeri\ei de la 1821. Autorul vedea lucrurile la modul sublim =i socotea c[ar fi avut nevoie de concursul lui Heraclit =i al lui Young:

Aice am trebuin\ pe Iraclit s[aduc.
 Starea Moldovei s[pl`ng[, sau s[pui s[scrie Jung.

]n 4.260 versuri se descrie monoton =i mecanic, cu s[lt[ri]nvese-

litoare unecori, un eveniment în sine prozaic, =i doar pe alocuri d[im de c[te o caricatur[moral[, de c[te o scen[mai plastic[:

Curgeau oile pe drumuri, toate gata a f[ta,
Cinci oca nu tr[gea una, =i cine mai c[uta;
Intra în Ia=i o mul[ime, at[ut din jos =i din sus,
=i peste trei-patru zile auzeai cum c[oi nu-s.

MITURILE

Patru mituri sunt nutrite din ce în ce mai mult de mediile literare, tinz[nd a deveni pilonii unei tradi[iei autohtone. Int[ul, *Traian =i Dochia*, simbolizeaz[constituirea îns[=i a poporului român. El a fost formulat propriu-zis de Asachi (Dochia care împietre=te cu oile sale fugind de Traian), îns[cu elemente populare =i cu o legend[cantemirian[. *Miori[la*, istoria ciobanului care voie=te a fi înmorm[ntat l[ng[oile sale, simbolizeaz[existen[ta pastoral[a poporului român =i exprim[viziunea franciscan-panteistic[a mor[ii la individul român. Acest mit a ajuns s[fie socotit de unii Divina noastr[Comedie. *Me=terul Manole* (povestea zidarului de m[ns[care care =i zide=te so[ia ca s[opreasc[surparea cl[dirii) e mitul estetic, indic[nd concep[ia noastr[despre crea[ie, care e rod al suferin[ei. În sf[ur=it, *Zbur[torul* e mitul erotic, personificarea invaziei instinctului puberal. Poezia român[, prin Eminescu îndeosebi, a ar[tat înclin[ri de a socoti iubirea ca o for[implacabil[, f[r[vreo participare a con=tiin[ei. Pe l[ng[aceste patru mituri încearc[s[se ridice =i altele îmbr[vi=nd mai cu seam[domeniul religiosului.

Capitolul II

“CLASICII” ÎN TRANSILVANIA I

OCCIDENTALIZAREA

În rile române n-au fost niciodată în afara Europei = începuturile lor dezvoltate o puternică învârtire feudală. Când vorbim de “occidentalizare”, înseamnă adaptarea la noțiunea de “literatură” a Occidentului. Cu toate că semne de schimbare se văd încă din jurul anului 1700, cultura românească orientată, adică exclusiv religioasă. Dimitrie Cantemir, pe care noi îl cunoaștem cu veșmintele europene, îmbracă totuși ca domn străiele țării = nu se găsește deloc să cultive poezia, teatrul, să facă = colii cu preocupări literare. Alunecarea înceată a moravurilor s-a făcut nu atât prin mergerea românilor în Apus, cât prin coborârea acestuia asupra noastră în chipul presiunii politice. Austria, Rusia (la începutul occidentalizării ei) se amestecă din ce în ce mai mult în treburile țărilor dunărene, = “nemții cu coadă” sunt tot mai des văzuți pe aceste meleaguri. Epoca fanariotă a contribuit = ea la dezorientare. Grecii aveau puternice legături cu Apusul, îndeosebi cu Italia, = de foarte multe ori autorii francezi = italieni ne-au sosit prin Arhipelag. Vreme de un secol pregătirea pentru intrarea în altă lume se face în limbă. Graiul bisericesc nu mai este îndestulător spre a exprima noțiuni mai tehnice = limba se neologizează. La Miron = Nicolae Costin, Niculce, Axinte Uricarul, D. Cantemir, Radu Popescu, Greceanu, Stolnicul Cantacuzino întâlnim numeroase elemente noi, printre care sunt de notat acelea din ramura literară: *eleghie, comedie, melanholie, simfonie, fantasmă*.

În Ardeal, agentul occidentalizării fu catolicismul. La 5 septembrie 1700 se semnă definitiv în Alba-Iulia actul de unire, în urma căruia românii aderă la noii biserici catolice în Blaj un seminar, afară de un număr de burse (prilejuri de a veni în contact cu Apusul) la “Colegiul Pazmanyán” = “Colegiul Sfânta Barbara” din Viena = la “De

Propaganda Fide” din Roma. Așa se ivi =coala bl[Jean[, ai c[rei ilu=tri exponenți sunt Samuil Micu-Clain (1745—1806), Gheorghe +incai (1754—1816) =i Petru Maior (1760—1821), dintre care ultimii doi au stat cinci ani la Roma. Efectul =ederii]n Cetatea etern[]l m[rturi-se=te +incai]nsu=i:

Timp de cinci ani petrecut-am la Roma =i-n vremea aceasta,
Vrednic de laur fiind, mi s-au dat cele dou[diplome.
Roma]n studii mi-a fost de-ajutor =i-i aduc mul[umire,
C[ci bibliotecile ei mi-au fost totdeauna deschise.

Din p[cate, artele, literatura Italiei n-au ispitit pe ace=ti austeri teologi, ale c[ror opere au caracter religios =i didactic. Umanismul lor,]nt`rziat =i restr`ns, e previos nu]n sine, c[ci latine=te au =tiut =i al[ii, ci prin faptul c[putea participa la el o clas[]ntreag[de oameni. Asta a permis studiile de istorie =i de filologie. *Hronica rom`nilor* de G. +incai (Buda, 1808, 1809) e o compila[ie de manier[cam medieval[, sprijinit[]ns[pe un material enorm.]n filologie se observ[dou[tendin[ve: de a dovedi cu orice chip c[majoritatea cuvintelor sunt de origine latin[=i de a elimina r[m[=i=ele graiului “varvarelor ghinte”, adic[slavonismele. Spre deosebire de Clain =i +incai, Maior crede limba rom`n[derivat[nu din latina clasic[, ci din cea vulgar[. Transcrip[iile cu liter[latin[nu sunt simple substitu[ii de semne, ci ortografieri etimologice. “Adic[” se scrie “adeque”, “care”, “guare”. Etimologiile sunt de fantezie. *T`lharul* e un purt[tor de s[ge[ti, un *telifer*; *bir[ul* e un *vir magnus*, *t`nguirea* vine de la *tundere*, fiindc[jeluitorii se tund. Totu=i se face o mare nedreptate latini=tilor cu privire la neologismele adoptate. O mare parte din formele propuse de ei au fost absorbite de limb[: *cauz[*, *siguran[*, *eviden[*, *providen[*, *anticipa[ie*, *conversa[ie*, *educa[ie*, *explica[ie*, *ocupa[ie*, *edi[ie*, *tradi[ie*, *important*, *consecvent*, *evident*.

Tot mai numeroase se fac traduceri din literaturile occidentale, adesea prin mijlocirea unui text neogrec. Se ofer[t[]l m[ciri din Gessner, Mably, Voltaire, Fénelon, Molière, J. J. Barthélemy, Metastasio, Alfieri etc. Boierimea se aboneaz[la jurnalele apusene =i=i agonise=te biblioteci cu c[r[ti franceze =i italiene.

V{C{RE+TII (IENACHE, ALECU, NICOLAE)

De la Ienache V[c[rescu a r[mas o gramatic[]n dou[edi\ii, una la R`mnic, din 1787, *Observa\iuni sau b[g[ri d[seam[asupra regulelor =i or`nduelelor gramaticii rum`ne-ti*,]n care d[=i un mic tratat de prozodie, cu exemple personale, de=i se ar[ta sceptic cu privire la folosul lui:

Gramatica e me=te=ug ce-arat-alc[tuire,
+i to\i printr-]nsa pot afla verice pov[\uire,
+a scrie]nc[]ntr-ales cu reguli ar[tate,
Pe to\i]nva\ d-a le =ti f[r[gre=eal[toate,
+i versuri]nme=te=ugite]nva\ d-a se face,
Sili\i-v[a o-nv[\a!... sau face\i cum v[place.

Poeziile lui Ienache sunt cvasi-l[ut[re=ti:

Am[r`t[turturea,
C`nd r[m`ne singurea
C[ci so\ia =i-a r[pus,
Jalea ei nu e de spus.

Poetul adaug[oarecari comentarii:

Dar eu om de nalt[fire,
Dec`t ea mai cu sim\ire,
Cum poate s[-mi fie bine?...
Oh! amar =i vai de mine!

Iubirea e "la\` ori "magnit", iar femeia e un canar hr[pitor de inimi.
Nota V[c[rescului e o anume concizie senten\ioas[care subjug[memoria:

La o-ntristare	Nu-i m`ng`iere,
Amar[floare,	Nici e putin\
'Nc`t cel ce-o are	Acel ce pere
S[-i roage moarte,	S[-i dea credin\,
N-ai ce s[faci!	Trebui s[taci!

Mult celebrata *]ntr-o gr[din]*, socotit[traducere din Goethe, vine dintr-un izvor grec.

Alecu, fiul lui Ienache, strânge și el, într-o “condicu\” pentru “trebuin\ele” lui, câteva strofe, caracterizate printr-un patos jălănic:

De lacrimi vărsă pără
Cu groaznică vătăle.

și poeziile lui sunt câteva de lume, cu un mic totuși proces de elaborăiune cultă, imagini de interior boieresc, tablouri, oglinzi și chipul femeii răsfățate:

Oglinda căndă-i arăta
Întregă frumusețea ta,
Atunci și tu ca mine
Te-ai închina la tine.

Nicolae, alt fiu al lui Ienache, aduce, mereu pe un fond popular, un stil mai viril, cu elanuri haiducești și rezezi imagini (perspectiva defileurilor, puca astupată de greieri):

Roibule, mi te gătește,	Daleo, daleo, dragă durdă,
+alele-și înepenește,	Fă-te-ncoace, nu fi surdă,
Să mă duci peste prapoare,	Vin să te-ngrijesc mai bine
Văși coaste la strămoare,	Că-mpuiat grierii-n tine,
Pe potecă fără soare.	Daleo, daleo, vai de mine.

MATEI MILU

De la Matei Milu (mort prin 1801—1802) au rămas un fel de “caractere” de forma ghicitorilor. Micile caricaturi într-un limbaj bufon românoturcogrec sunt pline de savoare. Iată un strămb încrezut:

Un om nalt și de-irată,	La chip urât și slăt,
La față foarte scurmat,	Are un picior mai scurt,
Cu barbă dintr-înșu,	Se socotește arifetă,
Vrednic de tot răsu,	Ocară lumii și eglengă,
Umblă crănat,	Se mândrește, fudulește,
Din olduri legănat,	Găci cine este...

o bătrână cochetă:

Pe aceasta]i g`ci-o,
 Lesne]i nimeri-o:
 O bab[cu fumuri de frumoas[,
 Dar o foarte mare mincinoas[,
 Zavistnic[, clevetitoare,
 Ocarnic[, hulitoare,

Gr[ie=te cu necontenire,
 R[cne=te, \ip[de piele.
 Se]mpodobe=te, zarifefse=te,
 Se pudruie=te =i sulimene=te.
 G`ci cine este...

un]nfumurat:

Altul este]nalt,
 La g`t sugrumat,
 Cu capul pe spate,
 Cu n[rile umflate,
 Mari lucruri gr[ie=te,
 Pe nime nu socote=te,

Foarte]nfumurat,
 Cu samur]mbr[cat,
 F[r[nici o stare,
 Cas[nic[iuri n-are,
 Nim[rui nu mai pl[te=te.
 G`ci =-acesta cine este.

VASILE AARON +I ION BARAC

Dac[nu s-ar amesteca]n opera lor elemente ale veacului XVIII, Vasile Aaron =i Ion Barac ar fi]nt`ii poe`i de faz[medieval[, prin]ncercarea de a prefaca materia evangelic[=i clasic[. Am`ndoi sunt ni=te remarcabili vulgarizatori, vorbind poporului]n limba =i ritmica lui. Vasile Aaron († 1822) are chiar no`iunea sonorit[]ii (“dulcea\aversurilor”) =i d[cititorilor instruc`ii de respira`ie, pe versuri anodine:

Omul c`t s[na=te... cu c`t s[m[re=te,
 Grija =i n[cazul...]nc[cu el cre=te...
 Te rog, o, iubite!... mai vin[la noi,
 S[mai gr[im ceva... =i despre nevoi.

Scrierea cea mai notabil[a lui Aaron este *Patimile =i moartea a Domnului =i M`ntuitorului nostru I[sus] H[rist]s*, inspirat[de *Der Messias* al lui Klopstock. E o merituos[oper[de divulgare]n versuri bine rostogolite, cu]ncerc[ri modeste de a sugera paradisiacul, simfonicul, fulgurantul =i sf`nta veselie a duhurilor:

Atunci tot limbul r[sun[
 +i salt[de voie bun[.

De un merit superior este *Istorie despre Arghir cel frumos =i despre Elena cea frumoasă* a lui Ioan Popovici Barac, traduc[tor din *Halimà*, din Shakespeare, editor a o mul[ime de scrieri populare obscure, versificator dup[Iosephus Flavius al unui poem *Risipirea cea de pre urm[a Ierusalimului*. Arghir umbl[prin lume dup[Ileana cea vr[jit[=i o g[se-te dup[un =ir de piedici fabuloase. Nara[ivunea lui Barac are farmec (bine)n\eles, nu e original[ci prelucrat[dup[*Argirus Historiaja* a ungurului Albert Gergey) =i o cert[coloare. }n drum spre Neagra-Cetate, Arghir d[de un soi de Polifem monocular, care-i ofer[o cin[gigantic[:

Acest uria=]ndat[
Cu o cin[se arat[,
}n frigare vr`nd s[trag[
O c[prioar[]ntreag[.
Face cin[boiereasc[,
Ca pre Arghir s[-l cinsteasc[,
Masa l`ng[foc o pune,
La lumina de t[ciune:
+i =ed to\i pe l`ng[vatr[

Pe c`te un sghiab de piatr[.
Arghir p`n[s[]mbuce
O plosc[de vin aduce
Dintr-ale sale merinde,
Care foarte bine prinde.
Uria=ul, dac[-l gust[,
Cu stomac ca de l[cust[,
Iar fi pl[cut ca s[trag[
Pe g`tu=-i o bute-ntreag[.

Gr[dina cea plin[de fragran[\ a Ilenei]n care adoarme Arghir este evocat[floare cu floare, dup[metoda pictorilor primitivi. Tema aceasta a gr[dinii, venit[din Orient, a culminat]n poezia Rena=terii, spre a se re]nnoi prin simboli=ti:

C`t au c[lcat cu piciorul,
N-au mai v[zut cr[i=orul
C`te flori]mpodobite,
C`te r`uri limpezite!
Oh! c`\i trandafiri miroase
Cu foi rumene, frumoase!
Rosmarinii au verdea\
+i garoafele ro=ea\.

Aici crinul s[albe=te,
Colea nardul frumos cre=te.
Chedrul ramurile=-i tinde,
Care mult v[zduh cuprinde.
Chiprul frunze]nverze=te,
+i v[zduhul le cl[te=te.
Izvoarele curg r[cite,
Ca cristalul limpezite.

Barac are,]n numeroasele lui prelucr[ri, un adev[rat geniu al titlului analitic care taie r[sufarea:

Patimile cele mari =i minunate ale unei mademoizelle cu numele Cartigam care fusese fiica unui Pa= turcesc anume Ibrahim de la Anadol =i ia c[zuse]n robia cre=tinilor c`nd au b[tut pre turci =i i-au scos din \ara ungureasc[, din Buda capitala \[rii, unde l[cuis Pa=a turcesc mul\i ani, apoi fu botezat[Hristina]n Pariz =i f[cut[grofi\].

D. |ICHINDEAL

Fabulele,]n proz[, ale b[n\eanului Dimitrie |ichindeal (1775—1818), de care s-a f[cut un caz nemeritat (traduceri de altfel dup[fabulele s`rbe=ti ale lui Dositei Obradovici), n-au nici o]nsemn[tate literar[.

IOAN BUDAI-DELEANU

Ioan Budai-Deleanu (c. 1760—1820) din Cigm[u, sat pe valea Mure=ului, e adev[ratul poet al latini=tilor. Crescut]n =colile de la Blaj =i Viena, el avea o des[v`r=it[cuno=tin\ a literaturilor clasice =i moderne (italian[]nt`i, german[, francez[, poate englez[). */iganiada* lui urmeaz[exemplul *Vedrei r[/pite* a lui Tassoni, nu f[r[numeroase alte infiltra\iuni, =i este povestea eroi-comic[a unor \igani]narma\i de Vlad |epe= s[\in[piept turcilor, care]ns[din poltronerie comit o sumedenie de]ncurc[turi. Intr[=i miraculos cre=tin, fiindc[arhanghelul Mihail cu ceata lui ajut[pe |epe=]mpotriva p[g`nilor asista\i de o=tile Satanei. Eroul principal roman\ios este Parpangel,]n alergare neostenit[dup[a sa Romica. O mul\ime de reminiscen\e clasice sunt folosite]n noua epopoe, cu efecte comice, dat fiind mediul degradat. Voca\ia lui Budai-Deleanu e]n direc\ia verbal[, =i numele \iganilor formeaz[un genial catalog grotesc de sonori: Aordel, Corcodel, Cucavel, Guladel, Parpangel, Parnavel, +uvel, Bambul, Bobul, Bumbul, Ghi\ul, Gogul, Ciuntul, Dondul, Hu\ul, Sf`rcul, B[I]ban, G[van, Giolban, Gogoman, Goleman, C[I]ban, Z[gan, C`rlig, Covrig, Ciormoi, D`rboi, +o=oi, Colbei, Cornei, H[rg]u, Janal[u, Butea, Cercea, +perlea,]ntea, Dodea, G`rlea, Baroreu, Boro=m`ndru, Bulu\, Ciuril[, Papuc, Papar[, Tandaler, Burl[, C[c`ga.

Lexicul de idei reprezintă și el o adevărată orchestră burlescă, întemeiată mai ales pe onomatopee. Căcaga aruncă o bebee, Gogol tocoroșește, Goleman se născocoară, Bobul n-a mănăcat țirigoaie, focul scoate bobtaie, Țiganii sunt ciuhoși, sunt dârdaie, se cocorășc, fac nătrii, ciorobor, lolot, se lolotiesc, se lolotesc, strigă hoha, bura-bura, bat lela, tinerii se nălibovesc, ciocoi se ciocotnișesc, se cilibesc, sufletele bujdăsc pe poarta iadului etc. Budai tratează cuvintele ca pe niște fărături moi și le dă pe loc la rimă genul și termină viața trebuitoare. Așa femela dracului se face drac, palatul se feminizează în palat, copacii în copace, Țiganii visă, se cărmăză, locurile sunt puste, întâmplarea e jeloasă, soarta e scârbeală, boierii sunt plini de bogătate. Numai Eminescu mai târziu a siluit limba sau a scocorit forme cu atât de sistem. Budai n-a avut nevoie să umfle comedia ca Tassoni, pentru motivul că Țiganii sunt de la sine o caricatură a societății umane. Fanfaronada, poltroneria, milogeala, spiritul de hărmlăie și orbească înfuriere sunt aspecte tribale obișnuite, și poetul n-a avut decât să le condenseze într-un limbaj de-o Țigănie maximă, în care e formulat chiar "idealul" de nație liberă:

Noi țiganii să avem Țirioară, —
 Unde să him numai noi dă noi!...
 Să avem sate, că și, grădini =-ogoaie,
 +i de toate, ca =-alții mai apoi.
 Zău, privind la lucruri așa rare,
 Ca și când trează fiind, aș visa îmi pare...

Zgomotele emise de defilarea romilor sunt un adevărat muzeu fonetic:

Cei nărnași aveau buzdugane
 De aramă și niște lungi căușite,
 Toți oamenii nănași și groși în ciolane,
 Cu pârul îmburzit, barbe =perlite,
 Haine avea lungi, scurte și învrăstate,
 Unii făr măneci, alții rupte în spate.

}n loc de steag purtau ei o cioar[
 De argint, cu penele r[=chirate,
 }ntr-acei chip }nc` t g` ndeai c[zboar[
 Pleznind din aripi cu aur suflate.
 Muzic[f[ceau cu dr`mboae,
 Zdr`ng[nind clopo`ei de cioae...

Mar=ul suna }n cornuri mug[toare,
 To`i lol[indu-se }n gura mare.

}iganiile blestem[, se milogesc, se jur[, se }ndeamn[, se vaiet[,
 chiuie, se sf[desc, }i astfel plictisitoarele discursuri din epopeea clasic[
 iau forme fire=ti de comedie. Mergerea lui Parpangel la iad }i la rai e
 o }mbinare de v[mi ale v[zduhului cu priveli=ti de paese di Cuccagna,
 povestite }ig[ne=te, }ns[}n manier[dantesc[. Astfel, a=a cum }mpotri-
 ritorilor lui Dante li se r[spunde c[poetul vine acolo din porunc[
 divin[(“vuolse cosi colà dove }i puote, ciò che si vuole”), eroul nostru
 nu-i nici el “d[voia” lui:

A=a trecut }m prin p[m`nt }=ape,
 P`n[ajunsem la v[zduhul rar,
 Ne }n[}var[m apoi p[aproape,
 Colo pe unde zodiile r[sar,
 Trec`nd printre ni=te locuri puste,
 Nou[v[mi }i nou[pun`i }nguste.

De abia }n urm[, cu mult[trud[,
 Ajunsem la poarta ha d[rai;
 Iar S`nt Petru, c[ut`nd p[o hud[,
 A=a zise cu s`ntul s[u grai:
 — Dar tu, m[i }igane, ce cau`i aici
 }n c[ma= [cusut[cu arnici?

Nu =tii tu c[}n trupul p[c[tos
 Nu este slobod a intra nim[rui
 Aici }n raiul nostru frumos...?
 Eu }ngenunchind, m[}nchinai lui
 +i zisei: — S[m[ier`i, sfin`ia=ta,
 Eu n-am venit aici d[voia mea!

Autorul va excela, împreună cu alți scriitori români, în scenele de psihoză cruntă, pe care le va trata cu toată seriozitatea, singurul element umoristic rămânând lexical violent pitoresc în notarea tuturor chipurilor de lovire = i slăvire:

Într-aceea G[van pe Ghi\u-l omoară,
Cocolo= pe Titirez decul,
Costea lui Z[gan capul sboară,
Iar Pipirig a Dodii c[ciul
Taie în două =i capu-i despice,
Din cre=tet p`n[]n tufoasa chic[.

Parnavel cu sulivă ascuțit
Străpuns[pe Corbea în gem[nare,
+i de nu era punga încrețit[,
]i p[trunde fierul p`n[]n spinare,
Dar totu-i răsturn`ndu-l pe o dung[,
]i zdrobi toată cremenea]n punga[.

M`ndrea pe Ciuntul de barb[trage,
N[sturel pe Dondul floc[ie=te,
Iar ca =un juncan Drago=in răge
+i cu dinții beliți c[ln[ne=te;
C[ci Sperlea]i sburas[nasu]n două[,
+i muste\ele cu buzele am`ndou[.

Giolban]nc[dete s[deie
]n C[c`ga cu o bard[lat[,
Iar acela arunc`nd o bebie,
]l toc[tocmai]n gura c[scat[,
+i a=a-i fu de crud[lovitura,
]nc`t]i zdrobi toți dinții din gur[.

DINICU GOLESCU

Scopul pentru care Dinicu Golescu (1777—1830), boier luminat, compuse *Însemnarea c[ll[toriei sale* în Occident (Austria, Italia imperială, Bavaria, Elveția) este reînerea fenomenelor de civilizație.

Atenția lui merge c[tre lanuri =i gospod[ria s[teasc[, spre institu\iile publice, =coli, spitaturi, aziluri, muzee, teatre =i foarte pu\in spre caracterul estetic al priveli=tilor. }nfipt ca un japonez modern, Golescu vrea s[vad[totul =i, \n ciuda \mbr[c[mini\ii orientale, intr[pretutindeni, \n cabina motorului de pe vapor ca s[-i prind[“mehanica”, sau \n spitalul de nebuni. Toate \nf[\i=[rile de civiliza\ie \n]nc`nt[, f[c`ndu-l totdeauna s[ofteze asupra \napoierii Valahiei. C`t prive=te arta =i frumuse\ile, Golescu este departe de rafinarea lui Cantemir. El are spieretura primitivului de tot ce e “cu me=te=ug” =i m[soar[valorile estetice cu “st`njenul”. }n cutare muzeu vienez tot ce-i place este o pajur[f[cut[din s[bii =i cu\ite, pe care de n-ar fi v[zut-o cineva ar fi fost “vrednic de pedeaps[”. “Cadrele” sunt pre\uite pentru “asem-narea” lor =i \n raport direct cu dimensiunea. Cu sentimentalitatea u=oar[a celor de jos, el crede c[privitorii unui tablou care arat[plecarea unui b[rbat la r[zboi sunt obliga\i s[se \ntristeze =i, dimpotriv[, cei care v[d scena \ntoarcerii s[se veseleasc[, =i cum tablourile sunt la r`nd, privitorii =i ai unuia =i ai altuia s[treac[pe r`nd prin cele dou[st[ri. La Vene\ia \l atrage ma=in[ria celor doi “draci” care bat orele \n turnul ceasornicului. }ncolo ora=ul i se pare f[r[me=te=ug “arhitectonicesc”. Cadrele din Palatul Dogilor le m[soar[cu st`njenul, Domnul din Milano e evaluat la “240 st`njini”. Din pricina simplit[\ii, Golescu e \n stare de sim\iri mai proaspete \n fa\ a priveli=tii lumii occidentale. Cu incapacitatea lui de a se analiza, el cade \n extaze profunde la cele mai ne\nsemnate lucruri. Sunetul unor clopote se propag[\n sufletul lui cu mari dureri lirice. “Au noao clopote — zice el de catedrala din Berna — pe care tr[g`ndu-le cu me=te=ug, nu fac numai sunete de clopote mari sau mici, ci fac o armonie foarte pl[cut[urechilor, dimpreun[jalnic[=i grozavnic[.” Descrierea Schönbrunnului d[o pagin[rar[de poezie oriental[, cu evlavii =i uimiri, cu turbur[ri exprimate naiv, de un s[lbateg, rudimentar verlainianism:

“C[ci la o parte uit`ndu-se cineva=, vede \ntru acea cuprindere de copaci, o bucat[de gr[din[mare, limpede =i slobod[la vedere, \n felurimi \nfrumuse\ri de loze, cari pricinuiesc veselie; =i \ntorc`ndu-se

la ceialant[parte,]ntristarea =i posomor`rea trebuie s[-l coprinz[, c[ci se afl[]ntru o]ntunecoas[p[dure]ntocmai ca noaptea, cu felurimi de figuri =i =[deri ascunse, =i alte lucruri, care toate aduc]ntrist[ciuni =i g`nduri amestecate.”

Descrierea c[derii Rinului prilejuie=te =i ea un mic poem bine gradat, solemn =i noros de nedeslu=ite emo\ii.

Fratele lui Dinicu, marele vornic Iordache Golescu (1768—1848), a l[sat o Gramatic[, un *Dicsioner rum`nesc* =i o culegere de *Pilde, pov/\uiri, i cuvinte ad[vrate =i pove=ti.*

C. CONACHI

Costache Conachi (1777—1849) e un poet dedicat exclusiv lui Eros, tr[ind]n iatac =i pe sofa. Versurile]n acrostih ne dezv[luie un r[boj de femei: Casandra, Anica, Elena, Lucsandra, Marioara. Conachi petrarchizeaz[prin “la petite poésie” a secolului XVIII, cultiv`nd un]ntreg jansenism amoros, merg`nd de la faza “dulcelui stil” p`n[la poza melancolic[:

}nnoptez printre pr[p[stii, printre r`pi, printre ponoar[
C[doar oi uita degrab[dorul care m[omoar[...

Cum poetul nostru e un Petrarca ras]n cap, cu chip de faun oriental, cu i=lic, antereu =i iminei, duc`nd omagiul p`n[la t`r`rea]n pulbere =i la]nchinarea ortodox[=i triste\la occidental[p`n[la pandalii =i istericale, efectul e dintre cele mai originale. Pre\iozitatea, obi=nuit[]n aceast[poezie, se r[scump[r[printr-o mare ging[=ie, vrednic[de un Chiabrera;

Doi ochi=ori verzi,
Ce privind nu-i pierzi
Printre ceialal\i,
Genele-i umbresc
+i ei str[lucesc
Ca ni-te brilan\i.

“Les ruses de l’amour” ocup[un loc mare]n chip de mici epigrame:

Nu pot a t[g[dui
C[moriu... de nu te-oi iubi...

simul[ri de le=inuri =i nebunii orientale =i tot at`t de occidentale
(langueurs, défaillances, fureurs, transports), artificioase =i simetrice:

Simtu-te c[vii? tremur peste fire;
De te v[z, m[pierd... =i-mi ies din sim`ire.
Guri\ a deschizi, ceriul se deschide;
De m`n[m[iai, foc simt c[m-aprinde!...
}n bra\ e m[\ii, fulger[v[zduhul...
La s`nu-\i m[str`ngi, caz =i }mi dau duhul!...

De esen\ a petrarchismului sunt lunga durat[a iubirii]nregistrat[
odat[la num[rul mistic nou]:

De nou[ori p`n[ast[zi p[m`ntul colind[tor
Au c[l[torit pe crugul soarelui nemi=c[tor...
De c`nd am v[zut cu ochii o muritoare a ta...

]ndoiala, confuzia]ntre “priete=ug” =i amor, marea solemnitate erotic[.
La Sl[nic,]n decor alpestru, cu

Mun\i]nal\i p`n[la nouri, p`raie prin st`nci v[rsate,
Codri de copaci s[lbateci printre petre r[sturnate,
Pr[p[stii peste pr[p[stii, ad`ncimi]ntunecoase...

boierul cu i=lic cade la picioarele Zulniei cu inima s[getat[“ca de-o
arm[arz[toare” =i se]ncle=teaz[cu m`nile de picioarele ei. Ca =i
str[vechea Laur[, Zulnia, “ibovnica sl[vit[”, avea un so\. }ngrozit[,
“]n sudori, lacrimi sc[l dat[, descul\ =i despletit[”, ea alearg[“z[lud[“
=i se lunge=te la p[m`nt cu ochii negri ca mura =i gura ca rubinul.
Boierul o duce sub un copac mare =i, lu`nd chez[=ie cerul, jur[s-o
iubeasc[p`n[la moarte:

Atunci fulgere cu tr[snit prin v[zduh sc[p[r[toare,
P[m`ntul tot]n cutremur, =i stihile-n perzare
S[m[na]nsp[im`ntate de at`ta p[timire!...

După aceea, vulnerat, îndrăgostitul cu giubea își poartă “melanholia” prin singurătate. *Visul amorului* aduce o bunănoială de *Roman de la rose* și de *La carte du tendre* a d-nei de Scudéry. E vorba de “câtele amoroze-ti”, de *temutul, fratele prepusului și clevetirii*, prieten al *necredinței*, de *căială* și alte abstracțiuni de acestea.

V. POGOR, N. DIMACHE, I. PRALE

Comisul Vasile Pogor, traducător al *Henriadei* lui Voltaire (1838), a lăsat stihuri de mod veche, străbătute de simțul deertăciunii și de grija mântuirii, descriind în tufoșcolian sinistritatea cimiterială:

Galeriile surpate, stălpilor sfărmași și căzuți
 Peste aur, peste lustru și văd cu mu-chiu învăscuși,
 Scările, ce se văd roase de omenescul picior,
 Ajung să fie străpunse de troscot și urzi-or,
 și fereastra, întru care flori de tot felu-nflorea,
 Sfredelită de un arpe, ce se sore-te pe ea.

Versurile lui Nicolae Dimache († 1837) sunt și ele de inspirație veche, pe motivul zădrăniciei. Cât despre Ioan Prală, “musicos” de origine basarabeană (1769—1847), el e mai cunoscut pentru invenția patului mutabil după soare. Încolo stihuirea lui e îngrozitoare și doar versurile din *Psaltire* alunecă mai normal:

Mic eram între frățime,	De păscut oi mă aleasă,
+i cel mai în frățezime,	Măna mea făcu organul,
într-a tatălui meu casă	Degetele mele psalmul.

GH. ASACHI

Poezia lui Gh. Asachi (1788—1869) e aproape în întregime sub regimul lui Petrarca. Poetul cunoscuse de altfel direct Italia și petrarchizase acolo chiar în italienește. Fondul sonetelor e banal, dar cînd endecasilabul se păstrează, efectul e un sistem muzical limpid și abstract, cu acorduri cvasieminesceni.

C`t \i-s dator, o, stea mult priincioas[,
 C[-n prim[vara a vie\ii mele,
 Tu m-ai ferit de str`mbe c[i =i rele
 +i m-ai condus pe calea virtuoas[.

Tu-n s`n mi-aprinzi f[clia luminoas[,
 M-ai ad[pat l-Astreei f`nt`nele,
 +i c`nd viea\va-mi]ndulcesc prin ele,
 Despre\uiesc chiar soarta fioaroas[.

Ca s[doresc a vie\ii nemurare
 M[-ndeamn[raza-\i care-n cer se vede,
 Cum statornic[urmeaz[-a ei rotire.

De la \[rmul fatal vasul purcede,
 +amu plutind prin marea de pieire,
 A ta raz[la port m[va]ncrede.

Lirica secolului XVIII are un ecou larg]n poezia lui Asachi. Reg[sim conven\ia geografic[clasic[, didacticismul settecentesc (]n maniera Monti), melancolia cimierial[(dup[Thomas Gary =i Jukovski). Interesante sunt *Baladele* =i *Legendele*]n care, bizuindu-se pe tradi\ia popular[, Asachi s-a str[duisit s[]njghebe o mitologie literar[rom`n[,]ntr-o viziune mai grandioas[, inten\ional, dec`t aceea a lui Alexandri, =i]n termeni clasici. Munte sacru e declarat Ceahl[ul, sub numele de Pion. Acolo se afl[simulacrul Dochiei. Dup[bürgeriana *Lenore*, poetul scrie *Turnul lui But pe muntele Pion*, istorie a unui strigoi care vine s[-i ia logodnica spre a o aduce]n galop pe muntele sf`nt al Daciei:

Luna luce — Butul fuge,
 Peste munte, prin h`rtop,
 V`ntul =uier[=i muge,
 Roibul sare]n galop,
 +amu-i duce p-am`ndoi,
 "Doamno, oare nu-i strigoi?"

]n *Jijia*, oamenii boierului Conde prind cu plasele]n r`u o z`n[care poveste=te c[e o fecioar[cre=tin[din vremea n[v]lirilor barbare,

al c[rei schit a fost]ng[hi]t de p[m]nt]n urma rugii tovar[=elor sale, spre a nu c[dea]n m[]nile p[g]nilor. *Sirena lacului* are factur[schillerian[. O siren[(fost[fat[]n=elat[de un boier) se r[zbun[. Sugestia pe alocuri e a unei poezii superioare, mijloacele sunt insuficiente.

Nuvelele lui Asachi, dificile =i prin limba amestecat[, plin[de imposibile neologisme (*milian, manin, vasfr`ns, covil, pelice, v`ntf* etc.), par ast[zi bizare, mai ales romantice, lipsite de percep[]iunea istoric[. Dimpotriv[, ele apar[]n tipului clasic =i aceast[inten[]ie cere circumstan[]e u=ur[toare. Modelul lui Asachi e romanul cavaleresc, acela]ntrupat]n Ariosto mai ales, adic[istoria aventuroas[cu fabulos aranjat]n gust clasic, cu lipsa total[de instinct geografic. Pretutindeni sunt numai p[duri mari =i]ntinse paji=ti, castele =i gr[dini pierdute]n imense singur[t]i,]n ciuda c[]nora, far[nici o respectare a legilor timpului, eroii se]nt`lnesc s[se bat[. Europa =i Asia sunt aduse antropologic la acela=i tip ideal cavaleresc. Afar[de viteji apar doar p[]tori, necroman[i, b[]tr`ni eremi[i. Obsedat de ideea miturilor, Asachi a luat]n m[]n[]n cronicile moldovene =i a dat materiei ei sens picaresc. }n *Drago*= totul este fabulos. }n *Cumania mic*[,]n cetatea Romidava, st[p`ne=te Haroboe, om fioros, nu mai pu[]n cavaler, cum]l arat[coiful. De=i t[]tar, Haroboe este “cuprins de un sim[]m`nt necunoscut p`n[atunce” la vederea Brandei, mireasa trimis[de Domnul din Misia pentru fiul lui Drago=. Toate peripe[]iile]n jurul acestei c[l[]torii sunt arioste=ti. De notat sanctuarul Dochiei, p[]zit de Nona, un soi de vestal[, =i de o ciut[: “Aice un spectacol nou se desf[=ur[]naintea ochilor ei, un ocean de neguri plutea deasupra coamelor de pini urie=i, st`nci manine [grele], r[]sturnate de cutremur, parc[erau aninate deasupra capului ei =i formau o t[]rie nestr[]b[t`nd[]n giurul simulacrului Dochiei”. *Valea-Alb*] e un basm de aventuri mongolice]n care +tefan cel Mare e tot at`t de pu[]n istoric ca =i Goffredo]n *Gerusalemme liberata*. Scenele de r[]zboi sunt v[]zute]ntr-un spirit cu totul mitic. La Catelina l`ng[Cotnar sunt mari fortifica[]ii,]nainte de lupt[oastea st[]n liturghie]n jurul unei cruci colosale. }n fine,]n fa[]a lui +tefan

cel Mare se aduc daruri cu învederat aspect de Renaștere, diademe de aur, ulcioare de bronz, lacrimatorii, monede cu efigiile împăraților Tauridei. În *Bogdan-voievod*, nuvelă fantezistă, se dă la Hârliu o luptă de stil cavaleresc: “săbiile și lancele scapă și scântează de loviturile puternice ale măciucilor fericite, pavezile remboambă”. *Petru Rareș* e nuvela cea mai lungă, aceasta cu oarecari satanisme romantice. Fundamentul rămâne cel clasic. Lacul Brateș e descris în maniera Salvator Rosa, pescuitul formând o mare compoziție amănunțită și fantastică. O vânătoare de bouri e prilej de a prezenta o scenă în gustul ușor melancolic al lui Tasso: buchete de flori duse de un rău și venind de la o sălbăstrică unde stă închisă Ileana. La Suceava dăm de un colosal gotic, peste temelii de “adâncă antichitate”. *Mazepa în Moldova* dezvoltă, nu fără simț poetic, tema fugii cavaline tratată de Byron, în *Rucsanda Doamna* cazacul Timuș e văzut ariostește ca un cavaler frumos “într-o zeă strălucită”, cu purtări dintre cele mai curțenești, iar nu cu fire “de heară”, cum îl ținem din cronici. Evident, Rucsanda îl iubește.

VASILE FABIAN BOB

De la Vasile Fabian Bob (1795—1836) au rămas puține versuri, dintre care cele mai cunoscute sunt:

S-au întors marea în lumii, s-au întors cu capul-n gîos
și merg toate dinpotrivă, anapoda și pe dos...

aparținând unui poem sarcastic, cu viziunea cataclismului întoarcerii pe dos a lumii:

Timp mult nu o să mai treacă și-a ară plugul pe mare,
La uscat corbierii nu s-or teme de-necare:
Ce-a să zică-atunci pescariul, când în ape curg toare
și va prinde mreaja vulturi și dihinii zburătoare?
Ce-a să zică vântoriul, când în loc de turturele,
Nevăzând nici câmp, nici codri, va puca zodii și stele?

IANCU VĂCĂRESCU

“Mica poezie” este uor de urm[rit =i la Iancu V[c[rescu (c. 1791—1863), fiul lui Alecu V[c[rescu =i al Elenchii Dudescu. }ndeosebi informa'ia sa e italian[,]n direc'ia can'oneti=tilor =i anacreonticilor veacului XVIII, de felul lui Savioli, Giovan Gherardo de' Rossi =i Iacopo Vittorelli. Din Metastasio traducea *La partenza*. Pe de alt[parte vedem c[r[sfoia pe Escouchard-Lebrun, pe Gentil-Bernard. Titlurile abstracte ale poeziilor sale (*Adev[rul, C[I]torie, Ne]ncrederea, Pacea, Simpatia, Desp[r]irea, Imagina'ia, Judecata, Caleidoscopul, Ochianul, Ceasornicul]ndreptat, La pahar*) apar\in poeziei didactice]n general. }ncerc[ri de a dezvolta proverbe fie =i]n poeme simple nu se pot desp[r]i de exemplul dat de Moissy =i Carmontelle. N[vala divinit[ilor]n *Baccu*, adev[rat c`ntec de cram[, este de un pur stil Rena=tere:

Satiri, Fauni =i Menade,	E=ti al nostru, bine-mi pare,
Pan, Silvan, Hamadriade,]n oastea biruitoare
Poe'i, Eroi, Z`ne, zei,	De mult, s[te-avem, vream eu!"
Care portu =i-l schimbase	
+i port de Baccan'i luase,	To'i aproape-mi se adun[,
Se afla mul'i]ntre ei.	De ieder]mi pun cunun[,
	Baccu spune c-al lui sunt!
Silen abia m[z[re=te,	"Cu nectar,]mi zice,-nchin["],
Dup[asin =ov[e=te,	Sf`r`i boloboaca plin[,
Strig-"a=a, dr[gu'u meu!	Prea voios pe Baccu c`nt.

Piesa memorabil[r[m`ne]ns[*Prim[vara amorului*, dezvoltare a cunoscutului episod anacreontic al ivirii =i ad[postirii micului Amor. Poema e un mare tablou c`mpenesc, deschis cu priveli=tea imens[a Carpa'ilor. }n perspectiva lor, poetul desf[ur[c`mpurile =i ora=ul T`rgovi=te, trateaz[]ntr-un col\ un detaliu cinegetic =i zugr[ve=te]ntreag[geografia,]nviorat[de impulsia erotic[, cerul cu stelele, apele adamantine, p[storii juc`nd]n jurul focurilor, la r[sunetul fluiereilor c`mpene=ti, caii nechez`nd, boii c[lc`nd ap[sat]nainte plugurilor, taurii, miei:

Plăcute zbierări de turme
 Aerul îl umple tot;
 Tauri grei p-ale lor urme
 Apăsate mugiri scot.

În poezia conceptuală, Valcărescu are vibrație, dignitate. Stihurile făcute sub stemă în 1818 (*La pravila \rrii*) se întemeiază pe un umor trist de imagini: vultur degenerat în corb, romanul în român. *Ceasornicul îndreptat* cultivă intenționat monotonia. În vreme ce poetul roagă ceasul să treacă repede peste clipele rele și să lungească pe cele bune, versul bate imposibil ca o limbă de pendul:

Tu! care vreme ne spui că trece,
 Ne-aduci aminte, des, moartea rece,
 Vino acuma, ia-nvălătură,
 Schimbă nedreapta ta măsură!
 +tii ticlosul om ce puține
 Poate să aibă ceasuri de bine.

Când iar asupra-riul se scoală,
 Când stăpâne-te război sau boală,
 Vezi sărăcie, necaz, durere,
 Când vezi primejdia în putere;
 Atunci fă anul d-un sfert să fie,
 +l sfert să treacă, să nu mai vie.

Iancu Valcărescu a scris și balade, al căror punct de plecare trebuie să fie în Bürger și în Goethe, deși motivele sunt românești. În *Peaza rea* se povestește o întâmplare a boierului, în calea căruia se ivesc mulțime de piedici, în urma unui semn rău. Plouă grozav, o pădure arde. Prozaic în aparență, poezia este strâmbă de fior fantastic, și iată o bună scenă de noapte spectrală:

Dodată calul se încordează!
 S-aruncă-n lături, se spîmîntează!
 Se sîrcole-te! de frică multă,
 Nici bold, nici glasul nu-mi mai ascultă.

Ager descalec, v[z jos turtit[
 Albind o tr`mb[]nv[luit[!
 V`ntul st[tuse, ploaia-ncetase,
 O raz-a lunei se ar[tase,
 Cea c`t o mince st`rcit[mic[
 O bleazn[mare-n sus se r[dic[,
 P-obraz l[sate c[runte plete
 Cu =erpi i-at`rn[]ncovoiete,
 Neagr[la fa\ din ochi scliffe=te,
 Nu se aude ce morm[ie=te.

În *Ielele* substanța e burlescul satanic, descrierea breughelian[a ieielor]ntr-o scen[de sabat:

Una e chioar[Gheboas[, mic[;
C-un ochi de cioar[,	Cea mai snovoas[
Alta spetit[,	E ofticoas[;
Mult obosit[;	+i cea mai bun[
Alta gu=at[E cea nebun[;
Tot ceart[cat[;	Toate pizma=e,
Alta b`rfe=te	De om vr[jma=e,
Prea neghiobe=te:	Neru=inate,
Una g`ngav[]nver=unate;
St[pe g`lceav[;	C`t simt r[coare
Alta bogat[,	Dau din picioare,
Schioap[-ng`nfat[;	To\i dracii strig[
Alta calic[,	Ca s[le frig[.

BARBU PARIS MUMULEANU

Barbu Paris Mumuleanu (1794—1837) e un mic autodidact, foarte moralist, care crede c[prea am fost “neutri” =i c[a venit vremea s[“ridic[m boala de pre ochii no=tri”. *Caracterurile* lui, a=a de persiflate, sunt doar oper[de educator. C`nd satiricul adopt[sincer verva de r[sp`ntie, pref[c`nd pe La Bruyère]n Anton Pann, “caractirul” cap[t] oarecare mi=care scenic[, cum e cazul]n *Def[im[torul*:

Unde merg nicicum nu spun	Cutare asupra;
De vrun om vrun cuv`nt bun,	Cutare e n[t[r[u,
Ci la to\i g[sesc ceva	Cutare barbar =i r[u,
+-)ncepe a def[ima.	Cutare e necinstit,
Zic cutare c[-i ur`t,	Cutare este st`rcit...
Cutare posomor`t,	Numai ei sunt to\i frumo=i,
Cutare e maimu\oi,	Cinsti\i =i politico=i.
B[rba\ilor p[pu=oi,	To\i s-aseam[n cu Adon,
Cutare e-n-el[tor,	+i la duh cu Solomon.

Printre poeziile lirice, parte lamartiniene, mai toate]n leg[tur[cu poezia de la sf`r=itul secolului trecut, sunt de re\inut unele versuri pentru sentimentul viu al vie\ii agreste =i pastorale, al susurului c`mpenesc, al]ngr[m[diri animale. Mumuleanu are religia naturii,]n felul lui simplist, doavad[aceast[imagine a cataractei:

Aci-n jghiaburi ce s[vars[,
 Din n[\ime v`jiind,
 +i din piatra cea uscat[,
 Ies izvoar[clocotind,
 Aci-mp[ratul naturii,
]n natur[-l cuno=tem.
]ntr-al pe=terilor haos,
 M`na lui to\i o vedem.

El ia chiar poza meditativ[a romanticului contempl`nd firea:

Atunci poetul doparte
 Tras, prive=te, st[uimit.

}]NCEPUTURI DE FILOZOFIE. PRESA

+colile grece=ti fur[acelea care d[ur[ascult[torilor]nt`ia idee a unei filozofii de catedr[. Cugetarea se m[rginea p`n[atunci la comentariile etico-religioase, la c[r\ile despre arta de a tr[i mult (*Macroviotica*) sau de a muri odihnit (*ndeletnicire despre buna murire*).]n 1826 Eufrosin Poteca tip[ri ni=te *Cuvinte panegirice*,]n care se]ncerca a da o no\iune despre principii, despre "]nt`iele]nceputuri

ale celor ce sunt: Trup, Suflet =i Minte” (cum s-ar zice: univers fenomenal, spirit universal =i idee) =i a schiãa o clasificare a disciplinelor speculative =i experimentale. Un Teodor Kirangheleu din Naxos, auditor al cursurilor lui Vamva din Bucure=ti, ar fi fost un filozof cosmopolit, socotind drept patrie tot p[m`ntul, sim`indu-se fratele oricui =i membru al Jntregii familii umane. Credea Jn metempsihoz[=i se b[nuie=te c[se ferea s[m[n`nce carne de animal, ca nu cumva s[strice s[la=ul trec[tor al vreunui duh. Ioan Zalomit (1810—1885), care Jn 1848 \inea la Berlin o dizerta'ie inaugural[cu titlul *Principes et m rites de la philosophie de Kant*, n-a mai avut dup[aceea nici o activitate intelectual[.

Mulți socotesc ca Jnt`ia revist[na\ional[*Khrestomaticul rom[nesc*u scos de Teodor Racoc la Cern[u\i, Jn 1820. Cartea e Jns[mai mult un magazin cu traduceri f[r[actualitate. Cam Jn acela=i spirit, dar cu mai mult element jurnalistic, e *Biblioteca rom`neasc[*, sau *adun[ri de multe lucruri folositoare*, Jntocmit[Jn 12 p[rvi de Zaharia Karkaleki, Jncep`nd din 1829, la Buda. Adev[ratele prime gazete sunt *Curierul rom`nesc* al lui Eliade (8 aprilie 1829) =i *Albina rom`neasc[* a lui Asachi (1 iunie 1829). Jn Ardeal, Ioan Barac edit[Jn 1837 *Foaia Duminiceii*, iar George Bari\, din 1838, *Gazeta de Transilvania*. Jn ordinea literar[, Eliade scoase Jn 1835 *Gazeta teatrului na\ional* =i din 1836 *Curier de ambe sexe*. G. Bari\ d[dea Jn 1838 *Foae pentru minte, inim[shi literatura*. Jn 1837 Asachi veni cu *Al[uta rom`neasc[*, supliment la *Albina*, care avu mai multe serii. C. Lecca tip[ri =i el la Craiova, Jn 1838—1839, *Mozaikul*. *Icoana lumeii* a lui Asachi, din 1840, e un foarte frumos ilustrat magazin. O adev[rat[revist[literar[, Jnt`ia Jn Jn\elesul critic al cuv`ntului, e *Dacia literar[* a lui M. Kog[Jniceanu (ianuarie — iunie 1840).

Capitolul III

ROMANTICII

VASILE CĂRLOVA

Întâia poezie a lui Vasile Cărlova (1809—1831) este o pastorală în gustul lui Gessner, cunoscut mai degrabă prin mijlocirea lui Florian. În ea găsim locurile comune ale idilei rustice: păstorul cu fluierul stând la umbra marelui arbor, turmele de oi, căinele, Eco ascultând în loc ascuns. Ceva din melancolia păgân din *Aminta* lui Torquato Tasso trece prin aceste versuri stricate de muntenisme:

Un păstor tânăr, frumos la față,	Căcolo turme de oi frumoase
Plin de mândnire, cu glas duios,	Se răspîndise pe livezi
Cântă din fluier jos pe verdeață,	+i ascultându-l iarba uitase,
Subt umbră deasă de pom stufos.	Pătrunse toate de mila lui.

De multe versuri spuse cu jale	Căinele numai mai cu durere
Uimite toate sta împrejur:	Stând lângă dânsul, căta în jos
Răul oprise apa din cale,	+i ca să-ducă lui mângâiere,
Vântul tăcuse din lin murmur.	Glas căteodată scotea milos.

După acest cânt de Orfeu, poetul face păstorului melancolic teoria fericirii stăruie naive, iar păstorul, cu o mare abundență de lacrimi (tipic al secolului XVIII), mărturisește că pricina jalei e o păstoriță. *Înserarea* e romantică și lamartiniană, dar priveliștile poetului francez sunt transcrise diminutiv și sârac. Sonoritatea corală, tunetul naturii, arhitectura grandioasă a solului, stejarii seculari, lacurile nemi-cate cu ape somnoroase, amestecul de gotic și serafic, toate acestea nu sunt la Cărlova. La el dăm de “jale” și “dor”, de zefirul care suspină “până frunze” “ceva și mai târziu”, de vântul suflând “cu dulceață”. Prin *Ruinurile Târgoviștii*, Cărlova inaugurează în lirica noastră poezia vestigiilor istorice. Punctul de plecare e în însăși poezia franceză și, mai mult decât în Volney, în poezia ca Chénedollé, Delille, care cântă

ruina, parcul englezesc, preluind vechile monumente franceze pentru valoarea lor educativă. E chiar punctul de vedere al lui Cărlota. În tehnica descriptivă, redusă la naive exclamații, lipsește. Totuși pe alocuri apare câte o adevărată imagine:

+i-ntocmai cum p[storul ce umblă pe câmpii
La ad[post aleargă, când vede vijelii,
A=a=i eu acuma, în viscol de dureri,
La voi spre u=urină cu triste vin p[reți.

I. ELIADE RĂDULESCU

Personalitatea cea mai mare a literaturii române îndată după D. Cantemir este I. Eliade Rădulescu (1802—1872). Trecând peste activitatea lui politică, vom observa că a fost un puternic cultural. Eliade, autodidact prin forța lucrurilor, este un mare devorator de cărți, a tradus mult și a pus pe alții să traducă. Voltaire, Marmontel, J.J. Rousseau, Chateaubriand, Lamartine, Dante, Ariosto, Torquato Tasso, Byron, aceștia sunt autorii preferați, la care se adaugă alții, unii dintre cei mai obscuri. În 1846 scriitorul își propunea să publice o “bibliotecă universală”, în care se includeau lucrurile filozofice (simbolizate pe Platon, Aristot, Bacon, Descartes, Spinoza, Locke, Leibniz, Wolff, Berkeley, Hume, Kant, Fichte, Schelling, Hegel (*Fenomenologia Spiritului*, *Enciclopedia teoriei filozofice*). Autodidacticismul lui Eliade mai are drept consecință tratarea cu urină a celor mai grave probleme, trecerea neașteptată de la idei de bunăsimț la cele mai nebune teorii. Când scotea *Gramatica*, în 1828, fiind mai puțin în vârstă, scria că lumea este împărțită în două limbi: cea a celor mai înțelepți și cea a celor mai săraci. Ortografia etimologică este pentru el o pierdere de timp. “Cel ce cunoaște limba latinească este c[ăzitorul și zicerea timp vine de la *tempus*, sau de va fi scris *timpu*, sau de va fi scris *tempu*; asemenea este cunoscut de unde vine, sau de va fi scris *prima-vera*, sau de va fi scris *primavara* =c.l. Pentru cel ce nu cunoaște limba latinească este înzadar oricum vor fi scrise zicerile...” în privința neologismelor, viitorul și-a

confin\it dreapta =i larga vedere. Un deceniu mai t`rziu Eliade era de nerecunoscut. Ur`nd slavismul =i pe ru=i, care se sileau s[-l sublinieze, el]=i zise c[va sluji patriei]n[tur`nd tot ce e vestigiu slav.]n privin\va caracterelor tipografice avea fire=te dreptate. Dar ortografia lui etimologic[=i limba pestri\ [italo-rom`n [sunt ridicule:

Qu`nd va resbumba ultima trumb`
 Quare quele mai]nchise morminte]nveste =i desferr`
 +i fie-quare sbura-va, =i corbu =i columba
]n vaea guea mare la vec`nica pace au durere,

Primi au\i-vor quel sutteranu resunetu
 +i primi salta-vor afara din gr`pa
 Sacri Poe\i gue prea u=or` \`erin`i
 Copere, =i qu`ror pu\in d`uman picioarele]mplumb`.

De aci]ncolo pentru Eliade p[s[rile *svoal*], sunt *svol[toare*, pe m[ri trec *pyroscaphe*, *batelle*, ciuma e *abominabil*], aduc[toare de *tr[pas*, *lutt*, *turmente*, e *mortifer*], pictorul *depinge mullieri*, *dame*, *donzelle*, care sunt pline de *belle\e*, *bellissime*, *dilecte*, cu *bell[capellur*], *amoroase*, *radioase*, cu ochi *langhizi* ce merit[un *baciu*, cu s`ni care se *gonfl*]. Cavalerul cu sabia *appendut*] ia *diffesa damei amate*. Un *popol risolut* nu *s'arrest*] oric`t de *sv`nturoas*] i-ar fi soarta =i oric`t de *empiu nemicul*. Cu *travaliu*, cu *laboare*, un *popol* ce *jace risorge*, c[ci Domnul e *omnipotent* =i operele sale sunt *admirabili*. Domnul]l *deiface*. Reforma avu efecte]ntinse =i durabile, nefaste bine]n\eles. Totu=i Eliade a]mp[m`ntenit c`teva no\iuni subtile, neatinse]n acea vreme: *afabil*, *adorabil*, *absurd*, *actual*, *abuziv*, *abject*, *absolut*, *colosal*, *conjugal*, *cristalin*, *consecvent*, *ingrat*, *inert*, *implacabil*, *inefabil*, *juvenil*, *legal*, *legitim*, *mistic*, *nup\ial*, *pervers*, *serafic*, *suav*, *venerabil* etc.

=i ca g`nditor Eliade este interesant, oric`t de naive ar fi uneori ideile lui,]n genere voltairiene =i francmasonice. Poetul are viziunea grandioas[=i total], obsesia unicului]n trinitate. Dumnezeu Tat[] e autoritatea suprem[, Fiul e materia, Duhul sf`nt, mintea universal[. Omul are un trup =i un spirit care=i g[sesc m[riti=ul]n moral[. Biblia

e produsul unei minți ce vede pe Dumnezeu în sîmul naturii. În Decalog vorbește “Rația umană”, care este una în toate timpurile și la toate națiile. *Biblicele* sunt un curat comentariu cabalistic cu pretenții filozofice, în care găsim același ermetism numeric ca și în *Zohar*. După cabaliști, Dumnezeu se exprimă hieroglific prin creație, care trebuie descifrat, Universul e doar o chestie de cifre. Numărul trei reprezintă momentul metafizic, nunta factorului masculin activ cu cel feminin pasiv, din care iese fiul, Cunoașterea. Paralel, în ordinea microcosmică se va petrece același proces: spiritul și factorul vital se vor concilia prin ființa morală. Alte apte puncte din acest sistem emanatist, bizuit pe un soi de eoni numiți *sephiroth*, înfățișează lumea istorică, inteligibilă, apte fiind numărul zilelor în care creațiunea s-a împlinit. Totalul de zece formează arborele cabalistic. În acest ton talmudic și desigur Eliade trinitățile sale, “deltele”, o deltă fiind Eloim-Spiritul-Materia, alta Spiritul-Materia-Universul. Aceste două trinități formează numărul șase (zilele lucrătoare ale săptămânii creației), termenul apte fiind acela al încetării, simbolizînd gama armoniei universale. Eliade vorbește adesea de “echilibru între antiteză”, dar, precum se vede, triada lui nu este identificarea între Spirit și Existența a lui Hegel, ci un număr mistic, verificat în istorie. Eliade folosește Biblia analogic pentru destinele României, profesînd un mesianism prin care se străduia să sugereze contemporanilor că el era mîntuitorul patriei. Și și luase atitudini de profet și pe prieteni îi binecuvînta ca un cap de religie: “Christ și Magdalina cu voi!” Eclectic, adopta ideea coruperii prin civilizație a omului a lui J. J. Rousseau, rectificînd-o prin dogma păcatului original. Cu această filozofie a lui Iehova-Natura, Eliade combate liberalismul, propunînd un conservatorism progresist, ieșit din spontana conlucrare a antitezelor, foarte frumos formulat: “Progresul fără conservare e o clipă și ajunge la nimic. Conservația fără progres e o stagnare și ajunge la putrezire, și iar la nimic” etc. Bunul cetățean nu cere parlamente ci ascultă religios glasul lui Mesia care vorbește infailibil: “Nu suferim doi vorbitori deodată. Cînd vorbește altul, suntem datori de a-l asculta, adică de a fi pasivi.”

Opera poetică a lui Eliade e și ea obsedată de exemplul lui Dante. Ea urmărește să fie o Divină comedie, ba încă și mai mult, o Biblie, mergând de la Geneza până la apocalips. Dacă e posibil o comparație cu *Comedia*, atunci poezia eliadescă este aceea din *Paradis*, extatică, ideală, fărâșită, din esențe imateriale, parfumuri, luciri, efluvii și sunori. Poetul a intuit jubilația sacră, hora elementelor pure, și e întotdeauna autor de "laude":

Cântăvi, flori, bucuria și lăudați pe Domnul
Pe idioma voastră, vă exaltați profumul
Spre ceruri ca tânguie. Formați sublime-acorduri,
Armonie d-arome.
Natura este-n nuntă, serbare-universală...

De la Lamartine vine groaza de surpare a lumilor, adăugată la poezia gloriei și a melancoliei religioase:

Când toate s-ar esmulge din marea înconcentrare,
Lezându-se din a lor axe și nu s-ar mai ține,
S-ar prăvăli în spațiu spre vecinică pierzare
și una peste alta zdrobindu-se-ar cădea;

Ast zgomot ce ar face, fatala grozăvie,
Amestecul, izbirea și uietul trupesc,
Vrăjbite elemente, cutremur în tărâșie,
N-ar face-ată zgomot c-ast zvon duhovnicesc.

Cu toată detestabila lui filologie, Eliade are mijloace pentru marele vers romantic. De la Victor Hugo a luat numele proprii barbare, hototitoare, pe care le adună ca într-un fel de conjurație:

Cu-aceiași scumult cade și Belzebuth, Astaroh,
Talmuth, Hamos, Asmode, Dagon, Mamuth, Baal,
Astoret, Isis, Orus, Moloh, Balmol, Briaroh,
Brihmutter, Gorgon, Bulhoh, Rimnon și Belial.

Capodopera rămâne însă *Zburătorul*. Invazia misterioasă a dragostei e surprinsă în plină agresiune, fărâșită de furiile unei Sapho sau ale Phedrei. Criza de pubertate se explică mitologic și se vindecă magic:

Vezi, mam[, ce m[doare! =i pieptul mi se bate,
 Mul\imi de vine\ele pe s`n mi se ivesc;
 Un foc se-aprinde-n mine, r[cori m[iau la spate,
 }mi ard buzele, mam[, obrajii-mi se p[lesc!

Ah! inima-mi zv`cne=te!... =i zboar[de la mine!
 }mi cere... nu-= ce-mi cere! =i nu =tiu ce i-a= da:
 +i cald =i rece, uite, c[-mi furnic[prin vine;
 }n bra\e n-am nimica =i parc[am ceva.

Evenimentul supranatural este salutat printr-o grea =i lent[n[val[de vite, }ntr-un tablou vrednic de Troyon:

Era }n murgul serii =i soarele sfin\ise;
 A pu\urilor cumpeni \ip`nd parc[chema
 A satului ciread[ce greu, mereu sosise
 +i vitele muginde la sghiab }ntins p[=ea.

Dar altele-ad[pate tr[gea }n b[t[tur[,
 }n gemete de mum[v\ei lor striga!
 Vibra al serii aer de tauri grea murmur[;
 Zglobii s[rind v\ei la uger alerga.

S-ast`mp[r[]st zgomot, =i-a laptelui f`nt`n[
 }ncepe s[s-auz[ca =oapt[}n susur,
 C`nd ugerul se las[sub fecioreasca m`n[
 +i prunca v\elu= tot tremur[-mprejur.

Tot ce e conven\ional }n poezia clasic[a]nser[rii, a=a de comun[}n sec. XVIII, devine aci grandios s[lbatic, cu priveli=ti agreste }n past[grea, incendiat[:

}ncep a luci stele r`nd una c`te una
 +i focuri }n tot satul }ncep a se vedea;
 T`rzeie ast[sear[r[sare-acum =i luna
 +i cobe, c`teodat[, tot cade c`te-o stea.

Dar c`mpul =i argeaua c`mpeanul ostene=te
 +i dup[-o cin[scurt[=i somnul a sosit.
 T[cere pretutindeni acuma st[p`ne=te
 +i l[tr[torii numai s-aud necontentit.

Eliade e un pamfletar excep\ional, ignorat sub acest[latur[, nutrit]n spiritul lui Voltaire =i]n manopera libelelor. El e vindicativ ca Dante, vulgar, animalic, salvat de trivialitate prin aripa liric[=i literar[. Prefa\la *Gramaticiei* converte=te o simpl[discu\ie]ntr-o mic[comedie =i]ntr-un poem gra\ios al slovelor vechi. Problema diminutivelor (“s[]ntru]ntr-o *slujbuli*], sau *p`ni=oar*], s[c`=tig *la p[r/lue*, s[-mi fac o *c/scioar*] =i s[tr[iesc bine cu *mescioara* mea, cu *vini=orul* meu...”)] se transform[aiurea]n bufonerie. Eliade parodiaz[cu pl[cere pronun\ia victimelor sale, a dasc[lului ardelean, a cut[rui c[uz= peltic, a lui C. A. Rosetti, “poe\oiul” cu ochii “mai bobo=a\i dec`t ai unui broscoi uria=”. Oc[rile \=nesc negre,]ntr-o retoric[g`lg`itoare, cu o ur[a=a de material[]nc`t pamfletul devine un poem al m`niei. Eliade \ntea c[tre o Comedie divin[ce avea s[]ntr-o pun[pe scen[“toate *duhoarele* infernale r[scul`ndu-se asupra genurilor =i virtu\ilor cere=ti”, pe care de n-ar fi putut-o sf`r=i, aveau s-o continue discipolii s[i spre satisfac\ia lui postum]: “Oasele mele vor tres[ri din morm`nt la versurile lor, =i sufletul meu plin de urgia divin[va deveni muza lor inspiratoare”.

GR. PLE+OIANU

Un cirac al lui Eliade este Gr. Ple=oianu (1808—1857), profesor la Craiova =i traduc[tor din Marmontel (*Aneta =i Luben*), Fénelon (*]nt`mpl[rile lui Telemah, fiul lui Ulise*) =i din al\ii. Prefa\la la *Aneta =i Luben* are caracterul polemic al prefe\ei la *Gramatic*] a lui Eliade,]ntr-un ton mai pr[p[stios =i vulgar. Se]nchipuie un dialog]ntre autorul progresist =i un presupus boier retrograd de origine greceasc[,]n care se]nt`nesc p[r\i de tot hazul, ca scena cu slujnica \iganc[:

— Neneecoo! nenecoo! fa nenecoo! — |e-ai, psihimu! — Iote, Stanca nu va s[vaz[de mine, ioite c[zui alerg`nd p`n curte dup[Truic[, ca s[-i dau o palm[. — Faa! \oroica \e esti! De \e nu vezi di coconi\, hai! Cum o sa-\u dau]n\ize\i la c... acus acus...”

GRIGORE ALECSANDRESCU

]ntr-o bun[parte a ei, poezia lui Gr. Alecsandrescu (1810—1885) este un ecou lamartinian. “Medita\ia”, “reveria”, “armonia”]n natur[, religiozitatea, “rug[ciunea”, oceanele, imensit[\ile,]naltul hieratism

al melancoliei le reg[sim,]ntr-un vocabular impur, =i la poetul rom`n. St`nd pe ruine, sub cerul plin de f[clii, meditativ ca o piramid[, poetul]=i simte sufletul]n[\`ndu-i-se pe aripi de fl[c[ri. Totul ia propor\ii infinite. Scena cu lun[e “colosal[”, mormintele sunt “monstruoase”, umila c`mpie a Br[ilei cap[t] perspective sahariene. Melancolia e purtat[prin p[durile de molif[i, salutat[de =oimul de pe creste, ori comentat[de urletele c`inelui:

Sc`rbit peste m[sur[Tovar [= de-ntristare,
De zgomotul cet[\ii,	Un c`ine, l`ng[mine,
Eu caut]n natur[Prin urletele sale
Un loc f[r' de murmur[Natura s[r[scoale,
Supus singur[t[\ii...]n aste locuri vine.

Mica Tisman[devine palat ossianic,]ntr-o scenerie feudal[stil Mrs. Radcliffe:

Feodal[cet[\uie, ce de turnuri ocolit[,
 Ce de lun[colorat[=i privit[de departe,
 P[rea unul din acele osianice palate,
 Unde geniuri, fantome cu urgie se izbesc.

Poetul are predilec\ie pentru zgomotele naturii, executate pe orghe grave; torente:

Urechea mea ascult[torentul ce plesne=te,
 Talazul ce se sparge de malul s[u pl`ng`nd...

huiete ale apelor:

Din vreme-n vreme numai de dincolo de dealuri
 P[rea c-az un sunet, un uiet dep[rtat,
 Ca glasul unei ape ce-neac[-ale ei maluri,
 Sau ca ale mul\imii]nt[r]tate valuri,
 C`nd din robie scap[un neam]mpov[rat.

T[I]ncile, \`r`itul unanim al greierilor exprim[lini-tile vesperale, “armonia” naturii:

Un clopot ce seara s-aude la turme,
 Ce st[, re]ncepe, abia r[sun`nd,
 Cu glas care moartea-i aproape s[-l curme,
 C`nd via\a-nceteaz[treptat]nghe\`nd;

Un greier ce c`nt[, o iarb[, r[sura,
 Stufoas[p[dure, pierdute c[r[ri,
 Ad`nca murmur[ce-nvie natura
 Ca geniuri tainici ascunse prin flori.

Tot mi=c[,]nc`nt[a noastr[g`ndire;
 Tot are un farmec, tot este mister.

Abunden\`a =i prozaismul stric[operei poetice a lui Alecsandrescu.
]n *Umbra lui Mircea la Cozia* a fost atins totu=i o singur[dat[echilibrul.
 Comentariul istoric, recitat somnambulic, hamletian, e]n acord cu
 scena. Cortina se ridic[peste medievalisme fantastice:

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate,
 C[tre \[rmul din potriv[se]ntind, se prelungesc,
 +ale valurilor m`ndre genera\ii spumegate
 Zidul vechi al m`n[stirii]n caden\]l izbesc.

Dintr-o pe=ter[, din r`p[, noaptea iese, m[-mpresoar[:
 De pe multe, de pe st`nc[, chipuri negre se cobor;
 Mu-chiul zidului se mi=c[... printre iarb[se strecoar[
 O suflare, care trece ca prin vine un fior.

Apare sepulcrala umbr[("Asculta\i...! marea fantom[face semn...
 d[o porunc[..."]), poetul o]ntreab[,]n cel mai potrivit spirit romantic,
 dac[are]n fa\`a sa pe Mircea, =i printr-o noroas[intui\vie muzical[, ca
]ntr-o conjura\ie de duhuri, r[spund apele Oltului:

Mircea!]mi r[spunde dealul; Mircea! Oltul repeteaz[,
 Acest sunet, acest nume valurile]l primesc,
 Unul altuia]l spune, Dun[rea se-n=tiin\`eaz[,
 +ale ei spumate unde c[tre mare]l pornesc.

Apoi urmeaz[un monolog somnoros, monoton ca un desc`ntec,
 cavernos, pentru ca la sf`r=it elementele strofelor dint`i s[fie reluate
 ca]ntr-o c[dere]nceat[de cortin[:

Lumea e]n a=teptare... turnurile cele-nalte
 Ca fantome de mari secolii pe eroii lor jelesc;
 +i-ale valurilor m`ndre genera\ii spumegate
 Zidul vechi al m`n[stirii]n caden\]l izbesc.

În *Anul 1840* meditația e total dialectică =i cele mai dulci acorduri (mister al poeziei) răscolite acolo unde fraza e mai sentințioasă:

După suferiri multe inima se mپیette;
 Lanțurile ce-n veci ne-apasă uităm câte de greu;
 Răsul se face fire, simțirea amorului e-te,
 +i trăiesc în durere ca-n elementul meu.

Printr-un fenomen de confuzie, caracteristic tranziției, Gr. Alecsandrescu va fi lamartinian =i în același timp poet în gustul clasic. Gândul de a compune *Epistole* e stăruit de lectura lui Boileau =i tot atât de a operei lui Voltaire, din care a =i tradus *Alzira sau Americanii*. În epistolă Alecsandrescu are darul inanalizabil al discursului gestiv, aci grav, aci perfid, câteodată de un prozaism caricatural, altădată acoperit cu =alul unei imagini, =i e sentințios cu un mare noroc, străbătut de o uoară melancolie romantică. Enumerarea genurilor are alt sens decât la Boileau. Atingerea noilor instrumente romantice (chinuri, melancolie, înfocare) sugerează mai mult reculegere contemplativă. Indeciziunea literară e tradusă cu tristețea romanticului Wanderer:

Eu asemănarea mea stare cu a unui călător,
 Care ne-țiindu-și calea, fărâșuit;
 Se oprește pe-o câmpie, =i cu totul întristat,
 Drumuri vede, dar nu =tie care e adevărat.

Comentariile asupra descrierilor deschidele =nile un cadru litografiat cu pături, stejari, priveliști campestre, în acest mod:

Dacă descriu o pădure, suma de copaci își lasă,
 +i la un stejar mai mare trec cu un repede pas.

Satira spiritului meu e o mică comedie de badinaj aproape mussetian, *O profesiune de credință*, un monolog al unui personaj onctuos =i inconștient vodevillesc, care se retrage de pe scenă cu comice reverențe. În fabule (*Toporul =i pădurea*, de pildă), dizertația molierescă ce taie răsuflarea formează substanța. Alecsandrescu era în fond un monologist.

A. HRISOVERGHI

A. Hrisoverghi (1811—1837) e romantic mai mult în imaginea pe care și-au făcut-o contemporanii despre el. “Educația sa fu nenorocirea — scrie C. Negruzzi. În cea mai fragedă vrstă pierdu pe tatăl său. De abia începu să cunoască lumea, și ea își se înfăoșă sub cele mai posomorâte văpșe. A trebuit să se lupte cu cursele icaniei și cu nedreptățile oamenilor; a trebuit să bată la ușa celor mari — el care nu știa ce este limba-ire și minciuna” etc. Fiind surprins în casa iubitei sale de către soțul aceleia, Hrisoverghi ar fi sărit pe fereastră, ajungând jos “un cadavru care abia mi-că”. Soțul ultragiă, nu mai puțin romantic, l-ar fi ridicat pe prostiri și l-ar fi îngrijit, inutil, în propria-i casă. Poetul muri în să de “oftică la m[ăduva spinării” și se pare că scena zăcerii în casa iubitei e scoasă din *Antony* de Al. Dumas, drama în 5 acte pe care o tradusese insuficient. Compunerea care a consacrat faimă de contemporani numele lui Hrisoverghi este oda *Ruinelor cetății Neamului*, replică dizgrațioasă la *Ruinurile Târgoviștii* de Cărlota:

Vă iubesc, rășipuri sfinte, sămănămărirea strămoșească,
Zid vechi ce de p-al tău munte, încă patria-mi slăvească.

Poetul e un misogin sarcastic, cu velleități de witz romantic și cu invectiva ridiculă:

Te hlicească, nelegiuito, și îți băști chiar joc de mine,
Dar gândesc-te că cuvântul poate fi și pentru tine.

DANIIL SCAVINSCHI

Oamenii epocii înlelegeau pe poet ca pe o ființă singulară, apăsătoare de soartă. Ideea damnării există în privința lui Daniil Scavinschi și la erou și la biograf. Scavinschi, ex-splăter din Bucovina, visa să moară ca Gilbert într-un spital și avea ca și Peter Schlemihl sentimentul amar că e fără umbră. “De aș fi trăit — ar fi zis el — în Rusia mi-aș fi zis Scavinov, în Germania Scavinemberg, la Paris Scavinevil și la București Scavinescu.” Luând o doză prea mare de mercur, și pierdu mustățile,

pe care le colect[, cu evlavie unui Alfred de Musset, într-o cutiu\].
Lu[opiu spre a nu mai supravie\ui acestei catastrofe, pentru ca nu
cumva lumea s[zic[:

Iat[Daniil Scavinschi cel mititel la statur[,
C[ruj]i c[zu mustea\va =i e chiar caricatur[.

Scavinschi traduse *Brutus* de Voltaire =i *Democrit* de Regnard.
Ultima pies[, plin[de vesel[mizantropie, se potrivea firii sale, =i
versiunea, f[r] s[fie admirabil[, e destul de s[lt[rea\]. Dintre poezii
merit[aten\ia doar *C[II]toria la Borsec*, exagerare a calamit\ilor unui
traiect]n maniera *Les embarras de Paris*,]ns[cu melancolice litografii
pastorale gessneriene =i cu contempla\ie romantic[:

M-am dep[rtat sub un arbur cu ramurile tufoase,
La a c[ruia tulpin[, flori revars[a lor miroase,
+i m-am l[sat pe o coast[, ca s[gust]n lini=tire
Nectarul ce-au l[sat firea la trud[de]nt[r]ire.

]ns[corpul poemului e zidit, dup[metoda clasic[, din descrip\ii
=i figuri de atelier (Achil, Ector, Troia)]n care se recunoa=te voca\ia
satiric[.

MIHAIL CUCIURAN

Mihail Cuciuran (1819—1844) lamartiniza =i el, prozaic:

Lemne triste-ng[lb]inite,
Ziua bun[v[doresc,
Pe voi iar[=i]nverzite
]n scurt oiu s[v[privesc...

=i pastoraliza, =i ce e mai tolerabil]n *O zi =i o noapte de prim[var[pe
ruinele cet\ii Neam*u e tot din domeniul idilicului c`mpenesesc, scena
anume a oierului:

Buciumu lui r[sun[, eho din dep[rtare
]i r[spunde]ndat[ca =i d`nsul c`nt`nd,
C`nd =i c`nd se aude a c`nilor l[trare,
A berbeciului clopot =i oile zbier`nd.

C. A. ROSETTI

Cunoscutul pa=optist C. A. Rosetti (1816—1885), ilustrul Berlicoco care]n tinere\[ar fi]nc[lecat de-a-ndaratele pe saca, purt[tor mai t`rziu al unor mari plete]n genul Th. Gautier =i a unei tenebroase mantale de carbonaro, aruncat[conspirativ pe um[rul st`ng, a tradus onorabil *Manfred* de Byron =i a fost un poet foarte gustat]n vremea lui (*Ceasuri de mul\umire*). Improviza\iile madrigale=ti sunt focoase =i decente, c`ntecele ca *Fracul meu* se conduc dup[Béranger. Repeti\ii]n chip de refren la fiecare strof[, o fraz[lunecoas[, un ton senten\ios =i emo\ionat, de o curioas[solemnitate liric[,]n ciuda indiferen\ei cuvintelor, acestea sunt notele tehnicii lui C. A. Rosetti =i cu acest[mecanic[este realizat[roman\ a *A cui e vina* (1839), care]nf[\i=eaz[pentru poezia rom`n[ceea ce sunt *La libertá* de Metastasio =i *Sonetul* lui Arvers sau *Menuetul* lui Boccherini. Fraze simple, vetuste, expuse cu o total[nep[sare pentru cuvinte =i imagini, cu o emo\ie sugrumat[,]ntr-un stil de a=a vibra\ie liric[]nc`t cea mai mic[interven\ie ar p[rea fatal[acestei coarde]ntinse, iat[tot misterul piesei:

Tu-mi ziceai odat[cum c[p`n` la moarte
 Dragostea ta toat[mie-mi vei p[stra;
 M-ai uitat pe mine, le-ai uitat pe toate,
 Astfel merge lumea, nu e vina ta.

Tu-mi ziceai odat[, ah! al meu iubite,
 Partea mea din ceruri \ie \i-o voi da;
 Toate sunt uitate, toate sunt pierdute,
 Astfel este veacul, nu e vina ta.

Capitolul IV

MESIANICII POZITIVI

M. KOGĂLNICEANU

În fața lui Eliade, mesianic ce-l os =i egotist, f[r] sim\ practic, nep[s]tor de tot ce nu se]nv`rtea]n jurul s[u, apar alți mesianici, cu sentimentul unei misiuni pe care =tiu s-o traduc[]n termenii ei pozitivi. M. Kog[lniceanu (1817—1891) e dintre ace-tia. “}ntorc`ndu-m[]n Moldova — scria el surorilor de la Berlin, unde f[cu studiile superioare — nu m[voi r[sf\]a]n lux =i faste; de voi revedea patria vreodat[, va fi spre a o sluji =i a-i sacrifica via\, dac[trebuie.” }ncep`nd din 1839, Kog[lniceanu se dedic[atent unei munci modeste]n aparen\[, dar fundamentale. Redact[o serie nou[din *Al[uta rom`neasc[*, suplimentul la *Albina*, voind a face din ea o adev[rat] revist[literar[, apoi *Foaia s[teasc[a prin\ipatului Moldovei*. Cu C. Negruzzi pune la cale editarea operelor complete (c`te se cuno=teau pe atunci) ale lui D. Cantemir. }n 1840 anun\,a =ase tomuri din *Letopisi\ile Valahiei =i Moldaviei*,]ntreprindere realizat[abia]n 1852, =i preg[tea apari\ia,]nt`mplat[]n 1841, a unei publica\ii de documenta\ie istoric[, *Arhiva rom`neasc[*. Cump[r] tipografie =i }ncepu s[editeze c[r]i. Scoase, }ncep`nd din 1842, la “Cantora Foaiei S[te=ti”, foarte bune *Almanahuri de]nv[\]tur[=i petrecere*. Dar mai ales,]n 1840, c`nd]mpreun[cu V. Alecsandri =i C. Negruzzi luase direc\ia Teatrului Na\ional, ap[ru din ini\iativa sa *Dacia literar[*,]nt`ia revist[literar[organizat[, care nu avu]ng[duin\,a de a continua mai mult de un an. De aceea]n 1844,]mpreun[cu P. Bal= =i I. Ghica, Kog[lniceanu }ncepu alt[revist[, *Prop[=ire*, care suferi]nt`i suprimarea titlului, r[m`n`nd doar o *Foaie =tiin\ific[=i literar[*, apoi, dup[o mai lung[apari\ie, fu suspendat[. Kog[lniceanu recurse atunci la ac\iunea oral[=i spuse la Academia Mih[ilean[cuvinte care ar fi]nsp[im`ntat orice cenzur[.

M. Kog[lniceanu este, putem zice,]ntemeietorul spiritului critic. Peste tot]n revistele sale, el =tie ce vrea. Vrea ca produc\iile rom`ne=ti s[fie “din orice parte a Daciei”, s[fie originale, nu simple traduc\ii din alte limbi =i]nc[proaste =i nu din ceea ce e mai]nsemnat]n istoria culturii universale. Vrea critic[“nep[rtinitoare” lovind “cartea, iar nu persoana”. Cenzura lui e constructiv[. “Critica mea va fi o adev[rat[critic[, adic[va l[uda]n con=tiin\ ce este bun, va descuviin\ a ce este r[u, va]nlesni prop[=irea literaturii, nu o va]mpedeca. Totdeauna modera\ia va prezida la judec[\ile ei.” Explica =i utilitatea spiritului critic:

“Ast[zi s-au schimbat lucrurile; care n-are mania de a fi autor?]nsu=i tineri de pe lav\ile =coalelor au preten\ia a publica scrierile lor, p`n` =i tractaturi de filosofie. Ei bine,]ntr-o asemenea epoh[, c`nd se public[at`te c[r\i, afar[de bune, nu este de neap[rat[nevoie ca o critic[nep[rtinitoare, aspr[, s[le cerceteze pre toate, =i ca]ntr-un ciur s[le v`nture; l[ud`nd cele bune =i arunc`nd]n noianul uit[rrii pre cele rele; =i una =i alta dup[principiile sale, =i f[r[a lua seama la persoana =i la starea autorilor?”

Kog[lniceanu este de pe acum, sub raportul con\inutistic al criticii, un tradi\ionalist =i un teoretician al specificului na\ional.]n *Dacia literar[* publica *Scene pitore=ti din obiceiurile poporului (Nou chip de a face curte)* =i]ncheia regret`nd aceste “ceremonii care din zi]n zi se per prin civiliza\ia cea f[c[toare de bine, adec[prin acea civiliza\ie care ne face cosmopol\i, d[r`m`ndu-ne obiceiuri str[mo=e=ti, caracter =i limb[...”

Cu toat[stima ce se d[lui Kog[lniceanu ca orator, azi e greu a g[si satisfac\ii]n fraze moarte, din care totu=i se poate face o idee despre c[lidura =i]ndem`narea omului. Proza nu poate de asemeni suferi compara\ia cu aceea a lui C. Negruzzi pe care o imit[(*Fiziologia provincialului]n Ia=i*), dar memorialistul are]n *Iluzii pierdute*, unde poveste=te idila sa juvenil[cu Niceta, fata unui profesor de elin[, care]i d[ruise o academa]n chip de inim[, pagini de o gra\ioas[melancolie bonom[. Proza cea mai valoroas[e aceea mai veche din scrisorile

c[tre babac[=i surori, contraf[cuta la modul Dinicu Golescu, cu caligrafii orientale, spre a place b[tr`nului:

“Cu mult[fiasc[plec[ciune s[rut m`nile d-tale, babac[. Mai]nt`i doresc a =ti dac[mult scump[mie s[n[tatea d-tale se afl[]ntr-o deplin[=i fericit[stare, ca s[dau laud[ceresului]mp[rat, din a c[ruia mil[ne afl[m =i noi s[n[to=i.”

Descri[tiile sunt savant naive:

“]ndat[ce am trecut]n Silezia =i am l[sat Gali]via, alt port, alte n[ravuri =i alt[idiom[de limb[ne-au vestit c[nu mai eram]n aceea=i]ar[, m[car c[am`ndou[aceste locuri sunt tot supt o st[p`nire.]n Gali]via toate drumurile era pline de calici, oameni slu]i =i]mpov[ra]i supt munc[, fimeile ca ni=te stahii. Portu \[ranilor]i ca =i acela a moldovenilor, iar[fimeile sunt]mbr[cate dint`i cu o rochie lung[de p`nz[alb[, cu capu]mbrobodit iar cu o ruf[alb[=i]n spate cu o bucat[de p`nz[alb[, care le sluj[=te =i de basma =i de sac, unde pun multe povoare, =i de =al =i de blan[.”

Dealtfel stilul acesta b[tr`nesc mai poate avea =i alt[pricin[. Aga Ilie Kog[lniceanu]=i crescuta odrasla cu str[=nicie, dup[tipicul vechi, trimi`nd-o la =coal[]n antereu de cutnie =i cu i=lic de piele de miel sur[, care se pref[cea]n minge pe m`nile copiilor.

N. B[LCESCU

De=i foarte aprins, mesianismul lui N. B[lcescu (1819—1852) e tot at`t de pozitiv.]n 1844]ncepu s[publice]n *Prop[=irea* studiul *Puterea armat[=i arta militar[de la]ntemeierea principatului Valahiei p`n[acum*,]n 1845 scoase]mpreun[cu A. Treb. Laurian *Magazinu istoricu pentru Dacia*, solid[, pentru acea vreme de dibuiri, culegere documentar[de cronici, diplome, inscrip]iuni, studii, liste bibliografice,]n care redactorul]=i propunea s[v`re printre izvoarele istorice =i poezia popular[. B[lcescu lu[parte la toate mi=c[rile na]ionaliste din epoca bonjurist[, culmin`nd]n anul 1848. Dup[e=uarea revolu]iei, el]ntreprinse o ac]iune diplomatic[ce urm[rea]nfr[]irea ungarilor

=i românilor împotriva asupritorului comun. “O! c’te nenorociri simăim’ntul de naționalitate a adus într-aceste locuri. Războiul între unguri =i români este un război barbar =i astfel cum nici în secolul de mijloc nu s-a urmat.” În curând avea să se încredinșeze de eroarea unor atari sentimentalisme. Metoda pozitivă de căpetenie a lui Bălcescu era “puterea armată”. El credea că s-ar fi putut alcătui o confederație a națiilor oprimate, în care românii ar fi contribuit cu o “legioană”. În vederea acestei armate era în căutarea de puțini =i a unui bun general român. “Ca Archimed dar — scria lui I. Ghica — mă adresez la tine =i-ți cer aceste două lucruri, făgăduind cu dănsese a răsturna lumea.” Scopul monografiei asupra lui Mihai Viteazul era de a arăta rezultatele naționale ce se pot obține prin inițiativa militară a unui erou. Istoria, perimată din punct de vedere =i înșifric =i întocmită după vechea metodă a compilației, e fcoasă, patetică, aglomerată, meticuloasă chiar în descrierile de lupte =i deci monotonă. Personalitatea ei stă în tonul religios inspirat, în exclamațiile biblice, în căntătoare ca poezie romantică, în unele descripții geologice mistice înfiorate, în bogăția verbală cu care se notează zgomotele luptei. În cele din urmă însă, abstrăgându-se de la naltul interes educativ, cartea devine obositoare prin exces de sublim.

Importanța lui N. Bălcescu e mai ales în cămpul ideologic, oricât de redusă ar fi aci originalitatea. Ideile pot să pară prea rigurose derivate din idealismul german, de =i n-au nici o legătură cu ele =i sunt venite de-a dreptul de la Mazzini =i mazzinieni, de la Cantù de pildă, pe care Bălcescu îl citează. Ele erau locuri comune ale emigrației. Însă Mazzini combina, e adevărat, propoziții enciclopediste =i vichiene cu altele caracteristice spiritualismului german, dându-le un ton sacerdotal creștin. În umbra acestei filozofii de carbonari mesianici, Bălcescu admitea răsturnarea civilizației după Hristos. De aci încolo ea se întemeia pe “principiul subiectiv, din lăuntru, pe dezvoltarea absolută a cugetării =i a lucrării în timp =i în spațiu, =i prin identitatea între esența naturii spirituale a omului =i esența naturii divine”. Cugetarea nu era însă rălăunea, putând fi foarte bine, cu toate că

lucrul nu este explicat, Ființa supremă a revoluționarilor, Providența. “Legea evanghelică” duce la realizarea “dreptății” și “frăției” și e ajutat de “tiința nouă”, bizuit pe observație, experiență, calcul. Numai decît acest aparent voltairianism e corectat. Dumnezeu e sîmul universal al binelui, și istoria mijlocul de mergere spre absolut. Omul ar fi un instrument orb al fatalității de n-ar avea libera alegere între bine și rău care presupune și sancțiuni. Ceea ce-i rămîne individului de făcut este de a se jertfi familiei, patriei, omenirii, comunității într-un cuvînt, care simbolizează temporal Spiritul absolut. Pe neașteptate problema ia aspect soteriologic. Gînditorul e preocupat de “chipul cu care ne putem mîntui”, și-l găsește nu în biserică, ci în națiune. Existențele naționale sunt timpuri de “expiație” a păcatului originar. Providența împarte tuturor popoarelor “misii” în scopul de a îndrepta omenirea diversă (ajungem la visata pe atunci ligă a națiunilor) spre întința misterioasă hotărâtă de ea. Nu este dar salvare în izolare ci numai în națiune și, pe o treaptă mai sus, într-o cooperare a popoarelor. Naționalismul și cosmopolitismul sunt două aspecte de obicei combinate la 1848 și acordate cu democrația pe motivul că tirania împiedică libera dezvoltare a noroadelor divine. și Bălcescu vorbește împreună cu alții de progres, de “marșul general al omenirii”. Omenirea merge “gradat către perfecția sa, către absolut, către nemărginit, către Dumnezeu”. Aci nu e vorba de vreun evoluționism optimist ci de un spiritualism integral. Dacă omenirea “va ajunge vreodată a-și identifica în tot esența sa în esența divină” este o taină nepătrunsă încă. Se observă în cursul civilizației urcușuri, stagnări și căderi (sunt celebrele *corsi* și *ricorsi* ale lui Vico) care confirmă intențiile nedestăinate ale divinității. Politica mazzinienilor, ca tot ce se ridică pe conceptul de realitate a colectivului, este sprijinită pe factorul irațional. Poporul e acela care gîndește cu ingenuitate în numele lui Dumnezeu (Vox populi, vox dei), omul cult are dreptate numai cînd se supune mersului providențial. Acest fel de gîndire va avea în filozofia noastră după aproape o sută de ani o carieră nebună. Cuvîntul de ordine a lui Bălcescu și al pașoptiștilor este luminarea mulțimii, convingerea

lor fiind c[adev[rurile eterne exist[latent]n popor. Mai departe, dac[Dumnezeu ne m`ntuie=te prin istorie, atunci r[ul =i binele din secol sunt faze ale isp[=irii. Plaga fanario\ilor e un prilej de rede=teptare na\ional[. R[zboiul]nf[=iaz[un instrument legitim de afirmare a na\iilor =i deci de salvare. A=adar B[lcescu exalt[lupta =i se face campionul puterii armate =i glorific[omul providen\ial, eroul, geniul prin care misiia na\iei =i deci inten\ia divin[se exprim[, ca]n cazul lui Mihai Viteazul. Contradic\ie ie=it[din natura unei g`ndiri nesupuse unui examen logic mai ad`nc. B[lcescu va os`ndi pe de alt[parte ca democrat istoria cronologic[de domni =i se va]ncerca, cel dint`i, s[introduc[explica\ii economice =i sociologice =i s[conceap[desf[=urarea evenimentelor ca o dram[ideologic[.

AL. RUSSO

Mesianismul lui Al. Russo e]ntrupat]n acea *C`ntarea Rom`niei*, care]mprumut[mult din tonul lui Lamennais din *Paroles d'un croyant*, f[c`nd mare uz de exclama\ii biblice: “=i]ntr-adev[r zic vou”], “Doamne, dep[rteaz[paharul”. Istoria patriei se evoac[]n viziuni enigmatice]ntrerupte de aforisme =i sentin\ele terifiante, nelipsind lamenta\iile, vederea p[m`ntului f[g[duin\ei, marile bestii simbolice =i apocaliptice: “...colo... departe... unde soarele se vede a=a de frumos... unde c`mpiile sunt str[lucite =i p`raiele r[coroase... unde ceriul e dulce, unde p[m`ntul e roditor =i giuncele sunt albe... copii, acolo e \ara!...” Poemul]n]ntregul lui, cu toate bunele inten\ii, r[m`ne fals.]n schimb,]n proza memorialistic[, Al. Russo =i-a]nsu=it p`n[la virtuozitate maniera clasicilor t`rzii, a lui Xavier de Maistre =i a lui Paul-Louis Courier, adic[umorul eseistic, scutit de dezordinea fantastic[,]n care intr[totu=i o u=oar[melancolie sub forma sentimentului grandoarei geologice. Russo]nsu=i c[l[ltorea]n tr[sur[, aplecat]ntr-o r`n[, =i privea mun\ii cu ochii piron\i]n zare, l[s`ndu-se n[v[lit de reverii.]nsemn[rile de captivitate la Soveja, cu portretele mali\ioase ale unor cucoane =i viziunea s[lbatic[a cimitirului cu bocitoare,

amintind scene din F. Cooper, imaginile de civilizație patriarhală, scrisoarea cîntre contele Vay sunt dovezile unui condei fin. Cînt despre ideile critice, ele sunt acelea ale lui Kogălniceanu. Nu era pentru starea pe loc, dar socotea că “fără trecut o societate este =chioapă”. “Națiile care au pierdut *afiliația* în război pînă la război nestatornice, sau, precum zice vorba cea proastă, nici turc, nici turlac.” Într-un cuvînt, puneă ideea de tradiție la baza oricărui real progres. Întreruperea între generații și se arăta totală mai ales în limbă, și sub raportul acesta pedantismul latiniștilor îl făcea să rădă: “Mai cu cale și mai logic ar fi dar, în dragostea noastră de latinism, să lepădăm limba română și să luăm limba latină, și prin urmare să schimbăm pantalonul și surtucul pe togă, să ne chieăm *Cincinnatus* și *Brutus* în loc de Costachi și Dimitrachi, și să cerem înapoi stăpînirea lumii de odinioară.”

Capitolul V

ANTIBONJURI+TII

C. FACA

Liniile liberalismului =i conservatorismului, ale modernismului =i tradiționalismului se disting de la început. Cu toate că reformele fuseseră fărâcuite de boieri, reacțiunea porni chiar din mijlocul lor, mai mult în sens moderat decât retrograd. Fără totuși =i protestatari, dar aceștia apar în clasei micilor boieri intrași de curând în tagmă, ispravnici, sameși, pitari, cluceri, care înveleg să se bucure de caftanul agonisit. Toți aceștia sunt speriați de perspectiva revoluției democratice =i formează clasa “tombaterelor”, a bătărilor mici slujbei cu parapon, îmbiniși =i îngiubelași. E caracteristic că de înveșmântarea europeanescă rădănu boierii mari, ci vătafii, vizitiii. Occidentalizânduși sunt numiți la început “nemii”, “capete stropite”, “franuzi”, ei înșiși considerându-se “tineri”, apoi spre 1848 sunt porecliți *bonjuri=ti*, creându-se astfel mentalitatea antibonjuristă, care, ascunsă în felurite formule, se va regăsi până azi în literatura română.

C. Faca e un astfel de antibonjurist. *Comodia vremii*, scrisă în aprilie 1833, este o piesă molierescă, imitată în chip izbitor după *Les précieuses ridicules*. Tehnica e a teatrului francez. De o parte bătărul boier Ianache =i confidentul său Pavel, înfășiând bunul-simț, pe de altă parte Elenca, Luxandra =i amoroșii lor Dimitrașe, Panaiotașe, exponenți ai bonjurismului. Vin apoi servitorii impertinenți, fără nădămorăle stăpânilor; Mariușă, subretă de teatru francez, Stan, valet valah. Intriga lipsește, înlocuită cu o expunere de atitudine morale. Ianache e mizantrop, bătător, vrăjmaș al tinerilor =i al femeilor emancipate:

Sunt trecut în bătăre, =i ascultă de cuvânt,
Căci am început a crede că e vrăjmaș pe pământ.
Sluga de stăpân nu =tie, nici copiii înveleg,

Nevasta în spionl`curi, to`i cum vor a-a aleg.
 N-auzeai mai înainte bonton, ceai =i p[1]rii,
 Acum cine le mai scoase, n-ar mai fi nici p[ustii.

Valoarea piesei st[] în veselie verbal[,] în caricarea limbajului =i a gesturilor, de=i e de observat c[] tendin`a de a interpreta satira ca o parodie vulgar[] nu e legitim[]. Piesa trebuie jucat[] în mi=c[ri] tinse, subtil afectate, fiindc[] eroii sunt realmente fini. Tragicomedia lor e de a fi complet izolav[i]. Tinerii sunt ni=te marchizi, ridiculi prin afectare, spun`nd]ns[] în substan`[] lucruri fine p`n[] la manier[]. Dimitrache =tie s[] =opteasc[] “des douceurs”:

Jur[m`nt]i fac, Elenc[, c`t ai tr[i] p[] p[m`nt
 S[-mi] fii scumpa mea st[p`n[, pentru tine s[] tr[iesc,
 Sufletul meu, starea, viea`a, cu pl[] cere s[-i] jertfesc.

Elena e =i ea fata secolului =i r[] spunde cu solemnitate]i sentimentale:

C`nd a=ti cu-ncredin`are c[] sunt c`te le vorbe=ti
 +i c[] n-oi fi]n=elat[] =-adev[]rat m[] iube=ti
 +i c[] jertfa nu mi-oi pierde-o, dar oi face-o pentr-un ce,
 |i-a= f[g[] dui din parte-mi amur =i fidelite.

ZILOT ROM~NUL

Cronicarul ascuns sub pseudonimul Zilot Rom`nul era pe la 1850 un om cu totul vechi, el care, n[] scut pe la 1780, alc[] tuise]n 1800 o cronic[]]n versuri =i proz[] din domnia lui Constantin Hangerliul p`n[] la domnia lui Ion Caragea. Cu c`t]nainteaz[]]n veac, Zilot se dezv[]luie ca o adev[]rat[] tombater[, f[c`nd caz de evghenie, el boier m[]runt, =i numind “rebelii” toate mi=c[ri]le generoase. De cariera lui Tudor Vladimirescu se arat[] foarte plictisit: “de unde s[-mi] plesneasc[]]n capu-mi c[] el hr[]ne=te]n duhul lui aceasta ce v[]zum”. Regulamentul organic i se pare foarte bun, iar pentru “Costu`a” (Constitu`ie) are numai oc[]ri. La 1848 nu vede dec`t ho`omani =i]igani ridicav[i] contra “ristocra`ilor”. Totul e zugr[]vit]n culori de carnaval, care prilejuiesc unele versuri de un mare umor ingenuu:

Unde sc[pare? Cine te-aude,
 }n care parte te po\i ascunde?
 C[ci to\i mo\jicii =i to\i \iganii,
 +i]mpreun[to\i ho\omanii,
 Din \[ri str[ine fugi\i aicea,
 Cu izgonire, c[ci f[cea pricea,
 Aceste cete]mpreunate
 +i supt obraze chip mai semnate
 Din boierime, din nego\ime,
 I preo\ime, c[lug[rime,
 I d[sc[lime, profesorime,
 I ciocoime, =i calcime,
 I shol[rime, =ucenicime,
 +i toat[ceata de slug[rime
 Striga pe uli\i: "Jos risticra\ii,
 Ei ne m[n`nc[, s[punem p-al\ii".
 Clopote url[, sunet de glasuri,
 Pe uli\i, poduri, certuri =i har\uri...
 "S[caz[neamul (zicea \iganul),
 To\i suntem una, nu mai e banul."

C. B{L{CESCU

C. B[l[cescu (c. 1809—1880) e un antibonjurist integral, lu`nd
]n deriziune totul, institu\iile regulamentare, profesorii de la Colegiul
 na\ional, ideea de progres]ns[=i (uneori]n maniera =ansonier[a lui
 Béranger):

Azi uciga=ul e dreg[tor,
 Furul de frunte judec[tor,
 Azi criminalul e virtuos,
 +i virtuosul om v\ios;
 Tot veneticul proprietar
 +i r[spopitul func\ionar.
 Vizionarii sunt diploma\i
 +i ceaslovarii mari litera\i:
 To\i intrigan\ii aleg[tori,
 To\i patentarii legiuitori;
 To\i veneticii mari patrio\i,
 To\i fanfaronii Mircii nepo\i.

COL. GR. LĂCUSTEANU

Un amuzant reacționar este col. Gr. Lăcusteanu (1813—1883), v[er]bal lui Vasile C[on]șova, scriind mult mai t[ar]ziu, [n]s[us] retrospectiv despre evenimentele de la 1848, care formeaz[ă] centrul vieții sale. +i pentru el Tudor “era un om foarte ne[n]semnat”, “vr[ă]jma= ne[m]p[re]cat al nobleșei”, urm[ă]rind “a omor[ă] aristocrația rom[ână] spre a se urca prostimea =i moșcimea pe ruinele ei”. }n mi=carea de la 1848 nu vede dec[ît] at[ît] ta c[ît] “d[um]sc[ă]leșii, avocașii =i ciocoi rapaci”, “craii” s-au ridicat s[ă] r[ă]stoarne pe boieri. Magheru e “ciocoi de peste Olt”, Tell e “de o familie cu totul obscur[ă]” (poziția social[ă]]l obsedeaz[ă] pe Lăcusteanu), Aristia e “un smintit, profesor de declamașii teatrale”, ideile revoluționarilor ca suferința poporului =i tiraniile boierilor sunt “flecari”, Iancu Br[ă]țianu este “un ciocoi din cei r[ă]sculași”, =i el cu toți ai lui sunt “vagabonzi”, “=tregari”, “mitocani”. La 1848 Lăcusteanu era de p[re]c[ît] rebel=tii trebuiau pu=i “sub judecat[ă] la minut”, iar lui Eliade, la vestita arestare a guvernului,]i spusese furios: “— O s[ă] te tai, c[ît] ine, s[ă] te]nv[ă]l[ă]s[ă] mai dai asemenea proclamașii!” Lăcusteanu e savuros prin prudhomismul lui =i prin automatismul frazei sale care a =i st[im]ulat entuziasmul anticalofililor. Memorialistul e satisf[ă]cut c[ît] maic[ă]-sa a fost]nmorm[en]tat[ă] cu “o pomp[ă] demn[ă]” de rangul ei, iar sabia r[ă]posatului s[ă]u fiu o depune]ntr-o odaie cu recomandarea de a se “p[re]stra]n ve[nicie”. }n c[ă]s[ă]torie e circumspect, principiul lui fiind: Quidquid agis, prudenter agas et respice finem! Fraza lui sun[ă] astfel:

“...C[ă]pitanul F[ă]rc[ă]șanu, care nu =tiu ce b[ă]l[ă]bia din gur[ă] cu off[er]ii, m[ă]]ntorc la d[um]nsul =i]i zic: Ascult[ă], domnule c[ă]pitan, dac[ă] vei]ndr[ă]zni s[ă] vorbe=ti o vorb[ă] de asemenea propagand[ă], m[ă] jur pe onoarea c[ă]]ni tr[ă]snesc creierii la minut!”

Capitolul VI

}NTEMEIEREA PROZEI. }NT~II UMORI+TI

CONSTANTIN NEGRUZZI

Activitatea poetic[a lui C. Negruzzi (1808—1868) e redus[=i palid[. *Aprodul Purice*, “anecdot istoric”, se remarc[prin multicoaloarea c`te unui detaliu. Din *Mar=ul lui Drago*= se poate re`ine un tablou de osp[\:

Optzeci de oi despoaie	Vitezii se a=eaz[
+i prin frig[ri le pun;	Pe l`ng-un mare foc
De surle, de cimpoaie	+i Drago= ospeteaz[
P[durile r[sun.	Cu d`n=ii launloc.

Melancolia e aproape o traducere dup[Legouv e, “roata norocului” din *Reverii* un ecou prozodic din V. Monti:

R[tunda roat[r[pide
Pe schi`e s-au]ntors
+i m`ndrul poticnindu-s[
Cade cu capu-n jos.

Din teatru, t[lm[ciri =i prelucr[ri de vodeviluri franceze]ndeob=te, remarcabil[e versiunea fragmentar[din *Les femmes savantes* de Molière, nu numai izbutit[, dar sub raportul transpunerii spiritului intrinsec]n alt limbaj, o oper[original[, prezent`nd afect[ri =i istericale la modul oriental.

Dar]nt`i de toate Negruzzi e un mare prozator; f[r[inven`ie, m[rginit la anecdot[=i memorii. Cea dint`i nuvel[, *Zoe*, cu intrig[violent romantic[, izbe=te pl[cut ochiul prin arta de ilustrator, atent la]nv[lm[=irea de tonuri =i la contrastele acestei r[sp`ntii]ntre Occident =i Orient. C`t despre structura prozei,]nainte de orice compara`ie, trebuie s[se releve c[*Hermiona Asachi* tradusese]n 1839 *Ren e-Paul* =i *Paul-Ren e* de Emile Deschamps =i c[]n acela=i an]n

Almanahul literar cineva d[ea din acela=i autor *Francesca de Palermo*. De=i nuvela lui Negruzzi e zgomotos romantic[, con\ine totu=i aptitudini realiste =i]n această[privin\ citarea lui Prosper Mérimée e legitim[. Dac[]n aparen\ eroii sunt ni=te satanici,]n fond ei apar\in spe\ei clasice a recilor ademenitori de femei, anali=ti imperturbabili ai situa\iilor. Cu o memorabil[ilustra\ie de epoc[se deschide =i nuvela *O alergare de cai*, cu ac\iunea la Chi=in[u, loc de]mperechere a luxului cosmopolit cu mizeria tartar[. Prezentarea eroilor e nu se poate mai cromatic[: “Un frumos landou de Viena venea]nh[mat de patru telegari roibi. Vezeteul]n vechi costum rusesc, cu barba lung[,]i m`na cu h[\uri coperite cu \inte de argint, p[zind un aer grav vrednic de un magistrat.” Intriga sentimental[cade pe plan secundar. Esen\ial e stilul wertherian al melancoliei: “M[sim\eam foarte trist. Voiam s[pl`ng =i nu puteam. Am deschis fereastra. Ceriul era turburat; nori gro=i se primblau ca ni=te mun\i pe el...” Umoarea sumbr[a eroului e comentat[de tunete. Salonul are un aspect funerar grandios: “P[rea c[m[aflam]ntr-un salon]mbr[cat]n doliu unde ardeau dou[mari policandre cu lumin[ri de cear[galben[. Olga dormea culcat[pe o canapea.” Negruzzi profeseaz[umorul romantic. }n *Scrisori* =i]n scrierile m[runte, witz-ul e]nvederat. Trecerea prin Podul Iloaiei este prilej de reverie =i sarcasm, biografia lui Scavinschi un pretext de a zugr[vi cu r`s amar un bolnav de r[ul veacului. Romantic[este =i impertinen\at`n[rului boier din capital[, care, plictisit de curiozitatea provincialilor,]i convoac[=i le d[informa\ii despre persoana sa: “Boieri, cucoane =i cuconi\e! Eu sunt de la Ia=i. +ed]n cas[cu chirie]n mahalaoa P[curarii. Tr[iesc din venitul unii mo=ioare ce am. M[numesc B. B. Am venit aici ca s[scap de tin[=i de pulberea Ia=ilor, =i o s[=ed vro lun[...” Totu=i exist[la Negruzzi un umor curat clasic. Motivul din *Au mai p[]lit-o =i al\ii* apar\ine vechii nuvele italiene =i e tratat cu z`mbete moliere=ti. Postelnicul Zimbolici e un Arnolphe =i Agapi\va o Agnés. Pu\ini umori=ti rom`ni au o mai cristalin[“joyeuseté” dec`t Negruzzi, care]n “fiziologiile” lui reia portretul labruyerian, caric`ndu-l cu mari pete de culoare]n maniera Hogarth:

“Provincialul umbl[]ncoto=m[nat]ntr-o grozav[=ub[de urs; poart[arn[ut]n coada dro=cii]narmat cu un ciubuc]nc[]fat =i lulea ferecat[cu argint; =uba de urs, arn[utul =i ciubucul sunt cele trei neap[rate elemente ale boierului \nuta=; f[r[ele nu se vede nic[iuri. Figura lui e lesne de cunoscut; cele mai adese este gros =i gras, are fa\]nflorit[, favori\i tufo=i =i muste\i resucite...”

]n *Iepur[rie* d[]m de un la= care se justific[]ntr-o cuv`ntare face\ioas[. Capodopera acestei proze de ilaritate clasic[este *P[cal/ =i T`ndal[*, cu un r` s de subtilitate infinit[ce nu se poate comunica dec`t unui cititor care petrece la erudi\ia hohotitoare a lui Rabelais =i a lui Sterne. Arta const[]n a v[rsa un sac de sentin\e, legate]ntre ele prin intimit[\i mai mult verbale dec`t de con\inut,]n spiritul unui gnomism pur:

“Fine! De vrei s[tr[ie=ti bine =i s[aibi ticn[, s[te s[le=ti a fi totdauna la mizloc de mas[=i la col\ de \ear[, pentru c[e mai bine s[fii fruntea cozii dec`t coada frun\ei. +ezi str`mb =i gr[ie=te drept. Nu b[ga m`na unde nu\i ferbe oala, nici c[uta cai mor\i s[le iei potcoavele, c[ci pentru Behehe vei pr[p[di =i pre Mihoho.”

Cu *Alexandru L[pu=neanu*, Negruzzi a pus bazele unui romantism pozitiv, scutit de naive idealit[\i. Eroii au un desen uimitor. Cu greu se poate]nchipui o sintez[mai perfect[de gesturi patetice, de cuvinte memorabile, de observa\ie psihologic[=i sociologic[. L[pu=neanu e un damnat romantic, os`ndit de Providen\[s[verse s`nge =i s[n[zuie spre m`ntuire. Melancolia lui sangvinar[e colorat[cu mizantropie. Dar individualitatea lui e puternic[. El e disimulat, blazat, cunosc[tor al sl[]biciunilor umane, hot[r`t =i r[bd[tor. T[ierea boierilor e purtare de criminal fanatic]ntr-o privin\[, de om politic rece]ntr-alta. Tabloul respectiv e al unui colorist]ndr[]ne\, amestec[tor de costuma\ii pitore=ti, de s`nge =i lividit[\i. Drama lui Mo\oc, soi de Polonius, curtean lingu=itor =i poltron, predat de vod[furiei populare, formeaz[un al doilea act puternic. Dezorientarea vulgului =i hot[r`rea lui ira\ional[de a cere “capul lui Mo\oc” sunt de o rar[fericire. Mai departe urmeaz[lupta de exterminare a L[pu=neanului, a c[rui zv`rcolire las[]mpresia unei solide crea\iuni literare.

ANTON PANN

Anton Pann (1797—1854) era din tagma psaltilor, pricepuți în “ifose” =i “aghioase”, în “tereremuri” =i “nenenale” sub semnul vestitului Cucuzel dela Durazzo. O mare parte din c[r]ile lui sunt opere de specialitate: *Axion*, *C`nt[ri liturgice*, *Noul docsastar*, *Basul teoretic =i practic*, *Kalofonicul* etc. S-a ocupat [ns], fiind =i tipograf, cu prelucrarea de opere de colportaj: *C`nt[ri de stea*, *}[n]eleptul Archir cu nepotul s[u Anadan*, *N[sdr][v][niile lui Nastratin Hoge*a, *Istoria lui Bertoldin*, *Noul Erotocrit* =i altele. Cu pretenții de poet liric, Pann =i-a adunat poeziile în *Spitalul Amorelui sau C`nt[torul dorului*, amestec`ndu-le cu producții str[ine. Aceste c`ntece de lume sunt vulgare =i lamentoase:

Hot[r`t sunt or s[mor,
Or ca s[te am amor:
C[din ceas ce te-am z[rit
Min[ile mi s-a zmintit...

Povestea vorbei e o fals[culegere folcloristic[,]ntruc`t Pann nu respect[autenticul \[r[nesc, ci]mpestriveaz[graiul popular cu cel cult, obvin`nd adesea un efect cromatic uluitor. Limbu[ia, darul s[u de a versifica, nu f[r] a c[uta greut[ile, sunt extraordinare:

Eu nu][i zic alta dec`t s[=tii cum c[
Dup[cum e-ti mare =i vrednic de munc[,
C`nd te tocme-ti cere s[]-i dea plat[bun[.

Un prim ton umoristic vine din u=urin[a cu totul mecanic[cu care se versific[chestiuni curente, cu o repeziciune aforistic[de natura bufonadei:

Sarea c`nd e umedoas[arat[ploaie sau nor,
Iar c`nd este usc[cioas[va fi timp dogoritor.
C`nd nu arde focul bine =i luminaea frumos
S[fi]i siguri c[ne vine de undeva un nor gros.

Orice copil ar r`de azi cu hohote citind]n *Hristoitie* sfaturi ce presupun o stare de animalitate superlativ[:

C`nd vei fi la adunare
 Sau vorbe=ti cu oarecare,
 Te p[ze=te foarte tare,
 Ca nu din vreo rea dedare,
 S[-i fie m`nile ajunse
 Spre p[r]ile cele ascunse,
 Au s[te scarpini cu ele
 Spre locurile acele,
 C[e lucrul de ru=ine
 +i a fi nu se cuvine.

Cumulul de elemente constituie procedeul pictural, ca]n “Istoria poamelor”, r[sturnare masiv[de fructe]ntr-o natur[moart[:

Pe vestita Chitr[, cap a fi o puse;
 Rodia alese, cum =i pe L[m`ia,
 Piersica, Naramza pentru treapta-nt`ia;
 Iar a doua treapt[r`ndui pe P[rul
 Cu Cirea=a, Vi=ina, Zarz[ra =i M[rul;
 Iar pe supt ace=tia Coarna =i pe Pruna
 Cum =i dopotriv[Nuca =i Aluna.

Pann f[cea “metafore”, antropomorfiz`nd, cum e cazul]n portretul cepei:

Cum sim]i aceasta Ceapa, totodat[,
 Cum e din natur[foarte veninat[,
 Se-mbr[c[]ndat[, iute, cu m`nie,
 Dou[sprece haine puse de dimie,
 +i c[m]=i at`tea albe, sub]irele,
 }mbr[c`nd bini=ul ro=u peste ele,
 Piepten[=i barba=i alb[=i b[tr`n[,
 Scutur`nd-o bine de p[m`nt, \[r`n[.

Metoda fundamental[este aglomerarea de sentin]e, gr[m]direa aproape monstruoas[de aforisme pe o idee ini]ial[=i printr-o asocia]ie foarte larg[, alinierea lor dup[un program ritmic, totdeauna cu efect burlesc:

Aide]i s[vorbim degeab[
 C[tot n-avem nici o treab[,
 Fiindc[,

ji era de surd[toate,	Mi=eliile din lume
Nu putea la cale scoate;	Le =tia el toate-anume;
"C[prostia din n[scare	El =tia s[-njure bine
Niciodat[leac nu are";	+i c`ntece de ru=ine;
Nu putea nimic s[-nve\e	}nv[\ase =i la fluier,
Nici din vorb[, nici din be\e;	}nc[=i din buz[=uier,
Dar n[ravurile rele	A se t[v[li-n gunoaie
Era eminent la ele;	+a se juca cu noroaie.

Toate ma=in[riile comediei sunt folosite, bine)n\eles cu materie aforistic[, monologul, dialogul cu replici simetrice, jocurile de *a parte*, micile bufonerii de limbaj sau de mimic[, *Povestea vorbei* fiind o comedie a cuvintelor pure =i o comedie uman[, f[cut[din observa[ii impersonale, surprinz[toare]n totala lor lips[de inedit.

CILIBI MOISI

Un fel de Anton Pann evreu a fost Cilibi Moisi, v`nz[tor de m[run\i=uri =i autor verbal de maxime pline de un s[n[tos umor b[tr`nesc:

"}ntotdeauna la Sf. Gheorghe =i la Sf. Dimitrie Cilibi Moise are dou[p[rechi de case; unde =ade =i nu-l las[s[ias[, unde vrea s[se mute =i n-are cu ce s[pl[teasc[."

"}ntr-o zi Cilibi Moise a dat de-o mare ru=ine, l-a c[lcat ho[ii noaptea =i n-au g[sit nimic."

"Cilibi Moise se roag[de s[r[cie de vreo c`iva ani ca s[ias[din cas[numai p`n[se]mbrac[."

Capitolul VII

ROMANTICII MACABRI +I EXOTICI

D. BOLINTINEANU

În *Curierul de ambe-sexe* din 1842, macedoneanul D. Bolintineanu (1819—1872) publica, salutat de Eliade, o imitație foarte liberă [după *La jeune captive* de André Chénier, anume *O fată în război pe patul morții*:

Să moară bătrânul ce fruntea înclină,
 Ce plânge trecutul de ani obosit, —
 Să moară și robul ce-n lanțuri suspină, —
 Să moară tot omul cu suflet zdrobit!

Iar eu, ca o floare ce naște cînd plouă,
 Creteam pe cunună să am desmierdări.

Eliade însuși recunoștea “acea legătură lină cadencă” ce va forma nota particulară a lui Bolintineanu. Bogată producție ce a urmat e foarte inegală. *Reveriile* sunt pline de concepte, de locuri comune, într-o limbă abstractă, chiar trivială. *Florile Bosforului*, un fel de “oriental”, nu satisfac, nici prin lexic, nici prin senzații, setea noastră de exotic. Puerilitatea și dulcea stăpînesc. În Bolintineanu cunoștea direct Orientul, și unele imagini, fără a avea plastică de smălțitor a lui Th. Gautier, sunt interesante, dovadă aceea a Ioanei, “română macedoană”:

Are-n me și piciorul ei,
 Nud, alb, mic, ca o Diană,
 Sub al persicii tului,
 Sub alvarii de sultan!

Anteriu de selemie
 Cu dalgal de fir deschis!...

a Brusei:

Cu-ale sale minarele,
 Ce se-nalță strălucind,

Brusa pare, predominant
Dealuri verzi cu verzi v[lece
Cinse-n r`uri de argint...

a turcoaicei din *Esme*:

C`nd o vezi la preumblare	Ferdjeaoa-i se-ml[die
Sub ia=mac adus din Sam,	Pe kiahuiul, bogat cerchez,
Ca o stea prin nori apare	Cu dalga de selemie,
Dulcea fiic-a lui Osman.	Cu =alvari largi de geanfez...

Macedonele nu]mplinesc deloc f[g[duin\,a, implicat[]n titlu, a unei poezii de pictur[etnografic[. Acum =i]ntotdeauna, Bolintineanu se pierde]n diminutive =i]n sensualisme stupide. El e un curios continuator la noi al Secentismului, =i c`t despre *Macedone*, ele ar urma s[fie ni-te pastorale]n spiritul Torquato Tasso. Totu=i *San Marina* e o pies[remarcabil[.]n ciuda s[r[ciei culorilor, succesiunea momentelor, monotonia strofelor exprim[]n chip fericit ideea de migra\ie ciclic[. Este o adev[rat[poezie a transhuman\ei, plin[de sentimentul spa\iului alpin, de]nv[lm[=eal[=i procesiune, de sunete izolate =i ecouri suger`nd admirabil mi=carea arhaic[=i automatismul societ[\ii ciob[ne=ti:

Caii poart[]n spinare
Corturi, paturi, a=ternut,
Toat[casa,
Toat[masa,
+i ve=minte de-mbr[care,
Tot ce au, tot ce-au avut.
Mumele]n glugi pe spate
Poart[prunci cu p[r b[lai
Sau mioare
L`ncezioare.
Clopotele, leg[nate,
Sun[dep[rtat pe plai.
Turma beag[, c`inii latr[,
Caii necheaz[u=or;
Mai departe,
La o parte.
Sub o m[gur[de piatr[,
C`nt[-n fluier un p[stor.

Basmele sunt propriu-zis niște balade în felul Bürger =i Uhland, cu acțiunea într-un ev ce/los sau fabulos, în genul cavaleresc, conținând un amestec de macabru, fantastic =i supranatural, c`nt`nd geniile nopții, strigoi, silfii (aici ielele), tot ce se mistuie după ora douăsprezece. Un om suie locuri abrupte, înconjurat de hore de iele, în niște peisajii zuger vite cu remarcabil sim`al s[lb[ției =i al zonelor alpine pierdute în ce/uri:

Mergeam pe c[i s[lb[țice,
C[tam ad[postire,
Iar fantasme lunatice
R`deau p-o m`n[stire.
L[tra departe c`inele
La duhuri neguroase,
Scoteau din groap[m`nele
Scheletele hidoase.

Se face îns[exces de macabritate =i de diminutive (“z`nuli\”, “aripioar”, “dr[guli\”). Dar prin *Mihnea =i baba*, capodopera întregii sale lirice, Bolinteanu devine un Bürger, un Jukovski al nostru. Prologul are sonorități cavernoase =i horc[ituri de spaim[:

C`nd lampa se stinge la negrul morm`nt
Atins[de aripi, suflat[de v`nt,
C`nd buha se pl`nge prin triste suspine,
C`nd r[ii fac planuri cum au a re/ine
}n barbare lan\uri poporul gem`nd, —
C`nd demoni =i spaima pe mun[i se adun[
De url[la stele, la nori =i la lun[,
}ntr-una din pe=teri }n munte r`pos,
Un om oarecare intr[curagios.

}n mun[i, }ntr-un templu peceneg, ni se }nf[\i=eaz[un sabat carpatin, în care esențial e nu tonul negru, ci un sentiment de v`j`it =i r[sucire, ie=it din febrilitatea versurilor:

}n pe=tera Carpa\ilor	Aci se fac misterele
O oar[=i mai bine	De babe blestemate
Vezi templul pacina\ilor	Ce scot la mor[i arterele
Ce cade }n ruine.	+i h`rcele uscate.

Aci se fierb =i oasele	Iar liliecii nop\ilor
}n vase aurite,	Ce au aicea locul —
Aci s-adun frumosele	Ascun=i }n h`rca mor\ilor —
C`nd nu mai sunt dorite.	Umblau s[sting[focul.
O flac[r[misteric[O bab[ce oroarele
D[palid[lumin[;	Uscaser[}n lume
Iar st`lp\ii }n biseric[Tot r[scoala vulvoarele,
P[reau c[se }nclin[.	+optind }nctet un nume.

Intriga poemului e bizar[=i }n definitiv de ordin secundar.

Remarcabil[e la un moment dat, c`nd Mihnea bea dintr-o h`rc[, o mi=care haotic[, o saraband[de duhuri, adic[o “danse macabre”, notat[cu mare sim\al sonorilor h`rjiite =i rezezi, al dinamiceii colosale =i noroase. Baba deschide seria blestemelor }n poezia noastr[:

“Oriunde vei merge s[calci, o, tirane,
 S[calci p-un cadavru =i-n visu-\i s[-l vezi!
 S[str`ngi tu }n m`n[-\i tot m`ini diafane,
 +i orice \i-or spune tu toate s[crezi,
 S[-\i arz[pl[m`nii d-o sete ad`nc[,
 +i ap[, tirane, s[nu po\i s[bei!
 S[sim\i totdauna asupr[-\i o st`nc[!”

Se isc[un tumult de mon=tri, unde meritul lui Bolintineanu este de a fi }ncercat s[dea o figur[elementelor mitologiei infernale autohtone, folosind note ale animalelor celor mai bestiale, taurul, mistre\ul, sau mai instabile, ca iapa, d`nd chip unor simple abstrac\iuni ca “spaima” sau atribute ale demonului precum “naiba”, ce pierduse }n expresii orice }n\eles figurativ, aduc`nd }n form[}nfrico=etoare vi\iul lui Setil[, totul }ntr-o procesiune hohotitoare, crunt umoristic[=i poetic[, vis dureros }n soiul lui Breughel =i Callot:

A=a vorbi b[tr`na	El are cap de taur
+i Mihnea tremur[;	+i gheare de strigoi,
Iar naiba, ce f`nt`na	+i coada de balaur,
O soarbe }ntr-o clip[+i geme cu turbare
+i tot de sete \ip[,	C`nd baba trist[pare;
La dreapta lui zbur[.	Iar coada-i st[vulvoi.

Iar nagodele-ur`te	De fl[c]ri infernale,
Ca un mistre\ la cap,	C[l]ri to\i pe cavale
Cu lungi =i str`mbe r`te,	Cu perii vulvoia\i;
Cu care de pe st`nc[+i mii de mii de spaime
R`m marea cea ad`nc[Veneau din iad r`z`nd
+i lumea nu le-ncap;	Pe Mihnea s[defaime,
+i =ase legioane	C[ci astfel baba are
De diavoli blestema\i	Mijloc de r[z]bunare
Treceau ca turbiloane	Pe mort nesup[r`nd.

Acum]ncepe cavalcada. Mihnea se suie pe cal =i alearg[urm[rit de bab[=i de legiunea ei de duhuri p`n[ce ivirea zorilor] scap[de ele. Este aici, fire=te, o analiz[a groazei nocturne =i un umor grotesc de categoria c[l]ririi din *Lenore*, a alerg[rii din *Der wilde Jäger*, a cavalcadei lui Faust =i Mefistofeles din celebra litografie a lui Delacroix. Afar[din comun, oric`t ar deveni mecanic[, este virtuozitatea onomatopeic[, u=urin\`a de a aduna laolalt[, f[r] silnicie, cu folosirea chiar a cacofoniei, toate zgomotele cu putin\[, tropotul, f`=`itul, sfor[itul, hohotul, bubuirea,]ntr-o febr[nebun[, cu o orchestra\ie de tipul Berlioz, aproape genial[:

Mihnea]ncalec[, calul s[u tropot[,
 Fuge ca v`ntul.
 Sun[p[durile, f`=ie frunzele,
 Geme p[m`ntul;
 Fug legioanele, zbor cu cavalele,
 Luna dispare;
 Cerul se-ntunec[, mun\ii se cleatin[;
 Mihnea tresare.
 Fulgerul sc`nteie, tunetul bubuie;
 Calul s[u cade;
 Demonii r`ser[; o, ce de hohote!
 Mihnea jos sare.
]ns[el repede iar[]ncalec[,
 Fuge mai tare;
 Fuge ca criv[\ul; sabia-i sf`r`ie
]n ap[rare.

Aripi fantastice simte pe umere,
 }ns[el fuge;
 Pare c[-l sf`=ie guri]nsetabile,
 Hainele-i suges;
 Baba p-o caval[iute ca fulgerul
 Trece-nainte,
 Slab[=i palid[, pletele-i f`lf`ie
 Pe oseminte;
 Barba]i tremur[, din`ii se cleatin[,
 Muge ca taur.
 Geme ca tunetul, bate cavalele
 Ca un balaur

O, ce de hohote! r`ser[demonii,
 Iadul tot r`se!
 }ns[pe cre=tetul mun`ilor zorile
 Zilei venise.

Popularitatea lui Bolintineanu au f[cut-o *B[t/liile rom`nilor*, compuneri]n genere mecanice, p[r`nd adesea ni=te parodii, oratorice, senten`ioase, alc[tuite toate dup[acela=i program simplist: o expozi`ie a situa`iei, o cuv`ntare, de obicei la un “benchet”, =i o]ncheiere epic[]n maxim[vitez[. Cu toate c[nici una din aceste legende nu rezist[, Bolintineanu e]nt`iul versificator rom`n cu intui`ia valorii acustice a cuv`ntului. El are un fonetism studiat care traduce ideea poetic[direct, f[r[asocia`ii plastice. Vestitele versuri:

Un orologiu sun[noaptea jum[tate,
 }n castel la poart[oare cine bate...

surprind prin un ce horc[it, cavernos, printr-o caden`\ de ma=in[rie. Bolintineanu mai posed[plastica dinamic[,]nsu=irea de a str`nge]ntr-o linie r[sucit[toat[virtualitatea unei mi=c[ri,]nc`t, t[iate, unele versuri apar ca ni=te momente]n perpetuu[desf[urare cu capetele infinite:

Pe un cal ce mu=c[spuma]n z[bale,
 Printre zi =i noapte, el]=i face cale.

Singur el se luptă în acele văi
Unde mână morții a călcat pe-ai săi,
Dar sub mii de brațe trebuie să cază.

*

Oameni puși să sune, prin adânci păduri,
Sună din cimpoaie, buciume, tamburi,
Turcii stau să asculte larma depărtată.

*

Printre stânci răpoase, prin adânci strămtori,
Unde urlă apa.

*

Într-o mână neagră el e coperit
și e trist că popul ce s-a desfrunzit.

Proza și dramaturgia reprezintă latura cea mai ridiculă a operei lui Bolintineanu. (*Cătorii sunt* însă excelente.)

COSTACHE STAMATI

Poezia basarabeanului Costache Stamati (1786—1869) este impregnată de accente byroniene, prin poezii rușii, și este în general de tipul romantic, cu o vocație hotărâtă în direcția viziunii macabre și a umorului de colorii. Umbra hatmanului Arbore, apărând străjerului, este colosală, monstruos gotică în felul hugolian:

Cântându-teanu aceste, pare că au fulgerat!
Deci el tăce și să uită și vede jos lângă sine
Că un nour să lăsară de răză încongiurat,
în care stă în picioare un voievod vechi de zile.
Pe a lui larg piept și spete avea zăle ferecate,
Iar albile sale plete preste ele răschirate.
în a sa vânoasă mână greu buzdugan răsucea,
A lui coapsă era-năncă cu pală urie-ească;
Iar pe cap el purta coiful, preste care strălucea
Doi lei fiind cap de zămbu supt o coroană domnească.

Îa-ul este și pătât de un geniu imens, poetul are vedenia unor gloate fantomatice și teribile. Urmând pe Asachi, Stamati cultivă miturile

na\ionale,]ns[cu mijloace superioare, cu un mare sim\ al fabulosului, cu umor satanic =i desen teratologic. Lui Drago=, vr[jitorul Vron\ a i-a furat pe Dochia.]n o cetate veche cu poarta]mbulzit[de scai el pip[ie prin]ntuneric, gata s[loveasc[, cu sabia goal[]n m`n[:

Unde \i-i laca=ul, o, du=mane Vron\o?
]n bizunie, pe=teri,]n codri n[mornici,
]n f[r' de fund hrube,]n hiola m[rii
 Te ascunzi cu d`nsa, cu a me Dochie?

Drago= doarme =i atunci]ncepe o sinistr[saraband[:

Se deschid cu buhnet u=ile la sal[,
 Se arat[umbre]n giulgiuri albe,
 Cu f[clii aprinse, aduc`nd schelete
 Cu-a lor m`ini uscate, o racl[de spij[.

]n mijlocul s[lii au pus ele racla,
 Capacul]n prip[s[ri de pe d`nsa
 +i tricolici negru, fioresul Vron\ a,
 Astrucat]ntr-]nsa, privea slut cu ochii...

Apoi cele Stafii de m`ni s-apucar[.
 H`rc`ind cu urlet, chiuind cu hohot
 +i cu bucurie turbat[, dr[ceasc[
 Conjur`nd secriul, ca]n iad jucar[.

Stamati dezvolt[poemul]n sens ariostesc,]n direc\ia unui fabulos arhitectonic. Substan\ a r[m`ne gotic[, =i cutare cavalcad[revel[instrumente imitative noi, suger`nd o adev[rat[teroare acustic[:

Iar de tronc[nitul potcoavelor grele
]n mun\i se r[sun[, st`nca sc`nteiaz[,
 Lunca clocote=te =i de colb v`rtejuri
 Se suie ca st`lpii unde calc[calul.

Din orientalismul romantic rezult[un parnasianism precoce]n *Sc[ld[toarea unei cucoane rom`nce* (v[d prototip]n *Le bain d'une dame romaine* de Vigny), care deschide seria poeziei indolen\ei p[m`ntene:

Apoi din feredea ies[sprijinit[de curtence,
}n crevat trufa= se culc[sub =alurile sub\iri;
+i jupineasa b[tr`n[]ncepe trupul s[-i frece
Cu spirturi de d`nsa stoarse din crini =i din trandafiri.

Iar ca razele luminii s[nu-i fac[sup[rare,
Fetele slobod perdele de un atlas argintit,
+i l`ng[ea pun }n glastre bucheturii mirositoare,
Dar cucoana c`nd adoarme la un consul au g`ndit.

Prozatorul nu e mai pu\in merituos. *Cum era educa\ia nobililor rom`ni }n secolul trecut, c`nd domnea fanario\ii }n }ear[e o comedie de cea mai pur[metod[clasic[,]ntemeiat[pe o clar[expozi\ie a caracterelor morale. Cucona=ul e un n[t`ng impertinent, idol al mamei, cocoana o aristocrat[bombastic[, dasc[lul — exponent al sim\ului critic.*

Capitolul VIII

PATRIO | I +I UNIONI+TI

CEZAR BOLIAC

Cezar Boliac (1813—1881) a fost o personalitate interesantă, pe nedrept uitată. Era un mare devorator de cărți, și ale sale *Meditații* în proză și versuri din 1835 îndreptătesc se creadă citise *Les parolist d'un croyant* ale lui Lamennais, apărute în 1833. El e un umanitarist, cam exaltat, cum erau de altfel toți pe atunci, îndușose și se dușose pentru vâduva săracă, ceretor, orb, muncitor, salahor, clăcaș, osândit la ocnă, fărâșă fiinșă comunist, cum pretindea Eliade, care îl poreclise Sarsail. Boliac izbutește în evocarea feericului arhitectonic, dar și a grandiosului tehnic. Descrierea unei furtuni haotice pe munte de cremene e remarcabilă:

mi place să ascult vântul tunând din mal în mal,
 mi place să văd capra sărind din piatră în piatră,
 mi place să aprinză zeada pe o întinsă vatră
 și cerbul pe-o sprinceană să văd rival.

Să stau la obârșă gârșii de cristal,
 Mai rece decât gheața, și-n undă cea măruntă
 Să văd suind un plov și loștră căruntă,
 Mai iușă decât săgeata, pe piatra de metal.

Să ascult la pârșă triste ce noaptea se deștept;
 Să ascult tempeste negre departe-n tate,
 și prăvălind copacii, torente-nfuriate,
 și vâșle să urlă de un potop ce-aștept.

și trăsnete în cremeni izbînd neîncetat
 Să umple tot eterul de aburi de pucioasă,
 Să surpe în prăpști o stîncă scorburoasă,
 Să zbiere pe ea ursul de groază săpîntat.

Poetul dezvoltă o artă decorativă de sursă hugoliană în tablouri amănunțite, sculptor arheologic, vrednice de un Th. Gautier și pe

care un parnasian le-ar fi aprobat din toată inima, dovadă această viziune exotică:

Sub =ase stă pământul granitic =i-un ro-cu vântul de lăună
 Pe el cu animale cusute tot de mână,
 Măre era drapat
 Un pat de abanosuri, ascuns în bumbac moale,
 +un jalu de dină de filde= cu draperii pe poale,
 +i-o baie de agat...
 De-a dreapta se nală un turn trufa=, gigantic,
 Zidit de toată-Asia după un plan fantastic,
 De Iehova damnat;
 +alătura cu dănsul a lui Nembrod căldire,
 Semeală ca =i turnul, =i dă a ei privire
 În raiul suspendat.

Boliac a fost un jurnalist distins (amator onorabil =i în arheologie), cu idei dacă nu profunde, cel puțin limpezi, expuse uneori cu o excelență tehnică de gravor istoric.

IOAN CATINĂ

Mar=ul revoluționar al lui Ioan Catină (1828—1851), căntărețul muntean al anului 1848, era prea fălă= instigator la lupta de stradă între clase ca să fi putut deveni imn național:

Haideți frați într-o unire,
 Îara noastră e-n pieire:
 Aste ziduri =i palate
 Unde zac mii de pătate,
 Haideți a le dărma.

Byronizant, el stă “pe stănci” =i căntă cu mari gesturi zgomotoase (*Poesii*, 1846) noaptea (“O! noapte! noapte! noapte! tu ești ca o femeie/ Ce am iubit odată; =i mica-acea scânteie/ De vulg necunoscut prin tine-am dobândit”), zădărnici (“Ha! ha! ha! ha! iacă un nume!... iacă înc-o vanitate!? Omer, Dante, Byron, Hugo! un căntec de=ert în toate,/ Un accent, între morminte, un sarcasm în scribtorii”).

ANDREI MURE+ANU

Caracterul de Marsiliez[rom`n[l-a putut lua]ns[*Un r[sunet* (*De-teapt[-te, rom`ne*) de ardeleanul Andrei Mure=anu (1816—1863), imn profetic =i grav, plin de strig[te solemne:

De=teapt[-te, rom`ne! din somnul cel de moarte,
 }n care te-ad`ncir[barbarii de tirani!
 Acum ori niciodat[croie=te-`i alt[soarte,
 La care s[se-nchine =i cruzii t[i du=mani!

+i]n alt *Resunet*, poetul]=i verificase printr-un grozav blestem voca]ia lui profetic[, de izvor biblic:

}ntunec[-te, soare, =-aurita ta lumin[
 P[strez-o pentru fiii din timpii viitori,
 Acoper[-`i, o, lun[, a ta raz[senin[,
 S[nu o vad[mun`ii =-a lor locuitori!
 Pu`ina mo=tenit[r[m`ie-le pova[,
 L-a iadului pr[p]stii pogoare-se de vii;
 O moarte necurmat[s[pasc[-a lor via[,
 Cutremur, spaim[, groaz[, ajung[a=ea fii!

Restul produc]iei poetice este sub orice critic[. Omul]nsu=i nu era, ca exponent al Ardealului oprimat, la]n[]ltimea propriului s[]u imn.

G. SION

G. Sion (1822—1892) a devenit popular prin rizibila *Limba rom`neasc[*:

Mult e dulce =i frumoas[
 Limba ce vorbim,
 Alt[limb[armonioas[
 Ca ea nu g[]sim.

Traducerile (*Mizantropul* de Molière, *Hora]iu* de Corneille, *Phedra* =i *Athalia* de Racine, *Zaira* de Voltaire etc.), piesele originale (*Candidat* =i *deputat*, *La Plevna*) sunt f[r]]nsemn[]tate. Interesant e doar

memorialistul din *Suvenire contimporane*. *Emanciparea Țigănilor*, istorie a unui Țigan rob, născut din legăturile boierului Cantacuzin Pașcanu cu o frumoasă Țigăncă, împins la sinucidere, fiindcă, umblat prin lume, în Franța, nu capătă slobozenia spre a se căsători cu o franțuzoaică, e o narațiune condusă în tonul unui memorial francez din sec. XVIII. *Frații Cuciuc* tratează problema eredității criminale cu elemente de basm arab. Un turc paricid transmite urmașilor fatalitatea delicvescenței, și ultimii descendenți, doi frați Cuciuc, și ucidi ei p[rintele și merg la spânzura toare satanici, ca niște adevărați contemporani ai lui Rolla:

“...mbracă în haine negre, purtând pe cap niște caschete de plisă neagră, cu pantalonii sumeși, ca și nu-i umple de noroi, înându-se de brațul unul de altul, mergeau veseli ca la o paradă, salutând în dreapta și în stânga pe cei ce cunoșteau.”

Un memorial trăiește din amănuntul care colorează o epocă. Sub acest raport *Suvenirile* sunt o galerie de tablouri de un pitoresc fastuos.

C. NEGRI

C. Negri (1812—1876), care a jucat un însemnat rol politic în pregătirea diplomatică a Unirii, frate al Elenei Negri, “steluța” lui V. Alecsandri, fiu vitreg pe de altă parte al poetului Conachi, a lăsat câteva poezii de amator. Darurile lui veritabile se revărsă în coreșpondența franceză, în care afecțiunea pentru copii, bonomia omului bătrân, informațiile mărunte, despre cele mai neînsemnate lucruri casnice (varză de Bruxelles) se amestecă și se îmbracă într-un stil creionat de fermier literat, superior cu mult materiei.

D. D{SC{LESCU

Din *Ziorile* și din *Scrisorile din țara înălțarească* ale înfocătuțului unionist focșănean D. D{sc{lescu, sunt puține strofe revelabile. Pitoresc apare doar confesiunea autobiografică *Mijloacele*:

M-am n[scut cam pe-acea vreme pe c`nd limba cea greceasc[
 +i =tiin'a de pl[cinte nu mai da nici un folos;
 Pe c`nd cele vechi mijloace neput`nd s[mai slujeasc[.
 Multe =lice =i beni=e r[m[sese de prisos;
 Obiceiuri =i tradi\ii de mul\i secol[i consfin\ite
 Cu greceasca =i pl[cinta dimpreun[au pierit,
 Alt[limb[, tot strein[, =i n[ravuri mai cioplite
 Se sili de-atunci s[-nve\le tot rom`nul iscusit.

**G. S{ULESCU, C. CARAGIALE, E. VINTERHALDER, D. GUSTI,
 N. ISTRATI, AL. PELIMON**

În afara oric[rui interes literar sunt paharnicul Gheorghe S[ulescu, poet =i autor didactic (*1798), C. Caragiale, actorul, poet =i el =i autor dramatic (1812—1877), E. Vinterhalder (1808—1869), tovar[=ul de tipografie al lui C. A. Rosetti, autor al unei culegeri de poezii *Flori =i scae\i pe malul D`mbovi\ei*, D. Gusti (1818—1887), protejatul salonului literar al lui G. Asachi, N. Istrati (1818—1862), poet netalentat =i antiunionist, poligraful Al. Pelimon (1820—1881), evocator]n versuri de timpuri eroice.

C. D. ARICESCU

De la C. D. Aricescu (1823—1886), istoric bine documentat al mi=c[rilor de la 1821 =i 1848, se pot re\ine dintr-o produc\ie]ntins[=i arid[, ba chiar ridicul[,]n maniera lui Bolintineanu, aceste emo\ionante versuri pe vechea tem[a caducit[\ii civiliza\iilor:

Patruzeci de secol[i trec pe dinainte
 +i fie=tecare]=i recheam[-n minte

Imperii, popoare, care nu mai s`nt,
 Care gem uitate]n negrul morm`nt,
 Sau care l[sar[numai al lor nume
 Din zgomotul mare ce f[cur[-n lume!

Unde este Roma, unde e Atena?
 Unde e Palmira, unde Cartagena?

Unde este Tirul, unde e Sidonul?
Unde Ecbatana, unde Babilonul?

Unde este Cesar =i Napoleon?
Unde este Brutus, unde e Caton?
Unde e Platone, unde e Socrate?
Unde Epaminonda, unde Ipocrate?

IOAN S-RBU

Nu se poate vorbi estetic=te de o poezie a basarabeanului Ioan S`rbu (1830—1868), autor de *Fabule* =i al unor *Alc[tuiri* (Chi=in[u, 1852). }ns[]n condi\iile de st`njenire cultural[]n care scria, gestul lui e merituos =i se cade s[-i cit[m o descrip\ie a carnavalului:

Cu-a carnavalului sosire,	S[-i de <i>blini</i> unse tare
}n sc`rbe s[face lipsire;	+i o oc[b[utur[,
C[ci f[cutele nenum[rate	S[-i de nou[g`nditur[;
Sunt cu be\ia-ncurcate.	Deci intr[=i moldovanul,
Pe la multe f[g[d[i,	C[ut`nd]n pung[banul,
Vezi veselii =i b[t[i,	Dar g[sind el m[run\ele,
}n care d[rusu strigare	Strig[s[-i de pl[cin\ele.

AL. DONICI

Fabula a]nflorit]n aceast[vreme, mai ales c[permitea aluziile politice. Dar vreun fabulist care s[ating[limitele artei nu]nt`lnim, =i basarabeanul Al. Donici (1806—1866) face figur[onorabil[doar printr-o caden\] mai sprinten[, ca]n aceast[fabul[unionist[:

Racul, broasca =i o =tiuc[Racul]napoi se da,
}ntr-o zi s-au apucat	Broasca tot]n sus s[]ta,
De pe mal]n iaz s-aduc[+tiuca foarte se izbea
Un sac cu gr`u]nc[rcat.	+i nimic nu folosea.
+i la el to\i se]nham[:	Nu =tiu cine-i vinovat,
Trag,]ntind, dar iau de sam[}ns[, pe c`t am aflat,
C[sacul st[neclintit,	Sacul]n iaz nu s-a tras,
C[ci se tr[gea neunit.	Ci tot pe loc a r[mas.

Capitolul IX

VASILE ALECSANDRI

V. Alecsandri (1821—1890) era moldovean prin tat[=i mai cur`nd muntean prin mam[; dar prin am`ndoi p[rin\ii avea mult s`nge grecesc, din al grecilor de aici, bine]n\eles. Nuan\sa sa temperamental[se l[mure=te deplin prin aceast[]mprejurare. El are aristocratismul elinic, infatuarea aceea st[p`nit[cu amabilitate (era de un orgoliu imens), oroarea de mediul insalubru =i vulgar, aptitudinea]nn[scut[pentru via\sa]n cercurile fine =i la curte, darul convorbirii. Junimi=tii =i-l aminteau venind la =edin\ele lor. Poetul obsecvios =i rece str`ngea m`na lui Maiorescu =i a lui Jacques Negruzzi, care se gr[beau s[-i]mping[fotoliul, =i saluta global =i cu dignitate restul asisten\ei ridicate respectuos]n picioare. Elinitatea,]n sens rom`nesc, a lui Alecsandri se verific[]n nostalgia statornic[de mare =i de spa\iul exotic,]n c[l[toriiile lui ne]nterupte,]n oroarea de frig, de z[pad[. Iarna poetul hiberneaz[la Mirce=ti, prim[vara iese “à la recherche du soleil”. Mun\ii]n[lbi\i de nea, brazii]nc[rca\i cu \ur\uri prefer[s[-i vad[de pe ferestrele castelului Pele=, cu picioarele “pe covoare groase unde nu p[trunde frigul”. Cea\sa Parisului i se pare infernal[, cimerian[, =i lumea aceasta “b`ntuit[de stihii, v`nt, umezeli, ger, neguri” o socote=te gre=it conceput[, pricin[de fiori =i triste cuget[ri. +i]n afar[de asta Alecsandri e indolent, c[ut[tor de iner\ie, de kief. El e un “culbec”]nchis]n casa lui, un pe=ti=or]nc[lzindu-se la soare, la superfcia apei,]ncerc`nd un sentiment penibil la ideea deplas[rii. Avea impresia c[dac[=i-ar fi constr`ns g`ndul vagabond spre un scop precis, ar fi f[ptuit o ac\iune rea, ca =i c`nd ar fi]mpu=cat o r`ndunic[. Destul de bogat, Alecsandri a c[l[torit cu voluptate toat[via\sa, cercet`nd]ndeosebi m[rile calde, sc[lld`ndu-se pe \rmurile lor, c[ut`nd vehi-

Ho\ul lui Alecsandri e cam]n stilul pira\ilor romantici, grandilovcent, teatral, omor`tor de ciocoi (genul lui Ed. About pare evident):

Iar ciocoiul cum se pleac[,
De m[vede la potic[!
Cum, smerit,]n genunchi pic[
+i de fal[se dezbrac[!

Am doi zmei de bun[cale,
Doi!... nici v`ntul nu-i]ntrece!
Am tovar[=i doisprezece
+i la br`u patru pistoale.

Ceea ce sup[r]]ndeosebi pe cititorul de azi este erotica lui Alecsandri cu dulceg[ria ei prea cunoscut[. Zamfira cu umed["guri\]", cu flori pe "s`ni=or" consult[luna asupra sim\irii din "inimioar[", c`nd pas[rea doarme cu capul "sub aripioar[". Elena fusese o "frumoas[]ngerel[cu albe aripioare", d[t[toare de "pl[ceri]nc`nt[toare" =i "dulci s[rut[ri". Doi fl[c[i mu=c[s`nul a dou[fete =i le s[rut[dup[num[rul m[rgelelor din salb[, apoi pleac["c`nt`nd]n poieni\]", cu "salba-n chinguli\]".

Originalitatea lui Alecsandri nu s-a ar[tat]n toat[puterea dec`t t`rziu prin pe drept pre\uitele *Pasteluri*. De obicei se observ[aici percep\ia naturii, totu=i nu aceasta e formula critic[de]n\elegere cea mai adecvat[. Alecsandri, om indolent =i terorizat de intemperii, ascuns iarna]n casa lui de la Mirce=ti pe care z[pezile o apas[cu albele lor bl[nuri, se ded[kiefului s[u hibernal la gura sobei (succedaneu de soare) =i creeaz[astfel la noi poezia intimit[]ii:

Perdelele-s l[sate =i lampele aprinse;
]n sob[arde focul, tovar[= m`ng`ios,
+i cadrele aurite ce de p[re\i sunt prinse
Sub palida lumin[apar misterios.

Afar[plou[, ninge; afar[-i vijelie,
+i criv[ul alearg[pe c`mpul]nnegrit...

A=a-n singur[tate, pe c`nd afar[ninge,
G`ndirea mea se primbl[pe m`ndri curcubeii
P`n' ce se stinge focul =i lampa-n glob se stinge,
+i salt[c[\elu=u-mi de pe genuchii mei.

Groaza de fenomenul boreal i-a prilejuit lui Alecsandri c`teva strofe ce sunt mici capodopere. }n *Miezul iernii*, joasa temperatur[usuc[p[durea]n sunetul de org[al v`ntului, pref[c`nd totul]n diamante:

}n p[duri tr[snesc stejarii! E un ger amar, cumplit!
Stelele par]nghe\ate, cerul pare o\elit,
Iar z[]pada cristalin[pe c`mpii str[lucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce sc`r\ie sub picioare.

Fumuri albe se ridic[]n v[zduhul sc`nteios
Ca]naltele coloane unui templu maiestos,
+i pe ele se a=eaz[]bolta cerului senin[
Unde luna]=i aprinde farul tainic de lumin[.

O! tablou m[re\, fantastic!... Mii de stele argintii
}n nem[rginitul templu ard ca ve=nice f[clii.
Mun\ii sunt a lui altare, codrii organe sonore
Unde criv[\ul p[trunde, sco\`nd note-ngrozitoare.

Totul e]n neclintire, f[r[]via\[, f[r[]glas;
Nici un zbor]n atmosfer[, pe z[]pad[nici un pas;
Dar ce v[d?...]n raza lunii o fantasm[se arat[...
E un lup ce se alung[dup[]prada-i sp[im`ntat[!

}n *Iarna*,]nchipuirea e o vreme]ngrozit[de putin\ a unei ninsori totale, de sf`r=it de lume, p`n[ce zurg[l[]ul spulber[]sinistrul vis:

Din v[zduh cumplita iarn[]cerne norii de z[]pad[,
Lungi troiene c[l[]toare adunate-n cer gr[]mad[,
Fulgii zbor, plutesc]n aer ca un roi de fluturi albi,
R[]sp`ndind fiori de ghea\ pe ai \erii umeri dalbi.

Ziua ninge, noaptea ninge, diminea\ a ninge iar[!
Cu o zale argintie se]mbrac[]m`ndra \ar[;
Soarele rotund =i palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinere\ e printre anii trec[]tori.

Tot e alb pe c`mp, pe dealuri,]mprejur,]n dep[]rtare;
Ca fantasme albe plopilor]n=ira\i se pierd]n zare;
+i pe-ntinderea pustie, f[r[]urme, f[r[]drum,
Se v[d satele pierdute sub cl[]bucii albi de fum.

Dar ninsoarea]nceteaz[, norii fug, doritul soare
 Str[luce=te =i dismiard[oceanul de ninsoare,
 Iat-o sanie u=oar[care trece peste v[i...
 }n v[zduh voios r[sun[clinchete de zurg[l]i.

Romanticii c[deau]n melancoliei]n fa\sa lacurilor. Pe Alecsandri]l
 fericit pl[spaim[=uierul v`ntului:

Ziua scade: iarna vine, vine pe criv[\ c[lare,
 V`ntul =uier[prin hornuri r[sp`ndind]nfiorare.
 Boii rag, caii r`nceaz[, c`nii latr[launloc,
 Omul, trist, cade pe g`nduri =i s-apropie de foc.

Prin temperamentul s[u de =op`rl[, Alecsandri noteaz[]n chip
 fericit pl[cerea nemi=c[rii la soare, pirotirea euforic[:

Aburii u=ori ai nop\ii ca fantasme se ridic[
 +i, plutind deasupra luncii, printre ramuri se despic[.
 R`ul luciu se-ncovoie sub copaci ca un balaur
 Ce]n raza dimine\ii mi=c[solzii lui de aur.

Eu m[duc]n faptul zilei, m[a=ez pe malu-i verde
 +i privesc cum apa curge =i la cotituri se pierde,
 Cum se schimb[-n v[lurele pe prundi=ul lunecos,
 Cum adoarme la bulboane, s[p`nd malul n[sipos.

C`nd o salcie pletoas[lin pe balt[se coboar[,
 C`nd o mrean[salt[-n aer dup-o viespe sprinteioar[,
 C`nd s[lbatecele ra\se abat din zborul lor,
 B[t`nd apa-ntunecat[de un nour trec[tor.

+i g`ndirea mea furat[se tot duce-ncet la vale
 Cu cel r`u care-n veci curge, f[r-a se opri din cale.
 Lunca-n juru-mi clocote=te! o =op`rl[de smarald
 Cat[\int[, lung la mine, p[r[sind n[sipul cald.

C[l[torul pasionat din el evoac[nostalgic =i cu destul[policromie,
 la vederea cocorilor, marile regiuni toride:

Ele vin din fundul lumii, de prin clime]nfocate,
 De la India brahmin[, unde fiarele-ncruntate,

Pardo-i, tigri, =erpi gigantici stau în junglă tupilăi,
P`ndind noaptea elefanții cu lungi trompe înarmați.

Fericite cîltoare! zbur`nd iute pe sub ceruri,
Au văzut în rîpciune ale Africei misteruri:
Lacul Ciad =i munții Lunii cu Pustiu-ngrozitor,
Nilul alb cîrui se-nchină un cumplit negru popor.

Cîltoare scumpe mie!... Au lăsat în a lor cale
Asia cu-a sale r`uri, Ca=emirul cu-a sa vale,
Au lăsat chiar Ceylanul, m`ndra insulă din rai,
+i revin cu fericire pe al `rii dulce plai!

Aleksandri a presimțit parnasianismul (=i nu s-ar putea =ti în ce m[sură l-a cunoscut), merg`nd instinctiv în sensul contemporanilor lui Gautier =i Ménard. Impasibilitatea asiatică a mandarinilor printre lacuri placide =i plante exotice l-a înconștat (recunoștea =i acolo euforia indolenței), =i pastelele sale chineze, delicate ca niște desene pe porcelană, sunt surprinzătoare:

Mandarinu-n haine scumpe de mătase viinie,
Cu frumoase flori de aur =i cu nasturi de opal,
Peste coada-i de pîr negru poartă-o v`ntă chitie
Care-n v`rf e-mpodobită c-un bumb galben de cristal.

Fericit, el locuiește un mare palat de vară
Plin de monștri albi de filde =i de jaduri preioase.
Mari lanterne transparente de o formă mult bizară
Resp`nd noaptea raze bl`nde pe balauri fioroase.

O deschisă galerie, unde-a soarelui lumină
Se strecoară-n arabescuri prin p`rții fini de lac,
Prelungește colonada-i pe-o fantastică grădină
Ce mirează flori de lotus în oglinda unui lac.

Ochiul vesel înt`lnește, pe colnice-nverzitoare,
Turnuri nalte =i pagode unde c`ntă vechiul bonz,
+i auzul se resimte de vibrașuritoare,
De răsunetul metalic al tam-tamului de bronz.

De-i poetul nu se poate ab\ine de a nu lega o mic[intrig[amoroas[,
absolut pueril[,]ntre un mandarin =i o mandarin[,]ncheierea e de o
fine\[caligrafic[ne]ntrecut[:

Dar el st[]n tr`nd[vie pe-un dragon de porcelan[,
La minunile frumoase ce-i z`mbesc, nesim\itor,
Soarbe ceaiul aromatic din o tas[diafan[
+i cu drag se uit[-n aer la un zmeu zb`rn`itor.

Un alt pastel chinez are un aer factice de paravan falsificat. Oricum,
t[ind plictisitoarele dulceg[rii, desenul r[m`ne interesant:

Pe-un canal]ngust ce curge ca un =erpe cristalin
Se]n=ir[chio=curi albe cu lac luciu sm[\uite...

Pe sub nalte coperi=uri care-n margini s=albiesc,
Galerii cu mari lanterne =i cu sprintene coloane
Au comori de plante rare ce la umbr[]nfloresc
+i-n ghirlande parfumate se revars[pe balcoane...

Iar]n fund, peste desimea de pagode azurii,
Ca un bloc de porcelan[, falnic, sprinten se ridic[
Un turn nalt cu =apte r`nduri =i cu =apte galerii,
Unde ard]n casolete flori de plant[-aromatic[.

Mai departe,]n *Legende*, prinz`nd cu u=urin\[maniera lui V. Hugo,
f[r[a p[trunde]n subtilit[\ile ei, Alecsandri trece de la porcelana
fin[la fantasticul monstruos =i colosal. Eroicul acestor lungi nara\iuni
puternic oratorice, pres[rate cu liste lungi de nume proprii c[ror a le
lipse=te rezonan\ a orchestral[, este cam fanfaron =i sadic. Dar se
]nt`lnesc fragmente remarcabile. Iat[o p[dure crispat[, dement[:

]n cea p[dure veche, grozav[, infernal[,
C[rarea-i]nc`lcit[=i umbra e mortal[,
+i arbori, st`nci, pr[p[stii =i oricare f[ptur[
Iau forme uria=e prin negura cea sur[,
Aspecturi firoase de pajuri, de balauri,
De zmei culca\i pe d`mburi, de =erpi ascun=i]n g[uri,
De toate-acele fiare povestice, de prad[,

Ce luna giulgiuie=te cu alba ei z[pad[.
 Copacii]ntind bra\le lungi, amenin\[toare,
 N[\`nd pe toat[culmea c`te-o sp`nzur[toare;
 +i st`ncile, fantasme ple=uve, mute, oarbe,
 Deschid largi negre pe=teri menite de a soarbe
 }n umbra lor ad`nc[=i de misteruri plin[
 Pe omu-mpins de soart[a piere de lumin[...

sau o miniatur[persan[:

Se duce calul Graur spre codrii de stejari,
 }n care greu se lupt[balaurii cei mari
 Cu pajuri n[zdr[vane n[scute-n ceea lume;
 Prin locuri unde =erpii brilianturi fac din spume,
 +i zmeii fac palaturi de-argint cu turnuri dese
 Ca-n ele s[ascund[frumoase-mp[r]tese.
 El trece prin poiene cu tufe aurite,
 }n care se alung[=op`rle sm[\uite
 +i bl`nde p[s[rele ce c`nt[-n cuibul cald,
 Av`nd rubine pliscuri =i ochii de smarald.

Piesa de rezisten\[a culegerii este *Pohod na Sybir*, roman\[inten\ionat monoton[=i declamatorie]n felul *Grenadirilor* lui Heine, de o compozi\ie savant[,]n care fiec`re repeti\ie cade ca un ropot de tobe sinistre. Tema este ve=nica groaz[a lui Aleksandri de geruri, reprezentat[prin viziunea unei deport[ri]n Siberia:

Sub cer de plumb]ntunecos,
 Pe c`mp plin de z[pad[
 Se tr[g]neaz[-ncet pe jos
 O jalnic[gr[mad[
 De oameni tri=ti =i]nghe\`a\i
 Cu lan\uri fereca\i.

S[rmani!... de =ase luni acum,
 Ei merg far[-ncetare
 Pe-un larg pustiu ce n-are drum,
 Nici ad[post, nici zare.
 Din c`nd]n c`nd un ostenit
 Mort cade, p[r]sit!

E lung cel =ir de os`ndi\i!
 Pe v`n[ta lor fa\
 Necontenit sunt p[lmui\i
 De-un criv[\ plin de ghea\
 +i pe-al lor trup de s`nge ud
 Des cade bicul crud.

}n urma lor =i pe-mprejur,
 Cazaci, baskiri s[lbatici
 Cu sulii lungi, cu ochi de ciur
 Alerg pe cai sburdatici,
 +i-n zarea sur[st[url`nd,
 Url`nd lupul fl[m`nd.

O mare parte din activitatea sa Alecsandri o consacra teatrului, care convenea spiritului sau critic, bonom, si aspiraiei lui la succesul imediat. In bun[m[sur[a localizat. *Ginerele lui Hagi Petcu* este *Le gendre de Mr. Poirier* a lui Augier In dialect moale moldovenesc si In decor oriental. Politeva francez[e Inlocuit[cu ceremonia fanariot[: “Plec[ciune, *beizade...* M[simt foarte cinstit, *bei-mu...* de vreme ce v[rul *evgheniei*-voastre v-au *proskalisit*, nu Incape nici o *aporie...*” *Farmazonul din H`rl[u, Modista* =i *cinovnicul, Creditorii, Doi mori vii, Agachi Flutur, Chir Zuliaridis, Sg`rcitul risipitor, Sfredelul dracului* si altele sunt prelucr[ri de piese franceze, m[rturisite ori presupuse, In stil vodevillesc, cu obi=nuita tipologie a comediei franceze In care zg`rcenia primeaz[. Alecsandri contribuie cu o veselie nesilit[=i cu geniul numelor proprii burle=ti: *Jignicerul Vadr[* ot *Nicore=ti, +atrul S[biu\[, Postelnicul Taki Lun[tescu, Nastasi C`rci, Nae N[ucescu, Lic[Panglic[, Tingeric[-Rumenic[, Curculets Istets, F[rocoast[, Balamucea-Parcea, Toader Buim[cil[, Ghi\ Co=codan, Chir Chiril[, +atrul N[ril[etc. Dintre toate aceste piese, reprezentabile sunt Inc[*Iorgu de la Sadagura* =i seria peripeiilor cucoanei Chiri\va (*Chiri\va In Ia=i sau dou[fete =o neneac[, Chiri\va In provincie, Cucoana Chiri\va In balon*). Cea dint`i Insceneaz[conflictul Intre tombatere =i bonjuri=ti. Pitarul Enachi Damiean, om de mod[veche, cu antereu, blan[=i c[ciul[brum[rie, =i a=teapt[cu mas[In tins[pe nepotul Iorgu de la “afcademiile din Sadagura”. Pentru a scoate In eviden\ Inapoierea pitarului, prin care se ap[r[caricat o tez[, autorul scoate pe scen[pe Gahi\va Rosmarinovici, femeie cu idei Inaintate, tot at`t de legitime In fond, umflate =i ele. Gahi\va poart[beret[cu pene, rochie bufant[de culoare vie =i evantai. Umerii =i bra\ele li sunt goale, obrazul foarte dres e Inmpetri\at cu benghiuri. T`n[rul Iorgu, sosind In costum bonjurist =i cu lornion In m`n[, e pl[cut surprins de occidentalismul Gahi\ei. El cere numaidec`t “Madamei felicitatea declinaiei” numelui ei, iar Gahi\va nu poate refuza “desirul” unui “Monsiu” a=a de distins, care o contemplant prin lornion, fiindc[“cetirea necontenit[a uvrajelor” i-au “cam sl[bit puterea razelor vizuale”, altfel zis “ochelnica”. Chiri\va este o contes[d’Escarbagnas =i dup[cum s-a*

dovedit o Madame Angot, personajiu popular în teatrul bulevardier de la începutul veacului XIX. Ea e o cochetă bătărnă și totdeauna o bună mamă, o burgheză cu dor de parvenire, dar și o inteligentă deschisă pentru ideea de progres, o bonjuristă în fine. Amestecul de antee și fracuri din aceste vodeviluri, de moldovenească grezantă și jargon francoromân, de tabieturi patriarhale și de inovații de lux occidental, dă un tablou inedit, încântător pentru ochiul de azi. Veselia nebună a cupletelor, învârtirea în dans a personajilor, bufoneria enormă, dar nu trivială, dau naștere unei plătute emoții arheologice. Leona cere, de pildă, sub amenințare de sinucidere, portretul Chirișoai, iar aceasta cu multe mofturi de ingenuitate scoate din sân o adevărată cadru de perete. Surugiul dezvoltă pe scenă un repertoriu întreg de ocări: “Hi, hi, hi, hi, copii... nu mă lăsați... Hi, hi, tătuc... Hi, hi, măncăv-ar lupii... Hi, Iudă... Hi, jupitule. Iacă mă!... c-or să mă lase în troian... Hi, hi, da, hi... lua-v-ar dalacu... prohodă-v-ar cioarele!...”

Se mai pot nota micile opere naționale (*Nunta în rânească*, *Paracliserul* etc.), din care cea mai interesantă este *Sinziana și Pepelea*, obârșie a viitoarelor basme dramatizate din literatura română. Avem de a face cu un Papurămpărat, după a căruia fată, Sinziana, aleargă Pepelea, Pârlea-vodă (simbol al secetei), Lăcustă-vodă și alții. Fata e furată de un zmeu. Fabulosul e umplut cu bufonerii, nu totdeauna de bun gust, cu aluzii la stări prezente, de altfel ca și în basmele dramatizate ale lui Carlo Gozzi. Tândală și Păcală, sfetnici fricoși și făroneșitate, sunt din tagma lui Pantalone și a lui Tartaglia.

Dintre piesele masive apare mai bine construită comedia severă *Boieri și ciocoi*, care osândește generația venală a vechii protipendade de la 1840—1846, aceea care s-a lăsat cumpărată de evreii imigrați, spre a fi săpată la rându-i de parveniți ca Lipicescu și pitarul Slugăric. Interesul piesei rezidă mai ales în desfășurarea înecată și amănunțită, în lipsa unei expoziții morale bogate și în coloratura epocală a scenelor.

Adevărată maturitate dramatică a lui Alecsandri începe cu *De-spot-vodă*, piesă cu mult din maniera lui V. Hugo, fărbeia lirică și retorică aceluia, cu o viziune a lumii în schimb mai pozitivă. Conflictul

fundamental, consacrat în teatrul istoric românesc, este nu între indivizi, ci între ambiția voievodului pe de o parte și rezistența tradiției și a corpurilor constituite pe de alta. Vechiului cor din tradiția elină în ia locul \[r]nimea, factor ostil și totdeauna spectator impasibil al agitației eroului, în spiritul unei religii a deert[ciunii. Criteriul faptelor fiind pe acest p[ământ bunul-simț, obiceiul p[ământului, eroii inteligenți și ai inițiativei fac în acest teatru o figură mizerabilă și antipatică. Despot e un aventurier ambițios, inteligent, cult, mare seducător de oameni, ușor pompos și fantaron, cum se și cuvine unui conducător. El cătețig numai de câț pe toți. Prăbușirea lui nu se poate explica prin trădarea unei femei ori a unor unelte de înălțare, și totuși fiind că un principe găsește oricând alte femei și alți acoliți care să-l înconjure. Despot cade prin chiar înșuririle lui, incompatibile cu starea \[rii, prin idealurile lui utopice. Universitate la Cotnari, cruciadă împotriva Semilunei, acestea nu încâlțesc pe boierii conștienți de imposibilitatea lucrurilor. Scena finală, cu discursul emfatic, foarte academic (“Mi-arunc din cap coroana!... din mână sceptru-mi scot... Nu mai sunt domn!... acum ucideți pe Despot!”) e plină de adevăr local. Boierimea =ovăie o clipă, uluită de oratorie, totuși Despot cade înjunghiat, fiindcă istoria Moldovei arată cum că mijlocul tradițional și sântos de a scăpa de un pretendent extern este uciderea.

Prin *Fântâna Blanduziei*, Ovidiu și o altă dramă, *Virgiliu*, anunțat dar neefectuat, V. Alecsandri învelegea să definească drepturile geniului în genere și ale sale în particular. Campania de denigrare pornită împotriva și îndeosebi de Al. Macedonski (devenit în prima piesă Zoil) îl atinsese. Horașiu, socotindu-se geniu, mai presus de ultragiile vârstei, speră să obțină dragostea slavei Getta, pe care o iartă de necorespundere numai grație împrejurărilor că aceasta îi regăsește manuscrisul pierdut al *Artei poetice*. Ovidiu se crede autorizat să iubească orice femeie, fără a fi urmărit de gelozie, și să și ridice ochii chiar asupra nepoatei împăratului:

Cezar, mă mir de-al tău sarcasm,
Tu care cu poezii trăiești în confrăție...

Horaviu =i Virgiliu posed-o-mp[r\vie
 Ca tine, al lor geniu cu-al t[u]n zbor unit
 Cl[desc din timpul nostru un secol str[lucit.

}nt`ia dram[e amabil[, spectaculoas[, poetic[nu]n poezia exte-
 rioar[, foarte superficial[, c` t]n problema de baz[. Horaviu sufer[
 criza lui Goethe, o vitalitate sufleteasc[excep\ional[]n lupta cu
 fireasca ruin[a omului. *Ovidiu*]ns[e o pies[fals[,]n care timp de
 patru acte se preg[te=te indignarea lui August, pentru ca]n al cin-
 cilea toate personagiile principale s[se adune]n chip artificial la
 c[p[t`iul poetului muribund, la Tomis. Ovidiu are viziunea Rom`niei
 viitoare:

+i Istrul mo=tene=te al Tibrului renume...
 Se nal\[-o nou[Rom[, rena=te-o nou[lume.

Proza este partea cea mai trainic[a operei lui Alecsandri. Exonerat
 de obliga\ia metric[=i de gravitatea liric[, scriitorul]=i revars[]n pur[
 divaga\ie toate darurile sale amabile: umor, pictur[,]nlesnire orientat[
 de narator. Neav`nd inven\ie, el]nclin[spre jurnalul de c[l[torie, gen
 atunci la mod[, ilustrat de Chateaubriand =i de Lamartine, pe care,
]n lipsa marelui sentiment geografic,]l interpreteaz[]n sensul lui Al.
 Dumas =i Ed. About. Cu ochiul unui desenator pasionat de detalii
 inedite, surprinz`nd exoticul f[r[a-l transfigura, Alecsandri are
 predispozi\ia statornic[, de categoria spiritului critic, de a nota
 grotescul =i pestrul, preten\ia de "humour" britanic. *Buchetiera din
 Floren\ia* e o nuvel[romantic[de tipul tenebros,]n care tot ce poate
 interesa este o]ngro=are cu pensula a misteriosului italic]n c`teva
 gra\ioase gravuri de epoc[, din care se poate re\ine interiorul Domului
 Santa Maria del Fiore cu ecourile lui de org[. *Istoria unui galb[n =i a
 unei parale* e condus[]ntr-un spirit cu totul francez. Galbenul, trecut
 din m`n[]n m`n[, poveste=te paralei vicisitudinile sale, desf[=ur`nd
 o galerie de tineri, de la bonjuristul cu frac p`n[la despuiatul l[ie\.
Un salon din Ia=i reprezint[o colec\ie de instantanee umoristice de
 epoc[, confrunt[ri]ntre bonjuri=tii cu frace =i leg[turi albe la g`t,
 sem[n`nd a "ciocli din Paris" =i a "ahtori nem\i", st`rnind ilaritatea

b[ă]tr[ă]nilor; care la r[ă]ndu-le,]mpiedica\i]n arterie, r[ă]scop\i]n giubele, suport[ă] ironia tinerilor:

“*Boierul*: Ce face? Poate blana mea nu-i frumoas[ă]? Ce r[ă]de\i, m[ă] rog, ce r[ă]de\i?

Domnul P.: R[ă]dem, pentru c[ă] \i-e blana de r[ă]s.”

Dridri, roman abia]nceput, e notabil doar prin stilul de epoc[, prin c[ă]teva gravuri de interior modern luxos, prin cutare scen[ă] pitoresc floroas[ă] de via\] ho\easc[ă] la 1848. Spiritual este de asemeni jurnalul c[ă]l[ă]torului francez la Balta-Alb[, cu tot acel amestec bizar de evropenism maxim =i primitivitate. *C[ă]l[ă]toria]n Africa* nu-i un simplu jurnal, ci un sistem narativ pe principiul *Decameronului*,]n care planul exterior e mereu str[ă]puns de planuri l[ă]untrice. Astfel]nt[ă]lnim acolo o istorie cu bandi\i italieni, pe tema monstrului sensibil, de tipul Quasimodo, detestat de lume. Veselia e agreabil[ă] =i factice, \inuta general[ă] u=uratic[ă] =i persiflant[, rezultatul artistic o colec\ie de plan=e impresioniste de un exotism cald,]n mijlocul c[ă]rora atrage aten\ia]n mod deosebit pia\ă african[ă] cu amestecul de arabi, berberi, negri =i evrei, cu gr[ă]mezile de curmale putrede, harbuji necop\i, smochine de India, alune negre]ntinse pe rogojini sub un soare v[ă]rs[ă]nd torente de foc.

Critica lui Alecsandri,]ntemeiat[ă] pe ideile de progres =i conserva\ie cu m[ă]sur[, care sunt ale lui C. Negruzzi =i Kog[ă]lniceanu =i vor fi ale lui Maiorescu, e numai o varietate, literar vorbind, a operei umoristice. O veselie nestins[ă] o alimenteaz[, fie c[ă] ’ scurt e pus s[ă] se jeluiasc[ă] redac\iei, fie c[ă] se parodiaz[ă] pumnuleanul-ciune:

Plec[ă]ciune, plec[ă]ciune,
 Ciune, ciune, ciune, ciune!
 Arde-mi-te-ai pe-un t[ă]ciune,
 Ciune, ciune, ciune, ciune!

Capitolul X

POE | I MINORI

AL. SIHLEANU

În 1855 V. Alecsandri scoase la Iași *România literară*, revistă săptămânală al cărei program continuă pe acela al *Protopia*: contribuții din toate părțile spațiului românesc, producții originale, progres mersurate și învelept. Colaboratorii în viață sau postumi sunt de serie mai veche: Conachi, Beldiman, Bălcescu, Russo, Kogălniceanu, C. Negruzzi, C. Negri, Gr. Alecsandrescu, D. Bolintineanu, G. Sion, A. Donici, D. Dăscălescu, bineînțeles V. Alecsandri. Debutează aici cu versuri Al. Odobescu și reia activitatea poetică G. Crețeanu. Totuși în afara acestui cerc înfloră o poezie tânără de oarecare interes.

Al. Sihleanu (1834—1857), în singura lui calegere de versuri cu titlu lamartinian *Armonii intime*, e mai ales byronian. Poetul caută malurile “singurate” ale râului, ar dori să ia parte la lupte sângeroase, s-aude vuirea bombei, să se afle pe oceanul în furtună, ori printre munți gigantiști și cataracte. Femeia iubită e “tainicul Luceafăr”, pentru care varsă “valuri de lacrimi de sânge” cîntînd jalnic pe harfă. Gelozia e plină de “furie”, ucigașă. Într-o baladă, doi strigoi de cavaleri, Oscar și Conrad, luptă noaptea pe ruinele unui castel. În alta, orientalistă, adversarii pentru o femeie sunt Pașa Sali și Orland. Sihleanu aduce în poezie un temperament sangvin, furtunos, aristocratic și barbar totdeodată. Poetul se simte bine către piscuri și solitudini, în natura abruptă, fioroasă:

Îmi place o natură cu fiii săi sălbatici,
 Cu piscuri dărmate, cu vărmuri singuratici,
 Cu cedri-a căror frunte se-nalță pînă la nori,
 Cu munții săi gigantiști, din cari furioase
 +iroaie cad și umplu prăpăstii negricioase
 Cu zgomote și urlet ce umple de fior.

El caut[“poezia ce muge ca furtuna”, biciuind pe tirani, iar nelini=tea blazat[a lui Childe Harold se preface la el]ntr-o ardoare valah[de explora\ie pe munte, b[ăi, b[r]ganuri:

Dar sufletul meu vecinic spre negre \[rmuri zboar[,
El vrea mi=c[ri, sensa\ii de-acele ce doboar[
+i-n lupte ne t`r[=te cu-a soartei vijelii,
}ntocmai ca vulturul ce nu vrea c`mpul verde,
C`mpia]nflorit[... o las[, =i se pierde
Prin nori, prin mun\i de ghea\[, prin b[ăi =i prin pustii.

G[sim de asemeni chiotul autumnal, la cram[,]n c`ntecul vioarelor. Interesant[mai ales este dragostea violent[, de aparent stil romantic, a fiului de boier, domn absolut pe]ntinsul mo=iilor. N[z[rindu-i se s[=-i vad[iubita, el sare]n dro=c[=i strig[nebune=te la surugi:

Era noapte-ntunecoas[,	“M`n[iute cu-nfocare,
Nici o stea nu mai lucea;	Mergi ca v`ntul, =i mai tare”,
Vijelia furioas[,	Surugiului strigam.
Cerul chiar se cl[tina.	
Pe o cruce negricioas[C[ci pe-[st timp de]ngrozire,
Buha jalnic se v[ita,	Ca fantasm[, n[lucire
+i-n p[durea frem[toas[Spre iubita mea zburam.
Echo trist]i r[spundea.	

]n compunerile epice se salveaz[versurile cu priveli=ti carpatine =i intemperii (mun\i s[lbatici, cuiburi de vultur, castele]n ce\uri, vijelii groaznice, trosnituri de arbori, cl[tin[ri de st`nci). De memorat lupta zmeiasc[]ntre Conrad =i Oscar, la lumina tor\elor =i a fulgerelor:

Precum dou[v`nturi ce din dep[rtare
Unul c[tre altul sufl[cu turbare,
Cavalerii ageri iute se pornesc;
Armele lor crude cr`ncen se lovesc.
Dar cum dou[valuri se izbesc turbate
+i-napoi fug iar[=i repezi, spumegate,
Am`ndoi cu spaim[crun\ii ace=ti fra\i
]nd[r]t se-azv`rl[palizi, s`ngerai.

S`ngele lor curge; ura]ns[cre-te;
 Privitorii tremur; — nimeni nu-i opre-te;
 Ci ei to`i afar[fug]nsp[im`nta`i,
 C[ci de]ntuneric sunt amenin`a`i.
 Tor`ele stau toate gata a se stinge;
 De-ale nop`ei umbre sala se]ncinge,
 +i tot se mai bate negrii lupt[tori
 Lumina`i de fulgeri repezi, trec[tori.

AL. DEP{R} | EANU

T`n[r a murit =i Al. Dep[r]\eanu (1834—1865), care a r[mas cu reputa`ia unui neologizant rizibil:

+i bell[, gra`ioas[, ca astra tremur`nd[
 Ce spunt[-nt`i pe ceruri era Ella de bl`nd[.
 Din ochii ei azurul tot sufletul r[pea,
 Din buz[-i toat[vorba “amor, amor” zicea.

De fapt, fran`uzismele =i italienismele sunt prea multe pentru o oper[poetic[: *verdur*], *mund*, *vermeliu*, *eclatant*, *nemic*, *vil*, *folastru*, *guer*], *fam*], *donzel*], *capelur*], *selb*] etc. +i muntenismul e reprobabil: [*la*, *d-alea*, *a Rom`nie*. Dep[r]\eanu espaniolizeaz[(a tradus din *Cancioneros de Romances* =i din Gil Vicente), dar]n fond e un petrarchist, =i, cu toate bizareriile lui verbale, el a]mp[m`ntenit dintre primii extazul erotic, estetismul pictural, mai mult raffaelit dec`t botticellian, aur[ria, lividitatea liliat[, transparen`a. }n *Lila*]nt`lmim fine`i extatice =i hieratisme necunoscute acelei vremi. }n fa`a poetului sumbru, ca o imagine de vitraliu, ca un elf care rade iarba, virgina danseaz[]n lumina a o mie de f[clii:

Dus[-n vals o credeai fee,	Era astfel de gentil[,
Nu femeie,	+i d-agil[,
Avea aripi, nu picior:	C[-i p[rea cel mai frumos
+i n-au fluturii-aripioare,	Elf fantastic de balade
Mai u-oare.	Ce-abia rade
+i mai iu`i]n zborul lor.	Iarba-n jocu-i gra`ios.

Ceea ce]nc`nt[urechea]n *Vara la \ar* este exactitatea acordurilor, exuberan\ a strofelor:

Locuin\ a mea de var[Spicul blond cu paie de-aur,
E la \ar[:	Scump tezaur
Acolo eu voi s[mor	Pentru mari =i pentru mici,
Ca un fluture pe floare	Unduleaz[-n mii de valuri
Beat de soare,	}ntre maluri
De parfum =i de amor...	De sulfin[=i d-aglici!...

}ns[=i umbrele obscure
Din p[dure,
}nvelite-n giulgiul lor,
Sar pe sumbra b[l[rie
}ntr-o mie
De-nv`rtiri }ntr-un picior.

]n *Calul*, excurs liric asupra utilit[\ii nobilului animal (cu documenta\ie fantastic[), remarcabil[e viteza prozodic[:

Moartea iar[=i scof`lcit[C`nd fantastic zbiar[surle,
+i-nvelit[+i s[urle,
]n lin\olu-i infernal,	Face mun\ii, ape, mal,
Cu o coas[la spinare	Noaptea-n selba cea obscur[,
Fuge tare,	Mi se-ncur[
Fuge tare tot pe cal!	Riga Elfilor pe cal!

Dep[r[\eanu e un bucolic]n stilul Salvator Rosa, cu tablouri imense, f[r[s[lb[ticii, poiene mari cu aburi ce se str`ng sub lun[,]n ruin[sombr[populat[de ciovlice =i bufni\ e.

Teatrul lui Dep[r[\eanu e neglijabil. *Don Gulic[sau Pantofii miraculo=i*, comedie-vodevil, nu-i dec`t o pueril[]ncercare burlesc[. *Grigore-vod*], dram[istoric[]n cinci acte, e plin[de anacronisme =i st`ng[cii,]n proasta tradi\ie Bolintineanu. La curtea lui vod[sunt “o mie de lampe, de lustruri =i de candelabre”, vase de China =i de Japonia, Ghica are “minister” cu “mini=tri”, cutare umbl[cu “carabina”, iar altul r[m`ne “stupefact”. Doar c`teva versuri luate]n sine sunt sugestive, precum:

...a= vrea să sparg un cap!
De solzii Majestății să-l rad ca pe un crap.

G. CREVEANU, M. ZAMPHIRESCU

G. Creveanu (1829—1887), autorul popularului “Cântec al străinului” (“Fie pînă cît de rea, tot mai bine-n țara mea”), e un fantastic de goale versuri, moralizatoare și pline de poncife, sau, cînd sunt erotice, cîntînd cu dignitate “copilăe rumeioare” și pe “gentila dona”.

Nici Mihail Zamfirescu (1838—1878), amintit mai ales pentru “bufoneria literară” *Muza de la Borta rece*, împotriva “Junimii”, nu era mai talentat. Acesta cultiva o poezie pesimistă, de genul cavernos. Poetul, uitînd de Dumnezeu “în zi de decădînță”, se scufundă în “abizul profund de necredință”, umplînd lumea de “tristele-i lamentate”, urmîrit de un “răș fatală”. El, “dilectul amante”, nu credea în femeie și viața lui dădea “somnolență”. De disperare rădea “ca un nebun”.

Zamfirescu s-a specializat în “strigoii” (*Castelul morții, Mireasa strigoifului*), descriind castele sinistre radcliffiane și scene cu spectre.

G. BARONZI

Vrednic de o preluare mai mare este G. A. Barozzi (1828—1896), un nou Barac, productiv ca o uzină, traducător și prelucrător de romane de Al. Dumas-tată și Al. Dumas-fiul, de Walter Scott, Eugène Sue, G. Sand etc., autor de poezii (*Cugetările singure în nopturnele*), epopei (*Romana, Daciada*), drame (*Alestar*), comedii, nuvele, romane originale (*Muncitorii statului, Fontana Zinelor*). Pueril în genere, este surprinzător cînd prelucrează epica populară (*Legende și balade*). De obârșie insulară, el posedă un ochi educat pentru spațiul exotic și policromic. Cristalul, rubinul, coralul sunt materialele compozițiilor sale, statuete de Saxa, în care caricatura se amestecă, chinezește, cu bijuteria. Barozzi introduce în iconografia baladei elemente eline ori extrem orientale (după tehnica zugrăvitorilor de sibile), titani,

bucefali, dromaderi, elefan\i, tigri. Turmele lui Opri=an sunt zugr[vite ca]ntr-o *Halimà* (coarne lucrate]n pietre nestemate, l`na — =ire de m[rg[ritare =i beteli), Ana-Flori e o asiatic[cu bra\ele pline de scule. O legend[ne poart[chiar]n India, v[zut[cu un exact sim\ al locului, Baronzi fiind parnasian f[r[s[=tie (de lucrurile indice avea]ns[cuno=tin\):

+i zic`nd aceasta el lu[cu sine
O juncan[, un taur, doi albi elefan\i,
O m[sur[plin[de rododafine,

Dou[porumbi\e, dou[c[prioare,
Din Iran o urn[de mirositoare
+alte flori de arbori odoriferan\i.

Astfel el se urc[pe un deal de unde
Mahaarul m`ndru curge spum[tor,
Rev[rs`nd departe albele lui unde
Prin c`mpii sm[l\ate de mii de buchete,
Ce nici Kanaverul p-ale lui tapete
N-a produs vrod[frumuse\ea lor.

N. NICOLEANU

Ardeleanului Neagoe Tomo=oiu, travestit sub numele N. Nicoleanu (1835—1871), i s-a dat o importan\ nemeritat[. Lira sa e sarcastic[=i pesimist[. N[scut]ntr-o zi “funeste”, “fatale”, poetul era hot[r`t totu=i a combate. Misogin amar, grobian chiar, sim\ind “divina trebuin\ d-a iubi”, el nu g[sea tonul just de a c`nta pe “cea mai dulce, mai frumoas[=i mai scump[din femei”, =i compozi\ia cea mai acceptabil[e o parafrizare a lui Arvers:

Secreta mea durere se va-ngropa cu mine
+i nimeni nu va pl`nge la capu-mi arz[tor
Un pl`ns de vecinic doliu, de vecinice suspine,
C[ci viea\mi fu o lung[oftare de amor
Z[darnic[, pierdut[ca =i cum n-ar fi fost!

RADU IONESCU

Dimpotriv[, Radu Ionescu (1832—1873) a l[sat ni=te remarcabile
uneori *C`nturi intime*, de un romantism negru delirant, ca acest[
Nopturn], teribil funerar[:

Ascunde-te, o, lun[,]n marea de uitare,
Acolo =i voi, stele, duce\i-v[-a pieri!
S[piar[-a voastre raze, =o noapte de teroare
S[vie-acum din haos pe ceruri a domni!

S[fie noaptea neagr[! a=a]mi place mie,
C[ci noapte =i]n mine etern a existat;
S[plane noaptea-asupr[-mi, c[ci cerul cu urgje
]n noaptea fioroas[pe mine m-a uitat.

]n noaptea asta neagr[s[mearg[-a mea durere
Spre cerul f[r] mil[de nori acoperit;
C[ci nimini nu m-aude acuma]n t[cere,
C[ci nimini nu m[vede, =i asta am dorit!

Sufla\i =i voi acuma, o, v`nturi furioase,
Prin mun\ii cei gigantici, prin v[ile ad`nci;
Sufla\i pe m[ri]ntinse, =i undele spumoase
F[ce\i-le s[geam[sp[rg`ndu-se de st`nci.

Precursor al lui Bacovia, Radu Ionescu introduce primul]n elegiile
sale clavierul r[sun[tor, la care c`nt[fecioara]n delir, invoc`nd um-
bra iubitului mort:

Subt m`na-mi tremur`nd[c`nd pianul lin suspin[
+i tristele-i accente din s`nu-i zbor]ncet,
+i dulcele Bellini cu Norma lui divin[
Adoarme suferin\ a ce arde al meu piept,

Te v[z pe dinainte-mi c-un pas u=or a trece,
De mine te apropii la capul meu =ez`nd;
+i dup[g`tu-mi palid tu pui o m`n[rece
+i alta plimbi pe piano de moarte trist c`nt`nd.

}ntr-un imn mistic, dedicat pianului, c`nt[la clavir (tablou gravios)
un “arhanghel”.

Ah! c`t de mult }mi place armonia cea lin[
Ce s`nul t[u produce, o, pianule divin!

Frumos ceresc arhanghel! }ncepe dar de c`nt[,
Te pune-acum la piano =i c`nt[}n delir,
}nal\ sus la ceruri armonia-i cea s`nt[,
+i inima-mi =i suflet dintr-}n sa se inspire.

Poetul avea no\iuni de estetic[, =i }ntr-un articol, *Principiile* criticeii,
publicat }n *Revista rom`n*[, se sprijinea pe Hegel.

I. C. FUNDESCU, ROMUL SCRIBAN, N. RUC{REANU

I. C. Fundescu (1836—1904) a l[sat poezii =terse }n maniera
Bolintineanu (*Flori de c`mp*), cu aplica\iuni la via\a monden[, =i un
“roman original”, *Scarlat*, Romul Scriban versuri ne}nsemnate }n
tradi\ia asachian[, }ntre care *O noapte pe ruinele Sucevei*, N. Ruc[reanu
a fost semnalat de A. Odobescu. Ale sale *Modeste }ncerc[ri poetice*
(1873) cuprind prozaice instruc\ii de v`n[toare, cu oarecari senza\ii
proaspete de vigoare cinegetic[.

N. T. OR{+ANU

N. T. Or[=anu, imitator al lui Béranger, a fost spaima contempora-
nilor prin satirele sale ast[zi cu totul anodine, lipsite de spirit =i de
decen\]. Totul era persiflat. Bini=liul regreta vremurile vechi, deputa-
tul, ministrul erau }nc`nta\i de slujbele lor. Or[=anu nu cru\ta nici pe
liberali (“ceata lui Baboi”), nici pe conservatori =i sem[na porecle }n
dreapta =i-n st`nga. Lascar e “Mascarache”, Costa-Foru, “Costea-Furul”,
Carp, “Musiu Crap”, Boliac, “Beau-Fleac”, “Musiu Titu”, “ungureanu
unitu”. Domnitorul Carol e atacat }ntr-un chip nedemn. Mijlocul de
divulga\ie al lui Or[=anu era foaia s[pt[m`nal[*Nichipercea*, c[reia,
spre a se sustrage represiunii, }i schimba des titlul: *Coarnele lui Nichi-*

percea, Coada lui Nichipercea, Ochiul Dracului, Arăgaul Dracului, Codiăa Dracului, Ghearele Dracului, Cicala, Sarsail[, Ghimpele, Urzic[torul.

GH. TÎUTU, C. V. CARP

Cunoscut claselor prin onestele versuri patriotice (“+orc` t timp rom`n voi fi, /Nu m[tem c[voi pieri!”), Gh. T[utu (1823—1885) cultiv[=i el “c`ntecul”, imitat dup[Béranger, jucat, c`ntat, plin de aluzii azi stinse, =i micul spectacol satirico-muzical, dup[pilda lui Alecsandri, ca *Odagiul socru sau Vasilica dragul tatei*. Fabulistul Costache V. Carp (1828—1880) e f[r[nici un merit.

Capitolul XI

PROZA +I TEATRUL DUPĂ 1859

AL. ODOBESCU

Al. Odobescu (1834—1895) e un “anticar” (istoric, arheolog), și ca atare în nuvele atenția lui merge în direcțiunea reconstrucției. Intuind spiritul fașionar al cronicilor muntene, el a evitat să străngă acțiunea în jurul eroului central, insistând asupra atmosferei. Eroul rămâne mereu personajul “damnat” al romanticilor. Astfel în *Mihnea-vodă cel Rău*, ultimele cuvinte ale agonizantului armaș Dracea, erou satanic, sunt comentate sinistru de zăngăniturile de cătușe și lanțuri din pivnițele în care zac robii. Pornind de la letopisea, Odobescu narează cronologic și abstract, romanând istoria, iar plătirea literară e numai de ordin stilistic. Scriitorul e un peisagist de dimensiuni mari și un bun scenarist arheologic, cu grija coloarei locale. În *Doamna Chiajna*, și lexicul, și tonul sunt moderat, e mai cromatic. Chiajna e “muiere capete” și dăunoasă, oamenii sunt “zăbavnici” și plini de “zăcămie”. Descrierea palatului domnesc e mai mult decât un tablou pentru plătirea ochilor, e un studiu de arhitectură istorică, o încercare de a determina stilul românesc. Palatul reprezintă personajul principal al nuvelei, ca Notre-Dame în romanul lui V. Hugo. Nuvela propriu-zisă nu există, și Doamna Chiajna, care e singura interesantă (restul nuvelei se umple cu un episod românios banal), nu acționează decât fugitiv, la moartea soarelui ei și în momentul uciderii. Cu toată lipsa invenției epice, programul personajului e bun și el trăiește prin căteva mici rișumare. În biserică, atunci când vrăjmașii, prin Badea Cluciarul, scuipă asupra cadavrului lui Mircea Ciobanul, Chiajna se dezvoltă ambivoc și bătăie toașă. Într-un alt tablou mut, Chiajna, “rece, posomorâtă ca întotdeauna”, și lasă mână sărutată de domnișe, fetele ei. Ultima apariție a eroinei, scurtă, violentă, verifică posibilitățile firii ei aprige:

— Unde-s puii de n[p`rc[?... strig[el [Dumbrav[Vornicul] cu glas r[gu=it, intr`nd]n cort cu m`na]n =old. Li-a sosit ceasul pieirii! halal di ei, f[rta\i!

— Pare-mi-se c[-n be\ie \i-ai pierdut cump[tul vorbii, jupan Vornice, rosti Doamna]nstrun`ndu=-i m`nia, ori pesemne c-ai mintea ca de prunc]ntr-at`ta trupe=ie?

— Taci, muiere; nu b`rfi! r[spunse Dumbrav[, nu doar[c-a\i socoti voi c[-i Moldova \ar[di jac, s[ni gioace ca pe urs o mi=a prip[=it[pi la munteni =i doi feciori di lele f[rmea\i, doi l`ng[i ce li pute botu a lapte?... N-avem noi nevoie di domn muntean, munteanul]i om viclean; nu-i ca moldoveanul, ortoman, =i d[nos la m`n[=i la suflet f[los... Hai! voinici, dr[gu\ii mei, da\i n[val[de mi-i prinde\i =i mi-i lega\i colea cot la cot s[-i ducem poclon lui Ioni\[-vod[, ca doi berbeci di Armindean!

— C`ni neru=ina\i, lift[rea!... strig[Chiajna, spumeg`nd de turbare; dar Dumbrav[nu-i dete vreme s[urmeze zadarnicele sud[lmi, ci, desprinz`nd ghioaca de la br`u, o-nv`rti de c`teva ori cu bra\u-i v`rtos =apoi, gl[suind =i un groaznic bl[stem, o azv`rli drept]n capul]nfuriatei Doamne.”

Pseudo-kinegheticos e o scriere foarte potrivit[pentru Odobescu, bun causeur dar creator f[r[\`=nire. E un badinaj de erudit frecventator de saloane, o divaga\ie amabil[,]n tradi\ia Fontenelle,]n jurul ideii de v`n[toare, debut`nd]ntr-o pur[manier[clasic[. Erudi\ia digestibil[era]nc[foarte la mod[din epoca preromantic[. Text plin de exclama\ii =i exalt[ri, aparat critic gem`nd de citate greco-latine, iat[maniera. Winkelmann, Barthélemy sunt astfel de erudi\i lirici. Ceva mai t`rziu afectarea conversa\iei libere apare ca un dispre\ pentru haosul fanteziei romantice. Erudit, rafinat om de gust f[r[imagina\ie, Odobescu era f[cut pentru acest joc comparabil cu *Voyage autour de ma chambre* de Xavier de Maistre. Din *Laokoon*-ul lui Lessing scriitorul n-a luat dec`t aspectul erudit al paginii =i un fel de preten\ie instructiv[dealtfel refrigerant[, c[ci autorul german trata realmente o problem[, foarte sistematic,]n vreme ce Odobescu bate c`mpii cu gra\ie pe simpla

firm[verbal[a v`n[toarei. *Psevdo-kinegheticos* e un potpuriu, un magazin de bric-à-brac cuprinz`nd orice obiect artistic, de la descrip`ia exact[de amator a unui tablou p`n[la cuplet. Farmecul st[]n scandalul de a surprinde un om at`t de serios schi`nd cancanul pe scara rulant[a bibliotecii lui]n`esate de autori greci, sau de a ascunde litografii libertine]n sala cu marii mae=tri ai picturii. Odobescu trebuie s[fi lucrat,]n adev[rat savant, cu fi=e, str`ng`nd]ntr-un pachet de pe drumul ocupa`iilor lui tot ce avea vreun raport c`t de superficial cu vorba “v`n[toare”, =i tot umorul st[]n punerea]n pagin[, prin asocia`ii sofisticate, a lucruri at`t de disparate. Tehnica lui Odobescu const[]n continua deplasare, =i, spre deosebire de Lessing,]n ruperea sistematic[a oric[rui sistem. Ca exerci`iu de sudur[, scriitorul merge p`n[acolo]nc`t introduce, ca din neb[garie de seam[, pasagii traduse din texte str[ine, spre a se denun`a la urm[. Ca artist, Odobescu este,]n linia lui Eliade, un peisagist al imensit[`ii pr[foase melancolice, un Th. Rousseau rom`n, c`mpia muntean[impun`ndu-i o astfel de viziune. Descrierea B[r]ganului r[m]ne mereu inimitabil[, cu toat[s[r]cia de detalii, prin aerul de m[re]ie surprins prin c`teva pete definitiv patinate.

N. FILIMON

Caracterele romanului popular sunt de la primele pagini evidente]n *Ciocoii vechi* =i noi de N. Filimon (1819—1865). Scriitorul are un ideal social =i etic, vrea s[reformeze societatea, s-o moralizeze. Virtutea este r[spl]tit[=i nelegiuirea sanc`ionat[=i cititorul are satisfac`ia de a asista la restabilirea drept[`ii. Dinu P[uric[e o slug[rea. Gheorghe e o slug[bun[, =i dup[o aparent[r[sturnare de valori eroul cel integru]nvinge. Prin tem[, *Ciocoii vechi* =i noi e un mic roman stendhalian (f[r] filia`ie direct[=i f[r] luciditatea analitic[), iar Dinu P[uric[un Julien Sorel valah. P[uric[nu e un simplu vulgar v`n[tor de avere, ci un]nsetat de toate senza`iile vie`ii. Latineasca lui Julien

e înlocuit aci cu puîn elinic. Julien intr ca preceptor la un nobil rural și devine amantul soției aceleia. P[uric intr în slujba postelnicului Andronache Tuzluc și ia însoțirea, pe Kera Duduca, totdeodată jefuindu-l. P[uric izează de mijloace mai josnice, îns una e Franța de la începutul secolului XIX și alta Valahia lui Vodă Caragea. Esențial este că energia lui P[uric rămâne mereu intactă, aspirația la înălțare nesuferind nici o oprire. El e frumos, în stare de a capta repede simpatiile, ipocrit cu precocitate, onctuos, inteligent, iubitor de instrucție. Înva „cu o silință extraordinară” limba grecească spre a citi în original pe Omer, Pindar, Sofocle, Euripide, Anacreon, Plutarh, e „biblioman”, are în bibliotecă operele lui Machiavel. E și rafinat, capabil să guste finețea unei mese și să compună un interior artistic și chiar somptuos. Epoca permitea colorarea. Scena în care vătafi joacă menuet, cotilion, val, ecosează în vestimente orientale și cu papuci în picioare, dând-o apoi în dansuri autohtone; pristoleanca, chindia, ca la ușa cortului, e din cele mai pitorești. Pe alocuri Filimon are intuiții balzaciene, precizia topografică, realismul fantastic. Figura de bricabracoleur a lui Kir Costea e proiectată pe un fundal minuios. De asemenea amănunțit este imaginea camerei lui P[uric, viitor câmp de acțiune al ciubucciului. Ca analist, Filimon este însă mediocru. El recurge la dizertații, la invocații, iar eroii sunt de tipul infernal, din aceia care și strigă teatral izbândă, acoperiți de o paloare demonică, sau, dimpotrivă, de genul angelic. Rezistența romanului se explică prin marea siguranță a desenului și a tonurilor fundamentale. Totul formează un album de ilustrații de neuitat, pe care cititorul le traduce în termeni epici: așteptarea ciocoiului în pridvor, întrevederea administrativă între postelnicul îngrijorat și vătaful P[uric cu condicile, Kera Duduca, Kera Duduca și Dinu Imbrăși, Kir Costea înmănat banii din cumpărături prin terțul vătafului, P[uric jucând menuetul cu vătafi, P[uric în exercițiul funcțiunii de sameș, stând turcește pe un pat, P[uric bogat primind în casele lui marea societate bucureșteană, P[uric în audiență la Ipsilant.

GR. H. GRANDEA

Gr. H. Granda (1843—1897), care se credea nepot al lui Byron, a fost un scriitor foarte cunoscut o vreme. Apoi fu complet uitat. Dintre poeziile lui cursive merit[citarea c`teva ecouri ale =ederii lui]n Belgia, exclama\iile de Verhaeren prematur pentru o Meus[]nconjurat[de furnale =i acoperit[de fum industrial:

A! iac[-m[pe culmea ce valea o domin[,
 }n purpur[se stinge a zilei stea divin[.
 Acuma v[d cetatea cu turnurile ei
 +i Meusa]ntins[cum scap[r] sc`ntei.

Ah! c`t de mult]mi place aceast[panoram[
 }ntins[=i frumoas[! De c`te ori m[cheam[
 S-admir [st amfiteatru cu splendide colori
 Ce farmec[vederea la mii de c[l]torii!...

O barc[c`nd m[duce]n sus =i jos pe valuri,
 }mi place s[contemplan\imea de furnaluri
 Al c[r]ror fum se-na[\]n limpedul eter
 Ca fumul de t[m`ie...

Romanele lui Granda au avut mare r[sp`ndire. *Fulga sau Ideal =i real*, roman liric, e azi ilizibil. Interesul istoric st[]n sentimentalitatea vapoaroas[,]n exaltare,]n reverie,]n viziunea ossianesc[a naturii. Cuprins de un wertherianism tardiv, eroul cite=te,]n poze melancolice, la umbra fagilor, r[t]ce=te c[lare]n mun\i, se zbate de durere “ca o hiar[s[lbatec[care poart[]n p`ntece s[geata v`n[torului” =i c`nd aude c[Zoe se va c[s]tori cu un altul, le=in[. Pentru aceast[erotic[, scriitorul creeaz[un decor antideluvian, teribil, localizat la D`mbovicioara. Nu lipsesc gesturile zgomotoase. Fulger se]nf[\i=eaz[]n fa\ a iubitei tr[d]toare =i cu o z`mbire “infernala” r[cne=te: “Femeie, fii blestemat[. Geniu r[zbun[tor, care zbori pe aripa vijeliilor noptose, auzi-m[”. Apoi pier e]n noapte =i se duce s[moar[pentru Grecia. *Misterele rom`nilor*; roman neterminat de formul[arheologic[, relua preocup[rile mitologice ale lui Asachi =i se str[duia s[dovedeasc[

continuitatea poporului român prin metempsihoz. Un sergent român la 1877, cu numele Deciu Longin, invită pe autor în munții Bucegilor în ziua când straniul militar, împlinind 30 ani, urma să fie inițiat în misterele tribului său. Scriitorul se duce. Satul este pe un vârf amețitor de munte stâncos. În odaia în care este primit, autorul zărește idoli mici de piatră în chipul Penavelor, apoi portretele lui Tudor, Cuza și Bălcescu. Centenarul Aldea Longin, căpetenia satului etnic pur, îi duce pe toți la comoara Dochiei, se strică zăgazul unei ape și o poartă înăuntru, și într-o pețerie cu arcade și bolți corectate de daltă, plină cu simulacre de zei, sunt găsite închise în sicriu de lemn negru anelele românilor, a căror lectură la lumina faclelor avea să constituie romanul. Grandea apucă doar a da descrierea "Sarmigetuzei" într-o fantezie neagră. *Vișia sau Ciocoi noi*, roman satiric debutând cu elementul infernal din *Le diable boiteux* al lui Lesage, având ca erou principal pe Ioan Catina poetul, intenționa să ridiculizeze pașoptismul în persoana lui Baboș și a lui Sclipici, caricaturi ale lui C. A. Rosetti și Ion Brătianu.

B. P. HASDEU

Descendent cu sângere amestecat al unei familii de boieri basarabeni, B. P. Hasdeu (1838—1907) este o expresie puternică și bizară a zonei scite. Omul s-a ilustrat în multiple ramuri ale culturii, chiar și în poezie, care este totuși latura cea mai slabă. Ar fi voit să scrie:

O poezie neagră, o poezie dură,
O poezie de granit...

dar pretenția de umor crud duce la trivialități și putem cita ca mai plastic un prânz de leproși vagabonzi:

Aduce fiecare	Nemăcinate grâne
Cu sine pe spinare	Servind în loc de pâine
Bucată-i de mîncare	Cu vrun ciolan de carne
La prânzul canibal:	Sau un picior de cal!

R[zvan =i Vidra, singura pies[viabil[, pare a fi ecoul unui complex de inferioritate, c[ci Hasdeu avea o mic[v`n[de s`nge evreiesc. Ea e drama individului ap[sat de prejudecat[public[. R[zvan e un \igan de isprav[, cu =tiin\[de carte, rom`n prin mam[, fost rob m`n[stiresc slobozit de vl[dic[. Cu toate acestea, T[nase, rom`n curat, nevoit s[cer=easc[, se code=te s[ia “de la un \igan poman[”. Toat[vrednicia omului R[zvan apare pentru \[ran]ntinat[:

Dumnezeu s[mi te-ajute, precum tu m-aju[i pe mine;
Zilele tale s[curg[tot zile lungi =i senine;
Iar nevoia s[doboare pe-oricine-vi va fi du=man!
R[m`i s[n[tos, b[iete!... Ce p[cat c[e=ti \igan!...

T[nase urmeaz[pe R[zvan orbe=te,]ncuviin`nd, ca exponent al norodului, toate actele de revolt[]mpotriva]mpil[rii de sus. Pentru el R[zvan e un individ afar[din comun, vrednic pentru orice treapt[.]ns[c`nd R[zvan vrea s[fie domn, =ov[ie:

Despot fu grec, Ioan-vod[fu armean =i Iancu sas...
Dar ori=icum p`n-acilea din mila dumnezeiasc[,
Noi n-am avut nici un vod[... =tii!... |ara o s[c`rteasc[,
Ce s[-i faci!... Mai bine hatman. S[nu fi fost tat[-t[ul!...

Drama r[m`ne oricum foarte original[=i nu figura de femeie b[rb[toas[a Vidrei, care]mpinge pe erou pe calea ambi\iilor, ofer[problema central[. R[zvan]nsu=i e un om de voin\[=i dac[ezit[, face aceasta din cauza unei m[sur[ri juste a condi\iilor. El =tie c[un \igan nu poate p[trunde =i noi]n=ine vedem c[ori de c`te ori un dezacord se ive=te]ntre c[pitan =i ai s[i, problema nu se pune]n termeni reali, ci printr-un proces de origine. R[zvan e un paria]mbr[cat]n hainele efemere ale puterii]n lupt[cu un factor monstruos de nedefinit,]n condi\ie cu at`t mai tragic[cu c`t admira\ia tuturor se amestec[cu o compasiune jignitoare. Destinul implacabil din tragedia greac[a fost]nlocuit cu reaua na=tere ap[s`nd asupra geniului.]n jurul lui R[zvan se]nv`rtesc un num[r de personaje viabile, Sbiera, avarul, aci \an\o=, aci onctuos, inocent]n vi\iu =i

aproape simpatic, T[ri]nase, \[ran judec`nd prin prejudec`ni, =leaticii polaci infatua\i, ho\ii de p[re]dure v[er]zu\i ca ni=te pira\i,]ns[cu bun contur. Versifica\ia]ns[=i e focoas[, truculent[, c`nd trebuie cu umor \[r]nesc ap[ro]sat, proverbial.

Modelul lui Hasdeu]n *Ion-vod[cel Cumplit* a fost *Istoria rom`nilor sub Mihai Viteazul* a lui B[anu]lcescu, interpretat[]n sensul culturii marilor genii. Concep\ia istoric[a autorului e s[er]n[toas] (istoria: preg[ati]re documentar[=i construc\ie artistic[totdeodat[), dar realizarea e dificitar[. Informa\iei extraordinare =i cam excentrice]i corespunde un stil romantic \ip[tor pe o judecat[umflat[, pr[p]stioas[. Fraza are un p[er]lsimetric trinitar artificios =i vibreaz[de]nfocare liric[, din care, nu-i vorb[, ies c`teodat[imagini uimitoare. Moscova e “o imens[p[re]dure, prin care s[ta o fiar[s[labatec[, numit[Ivan cel Groaznic”; patria noastr[ar trebui s[devin[un rai “p[zi]t la hotarele sale de mii de]ngeri cu s[bi]]nfl[rate”. Fragmentul de roman *Copil[riile lui Iancu Mo\oc*, retip[rit sub titlul *Ursita*, localizeaz[]n epoca lui +tefan cel Mare =i a lui +tef[an]ni\i ideea destinului sangvinar implacabil]n virtutea c[ruia eroul nu se putea sustrage de a ucide, conform prevederilor zodiacale, pe +tef[an]ni[-vod[. N[zu]in\ia de documentare e aspectul cel mai valoros al scrierii,]ns[, literar vorbind, adev[ratele]nsu=iri sunt tot stilistice. Un cal are “c[pu]or mic, picioare sub\iri =i g`t]ncol[cit ca al unei lebede”. Cea mai bun[proz[a lui Hasdeu e]n *Duduca Mamuca (Micu\ia)*, istorie a unui dandy rus, a unui “roue” de tradi\ie francez[. Un student]=i pune]n g`nd s[seduc[pe frumoasa fat[a gazdei sale =i izbute=te simul`nd un duel =i o fals[r[nire. Peste spiritul libertin al farsei se arunc[un v[er]l romantic, const`nd]ntr-o mali\ie demonic[=i]n decor teatral. Umorul rece, imperturbabil al dialogului e excelent.

Ca om de =tiin\[, Hasdeu are mari merite. Enorma lui str[duin\ de a culege documente,]ndeosebi slave,]n a sa *Archiva istoric[a Rom`niei*, consultabil[=i azi, tehnica de editare a acestor documente, conjugarea apoi a istoriei arhivistice cu filologia =i arheologia, introducerea unei filozofii a istoriei]n sinteza faptelor sunt elemente

care fac din el un mare precursor. C` t despre filologie, el e creatorul ei, }n }n`elesul savant al cuv`ntului. Dar opera hasdean[r[m`ne mai ales ca literatur[a imagina\iei =tiin\ifice, ca roman al senza\iei investigative. Hasdeu e talmudist }n chipul cel mai }nvederat, extractor al esen\ei a cincea, interpretator al documentelor }n sens hieroglicific, pe plan colosal. *Istoria critic[a rom`nilor* d[}n ordinea intelectului acelea=i emo\ii epice ca =i *Contele de Monte-Cristo*.

G`ndirea lui Hasdeu nu merit[s[fie neglijat[, cu tot diletantismul ei. Pozitivist, transformist, el admite =i o selec\ie providen\ial[pe l`ng[cea natural[. }n chipul acesta devine rasist, }mbr[\i=[tor al “doctrinei predestina\iunii gin\ilor”. Hasdeu accept[“gin\ile alese”, cu rectificarea c[nu crede }ntr-o damnare etern[a unor popoare, }ntr-o “fatal[bestialitate”. Ca =i Blaise Pascal, prin urmare, spera }n gra\ia divin[care se poate cobor] oric`nd asupra unei gin\i, spre a o scoate din noaptea os`ndeii. }n *Istoria critic[* Hasdeu se sile=te a demonstra c[selec\ia natural[=i cea providen\ial[lucreaz[m`n[}n m`n[}n favoarea poporului rom`n. Teritoriul dac este cel mai propice unei civiliza\ii materiale, iar vlahul este, etimologice=te, domn, st[p`n al popoarelor, printr-o revelare onomastic[a Providen\ei. Mai departe, }n *Sic cogito*, g`nditorul profeseaz[o spiritologie }n virtutea c[reia spe\ia uman[printr-o tehnic[special[se poate ridica spre starea de spirit pur.

ION GHICA

Opera lui Ion Ghica (1816—1897) este muzeul Carnavalet al nostru organizat de un bun artist. Este de altfel foarte adev[rat c[epoca 1821—1848 a fost de un mare pitoresc prin repezile prefaceri =i }ntrep[trunderea de elemente contrarii, =i str[ini] }n=i-i au r[mas impresiona\i. Trebuie s[ne g`ndim c[Kog[lniceanu, omul saloanelor berlineze, debutase pe scena vie\ii cu antereu. Deceniile sunt }nsemnate }n biografia acestor oameni cu mereu alt[culoare violent[. Colec\ia lui Ghica este distribuit[pe s[li =i epoci, form`nd serii pe genera\ii. }ntr-un loc d[m de Radovanca, vr[jitoare, locuind }n ruinile palatului

Dude=tilor; dup[ea vine C[lina, fata ei, nevasta lui Soare potcovaru \iganul]nt`i, apoi a lui Stoian, zavergiu cu “tarabulus la cap =i cu iatagan la br`u”;]n sf`r=it, urmeaz[nepotul Radovenței, bonjurist de la Paris umbl`nd “c`nd r[sturnat]n dro=c[sau]n car`t[, c`nd c[lare pe cai de soi, c`nd m`ind arm[sarii din faeton”. E o]nscenare muzeal[savant[, plin[de umor,]n prezent[ri dioramaticе,]ntrunind toate elementele p[trunderii modului de existen\ al individului. Aci vedem pe fiul sucitului Mavrogheni-vod[merg`nd]n caleasc[cu \iitoarele sale din T[t[ra=i =i Taiebarb[,]n chip de harem,]mbr[cat anacronic cu giubea de pambriu portocalie]mbl[nit[cu r`s, ciac=iri ro=ii, me=i =i papuci galbeni; colo, luxoasa cas[a boierului Romanit (Ghica are o extraordinar[memorie vizual[): macaturi =i perdele de m[t[s]rie groas[de Damasc =i de Alep, scaune de abanos,]ncrustate cu sidef,]mbr[cate]n piele de Cordova, policandre de Vene\ia; tinerii]n straie orientale joac[vals =i ecossaise; de pe un pat familia domnului prive=te hieratic[: “]n sala de bal, vod[,]mbr[cat cu giubea alb[, hanger de brilianturi la br`u, =edea]n mijlocul sofalei]ntre ferestre, rezemat pe perne, cu gugiumanul de samur, cu funda alb[cam pe frunte =i cu m`inile]nclе=tate la ceaf[. Pe marginea patului, la dreapta =i la st`nga, =edeau cele =ase beizadele =ir”.]n s[lile epocii Cuza, apare t`n[rul prefect de forma\ie pa=optist[cu tot alaiul lui oficial (dro=ca tras[de patru cai negri, surugiu cu poturi =i t usluci, cu panglici tricolore la p[l]rie, patru doroban\i c[l]ri), alt[sal[reconstituie o reuniune la o dam[de mod[provincial[. Mai departe, elegante rom`ne]n epoca domnitorului Carol I ies la +osea:

“Calea=ca de Viena cu cai ungure=ti, cu vizitiu cu cocard[, cu =ireturi de fir la p[l]rie =i la cus[turi este supremul fericirii elegantelor. Este nobil =i de bun ton ca o dam[s[se]nv`rteasc[pe +osea cel pu\in de dou[ori, de la havuz p`n[la rondul cel mare, r[sturnat[pe un fund de m[tase albastr[, v`n[t[sau galben[; apoi s[se coboare ca s[=i t`rasc[nivel coada rochii prin praf,]nconjurat[de trei=patru elegante, urmat[pas cu pas de m`ndrul lacheu care-i duce mantelu\a de cinci dramuri pe bra\е.”

Ion Ghica are pe deasupra un dar de narator incomparabil, o imagina\ie arab[. Cu puncte de plecare documentare, amintiri, studii economice, sociale, prozatorul trece]n mijlocul celui mai arid memoriu la anecdot[, c`teodat[dramatiz`nd, juc`nd toate rolurile. C`nd inventeaz[, Ghica pare s[rac, dimpotriv[, evocarea d[impresia lucrului imaginat. De neuitat sunt boierul Furtun[, prezident de Divan, care azv`rle cu fesul dup[]mpricina\i, dasc[lul Chiosea b[t`nd pe copii cu imineul scos din picior =i c`nt`nd un “pa-vu-ga-di” sonor “care-i ie=ea pe nas cale de o po=t[”, B`rzof, cel care]=i scuz[neomeniile oficiale cu “Ia ne vinovat... slujba!”, Manea Nebunul c`nt`nd “Fivrelzon! fivrelzon!” (vive le son!). O pagin[vrednic[de un mare comedigraf este convorbirea lui St. Marc de Girardin cu locotenentul rom`n de la Izlaz.

PANTAZI GHICA, I. M. BUJOREANU

Fratele lui Ion Ghica, Pantazi Ghica (1831—1882) a fost f[cut celebru de Eminescu, c[ci el este

...uriciunea f[r[suflet, f[r[cuget,
Cu privirea-mp[ro=at[=i la f[lci umflat =i buget,
Negru, coco=at =i lacom...

Prozatorul, nuvelist =i romancier, e de pu\in[]nsemn[tate.]ns[omul era cult, fin =i sub numele de Fantazaki a trecut]n vremea lui drept “regele boemei rom`ne”.

Ioan M. Bujoreanu a l[sat un roman, *Mistere de Bucure-ti*,]n gustul lui Eugène Sue, cu pasabile]nsemn[ri de epoc[.

I. CODRU DR{GU+ANU

Ceea ce sperie =i descurajeaz[pe cititorul *Peregrinului transilvan* al lui I. Codru Dr[gu=anu (1818—1884) este limba transcarpatic[=i latinizant[. C`te o fraz[promite sublimit[\i: “Soarele se apropia de apus =i, cu razele oblice, aurea v`rful de granit pref[cut]n =i=t sur

prin intemperiiile seculare =i milenare...” A=a,]ntr-un text reparat. Dar]n original ni se vorbe=te de “verticele de granit rezolut]n schistru sur prin intemperiiile seculare =i miliarie”. Nu trebuie s[se exagereze dificult[ile lecturii. Este hot[r`t c[o parte de mul\umire vine chiar din acest dialect: “Nu m[mir de fr`nci c[v`nd lemnu\ve de aprins sub nume c[= germ`ne, dar de germ`ni, c[nu =i le pot trece f[r[sub firm[fr`nc[”. Oricum, lectura c[r\ii e rezervat[unui cerc restr`ns care s-a adaptat limbajului. C`t despre valoarea con\inutului, ea ar fi fost cu mult mai mare dac[el ar fi fost redactat =i publicat m[car c`nd s-au f[cut c[l]toriile acestui surprinz[tor spirit aventuros, adic[]ntre 1835—1844. Totu=i nici atunci ele n-ar fi fost documentul unei alte receptivit[vi pentru fenomenul geografic =i social european, dup[naivit[ile (suave]ns[]) ale lui Dinicu Golescu. C[ci]n epoca aceasta scria coresponden\l[Kog[lniceanu,]=i culegea impresiile turistice =i le comunica]n parte Alecsandri. Nic[iri Dr[gu=anul nu atinge fine\la acestora, “Itinerariul”, ap[rut]n 1864, a fost redactat spre aceast[epoc[=i nu mai inventa un stil al “impresiilor de c[l]torie”, pe care]l ilustrase]ntre al\ii, acum, Bolintineanu. Dar n-are de a face. Jurnalul nu este mai pu\in interesant,]nt`i de toate ca document. Acest t`n[r dezghe\at, care, ca]nsolitor, curier, colinda Europa, av`nd drept \inte Londra, Napoli, Petersburg, =tie s[noteze. E un reporter care prinde pulsul social al unei vremi prin simpla oprire asupra aspectului familiar =i zilnic, f[r[a avea inten\ionat o dispozi\ie superioar[de percep\ie. Impresiile lui propriu-zis artistice nu trec, \in`nd seama de progresul cultural, de emo\ia dimensional[=i ingenuu liric[a lui Dinicu Golescu. “La toate bisericile se afl[joc de clopote, adec[mai multe m[iestrit a=eazate, c`t, tr[g`ndu-se, fac o armonie a=a de jalnic[, pare c[-\i sf`=ie inima...” Totu=i, un instinct formal, o intui\ie a fenomenalit[\ii estetice exist[embrionar: “]nchipuie-\i la Roma o pia\ imens[, rotund[, de ambe p[r\i]ncercuit[de portice gigantice, suportate de patru sute de coloane maiestose =i supramuntate cu dou[sute de statui colosale”; “Pe Tamisa proprie ca prin o p[dure de catarte =i c[mine fumeg`nde,]naintar[m cu mare precau\ie”. La Boulogne vede “fosforescen\la li-

chid[”, cimitirele]i dau calm[ri meditative (“]mi place a petrece]ntre morminte”).]n general]ns[, despre aspectul monumental complexiv al Parisului, “noul Babilon”, “una din cloacele omenirii”, al Londrei, “cetatea cea mai monstruoas[” (expresie bun[dar tocit[prin deas[folosire), al Romei, Neapolului, autorul spune pu\ine lucruri. Formula-rea impresiei e mai fericit[anecdotic. “— Mais, monsieur — zice un \[ran c[ruia nu i se d[voie s[vad[sicriul lui Napoleon (dialogul pare extras din vreo publica\ie contemporan[) — quand je payons l'imp\ot, pourquoi que le percepteur du roi ne renvoie-t-il pas les gens en quenilles? Je voulons — Sacré-dieu! — voir l'Empereur!” Madam Bloun, proprietara unui cabinet de lectur[,]n serviciul c[reia intrase, caut[s[-l re\in[cu sentin\ea: “Pierre qui roule n'amasse pas mousse”. Parisul e definit prin cancan: “La muzica asurzitoare, s[fi v[zut trei mii de desmetici s[It`nd]n fuga mare,]n jurul orchestrei, ca ni-te demoni b[tu\i cu biciul =i frip\i cu smoal[fiart[...” Napoli, prin macaroane: “]n jurul unui blid se a=eaz[jos,]n mijlocul pie\ii, tata, mama =i copiii, unul]n poala altuia”. Dr[gu=anu are esen\ial o facond[, proprie unor ardeleni =i mai ales b[n[\enilor, =i pigmentul reportajelor e f[cut din r`sete spontane. La Paris lumea striga “Vive l'Empereur!” “=i el — spune pelegrinul — e mort de dou[zeci de ani!” La Londra]i repugn[friptura sangvinolent[: “m`nce cui]i place”.

Reprezint[I. Codru Dr[gu=anu o adev[rat[figur[literar[?]]n-cerc[m]ndoieli a sus\ine acest lucru. Dar un fenomen uman interesant este f[r[]ndoial[.

N. SCURTESCU

Teatrul e debil]n aceast[epoc[. Matei Millo pasti=a]n *Apele de la V[rc[re]sci* vodevilurile lui V. Alecsandri. De la N. Scurtescu (1844—1879) ne-a r[mas o tragedie racinian[*Rhea-Silvia*, corect[, uscat[, prea conven\ional clasic[.

Capitolul XII

“JUNIMEA”

TITU MAIORESCU

Literatura română a fost scrisă, până la întemeierea “Junimii”, aproape numai de boieri, la început de protipendadă, apoi de boierii de clasă a doua și de burghezii și dascălii intrași în boieria măruntă. [Junimea nu ia parte deloc la mișcarea culturală, fiind primită doar ca motiv literar și în forme convenționale idilice în literatura unor moșieri ca Alecsandri și Negruzzi. Chemarea la creație a clasei “Junimii” în general și a lui Titu Maiorescu în particular, acesta fiind el însuși, în fond, descendent de răni ardeleni. Estetica lui Titu Maiorescu (1840—1917) e mai ales schopenhaueriană: Frumosul e reprezentarea ideii sensibile; ideea sensibilă este natura absolută a lucrurilor și înțelesul condiției a artei este ridicarea deasupra oricărei individualități până la starea de subiect cunoscut pur; prin această ascensiune la contemplarea ideii intuitive, Artă aduce liniștirea sufletului (adică atenuarea egoismului), ceea ce e totuna cu fericirea. În Schopenhauer era rasist: ideile platonice revelându-se în concret iar ideea metafizică de naștere (pe care o admitea) încorporându-se în nașterile istorice, o literatură universală nu există decât prin mijlocirea individualităților etnice. Prin urmare Maiorescu va deveni primul formulator, încă timid, al “specificului național”, exaltând poezia populară și cerând o limbă cu “adevărat românesc”. Schopenhauerismul ar fi trebuit să ducă pe Maiorescu la concepția artei pure, și, dimpotrivă, l-a făcut precursor al tendenționismului sanitar al artei “sănătoase”, scutite de “efeminarea scrierilor decadente”. Termenii sunt întorși. În vreme ce după filozoful german arta e o condiție a purității, după criticul român puritatea (similari “curate și alese”, “noblețea de simțimânt”) e o condiție a artei. Maiorescu nu cercetează structura operei de geniu, ci numai

efectul asupra conștiințelor, și când un autor își se pare a avea “inimă caldă” și a lăsa “impresia unei binefaceri sufletești”, crede că e cazul de a manifesta “recunoștință pentru mulțumirea ce ne-a cauzat-o citirea scrierilor sale”. Poetica lui Măiorescu e în parte îngustă și simplistă, în general însă înseamnă un pas mare spre lărgirea simțului estetic. Dualismul acela în virtutea căruia opera e rezultanta colaborării unui frumos de conținut cu unul de expresie a dus la cele mai mari erori, căci e imposibil a determina valoarea estetică a unei concepții sau a unui cuvânt în afara fenomenului fundamental și inanalizabil al creației. Nu există cuvinte poetice și cuvinte prozaice. Măiorescu exagerează rolul metaforei, dar mai ales își închipuie că imaginea trebuie să se supună legilor lumii fizice. El n-admite ca poetul să privească la roata cea de foc a soarelui, asta fiind o “stranie îndeletnicire și periculoasă” pentru sănătatea ochilor. În felul acesta absurdul semnificativ, temelie a poeziei, ilogicul organic ce formează esența visului și a mitului sunt repudiate.

Măiorescu este și de toate un mare polemist care ține să tragă profit din împrejurarea de a trăi într-o lume inferioară nivelului său, punând în valoare arta de a corecta și de a admonesta. Instrumentul stilistic al acestei arte este lămurirea “pe înțeleșul tuturor”, prin împerecherea malicioasă de expresii tehnice neologice și de cuvinte neoașe. Corepondentul sufletesc presupus de acest limbaj e sentimentul mizeriei intelectuale a adversarului. Raportul între polemist (stăpân pe o mască demnă și glacială) și adversar e acela dintre o minte inaccesibilă și un lamentabil intelect, care trebuie corijat ori admonestat, după cum e cazul. Când Măiorescu vrea să dea a înțelege că adversarul e cu totul inferior, se coboară și el mai multe trepte și-l lămură într-un limbaj de-o ușurință plăcută. Dacă însă adversarul are cultură, atunci criticul devine distant și într-un stil potrivit mijloacelor celui studiat sugerează incapacitatea de pătrundere reală a problemelor din partea aceluia. În cazul lui Sion, simpla dovadă că acesta nu ține ce este un hexametrul ajunge. Gherea, mult mai slobod în lumea ideilor, e “luat de sus”, ca unul ce n-are competență a se amesteca în estetică,

Într-un cuvânt ca autodidact. Lui Duiliu Zamfirescu nu i se putea aduce pe faţă învinuirea de incultură. Atunci Maiorescu rezolvă astfel problema: poezii nu au căderea să dea opinii critice. Sentimentul de superioritate este desigur urât de Maiorescu, după împrejurări, în patru chipuri: el face înţeles examenul logic al gândirii adversarului spre a-i dovedi reaua funcţionare, într-un stil de o mare bonomie = colar; apoi trece la aspectul gramatical al gândirii, observând neacoperirea exactă a ideii prin cuvânt; când e cazul face pacientului un simplu examen de cunoştinţe; în sfârşit, metoda cea mai teribilă este considerarea minţii autorului studiat sub raportul fenomenologic, încadrarea lui într-un lanţ de necesităţi imperturbabile clasificărie. În acest moment pozitivist Maiorescu creează o expresie nouă, memorabilă (*limbut, belie de cuvinte*). Capodopera polemică a lui Maiorescu este *Belia de cuvinte*. Răspunsul la discursul de recepţie al lui Duiliu Zamfirescu la Academia Română e de altfel şi el o capodoperă de umor rece, pe baza sentimentului altitudinii. E o teribilă admonestaţie onctuoasă, o reducere zămbitoare la neant.

“CONVORBIRI LITERARE”

Ideologia stabilită de Titu Maiorescu la “Junimea” era cam aceasta:

1. absolută potrivire între fond şi formă. Mai bine deloc universităţi, licee, reviste, cărţi, dacă reprezintă o formă goală fără implicarea conţinutului;

2. inaugurarea spiritului critic în scopul de a se arunca “în lături” tot ce vine ca formă goală a civilizaţiei, fără cuvenitul cuprins;

3. aezarea criticii în marginile adevărului, adică descătuşarea ei de orice constrângere din afară.

Aceste puncte dădeau un program negativ. Prin *Convorbiri literare* (1 martie 1867) se începe în acelaşi spirit o acţiune pozitivă în vederea unei literaturi de “să nu tate sufletească”, fără “simţiri me-te-ugite”. Aceasta era “direcţia nouă”.

TH. +ERB{NESCU, N. SCHELITTI

}ns[]nt`ia recolt[a “direc\iei noi” a fost s[rac[, limitat[la o liric[scurt[=i sentimental[, de pus pe muzic[. Modelul era Heine. Poezia colonelului Th. +erb[nescu (1839—1901) este bombastic[:

}n durerea mea p[g`n[
D-a= putea o clip[, eu
A= lua p[m`ntu-n m`n[
+a= zv`rli]n Dumnezeu!

Muzica numai a f[cut popular[cutare roman\[:

Unde e-ti?... Unde e-ti?—
}n zadar]n larga lume
Caut s[te mai g[sesc,
Tu l-al c[rui dulce nume,
+i azi]nc[-ng[lbinesc!
Dac[tu tot mai tr[ie-ti—
Unde e-ti?... Unde e-ti?

Bravul “oficer” N. Schelitti (1837—1872) nu era mai talentat, =i erotica]ntre “un steloi” =i o “stelu\[" e rizibil[:

Am surprins eu]nr-o noapte
O stelu\[=un steloi,
Dup[multe dulce =oapte,
S[rut`ndu-se-am`ndoi.

MATILDA CUGLER

Poezia Matildei Cugler (1852—1931) e la modul cuviincios al liricii pentru albumuri de pensioane, cu situa\ii de conven\ie, cu o cert[leg[nare vis[toare c`teodat[:

Ai pl`ns =i tu odat[?
Eu z[u, nu pot s[cred!
Ah! lacr[mi las[urme,
Ce ani]ntregi se v[d.

Un ochi, care odat[
A pl`ns de dor =i chin,
M[crede, nu degrab[
Se face iar senin.

Un ce f[r] de nume
 R[m]`ne-n el ascuns...
 Dar ochii t[i] sunt limpezi,
 Nu pot s[cred c-ai pl`ns.

D. PETRINO

D. Petrino (1844—1878) s-a f[cut reputat prin purtarea incalificabil[fa\ de Eminescu. }ncolo voca\ia lui poetic[e foarte anemic[. Sinceritatea durerii din *Flori de morm`nt* (ji murise so\ia) poate fi adev[rat[, figurile literare sunt]ns[banale. *Raul*, poem]n dou[c`nturi, reediteaz[dup[Musset un caz Rolla. *La gura sobei*, poem]n trei c`nturi, se conduce dup[legendele istorice ale lui V. Alecsandri. *Nurul* e o dizerta\ie care am`n[mereu intrarea]n materie, dup[metoda din *Namouna*. }n schimb versurile sunt sprintene.

SAMSON L. BODN{RESCU

Poezia lui Samson Bodn[rescu (1841—1902) trecea drept dificiltoas[. Nenorocul ei este mai degrab[de a concura]nt`mpl[tor sau prin real[contamina\ie poezia lui Eminescu:

Haide, drag[, sui]n luntre,	Leg[na\i]ncet de valuri
S[tot mergem, mergem du=i,	S[d[m grijile uit[rii,
S[sc[p[m m[car o clip[S[d[m sufletele noastre
De-a p[m`ntului c[tu=i.	Dragostei =i dep[rt[rii.

Interesnte sunt]ncerc[rile de epigrame =i elegii dup[Goethe, cu toate c[metrul antic]ngreuiaz[emisiunea:

Vine l[custa =i clopot =i coas[prin sate r[sun[.
 Timpuri trecute recheam[]n minte-mi acest[-nt`mplare.
 Peste-a mea patrie hoarde barbare iar v[d cum se-n=ir[:
 Gotul]n frunte, lui hunu-i urmeaz[, avarul, bulgariul;
 Dup[ace=tia mul\ime vin]nc[, m[n`nc[ce afl[,
 Cresc, se-nmul\esc; dar timpu-i omoar[ca iarna l[custa.

Dintre tragedii, *Rienzi* se desf[=ur[prea]ncet =i f[r] nerv. *L[pu-
=neanu-vod]* aduce complica\ii]mpotriva spiritului cronicilor =i face
abuz de shakespeareanism. Anna debiteaz[insanit[\i ca o Ofelie:

Racul are dou[cle=te	C`nd a vrut racul s[-l road[.
+i au prins]n ele-un pe=te;	Racul zice: stai, m[i =tiuc[!
Pe=tele a dat din coad[,	Eu nu-s pe=te, ci-s n[luc[...

ANTON NAUM, D. OLL{NESCU-ASCANIO, I. CARAGIANI

De la “rafinatul Naum” (1829—1917) au r[mas poeme fastidioase
ca *Aegri somnia*, lung[medita\ie asupra caducit[\ii, =i o imita\ie dup[
Reineke Fuchs al lui Goethe, *Povestea Vulpei*, istorie hieroglic[a luptei
dintre liberali =i conservatori. D. Oll[nescu-Ascanio (1849—1908),
autor de piese de teatru uitate, a tradus pe Hora\iu]n tempo de hor[:

]n acest[zi ferice, Massicul, scumpa-\i comoar[
Vrednic este-a ne-ndr[gi.
Vezi Corvinus porunce=te, vin de-i toarn[-o cup[plin[
De-al t[u s`nge-mb[tr`nit.

Lui I. Caragiani (1841—1921), care era un om de haz oral, i se
datoresc t[lm[cirile]n proz[a *Odyseei =i Batrachomyomachiei*.

AL{I JUNIMI+TI

“Fran\uzitul Mihail Korné” (1844—1901), poet, e neglijabil, Ioan
Ianov (1836—1903) a fost popular o vreme pentru c`ntecele sale:
Pareatc[sau asesorul Schivirnisal], *Rugin[Smichirescu alegg[tor, Von
Kalikenberg concesionar, Eclisiarhul Coliv[rescu, Advocatul C`rcioc-
rescu, Stosachi, Mo= Ion Zurba*. N. Volenti (1856—1910) e un poet cu
totul debil. Mai vrednic de amintit este I. Pop-Florentin (1843—1936)
pentru nuvelele sale de un romantism negru, delirant. Imagina\ia f[r[
fr`u cu care]ncearc[s[umple golul istoric merit[o men\iune. *Decebal*
aduce imagini firooase =i o onomastic[inedit[dacic[: Pelasgion,
Bizeniu, Torid, Gilil, Dieg, Eusir, Midon, Terant, Zenor, Alastor,

Zimbrura, Dava, Mira, Nivi, Pertanta. *Tuhutum* e tabloul Ardealului cvasi-fabulos în momentul n[v[lirii maghiarilor, *Zoa-Zuirvan*, istorie orientala[cu centrul de gravitate în Iran.

N. GANE

De=i a scris =i versuri, N. Gane (1835—1916) s-a specializat în “novele”. *Domni\la Ruxandra*, *Petru Rare*=sunt curate furturi de la Asachi, într-o compozi\ie mai curent[, f[r[elementul ariostesc. *Privighetoarea Socolei* e istoria tragic[pentru burghezi sentimentali a unei modiste libertine, ecou le=inat =i ieftin din Murger. Istoriile cu haiduci, ca *+anta*, nu dep[=esc imaginea banditului în serie. Ca simplu evocator al copil[riei, Gane este totu=i creatorul la noi al literaturii cu boieri de provincie =i cocoane patriarhale, în case colb[ite, cu r[t[ciri cinegetice pe b[l\ile aburoase =i în mun\i cu c[prioare =i ur=i. Aceast[map[de schi\ e dezvoltat[în ulei va da pe Sadoveanu, G`rleanu =i ceilal\i asemeni. Cea mai tipic arheologic[este *C`inele B[lan*, rememor`nd vremile =colare cu colegii de internat, Presnel, Tuflic, Poriu-}mp[rat, Scormolici =i Be=leag[, cu c`inele B[lan ce pune etichete în pieptul st[p`nului =i-l lingea pe obraz =i sf`=ie anteriile \iganilor, cu tr[sura ce ia pe copil în vacan\[, o “nadiceanc[pe dricuri care scutura de minune, cu ro\ile galbene, co=ul verde =i capra neagr[at`rnat[în curele”. Descrierea casei lui Talpan unde popose=te b[iatul e gogolian[. De acum apar =i b[tr`nii automatiza\i într-un singur tabiet sau idee fix[, boierii vegetabili, cuconii =i cucoanele tr[înd din c`teva minuscule elemente suflete=ti. Totdeodat[se glorific[oamenii rudimentari, cu fric[de complicai\ile civiliza\iei, precum Petrea Dasc[lul, care uime=te pe doi lorzi veni\i pe aceste meleaguri la v`n[toare prin chipul cum cu o pu=c[veche în v`rf cu o lum`nare]mpu=c[ursul în b`rlog.

IACOB NEGRUZZI

Secretarul “perpetuu” al “Junimii”, Iacob Negruzzi (1843—1932), a scris o literatur[acum uitat[,]ndeosebi satiric[. *Copile dup[natur[* în proz[sunt cele mai delectabile =i n-au deloc inten\ie naturalist[,

fiind ni=te simple “caractere” cu model real. P[rintele Gavriil, om disimulat, care promite orice =i t[g[duie=te, spun`nd “s[fie bine”, contele Curcano-Mirmilitzki, baronul Constantin Garla de Afumata, ducesa Bute, n[scut[|apa, princessa Bostano Crastavetzki, n[scut[Pitringello-Barabulla, to\i ace=tia parazi\i mondeni, Ioni\ Cocovei, burlac timid =i suav, Ghi\ Titirez, arhivar venal =i erotic, iat[c`teva tipuri. Merit[onorurile antologiei *Un drum la Cahul*, tablou hazliu al =icanelor procedurale (“cacon Manala=”, “duduca Pipi\`a”, “prò-cura”, “nu vom putè” etc.), =i *Christachi V[ic[rescu*, tragicomedia unui iphondru suferind de toate boalele din cauza unei fripturi de curcan.

V. POGOR, MIRON POMPILIU

V. Pogor (1833—1906) a fost mefistofelul “Junimii”, spiritul voltairian, r`z`nd p`n[ce-i cr[pa “c[me=a” =-i s[reau “din\ii cei noi din gur[”. “Citea tot ce-i c[dea]n m`n[, ziua, noaptea, s[n[tos, bolnav.” }ntr-adev[r, el era mai informat dec`t Maiorescu]n literatura modern[=i traducea din Baudelaire]n 1870, din Sully Prudhomme]n 1873, din Leconte de Lisle, Th. Gautier, J. Richepin. Versurile originale, pu\ine (*Sfinx egiptean*, *Melancolia lui Dürer*), au f[ctur[francez[. Dac[poezia *Un bal*, semnat[cu ini\iala P., e de el, ea zugr[ve=te bine indolen\`a poetului:

Simt o mare fericire de-a sta singur]n t[cere,
De-i stricta convenin\ m[sile=te-a fi la bal,
C[ci sunt lene= de natur[=i m[leg[n cu pl[cere
}ntr-o dulce somnolen\ pe al visurilor val.

Miron Pompiliu (1848—1897), =eful “caracudei”, adic[al grupului de tineri sfio=i, citind pu\in =i a=tept`nd cu ner[bdare ceaiul =i cozonacul, a redactat revista]n lipsa lui I. Negruzzi, a scris poezii =terse =i basme interesante, prelucrate]n tonul nostalgic al lui Tieck.

FILOLOGI, ISTORICI, FILOZOFI

La “Junimea” veneau pentru a se distra ori din devotament oameni str[ini de literatur[, Ioan Mire Melic, zis Mirmilic, profesor de matematic[, N. Culianu, profesor de geodezie, Pavel Paicu, profesor. P. P. Carp, omul politic, a f[cut pu\in[critic[, incompetent[, g[sind c[*R[zvan-vod]*, remarcabila pies[a lui Hasdeu, e o “elucubra\iune”. Filologia =i istoria au fost st[ruituri cultivate la “Junimea”, f[r[rezultate prea apreciabile. Al. Lambrior (1845—1883) a murit prea t`n[r ca s[fi l[sat lucr[ri temeinice de filologie. Vasile Burl[(1840—1905) se orientase ln limba sanscrit[=i devenise notoriu prin polemica cu Cihac asupra cuv`ntului “ra\”. Gh. Panu (1848—1910) s-a preg[tit pentru istorie, a f[cut gazet[rie =i a l[sat ni=te vioaie *Portrete =i tipuri parlamentare*. Opera istoric[a lui A. D. Xenopol (1847—1920) e serioas[, ridicat[pe o solid[documenta\ie, dar nu dep[=e=te cercul didactic, din cauza absen\ei darurilor literare (portretistic[, interpretare fin[a faptelor). E universal cunoscut[teoria sa a istoriei ln care distinge lntrre faptele de repeti\ie din =tiin\ele exacte =i cele de succesiune din istorie. ln materie de filozofie, Vasile Conta (1845—1882) e o figur[respectabil[prin faptul de a fi voit s[ridice un sistem. *Teoria fatalismului* e o profesie de credin\[materialist[, prin fatalitate ln\eleg`ndu-se determina\ia. Teoria ondula\iei universale, un evolu\ionism cu corsi =i ricorsi ln marginile lui Spencer, era o reeditare entuziast[=i prolix[de locuri comune. G`ndirea rom`neasc[avea s[se dezvolte pe alte drumuri. Totu=i limba de idei a lui Conta e mai imaginativ[dec`t a lui Maiorescu, cu acea doz[de haotic necesar[construc\iilor ideologice.

Capitolul XIII

MIHAI EMINESCU

Opera literară a lui M. Eminescu (1850—1889) crește cu toate rădăcinile în cea mai plină tradiție și este o exponențială deplină, cu toate aspectele romantice, a spiritului autohton. Ea se compune, din cauza scurtimii vieții poetului, din multe proiecte și puțin monumente sfârșite. De la început îi descoperim intenția de a trata, pe urmele lui Asachi și Bolintineanu, mitologia getică. Se cunoaște în mod curent *Rugăciunea unui dac* și ceva mai puțin poemul faustian *Mure-an*. În acesta din urmă, patriotul ardelean, incredul că temelia istoriei este rădăcină universală și un proces etern pe baza ideilor platonice (panteism schopenhauerian), visează o renaștere română prin împerecherea lui cu Dochia (ca Faust cu Elena). Totul în cadru get, într-o zonă de mijloc între nord și sud, căci Eminescu identifică împreună cu Iacob Grimm pe geții cu goții. Proiectele puțin cunoscute sunt numeroase. În *Genea* ar fi trebuit să trateze “creațiunea primitivă a mitologiei proprii române”, bazată pe goethean pe un număr de “mume” (mama vântului, mama munților, mama mării, mama iernii, mama florilor). Într-un alt basm, variantă din punct de vedere ideologic mai fantastic a poemului *Mure-an*, un mag explorează călătoria pe-o stea lumile siderale. *Memento mori* este o *Légende des siècles*, luând-o de la omul paleolitic și terminând cu Napoleon III, trecând bineînțeles prin episodul Daciei Traiane. Pretextul e romantic și comun, spiritul e românesc. Poemul ciclic al lui V. Hugo se ridică pe ideea de progres, panteismul pesimist al marilor romantici ca Lamartine e superficial, fondul fiind acolo mai mult emoția exotică. Hronograful lui Eminescu aduce acel pesimism placid, acel tragic impasibil și somnolent ce se pare că e al naturii noastre, împiedicându-ne cu eterna întoarcere a rolului cosmice și care și găsește simbolizarea în geografia gigantică asiatică:

În stele nal[mun\ii Himalaia	+i-n v[i umbroase ce se pierd]n mare
+i de pe v`rfu-i alb p[t`nd r[sare	Mun\ii b[tr`ni din stele se coboar[
O lun[cald[sf`nt[=i b[laie	+i-ntind]n jos st`ncoasele picioare.

Noi suntem un popor alpestru =i civiliza\ia noastr[e de brad =i stejar. Ea n-a l[sat ruine de piatr[=i c[r[mid[ci numai cenu=]. Sarmisegetuza legendar[a ars]mpreun[cu ultimii ei ap[r[tori]n miresme de r[=in]. Eposul acestui popor de munte care crede]n eternitatea lumii a voit s[-l scrie]n felurite chipuri Eminescu, tentat c`teodat[de ipoteza german[a vedea acolo]n mun\i cet[ui granitice, c[ci Decebal se]ntreba din Valhalla:

Nu mi-i =ti spune ce mai face \ara
 Ce Dacia se numea — regatul meu?
 Mai st[-nr[d[cinat[-n mun\i de piatr[
 Cu murii de granit, cu turnuri gotice
 Cetatea-mi veche Sarmisegetuza?

Oricum, locul civiliza\iei noastre r[m`ne mereu pentru poet codrul. Chiar din *Sarmis (Nunta lui Brigbelu)* se observ[la Eminescu obsesia temei dublului, intrat[la noi prin Hermiona Asachi, traduc[toarea lui E. Deschamps. Ea era la mod[atunci, =i Th. Gautier o utiliza]n scopuri picturale. Brigbel e a=a de organic legat de Sarmis,]nc`t c`nd love=te cu pumnalul]n frate-s[u cade mort el]nsu=i. Cur`nd situa\ia aceasta duce la metempsihoz[. Deoarece ori de c`te ori un scriitor rom`n (Bolintineanu, Granda, Eminescu, Rebreanu), voind a intra]n ordinea metafizic[, a formulat un sistem bazat pe metempsihoz[, trebuie s[admitem c[instinctual, ca =i dacii, noi suntem ni=te pitagoricieni, adic[ni=te pantei=ti incapabili de aristotelismul caracteristic lumii congenital catolice. Poetul rom`n nu se va ridica niciodat[]n empireu, ci]=i va face c[l[torie temporal din ipostaz[]n ipostaz[. Prin urmare ispita de a urm[ri prototipul individual al lui Decebal]n felurite epoci,]ntr-o uria= perspectiv[]n care anticul Gracchus s[devin[Baboeuf =i Cicero ducele de Morny, reprezint[mai mult dec`t o simpl[]nr`uire literar[. De asemeni planul unui dodecameron tragic aplicat la istoria Moldovei, lu`nd-o cu Drago=vod[=i duc`nd-o p`n [

la Alexandru Lăpușneanu, are interesul său. Eminescu învelegea și urmărirea după principiul tragediei eline (cu multe elemente laterale din Shakespeare, Schiller, Goethe, Laube etc.) fatalitatea sangvină, mai clar ereditatea criminală în stirpea Mușatinilor. Acesta este problema a eredității a atras atenția și lui Alecsandri în Gruiu-Sănger și a format în definitiv tot programul eugenic din romanele lui Duiliu Zamfirescu. Ideea, la suprafață, este zolistică. Dar cum la noi tema este adoptată în poezie, deci nu în scopul studiului, este vădit că în aspectul unei filozofii a vieții. Mai aproape de legătura lumii grecești, cu care a trăit amestecat, poporul get are sentimentul adânc al tragicului fatal. Când dramaturgia română va fi mai dezvoltată, noi mai mult decât oricare altă vom putea relua marile motive ale tragediei clasice, reduse în Occident la o simplă analiză a pasiunilor. Eminescu este străbătut profund de sentimentul destinului implacabil, învelesse nu ca o forță oarbă ci ca o acțiune eternă a eonilor. Căderea Bizanțului din începutul dramei *Alexandru Lăpușneanu* este plină de acest spirit curat contemplativ:

El vedea pe ienicerii cu turbane și cu sulii
 și înălțimea cea robită se împingea vâind pe ulii,
 Peste-ora = cădea o ploaie de scântei și de cenușe,
 Grinzi cădeau arzând pe drumuri și cădeau fereți și uși,
 Urlete de biruință în al chinurilor vaier,
 Glas tremurător de clopot se amesteca prin aer,
 Trec prin fum și bălți de sânge, trec prin stâlpii nalți ai scări,
 și prin văpșeturile multimii sună vaietele mării.

În proza lui Eminescu se văd două direcții: una sociologică și evocativă cu ceva din C. Negruzzi și încă mai mult din W. von Kotzebue, al cărui *Laskar Viorescu* stă la temelie literaturii de mai târziu a lui Sadoveanu și Gărlăneanu cu boieri patriarhali, alta romantică. Sensul general rămâne același. Din prima categorie fac parte proiectul *Boierimea de altădată*, unde se descrie moșia cuconului Vasile Creangă, pe valea Siretului, curtea patriarhală și fericită, *Aur; mărirea și amor*; nuvela negruzgiană *zugrăvită la 1840* într-un ton mai vâpșos romantic, cu antiteze morale, cu o tentativă de satiră a bonjurismului.

În seria fantastică intră nuvela neterminată *Avatarii faraonului Tlă*, în care influența lui Th. Gautier =i a “spiritiștilor” în general e flagrantă. Ea tratează un caz de metempsihoză. Faraonului Tlă i-a murit soția =i el, îndurerat, consultă pe Isis într-o oglindă de aur care oglindește cerul înstelat. Isis îi comunică în stil ermetic o învătură înrudită cu panteismul transformist al lui Goethe din *Die Metamorphose der Pflanzen*. Tlă mai consultă =i un flacon cu apă de Nil, în untrul careia, printr-un procedeu divinătoriu, vede cu anticipație avatarii sale în decurs de 5.000 de ani. Nuvela avea să execute programul existenței circulare a faraonului. Sunt urmărite doar două etape: a marchizului Alvarez de Bilbao, care are încurcături fantastice cu un dublu, =i mai târziu, în epoca romantică franceză, a lui Angelo =i a Cezarei, cuplu cu o capacitate de atracție de ordin metafizic. *Geniul pustiu*, roman liric neterminat, este în fond un jurnal interior de tipul *Werther*, caracterizat prin urtutul negru, fantomatic. Eroul e neliniștit, caută iubiri dureroase, emoțiile crunte ale revoluției, spre a se pierde apoi pe patine în imensitatea polară. *Sărmanul Dionis* închide filozofia teoretică a lui Eminescu =i se bazează foarte superficial pe teoria apriorismului. Metafizica poetului e panteistic spiritualistă, amestec de leibnizianism, idealism german =i schopenhauerism. Universul e o sferă spirituală cu o infinitate de spirite ce sunt spețele eterne. Individul însuși are prototipul său. Este evident că mecanica Totului e gândirea =i că între cugetarea întregului =i a părților, absolut vorbind, e un raport de contemporaneitate. Universul e activitatea onirică a Divinității la care participă automat =i conștientă umană, pentru care fenomenul nu-i o iluzie ci o participare la realitatea obiectivă a gândului divin. Singura eroare pe care o va face Dionis e de a crede că participarea înseamnă totalitate, că el e Dumnezeu. Căltoria lui în timp, în epoca lui Alexandru cel Bun, =i în spațiu, în lună, nu e vreo dovadă a subiectivității percepției ci o simplă inspecție ideală de-a lungul individului metafizic Zoroastru-Dan-Dionis-∞. Dealtfel luna este edenul lui Eminescu, =i *Sărmanul Dionis*, Comedia sa divină. Paradisul nu este ex-teritorial, ci pământul cu miezul lui vital, stăpânit de factorul

inconsciu =i de colosalul geologic. Omul picat]n acest mediu le=in[de parfumul cel lunatic, devine strigoi. Aci coniferii uria=i au "scorburi" de t[m`ie, umbra se adun[]n prunduri, cire=ii, form`nd p[duri, arunc[at`ta floare]nc`t omul e troienit, vegeta\ia =i fauna sunt euforice,]=i \ip[bucuria de a se]nmul\i, florile "c`nt[", greierii r[gu=esc de voluptatea sc`r`\itului. *Cezara* cuprinde filozofia practic[a poetului. Contesa Cezara e o instinctual[impulsiv[care nu poate fi constr`ns[la o c[s[torie de conven\ie cu un om b[tr`n. Ea]=i alege, dup[un examen fizic, ca so\, putem spune, natural, pe c[lug[rul Ieronim, c[ut`ndu-l]ntr-o insul[edenic[. Schivnicia lui Ieronim este ea]ns[=i semnificativ[=i nu se]ntemeiaz[pe regula ascezei =i a macera\iei ci pe o regresie spre via\a instinctual[. Un b[tr`n c[lug[r, Euthanasius, care]=i caut[moartea]ntr-un torent, simbolizeaz[euthanasia propus[de acel Schopenhauer care totu=i era un ascet cvasi-bizantin, propagator al castr[rii.

]n articolele de gazet[, Eminescu a aplicat cu statornicie acest rousseauianism schopenhauerizat ce s-ar putea reduce la urm[toarele propozi\ii:]ntre suprema con=tiin\[metafizic[=i beatitudinea topirii]n Neant, exist[o cale mijlocie de]mpu\inare a r[ului,]nl[turarea con=tiin\ei parazitare, din care iese durerea,]ntoarcerea la instincte; dec`t con=tiin\a mai bun instinctul, dec`t instinctul mai bun[moartea, care]ns[e inutil[, c[ci via\ a e ve=nic[=i prototipii se]ntrupeaz[la infinit. Fatuitatea femeii de lume e condamnabil[, Dalila complic[un instinct pe care]l au =i p[s[rile de dou[ori pe an. Singurul stat temeinic e acela natural, automat ca al albinelor, nu statul liberal,]ntemeiat pe contract social. Barbaria devine la Eminescu o "s[n[toa[barbarie", iar "obiceiul p[m`ntului" o institu\ie mai solid[dec`t constitu\ia. Forma statului natural celui mai tipic este statul na\ional. Un roi de albine nu se poate g`ndi amestecat cu alte g`ng[nii.]n acest]n\eles al purit[\ii e]ng[duit a se vorbi =i de misiunea unei na\ii. Fire=te, Eminescu devine rasist, depl`nge infiltra\ia elementelor alogene, a "dambalagiilor" bizantini, form`nd "p[tura superpus[", admite r[zboiul (hegelian]ntr-asta) ca o expresie a luptei pentru

existen\[, =i]n fine statul legitimist =i oligarhic, ridicat pe clase permanente, specializate. Ira\ionalismul acesta pare a fi =ira spinal[a mentalit[\ii noastre specifice, fiindc[toate construc\iile ideologice de la N. B[lcescu p`n[la Nae Ionescu =i L. Blaga se nutresc din el. No\iunea unui Logos explicabil silogistic ne e str[in[.

Poezia eminescian[e fa\la plastic[a acestei concep\ii. Natura e o entitate metafizic[, e materia]n ve=nic[alc[tuire, codrul, marea, r`ul, luna fiind spete, ideii, divinit[\i, fenomen ap[r`nd doar omul, care nu are nici o interven\ie]n desf[=urarea numenilor, suferind numai rota\ia:

— Ce mi-i vremea, c`nd de veacuri	Pe p[m`nt r[t[citor,
Stele-mi sc`nteie pe lacuri,	Iar noi locului ne \inem,
C[de-i vremea rea sau bun[,	Cum am fost a=a r[m`nem:
V`ntu-mi bate, frunza-mi sun[,	Marea =i cu r`urile,
+i de-i vremea bun[, rea,	Lumea cu pustiurile,
Mie-mi curge Dun[rea.	Luna =i cu soarele,
Nu mai omu-i schimb[tor,	Codrul cu izvoarele.

Omul tr[ie=te]n sublim[nesim\ire. V[duva tineric[hiberneaz[]ntr-o c[su\ de p[dure n[p[dit[p`n[peste gard de z[pezi,]ntr-o lene=[p[r[sire de sine:

P[rul ei cel negru, moale
Desf[cut c[dea la vale...

adormind pe scaun:

Adoarme astfel cum =ade,
Fusul din m`n[]i cade.

Nevasta "tin[r[" a lui C[lin doarme tol[nit[pe patul din bordeiul neor`nduit]n care se leag[]n o ra\ =i c`nt[un coco=,]mp[ratul sup[rat las[s[-i creasc[iarb[]n barb[. Locul extazelor religioase e codrul]n care omul se pierde ca o furnic[:

]n mun\i ce puternic din codri s-ardic[
Gigan\i cu picioare de st`nci de granit,
Cu fruntea tr[snit[ce norii desp[ic[
+i vulturii-n creieri palate=ri ridic[
+uimi\i stau]n soare privind-u-l \intit,

Acolo prin ruini, prin st`nci gr[m]dite
 E pe=tera neagr[s[hastrului mag;
 Stejari pr[v]li[vi peste r`uri cumplite
 +i stanuri b[tr`ne cu mu=chi coperite;
]ncet se cutremur copacii de fag.
 Vuind furtunoasa=i i stra=nic[arp[
 Trec v`nturi =i clatin p[durea de brad,
 Pr[val pietre mari din culmea cea stearp[,
 Arunc[buc[vi cu pomi =i cu iarb[
 Ce-n urlete]n r`uri se n[ruie, cad.

Natura se g[se=te la Eminescu]ntr-un chip elementar, av`nd ca not[dominant[cantitatea. Cutari versuri con\in numai no\iunea simpl[de codru, dar]n propor\ie colosal[. Omul e anulat =i zdrobit de foirea fluturilor =i izbucnirea ierbii. Efectul euforic al germina\iei universale este jalea. Toate poeziile lui Eminescu exprim[]ncetarea rezisten\ei individuale, pasul lunatec c[tre lac =i codru:

Prin a ramurilor mrea[j
 Sun[jalnic]n urechi
 C`ntec dulce ca de vraj[
 De sub teiul nalt =i vechi.
 Iat[sunetele sfinte
 Mi=c[jalnic al t[u piept,
 Nu mai cuge\i]nainte
 Nu mai cau\i]nd[r]pt.
 Ci=ascul\i mii de p[s]rele
 Ciripind]n verde cr`ng
 Cum de=amoru=ne=ntre ele
 Sf[tiundu=se se pl`ng.

Natura este edenul, locul sexualit[\\ii, ea a`\\[dorin\va de]mpreunare, dup[care urmeaz[nelipsita adormire]n codru:

Adormi=vom, troieni=va
 Teiul, floarea=i peste noi,
 +i prin somn auzi=vom buciom
 De la st`nele de oi.

Dragostea e violent[, ferin[. C`nd vede pe Ieronim gol Cezara r[cne=te. Femeia este un izvor “de-ucig[toare visuri de pl[cere”, care se a=eaz[pe genunchii b[rbatului =i se anin[de g`tu-i “cu bra\ele-am`ndou[”. Iubi\ii stau “m`n[]n m`n[, gur[-n gur[”,]=i]neac[unul altuia suflarea “cu s[rut[ri aprinse” =i se str`ng “piept la piept”, el s[rut`nd “cu-mp[timire” umerii femeii, ea l[s`ndu-se “ad[pat[” cu gura:

Ei =optesc, multe =i-ar spune =i nu =tiu de unde s[-nceap[,

C[ci pe r`nd =i-astup[gura, c`nd cu gura se adap[;

Unu-n bra\ele altuia tremur`nd ei se s[rut[,

Numai ochiul e vorbare\, iar[limba lor e mut[.

Lui Eminescu]i repugn[pref[c[toria. Adev[rata femeie e ingenu[. Ea vine singur[la p[dure, locul foirilor =i]mperecherilor:

Hai]n codru cu verdea\[,

Unde-izvoare pl`ng]n vale,

St`nca st[s[se pr[vale

]n pr[pastia m[rea\.

Acolo-n ochiu de p[dure

L`ng[trestia cea lin[

=i sub bolta cea senin[

Vom =edeia]n foi de mure.

Ea ispite=te pe b[rbat, f[r[ru=ine, ca o vietate s[lbateg[:

=i de-a soarelei c[lldur[

Voi fi ro=ie ca m[rul,

Mi-oi desface de-aur p[rul

S[-\i astup cu d`nsul gura...

C`nd prin crengi s-a fi ivit

Luna-n noaptea cea de var[,

Mi-i \inea de subsuoar[,

Te-oi \inea de dup[g`t.

Intimitatea eminescian[e t[cut[. Perechea nu vorbe=te =i nu se]ntreab[. Ame\it[de mediul]nconjur[tor, ea cade]ntr-o uimire, numit[de poet “farmec”, =i care e neclintirea hieratic[a animalelor]n epoca procrea\iei. Amorul eminescian e religios mecanic,]n[bu=it de geologie.]n chip obi=nuit, femeia iese de undeva din trestii sau din p[dure, se las[prad[gurii b[rbatului =i apoi am`ndoi cad tropi\i, fascina\i de o ritmic[dinafar[, c[deri de raze, de ape, de flori:

Pe genunchii mei =edeia-vei,

Vom fi singuri-singurei,

Iar]n p[r,]nfiorate,

Or s[-\i cad[flori de tei...

Vom visa un vis ferice,

]ng`na-ne-vor c-un c`nt

Singuraticie izvoare,

Bl`nda baterie de v`nt.

Adormind de armonia

Codrului b[tut de g`nduri,

Flori de tei deasupra noastr[

Or s[cad[r`nduri-r`nduri.

Femeia nu-i Spiritul, ci carnea suav[cu-"ncheieturi":

Nu e mic[, nu e mare, nu-i sub\ire, ci-implinit[,
}nc` t ai ce str`nge-n bra\e, numai bun[de iubit[.

Mai t`rziu, contunu`nd heinismul "Junimii", Eminescu cultiv[o roman\[nud[, deconcertant de direct[, mai degrab[abstract[,]n care fondul e al c`ntecului de lume autohton, cu "jele", "dor", cu iubiri duc`nd la z[cere=i moarte. Totu=i tehnica e cu mult mai complex[dec`t se pare=i const[]n trecerea gradat[de la confesiunea cea mai simpl[la o atitudine speculativ[. Roman\ a ce se deschide a=a de sentimental:

S-a dus amorul, un amic
Supus am`ndurora,
Deci c`nturilor mele zic
Adio tuturor...

culmineaz[]n constatarea filozofic[a irealiz[rii eroticii sublime pe p[m`nt:

Era un vis misterios
+i bl`nd din cale-afar[,
+i prea era detot frumos
De-au trebuit s[piar[.

Alt[roman\[exprim[fatalitatea erotic[atunci c`nd luna de prim[var[ocup[cerul:

A noastre inimi]-i jurau
Credin\ a pe to\i vecii,
C`nd pe c[r]ri se scuturau
De floare liliecii.

Pe l`ng[plopii f[r] so porne=te pe o idee sentimental[popular[. B[rbatul trecea ne]n\eles de femeia pe care o iubea (e tema sonetului lui Arvers):

Pe l`ng[plopii f[r] so\
Adesea am trecut,
M[cuno=teau vecinii to\i,
Tu nu m-ai cunoscut.

La geamul t[u ce str[lucea
Privii at`t de des;
O lume toat[-n\elegea,
Tu nu m-ai]n\eles.

Dar apoi romanul se scufundă în mitologie. Dragostea poetului nu e numai un mecanism de speș, ci oșnda unui atavism nevăles cu capatul în p[ig]nitate:

C[ci te iubeam cu ochi p[ig]ni
+i plini de suferină
Ce mi-i l[sar] din b[tr]ni
P[rin]ii din p[rin]i.

B[rbatul devine ataraxic ca Luceaf[rul =i repro=eaz[femeii de-a fi stricat r[nduiala cosmic]:

Tu trebuia s[te cuprinzi
De acel farmec sf[nt,
+i noaptea candel[s-aprinzi
Iubirii pe p[m]nt.

În stil folcloric Eminescu a scris adev[rate capodopere. *Mai am un singur dor e Miori[la* lui. Poetul se a=eaz[pe marginile neantului, la mare, vr[nd codrul, idee de speș, statornicul în curg[tor:

S[-mi fie somnul lin
+i codrul aproape,
Pe-ntinsele ape
S[am un cer senin...

precum =i luceferii, simboluri ale imensit[ăii neantului matern:

Cum n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri aminte.
Luceferi, ce r[sar
Din umbr[de cetini,
Fiindu-mi prietini,
O s[-mi z[mbeasc[iar.

În folclorul lui Eminescu e o complex[]mbinare de mitologie popular[=i filozofie a nimicului într-o form[ce pare linear[, dar care e de o savant[]mpletitur[. Piesa rar[e c[ntecul cut[rei fete din *C/lin*

nebunul, o bocire \[r[neasc[de singur[tate, fiindc[fata se afl[]n codri]n puterea zmeului. Ritmica de desc`ntec evoc[o jale cosmic[, frica omului singur]ntr-un teritoriu infinit de "lunci de=arte". Solitudinea c`mpurilor e simbolizat[prin greier. Dar greierii, r[spunz`ndu=] la dep[rt[ri incomensurabile, sugereaz[coresponden'a g`ndurilor. Fata trimite dar greierul obscur din apropierea ei]n grinda casei materne. Greierul acesta nu e]ns[terestru ci lunar, iar luna e la Eminescu edenul:

Greiera= ce c`n[i]n lun[,
 C`nd p[durea sun[,
 Cum nu =tii ce am]n mine,
 Greiere streine?
 C[te-ai duce, de-ai ajunge,
 Noaptea de te-ai pl`nge
 Ca o pas[re m[iastr[
 La noi]n fereastr[.
 Vai de picioarele mele
 Pe-unde umbl[ele!
 Vai de ochi=orii mei
 Pe-unde umbl[ei!
 Inima-n mine-i bolnav[,
 Floare de dumbrav[,
 +i vai, lacrimile mele,

Cum le v[rs cu jele!
 — Du-te, greier, du-te, greier,
 P`n' la munte-n creier
 +i prive=te=nduio=at
 Zarea dep[rtat[,
 Lumea=ntreag[o colind[,
 Mergi la noi]n grind[,
 Spune-i mamei ce-am f[cut
 De m-a mai n[scut,
 C[ci ar fi f[cut mai bine
 S[m[ia de m`n[,
 Pref[cut[c[m[scap[
 S[m=arune=n ap[.
 C[ci de cer ar fi iertat[
 +i de lumea toat[.

]n poezie, Eminescu are c`teva imagini obsedante ce indic[o atrac[ie spre locul primordial al na=terii =i al mor`ii. Elementul principal este doma care se afl[de ordinar]ntr-o insul[=i cuprinde]n mijlocul ei]ntr-un sicriu un cadavru]n figura c[ruia poetul se recunoa=te cu spaim[. Doma e]ntr-un loc fund lacustru de piramid[,]n altul Valhall[oceanic[,]n altul,]n fine, castel selenar. C`nd toate aceste vise triste au fost risipite r[m`ne sentimentul propriului deces:

Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost,
 De-mi \in la el urechea — =i r`d de c`te=ascult
 Ca de dureri str[ine?... Parc-am murit de mult.

Eminescu e un poet de concep[ie =i asta st`njene=te pe unii critici. Dar poetul nu filozofeaz[ci construie=te vizionar. Bolta e o cata-

peteasm[spart[prin care curge nimicul, poetul st[sub “arcurile negre, cu st`lpi nal\i sui\i]n stele” =i]ntoarce marin[re=te “uria=a roat-a vremii”. Eminescu tinde]n opera mai t`rzie spre un lirism interior bizuit pe sentimentul de ie=ire din cursul zgomotos al timpului. El se]neac[]n grosimea t[cerii absolute:

]n odaie prin unghere]n această dulce pace
S-a \esut painjini=]mi ridic privirea-n pod
+i prin c[r\ile]n vravuri	+i ascult cum]nv[li=ul
Umbl[=oarecii furi=	De la c[r\i ei mi le rod.

Se trage]n concavitatea od[ii, reintr[]n cursul propriei existen\=e de aci]n mitul nal\iei,]nc` t, pierdut departe]n fabula f[r[fund, abia simte m`inile reci ale femeii. Se-ntunec[. Apoi cade]ntr-o m`ndr[indiferen\[:

Piar[-mi ochii turbur[tori din cale,
Vino iar]n s`n, nep[sare trist[;
Ca s[pot muri lini=tit, pe mine
Mie red[-m[!...

]ndrept[\it[de con=tiin\=a formei ciclice a lumii:

C[ci acelora=i mijloace
Se supun c`te exist[,
+i de mii de ani]ncoace
Lumea-i vesel[=i trist[,
Alte m[=ti, aceea=i pies[,
Alte guri, aceea=i gam[,
Am[git at` t de-adese
Nu spera =i nu ai team[.

Satira lui Eminescu e swiftian[:]n locul invectivei, mitul ermetic. Metoda mitologic[e folosit[=i]n a=a-zisa “filozofie”, unde]n locul obi=nuitelor divinit[\i apar unit[\i enigmatice: Fiin\=a, Nefiin\=a, Nep[-trunsul, Muma, Tat[l. Procedoul, =i al lui Goethe, nu se deosebe=te profund de al anticilor, care d[deau zeilor valoarea unor no\iuni cosmice. Dumnezeu-Tat[l care se]mpreun[cu Chaosul-Mum[spre a

da na=tere lumii sunt eroi de basm. Neantul se ridic[pe no\iuni de materie:

Fu pr[pastie? genune? Fu noian]ntins de ap[?
N-a fost lume priceput[=i nici minte s-o priceap[,
C[ci era un]ntuneric ca o mare f[r-o raz[,
Dar nici de v[zut nu fuse =i nici ochi care s-o vaz[.

]n mare m[sur[satira e pamfletar[, tr[ind dintr-o indignare furioas[, transcris[]ntr-o n[val[de epitete cacofonice: pocitur[, broasc[, bulg[roi, grecotei, smintit, st`rpitur[, fonf, flecar, g[g[u\[, gu=at, b`lb`it. Injuriile sunt indiciul unui lirism maxim]ntors de la extatic la grindinos:

Vezi colo pe ur`ciunea f[r[suflet, f[r[cuget,
Cu privirea-mp[ro=at[=i la f[lci umflat =i buget...
+i deasupra tuturor, oastea s[=i-o recunoasc[,
}=i arunc[pocitura bulbuca\ii ochi de broasc[...
Spuma asta-nveninat[, ast[plebe, [st gunoi
S[ajung-a fi st[p`n[=i pe \ar[=i pe noi!
Tot ce-n \[rile vecine e smintit =i st`rpitur[,
Tot ce-i]nsemnat cu pata putrejunii de natur[
Tot ce e perfid =i lacom, tot Fanarul, to\i ilo\ii,
To\i se scurser[aicea =i formeaz[patrio\ii,
}nc`t fonfii =i flecarii, g[g[u\ii =i gu=a\ii,
B`lb`i\i cu gura str`mb[sunt st[p`nii astei na\ii!
Voi sunte\i urma=ii Romei? ni-te r[i =i ni-te fameni!
I-e ru=ine omenirii s[v[zic[vou[oameni!

Poemul fundamental e *Luceaf[rul*, dar *Fata]n gr[dina de aur]* preg[te=te]n chip fericit =i mai crud,]n maniera fabuloas[Bojardo:

Dar un balaur tologit]n poart[
Sorea cu lene pielea lui pestr\[,
Cu ochii-nchi=i pe jum[tate, poart[
Privirea juc[toare s[-l]nghi\[,
Iar[Florin — inima-n el e moart[
C`nd vede solzii, din\ii cei de cri\[,
S[rind la el =i-nfipse a lui spad[
+i pe p[m`nt] \intui de coad[.

Florin este eroul mitic în stare să răzbată prin toate piedicile puse în fața femeii iubite, nicidecum un tânăr flu-turatec cum este Cătălin. El este fata simbolizează vitalitatea lumii terestre, mecanica sigură a instinctului. Zmeul nu are ce să le impute. Poemul este tratat cu o mare invenție verbală. Privirile fetei sunt “tinere și frumoase”, norocul ei este “geamă” cu cel al lui Florin, “boiul” acestuia este frumos, valea este întunecată “cum o simt doar orbii”, corbii fac pe cer “pete de cerneală”, tânărul de dor se “ticăie”, la curtea fetei sunt “grădine, rediuri, lacuri, ziduri, ipote”, haina “se-ncreaște”. Unele versuri au curs psalmodic:

 Culca-mi-ă capul la al tău picior
 și te-ă privi etern ca pe o stea,
 Frumos copil cu umerii de nea.

Chiar cuvintele Domnului către zmeu sunt mai încredite de gânduri:

 și tu ca ei voiești a fi, demone,
 Tu, care nici nu ești a mea faptură;
 Tu ce sfîșiești a cerului colone
 Cu glasul mîndru de eternă gură,
 Cuvînt curat ce-a existat, Eone,
 Cînd Universul era ceașă sură.
 Sîi numeri anii după mersul lumii
 Pentru-o femeie? — Vezi iubirea cum îți.

În schimb *Luceafărul* este de o construcție muzicală perfectă. Sensul este acum satiric. Astrul și geniul solitar, Cătălin și Cătălina sunt umanitatea efemeră. Tehnica este liturgică. Tema este dezvoltată și analizată, repetată și comentată, reluată din nou pusă în fața completa istovire, iar replicile *Luceafărului* sunt formulistice, fiindcă el, neavînd suflet empiric, nu poate găsi relații și expresii noi:

 Din sfera mea venii cu greu
 Ca să-ți urmez chemarea,
 Iar cerul este tatăl meu
 și mîmă-mea e marea.

Plastica ideilor este =i aici extraordinar[. Chaosul are v[i, izvoare,
m[ri. Acolo nu-i "hotar", =i vremea (ca o ap[) n-are puterea de a se
umfla]n pu\ul ei =i a ie=i din "goluri":

C[ci unde-ajunge nu-i hotar,	Nu e nimic =i totu=i e
Nici ochi spre a cunoa=te,	O sete care-l soarbe,
+i vremea-ncearc[]nzadar	E un ad`nc asemenea
Din goluri a se na=te.	Uit[rrii celei oarbe.

Unitatea complicatei \ev[rrii se]nf[ptuie=te acustic. Unele strofe
tac, altele c`nt[,]n acord, ca flautele unei orgi. La sf`r=it r[sun[toate
]ntr-un \ip[t coral:

Tr[ind]n cercul vostru strimt
Norocul v[petrece,
Ci eu]n lumea mea m[simt
Nemuritor =i rece.

Capitolul XIV

MARII PROZATORI

ION CREANGĂ

Din punct de vedere a ruralilor, Ion Creangă (1837—1889) este figura cea mai prominentă. În chip curent se admiră în opera acestui humil farmecul dialectal, limba privită ca un adaos de frumusețe. Lucrul este exagerat, deși nu se poate contesta plătirea rezultată din folosirea unui limbaj plin de moliciune, de altminteri cu o desvârșire moderată, indiciu de tact artistic. Ca și Caragiale, Creangă e un dramaturg deghizat în prozator, un monologist, și limba sa e de fapt limba eroilor. Și obiceiul de a admira la povestitor puterea “de a crea tipuri vii” este nejustificat. Întrucât privește *Amintirile* și *Moș Nichifor Coșcariul*, se mai poate vorbi de tipuri vii în sensul autenticității. Căci altfel ce observație plătitoare găsim în *Amintiri*? O mamă de la țară și-a copiii, un tată se întreabă cu ce să-și înalbească copiii, copiii fac nebunii, un popă joacă cu poalele anterului prinse în brâu, toate aceste spuse anecdotice pe puțin pagini. Întâmpierile sunt adevărate dar tipice, fără adâncime. Însă într-un basm de ce observație poate fi vorba? Acolo totul e simbolic și universal. În poveste și nuvelă nu se observă, ci se demonstrează observațiunile morale milenare. În *Soacra cu trei nurori* dăm de eternul conflict dintre nor și soacră; *Capra cu trei iezi* este ilustrarea iubirii de mamă; *Dănilă Prepeleac* dovedește că prostul are noroc; *Punguța cu doi bani* dă satisfacție moșilor care trăiesc rău cu babele lor; *Povestea porcului* verifică adevărul că pentru o mamă și cel mai pocit prunc e un Frumos etc. *Amintirile* nu ies nici ele din această formulă. În ele se simbolizează destinul oricărui copil: de a face bucuria și supărarea părinților și de a o lua și el pe încetul pe același drum pe care l-au luat și-l vor mai lua toți. Aci nu este nimic individual, cu caracter de confesiune ori de jurnal, căci Creangă povestește copilăria copilului universal.

A=adar tehnica r[m`ne]n ultim[analiz[totul. Analiz`nd *Capra cu trei iezi*, descoperim procedeele lui La Fontaine. Animalele sunt v[zute omene=te, constituind ni=te simboluri-caricaturi, ni=te “maschere”. Capra cea cu multe ugere =i cu glas beh[itor este o caricatur[oferit[chiar de natur[a mamei,]n vreme ce lupul cu ochi turburi =i din\i ascu\i\i este simbolizarea omului f[r[scrupul. Ca simpl[transcriere a limbajului unei \[r[nci sup[rate, v[iet[turile caprei sunt de oarecare culoare, ca manifestare a unui animal, ele sunt bufone. Beh[itura caprei r[sun[laolalt[cu jelania \[r[ncii, d`nd un spectacol caricat. *Soacra cu trei nurori* e =i ea o comedie,]n care n-a mai fost nevoie de tr[s[turile unui animal, deoarece soacra a c[p[tat]n popor renumele unei caricaturi. Toat[seva st[]n limb[. Soacra]nf[ptuie=te]n vorbirea ei perfec\iunea malignit[\ii socerale. *Povestea lui Stan P[vtul* arat[o manier[original[de a trata fabulosul, realistic, a=a cum va proceda =i Caragiale]n *Kir Ianulea*.]ntre dracul pref[cut]n copil =i Stan se]ncinge]n poart[un dialog rupt din via\ a zilnic[: “— |ib[! Hormuz, na! B[lan; nea! Zurzan; da\i-v[-n l[turi (cotarle)... Da de unde e=ti tu, m[i \ic[? =i ce cau\i pe aici, spaima c`nilor? — De unde s[fiu, b[dic[? Ia sunt =i eu un b[iat s[rman, din toat[lumea, f[r[tat[=i mam[=i vreau s[intru la st[p`n.” Tot ce]n genere e transcendent]n poveste, la Creang[e readus pe p[m`nt =i mic-orat, =i Dumnezeu =i Sf`ntul Petre par de prin Humule=ti.]n *Povestea porcului* str[jerii]mp[r[te=ti vorbesc ca ni=te p`ndari de vie =i]mp[ratul se m`nie ca cel mai de uli\ dintre oameni. Tabloul etnografic corespunz[tor ar rezulta =i mai bine dac[am compara *Fata babei =i fata mo=neagului* cu *Cendrillon* de Ch. Perrault.]n locul mediului luxos din basmul francez, aci mecanica vie\ii unui sat de munte. Fata babei e “slut[”, “\`fnoas[” =i s-alint[“ca cioara-n la\”. Ea e “sora cea de scoar[”. Fata mo=ului munce=te de “nu= =i mai str`nge picioarele”. E “piatra de moar[]n cas[”, iar sor[-sa “busuioic de pus la icoane”. Fata babei iese g[tit[duminica “de parc-a lins-o v[ei]. Gura babei “umbra cum umbl[meli\ a”.]n casa lui “a apucat a c`nta g[ina”, fiindc[dac[]ndr[zne=te “s[se]ntreac[cu dedeochiul”, baba =i fata ei “[] umple de bogdaprosti”.]n]ncheiere, fata mo=ului se m[rit[

cu “un bun om =i harnic”, nesc[p`nd dar nici acum de trebi. }n plin fabulos d[m de scene de un realism pozna=. Geril[, Ochil[=i celelalte monstruozi[\i ale basmului se ceart[]n casa de fier]no=it[a]mp[ratului Ro= ca dasc[lii]n gazd[la ciobotarul din F[lticeni. Vorbirea]mp[ratului Ro= e de o gras[vulgare. Pi=cat de pureci, m[ria-sa dr[cuie. P`n[=i]ntre obiecte se]ncinge o comic[sfad[: “— M[soar[-\i vorbele, b[iete! Auzi, sor[nicoval[, cum ne r`de acu=orul? — Aud, dar n-am gur[s[-i r[spund; =i v[d, dar trebuie s[rabd. — Vorba ceea, soro: «+ede h`rbu-n cale =i r`de de oale». M[i pu=chiule! ia s[vedem ce-ai f[cut tu mai mult dec`t noi?”

}nsu=irea de a dramatiza realistic basmul a f[cut s[-i ias[lui Creang[numele de scriitor “poporal”, cu toate c[\[ranii n-au astfel de daruri =i c[ei prefer[idealizarea. Mo= Nichifor Co\cariul e]nt`ia mare nuvel[rom`neasc[cu erou stereotip. Mo= Nichifor fiind harabagiu, Creang[a ales unul din drumurile lui cu harabaua. C[ru\=a=ul face toate mi=c[rile ma=inii lui suflate=ti,]=i spune tot monologul =i nuvela s-a]ncheiat prin epuizarea figurii. Umorul buc[\ii st[]n a]ncetini gesturile tipice ale individului,]n a-l l[sa s[-i debiteze expresiile rezum`nd firea =i experien\=a lui. Ideea de progres fiind exclus[din formula nuvelei, c[ru\=a lui Mo= Nichifor este oric`nd legat[“cu teie, cu curmeie”. Harabagiul a fost totdeauna “mo=”. C`nd c[ru\=a merge, fele=teocul =i posteuca fac mereu “tranca, tranca! tranca, tranca!” Iepele lui Mo= Nichifor sunt “albe ca z[pada”, fiindc[=i c`nd le schimb[, harabagiul le]nlocuie=te cu iepede acela=i fel. C`nd c[ru\=a urc[la deal, Nichifor, ca s[nu=si speteasc[iepetele, invit[obi=nuit pe c[l[tori s[se dea jos, c`nd]nt`lne=te un drume\, zice:

Alba nainte, alba la roate,
 Oi=tea goal[pe de-o parte.
 Hii! opt-un cal, c[nu-s departe Gala\ii, hiii!

De-i ies femeii]n cale, el c`nt[:

C`nd cu baba m-am luat,
 Opt ibovnice-au oftat;
 Trei neveste cu b[rbat
 +i cinci fete dintr-un sat.

De bun[seam[, mergerea la Piatra cu evreica Malca nu-i un fapt istoric unic. Se b[nuie=te u=or c[Nichifor se poart[la fel]n toate expedi\iile, dup[un program imemorial, tocmindu-se din pl[cerea de a vorbi, repet`nd acela=i monolog, f[c`nd gluma tipic[cu lupul]n dreptul Grum[ze=tilor, v[iet`nduse de baba sa. Chiar comentarea pierderii fr`ngheiei pare a fi f[cut[dup[un program de vorbire]n cazuri de accident.

Ca =i Anton Pann,]ns[cu mai mult[spontaneitate, Creang[aduce]n scrierile lui mult lexic \[r[nesc, dar mai cu seam[proverbe, zic[tori, ce alc[tuiesc a=a-zisele lui “\[r[nii”. Pl[cerea st`rnit[de audi\ia scrierilor lui Creang[e de rafinament erudit =i nicidecum de ordin folcloristic, =i compararea cu Rabelais, Sterne =i Anatole France, oric`t ar p[rea de paradoxal[, apare legitim[. Erudi\ia unui Rabelais]nc`nt[prin veselia care o]ntre\vine, prin “joyeuseté”, iar mecanismul e paralela continu[]ntre actualitate =i experien\ta acumulat[. Prejudecata c[autorul livresc trebuie s[fie neap[rat un umanist face ca Creang[s[fie admis cu greu ca erudit, uit`ndu-se c[exist[o =tiin\ oral[, care poate oferi tot at`tea citate ca =i c[r]ile. Umanist al =tiin\ei s[te=ti, Creang[scoate din erudi\ia lui un r`s nestins, cit`nd neostenit =i cu o vitez[ame\itoare:

“— Hei, hei! dragul tatei, cu vorba aceasta mi-ai adus aminte de c`ntecul cela:

Voinic t`n[r, cal b[tr`n
Greu se-ng[duie la drum...”

*

“— Ei apoi, zi c[nu-i lumea de-apoi. S[te fereasc[Dumnezeu, c`nd prinde m[m]liga coaj[. Vorba ceea:

D[-mi, Doamne, ce n-am avut,
S[m[mir ce m-a g[sit.”

O dat[priceput mecanismul povestitorului, suntem lua\i de veselia lui =i enun\area goalei formule: *vorba ceea* treze=te r`sul. Mai este =i o erudi\ie strict lexical[de cuvinte cu sonuri n[stru=nice, mai degrab[

cacofonice, precum una de cimilituri =i zic[tori, produse, ca la Anton Pann, pentru aspectul lor bufon: “Lat[— peste lat[, peste lat[—]mbujorat[, peste]mbujorat[— cr[c[nat[, peste cr[c[nat[— m[ciulie, peste m[ciulie — limpezeal[, peste limpezeal[— g[]lbeneal[=i peste g[]lbeneal[— hudule\”. Scriitori ca Creang[presupun o civiliza\ie de v`rst[asiatic[,]n care cuv`ntul e b[tr`n =i experien\sa-sa condensat]n formule nemi=c[toare.

I. L. CARAGIALE

I. L. Caragiale (1852—1912) este dup[Delavrancea scriitorul cel mai zolist, de=i lucrul n-a fost luat]n seam[, to\i fiind izb\i de aspectul umoristic al operei. Naturalismul lui Caragiale e radical, cu preferin\a pentru patologie =i sociologie, cu preocuparea de explica\ie =i metode exacte. *O f[clie de Pa=ti*, nuvel[pretins psihologic[, e mai mult fiziologic[, etnologic[, dintr-un c`mp de rela\ii dep[=ind cu mult con=tiin\a. Cum e cu putin\ ca slabul Leiba s[fac[teribila fapt[a arderii m`inii lui Gheorghe? Explica\ia de ordin psihologic e frica, =tiindu-se c[spaima are adesea efectele curajului. Dar isprava lui Zibal e a=a de teribil[,]nc`t e nevoie de o fric[delirant[, imaginativ[, care se =i l[mure=te prin aceea c[Zibal este evreu. Dar evreii normali au frica defensiv[, lamentoas[, Zibal e sinistru. Afl[m atunci c[eroul sufer[de teroarea cronic[de origine traumatic[, ad[ugat[la spaima atavic[, =i pe deasupra de paludism, care d[elementul delirant. Motivul fricei]l reia Caragiale]n monologul *1 aprilie*, =i acolo cu o explica\ie de ordin patologic. Comicul aparent al buc[\ii acoper[o problem[serioas[de psihopatie.]n alte nuvele, Caragiale a studiat procesul]ncord[rii =i nebunia de origine paroxistic[. D. Stavrache din *]n vreme de r[zboi*, dup[o lung[perioad[de]ndoial[asupra putin\ii re]ntoarcerii fratelui s[u, c[ruia i-a luat averea,]nnebune=te c`nd acesta apare. Compozi\ia at`t de]nveselitoare pentru mul\i *Dou[loturi* e de fapt o serioas[dram[. D. Lefter Popescu, umil impiegat strivit de mediocritatea existen\ei, a c`=tigat loturile cele mari la dou[loterii.

}ns[a r[t[ci]t biletele. Cercet[rile pentru descoperirea loturilor, f[g]duielile =i umilin\ele d-lui Lefter sunt etape savante ale disper[rii. Surescitarea atinge faza m`niei teatrale c`nd eroul afl[c[vesta]n care se b[nuia a fi biletele fusese schimbat[la o chivu\ pe farfurii. Platitudinea obi=nuit[a lui Lefter, exasperat[, d[un patos burlesc. Dup[at`ta zbuicium, Lefter sufer[alt =oc: g[se=te biletele. Acum devine euforic, =i]ntr-o peti\ie \an\o=[]=i d[demisia din slujb[. }] a=tepta o lovitur[=i mai grozav[. Biletele c`=tigase dar... viceversa. Aruncat pe r`nd de la supliciu] disper[rii la cel al speran\ei =i]napoi, sufletul mediocr al lui Lefter nu mai poate suporta =ocul =i cade]ntr-o incoeren\ violent[=i demen\ial[, plin[(efect tragicomic) de toate locurile comune ale indign[rii burgheze. Tema a=tept[rii anxioase,]nnoit[prin am[nuntul sinuciderii, se reg[se=te]n *Inspe]ciune*. Anghe-lache, casier impecabil, se omoar[]n preajma unei inspec\ii din frica absurd[de a nu fi g[sit cu lipsuri pe care nu le are. El e holtei, tr[ind cu sora =i cu mama lui, un scindat prin urmare cu teama r[spunderilor sociale. }n *P[cat*, studiul eredit[\ii e dus p`n[la o impresie nepl[cut[de monstruozitate uman[. Mitu, copilul cu porniri incestuoase al unui preot, Ileana, fata cu instincte sangvinare a ace]uia=i, sora vitreg[a lui Mitu, strident caz patologic cu forme isterice, acestea sunt cazuri de clinic[. }n *N[pasta*, bolnavul declarat e Ion ocna=ul, nebun mistic. }ns[nici Anca, femeia]n stare de zece ani de ur[nestins[, nu pare o fiin\ normal[. E probabil c[interesul naturalistic pentru cauzele obscure a]mpins pe Caragiale spre zona misteriosului. *Tardiv* pune chestiunea telepatiei. C[nu\ “om sucit” e un caz de orientare provi-den\ial[. Caragiale se =i temea de piaz[-rea, de ghinion. Miraculosul formeaz[s`mburele din *La Hanul lui M`njoal*, nuvel[remarcabil[prin clarobscurul misterios. *La conac* repet[tema, cu deosebire c[acum diabolicul nu se mai arat[sub forma ispitei erotice ci sub aceea a jocului de noroc.

Dup[Anton Pann =i N. Filimon, Caragiale este un mare promotor al balcanismului, adic[al unui spirit la punctul longitudinal real ocupat pe continent. Eroul reprezentativ e Mitic[, exponent al specificului

muntean =i, mai exact, bucure=tean. Mitic[e un cet[\ean volubil, av`nd]n cel mai]nalt grad pe suflet interesele \[rii, pe care le vede totdeauna]n negru (“St[m r[u, foarte r[u, domnule!”), av`nd solu\ii pentru toate problemele la ordinea zilei. El are furia perora\iei]n public =i cu greu poate fi smuls din]ncl=atarea discu\iei. Spiritul critic miticist este excesiv: nimic nu-i bun, totu-i “moft”. Iritat]n a=teptarea u=ur[rii nevesti-si, Nae reduce civiliza\ia rom`n[la zero. Mitic[nu sufer[rezerva, acosteaz[familiar pe omul din strad[(aspect meridional) =i-i pretinde s[ia numaidec`t o atitudine. Eroul caragialian e la antipodul romantismului. Solitarii, ap[sa\i de mu`enie melancolic[, ai prozatorilor de mai t`rziu (Br[tescu-Voine=ti, Sadoveanu), tr[iesc la munte =i]n provincie. Mitic[tr[ie=te]n Bucure=ti, ora= de]nv[lm[-=eal[unde medita\ia gotic[nu]nflore=te. Mitic[e b`rfitor, lichea, intrigant, mai mult din limbu\ie, =i mistificator generos =i z[p[ci, accept`nd s[fac[servicii f[r[a avea t[ria s[le duc[la bun sf`rit, ceea ce]l autorizeaz[s[cear[=i el servicii oricui (“S[nu zici c[nu po\i! +tiu c[po\i! trebuie s[po\i!”). El e comod, cu oroare de suferin\ =i e mai ales un om manierat. Impresia c[eroii lui Caragiale sunt vulgari e fals[=i vine mai ales de acolo c[, voind s[par[distin=i, ei nu =i-au educat]nc[limbajul =i gesticula\ia. L[rgind sfera balcanismului, Caragiale]ncearc[o nuvel[de limbaj =i atmosfer[. *Pastram/ trufanda* e o prelucrare a unei buc[\i nastratine=ti (o cita =i Poggio Bracciolini]n *Liber facetiarum*), *Kir Ianulea*, o versiune larg[dup[*Belfagor* al lui Machiavel, *Abu-Hasan*, un basm din *Halimà*. Toat[savoarea din *Pastram/ trufanda*, povestea lui Iusuf care a m`ncat pastram[de ovrei, st[]n dulcea duhoare de b[c[lie pe care o eman[anecdota. Crea\ia]n *Kir Ianulea* st[]n ideea de a transporta pe Belfagor la Bucure=ti]n mediu negustoresc]n epoca Mavrogheni. Vocabularul epocii fanariote este adus nu numai]n scopul colorarii, ci pentru a denota nuan\e suflote=ti locale, nara\iunea]nv`rtindu-se]n jurul istericalelor. Dracii sunt “afurisi\i”, “zevzei”, “procle\i”, “mucali\i”, fac “lafuri” =i “giumbu=uri”. Aghiu\ se preface]n negustor “chiabur”, nici “matuf”, nici prea “\ng[u”,]=i face case “deretecate”, cu “dichis”. El

e “levent =i galantom, p[truns de filotimie =i de hristoitie”. Fiind cuprins de patima “fuduliei”, ia de nevast[pe Acrivi\ a, fata lui Hagi C[nu\[, om de seam[dar cam “ifiliu”. Acrivi\ a are “ifose”, e “zuliar[“, d[b[rbatului “cu tifla”, pe frate] face “hapse”, pe so\ “budala” =i “capsoman”. Ianulea, fiind negustor,]nceie “daraveri”, aduce m[rfuri de la “tacsid” =i din pricina cheltuielilor nebune e “scos la selemet” ca “mufluzii”. Acrivi\ a, “apilpisit[”, joac[“otusbir”, “ghiordum”, e “agiamie” la joc, casa]i e plin[de musafiri c[rora le d[“zumaricale”, vutci. Gra\iile ei verbale sunt fanariote: “Cum pofte=ti dumneata, *fos-mu, parighoria tu kosmu!*” Negoii\ merge la Craiova “haidea-haidea”, e dus la domnie la Bucure=ti “techer-mecher”]n fa\ a domni\ ei cu “pandalii” care nu-l poate “honipsi”.

Opera lui Caragiale e subestimat[de c[tre unii sub motiv c[ea zugr[ve=te moravurile =i c[acestea sunt efemere. N-ar mai exista bun[oar[deputa\i agrama\i =i comisari escroci. Cu toate acestea exist[tipuri sociologice, precum exist[categorii individuale, =i piesa de moravuri nu st[mai prejos dec`t piesa de caracter.]n virtutea inegalit[\ii eterne]ntre indivizi vor fi totdeauna parveni\i care s[foloseasc[paia\ere=te formele]n care au intrat de cur`nd. Din observa\iile de moravuri vin mai ales bufoneria, farsa gras[, iar studiul atitudinilor sociale ve= nice s-a concentrat]n c`teva formule f[r[gre=, constituind un comic aproape pur. Un procedeu este v`r`rea limbajului f[r[reten\ie al indignatului]n uniforma rigid[a telegramii sau notei oficiale: “Directoru prefecturi locale Raul Grigora=cu insultat grav de dumnezeu mami =i palme cafinè central. Amenin\at moarte. Via\ a onorul nesigure. Rug[m ancheta\ urgent faptu.” O metod[adiacent[este stenografierea dialogului de judec[torie (metoda Courteline dup[H. Monnier =i *Les Tribunaux Comiques* de Jules Moinaux):

“*Leanca*: Eu, dom’ judec[tor, reclam, pardon, onoarea mea, care m-a-njurat, =i clondirul cu trei chile mastic[prima, care venisem tomn-atunci cu birja de la dom’ Marinescu Bragadiru din Pia\[,]nc[chiar dom’ Tomi\ zicea s[-l iau]n birje...

Jud.: Pe cine s[]ei]n birje?

Leanca: Clondirul... c[zicea...

Jud.: Cine zicea?

Leanca: Dom' Toma... se sparge...

Jud.: Cine se sparge?

Leanca: Clondirul, dom' judec[tor]!”

Leanca este femeia de cartier, comic[prin petulan\[\ =i intemperan\[\ plebee, pariziana “commère”, “\a\” rom`n[. Caragiale g[se=te eufonii pline de delicii (diversificate uneori prin dialectalism)]n]mpiedicarea la limb[a be\ivilor:

“— E=’ du’ce ’ne Iancule! — S`n’ tu’t[, Co’tic[! — Tu’t[du’ce, ’ne Iancule!...”

Structura tipologic[exist[]n opera lui Caragiale ca un schelet sus\in[tor, f[r[s[fie esen\ial[. Caracterele sunt minimale. Jup`n Dumitrache e un mahalagiu fioros de moral, \in`nd la onoarea lui de familist, propriu-zis credul, mai mult brutal dec`t vigilent =i deci inevitabil “cocu”. Nae]pingescu, epistatul, e un devotat redus la minte,]ntunecat de o onest[stupiditate. Trahanache e o variant[bonom[a lui Dumitrache. Farfuridi, Br`nzovenescu, Cet[\eanul turmentat sunt mai mult ni=te intr[ri grase]n scen[, Ca\avencu e zgomotos, schel[-l[itor, escroc, galant, sentimental, patriot, adic[un Mitic[, Pristanda un Poloniu pentru aceast[lume bombastic[, func\ion`nd ca un ecou docil. Femeile sunt f[r[interes, mai degrab[vulgare. }ndeob=te comicul rezult[din combinarea mijloacelor =i r[m`ne]n sfera indemonstrabilului, constituind “caragialismul”. Teatrul lui Caragiale e plin de ecouri memorabile ce au asupra spectatorului, care le anticipeaz[, efectul delirant al melodiei]n opera italian[. Tot ce se poate t[ia din Caragiale se =tie dinainte pe dinafar[:

“+ti\i! Cum s[nu =ti\i, coane F[nic[, s[tr[ti\i! tocma dumneavoastr[s[nu =ti\i!”

*

“Ai pu\intic[r[bdare...”

*

“Br`nzovenescu, mi-e fric[de tr[dare...”

“Din dou[una, da\i-mi voie: ori s[se revizuiasc[, primesc! dar s[nu se schimbe nimica; ori s[nu se revizuiasc[, primesc! dar atunci s[se schimbe pe ici, pe colo, =i anume]n punctele... esen\iale... Din acest[dilem[nu pute\i ie=i...”

*

”}n s[n[tatea coanii Joi\ichii! c[e... dam[bun[!”

IOAN SLAVICI

Ioan Slavici (1848—1925) omul era un sucit, ca s[nu zicem altfel, dar opera este remarcabil[. Cu percep\ia just[numai c`nd se aplic[la via\a \[r[neasc[, el nu idealizeaz[=i nu trateaz[cazuri de izolare. Oamenii s[i sunt d`rzi, lacomi,]ntreprinz[tori, intrigan\i, cu p[r\i bune =i p[r\i rele, ca orice lume comun[. Limba, de obicei]mpiedicat[]n pagina de idei, e un instrument de observa\ie excelent]n mediul \[r[nesc. Cu toate c[scriitorul deschide nuvelele printr-un fel de acord stilistic, e sever[, f[r[excese artistice. *Popa Tanda* e un fel de *Robinson Crusoe*, cu o inten\ie de economie politic[absorbit[]n fic\iune. P[rintele Trandafir, picat]ntr-un sat de lene=i, dup[ce]ncearc[zadarnic s[-i]ndrepte prin predici,]=i vede de treburile lui =i izbute=te prin bunul exemplu mai mult dec`t prin ocar[.]ntrupare a spiritului de colonizare, Popa Tanda e o figur[de neuitat. }n *Budulea taichii* se trateaz[misterul psihologic al unor fiin\e cu]nf[\i=are ne]nsemnat[]n copil[rie =i un caz de ambi\ie]n clasa de jos. Pe Hu\u, care \inea cimpoaiele tat[lui s[u,]nv[\[torul]l]ndeamn[s[mearg[la scoal[=i copilul prinde a=a gust,]nc`t fiecare treapt[]i d[ambi\ia s[mearg[=i mai sus =i ar fi ajuns mitropolit, de n-ar fi intervenit autorul cu o considera\ie de ordin etic. Mai pu\in compus[=i de aceea trecut[cu vederea, *Moara cu noroc* e o nuvel[solid[, cu subiect de roman. Marile cresc[torii de porci]n pusta ar[dan[=i moravurile s[]batece ale porcarilor au ceva din grandoarea istoriilor americane cu imense prerii =i cete de bizoni. Eroii principali sunt s[m[d]ul Lic[, comisar privat de porci, un ho\ =i un uciga=, acoperit de cei interesa\i, =i c`rciumarul

Ghi[, care crede c[poate juca dublu]n interes propriu]ntre autori-t[]ile de stat =i cele ho\=ti. Alte nuvele alc[tuiesc un tablou etnografic al satului, observat]n clipele rituale, logodn[, praznic, clac[, cea mai bun[compozi\ie de acest fel fiind *Gura satului*,]n care scena meticuloas[a pe\irii, cu]nt`rzieri calculate =i ocoliri =irete, constituie un document eminent de arhiv[etnografic[=i o mare pagin[literar[.

Mara a trecut neobservat, ba mul\i au socotit romanul neizbutit.]n realitate e aproape o capodoper[. El nareaz[tribula\iile sentimentale ale Persidei, fata Marei, c[s[torit[cu un neam\ Na\, spre sup[rarea p[rin\ilor din ambele tabere. Drama este etnic[. Oamenii sunt t[cu\i, greu de urnit,]nc[p[\` na\i]n prejudec[]le =i obiceiurile lor, mai dezghe\ai]n g`ndirea colectiv[dec`t]n cea individual[. Arhaitatea mi=c[rilor mai este]ngreuiat[de factorul rasial, c[ci de o parte stau nem\ii iar de alta rom`nii, bl`nzi]n raporturile personale, ironici]ntr-ascuns =i neclint\i]n egoismul de na\ie. Mara admite gre=eala Persidei, dar se indigniaz[la ideea c[s[toriei cu Na\: “—Las[, draga mamei, c[toate au s[]as[bine. Are fiecare norocul lui. Au p[]it-o altele =i mai r[u dec`t tine =i tot au ajuns femei cu cas[bun[.” Pe de alt[parte, Hub[r, tat[l mirelui, chiar dup[]mp[care nu poate suferi g`ndul c[copilul ar putea r[m`ne al ortodoc=ilor. Dintre toate personagiile, zugr[vite pozitiv, Mara este cea mai vie. Ea]nf[\i=eaz[tipul comun al femeii de peste mun\i =i]n genere al v[duvei,]ntreprinz[toare =i aprige. E lacom[, avar[, m`ndr[de copii, de o concep\ie a vie\ii aproape cinic[. Slavici a intuit bine =i rota\ia caracterului]ntr-o familie, fenomen mai evident]ntr-o societate rudimentar[, unde individul se diferen\iaz[pu\in. Cu toate c[s-ar p[rea c[stau fa\]n fa\ tinerii cu nou[mentalitate =i b[tr`ni]n\epeni\i]n prejudec[\i, nu e vorba de fapt dec`t de o scurt[criz[de transmitere a deprinderilor ereditare. Vi\iile p[rin\ilor r[sar re]mprosp[]tate la copii. Na\ e posac, lene=, chinuit de cazuri de con=tiin[, brutal =i delicat ca =i tat[l s[u, iar Persida, a=ezat[]n fruntea unei c`rciume, devine prin instinct avar[, autoritar[=i plin[de orgoliu familial.

C`t[vreme Slavici se m[rgine=te a observa lumea lui \[r[neasc[, rezultatul e cel pu\in onorabil. C`nd se amestec[]n via\ a or[=eneasc[de dincoace, fa\ de care manifest[o ur[ie=it[din ne]n\elegere, produc\ia e lamentabil[. *Cel din urm[Arma=*,]ncercare de a studia putrefac\ia moral[a clasei boiere=ti din Rom`nia, e o trist[trivialitate]n stil]mpiedicat.

Alte]ncerc[ri de roman cu subiect istoric, medieval (*Din b[tr`ni: Luca, Manea*), unionist (*Din p[cat]n p[cat*), politic ardelenesc (*Vasile Corbeiu*) sunt neglijabile.

Capitolul XV

“LITERATORUL”

ALEXANDRU MACEDONSKI

Pe cît de mulți fură prozelișii “Junimii”, pe atît de înverșunați se arătară adversarii ei. Maiorescu (din motive mai mult personale decît teoretice) e combătut cu stilul lui însuși, dat “în lături”. La *Revista contemporană* (1 martie 1873) se strînseră un număr de inamici, încercînd a sugera prin titlu că îi privea literatura sub raportul conținutului, că înlelegeau anume să se aplice la viața “contemporană”. Maiorescu îi ironiză crunt. Revista cu atitudini antijunimiste pline de urmăritori fu *Literatorul* (20 ianuarie 1880) lui Al. Macedonski. O vreme se susținu acolo împotriva artei pentru artă “poezia socială”, înghetându-se o coală a tristeții proletare. În curînd însă Macedonski, împins de temperament spre artă-lux, începu să profeseze arta pură, scoasă complet din zona inteligibilului: “Logica Poeziei este *ne-logică* față cu proza, și tot ce nu e logic fiind absurd, logica Poeziei este prin urmare însăși *absurdă*”.

Din primele poezii ale lui Al. Macedonski (1854 — 1920), pline de acrobații de metri și de strofe prozaice, se mai pot culege puține elemente valabile, poate numai *Ocnele*, cu viziunea fabuloasă a unei grote haotice, vîzute cu acea imensitate zvelită și ornamentată de stil rococo cu care Johannot ilustra poveștile orientale:

De te uiți în jos pe gură, ca la-Iadurilor poartă,
La privire îți s-arată un abis nemărginit!
Sute de lumînări rele licăresc înnegurate,
+i din fundul ce-ngrozește, străbătînd, pare că-ți zic
C-aici una lîngă alta zac ființe vinovate,
Cu victime înfierate de destinul inamic!
Însă dacă chiar lumina pînă sus abia pîtrunde,
Zgomotul abia s-aude ca un vuiet subteran,
+i multiplele ciocane căror stîncă le răspunde
Cad p-al sării stei de piatră și recad c-un murmur van!

în *Excelsior* =i *Flori sacre*, romantismul de tip Byron-Musset se amestec[cu un parnasianism foarte pictoric, dar =i cu ecouri de simbolism. *C`ntecul ploaiei* aminte=te =coala flamand[:

Plou[, plou[, —	Durerea cea veche, — cea nou[...
Plou[c` t poate s[plou[,	Afar[e trist ca =i-n cas[, —
Cu ploaia ce cade, m-apas[Plou[, — plou[.

De acum, efect al condițiilor de via[, Macedonski apare invadat de psihoza de persecuție. Poetul e sub tr[snat, lovit, sf`=iat. Aci el jur[r[zbunarea cea mai crunt[veacului, aci, resemnat la ideea destinului fatal al oric[rui poet, se]nsenineaz[=i se abstrage. Nu mai este un “poet” r[stignit, este Poetul, Geniul ne]n]eles de contemporani. F[r[profunditate, Macedonski ar fi un cabotin ridicul, plin]ns[de o vibrație de sine ad`nc[el]=i compune o masc[tragic[de o extraordinar[expresie. Sacerdotal, declamatoriu, cu o p[rire despre valoarea sa nebun[, sim`indu-se din esen]a auralui, diamantelor, eterului, divinit[]i, poetul se extaziaz[de gloria etern[. Macedonski este acum preraphaelit =i dantesc, ador`nd nu o Madonna ci propriul Geniu v[zut]n Empireu. El se declar[]mp[rat =i joac[rolul imperial cu o]inut[poate actoriceasc[, dar, sub durata scenei, magistral[. C`nd mul]imea neghioab[]l insult[, Poetul ridic[preo]e=te ochii la cer:

Sub pulberi de aur,	O cer, natur[,
Sub stele, flori sc`nteietoare,	O! Dumnezeu, mister albastru,
Ce grijii pot fi predominitoare,	M-ai ridicat peste dezastru,
+i ce destin, balaur?	Peste blestem =i ur[.

Aduc`ndu-=i aminte c[e prin\ (se credea descendent de prin]i lituani), poetul ascult[din step[chem[rile nel[murite ale pretinsei lui stirpe, se simte]ar =i se afund[]n imensitatea stearp[:

]n acea s[lb[]ticie de pustiuri onduloase,
]n picioare calc trecutul, corp =i suflet m[cufund,
 Uit o via[am[r`t[de ultragii s`ngeroase,
 O rena=tere]ntreg[]ntr-un vis tot mai profund.

Zdrobit de inimi]ie, el se simte David, regele,]n psalmi de o simplitate complex[, comparabili doar marilor poezii eminesciene:

Eram puternic]mp[rat:	Era o lege a mea voin\;
Prin sufleteasc[poezie,	R` deam de orice du=m[nie...
Prin tinere\e, prin m`ndrie,	Prin sufleteasc[poezie,
Prin chip de]nger]ntrupat.	Domneam de soart[nencercat.
Mi se-mplinea orice dorin\,	Eram puternic]mp[rat.

Cu tot]nceputul aparent trivial, *Noaptea de noiembrie* se alimenteaz[din aceea=i aspira\ie spre lumin[. Zborul duhului deasupra Rom`niei reediteaz[]n alt stil o tem[eminescian[:

Era un zbor fantastic, un zbor f[r[de nume,
 Ca zborul lui Mazeppa pe calul s[u legat,
 +i treieram pe v`nturi, =i colindam prin lume,
 Purtat pe unde corpul odat[mi-a c[cat.
 C`mpiile]ntinse p[reau ni-te n[luce
 +i Dun[rea un =arpe dormind peste c`mpii,
 Tot omul o furnic[ce na-te =i se duce,
 Iar mun\ii cei gigantici abia ni-te copii;
 O pat[cenu=ie]n josul meu s-arat[,
 E marea care vecinic de p`nze e-nc[rcat[.

La ivirea prim[verii, cuprins de o puternic[euforie, poetul se simte ren[scut:

Veni\i: privighetoarea c`nt[=i liliacul e-nflorit!

Noaptea de decembrie, cu ve=nicele refrenuri liturgice, e capodopera lui Macedonski, poemul delirant al mirajului:

+i el e emirul, =i toate le are...
 E t`n[r, e farmec, e tr[snet, e zeu,
 Dar zilnic se simte furat de-o visare...
 Spre Meka se duce cu g`ndul mereu,
 +i-n fa\ a dorin\ei — ce este dispere —
 Iar el e emirul, =i toate le are.

Spre b[tr`ne\e poetul vede lumea desc[rnat[, redus[la esen\e =i sunete. Elogiaz[harpele, nestematele, candizii nenufari =i]n general florile. Sufletul lui c`nt[ca duhurile din Paradis:

Clar azur =i soare de-aur este inima mea toat[,
 +i pe c`nd r[m`ne corpul sub destinul cunoscut

Peste sufletu-n urcare este greu ca s[mai poat[
 S[apese-am[r[ciunea din prezent sau din trecut —
 Clar azur =i soare de-aur este inima mea toat[.

Apropierea mor\ii]i d[extaze, cu sentimentul confuziei]ntre via\]
 =i nefiin\]:

Sub a soarelui lumin[
 +oapte umbl[prin gr[din[,
 Fluturi zboar[sub cais,
 B[tr`ne\ea e un vis.

Ca Hora\iu, Macedonski]=i face testamentul, atribuind poeziilor
 lui tr[incia nestematelor:

Sfid`nd a du=m[niei pornire omeneasc[,
 +i st`nd]ntr-o lumin[mereu mai str[lucit[,
 S[piar[n-au vreodat[=i nici s[-mb[tr`neasc[.

Poetul]ncepea s[aib[mirajul Extremului-Orient. *Rondelurile Senei*
 =i *Rondelurile de por\elan*, con\in`nd momente tipice ale Occidentului
 =i Orientului, alc[tuiesc infernul =i paradisul lui Macedonski, at`t de
 obsedat de *Divina Comedie*. Parisul luat ca exponent al Occidentului
 e “iad, url`nd de r[utate”, e infernul dantesc, cu un Styx, Sena, pe
 care trec cadavre de]neca\i, cu o popula\ie de apa=i =i femei pierdute,
 cu o veselie factice]nd[r[tul c[reia “e groaznic orice trai”, amenin\at
 de zgomotul tunului, cu institu\ii =ubrede, cu genii relegate]n
 mansard[, ner[bd[toare de a se ridica]n Empireu.]n fa\ a acestei bolgii
 se deschide perspectiva extatic[a unei geografii “de por\elan”, fragile,
 dincolo de necazuri =i p[cat. Japonezii sunt]ntre popoare “copii de
 griji ne=tiutori”, podurile peste ape sunt de onix =i fluviile poart[b[rci
 pa=nice =i frunze c[zute “foaie dup[foaie”, izvoarele spumeg[pe l`ng[
 cas[]n cascade “de consoane =i vocale”, arhitectura e aceea a pagodei
]n jurul c[reia se str`ng fluturii, vorbirea e ciripit lunatic, femeia cu
]nf[\i=are de figurin[]=i ofer[gra\iile senin[=i f[r[oprobriu,]nve=
 m`ntat[feeric]n chimono =i tras[]n u=oar[jinriki=, cet[\eanul
 fumeaz[fugind de realitate, opiu, pe rogojin[de pai de orez, sub

gubernamentalul static al unei împărătese-crizantemă venic tinere. Aci omul de merit își are satisfacțiile sale și Tsing-Ly-Tsy =ade în casă de porțelan cu prispă de aur, purtând la piept un colan cu un balaur de smalt.

Proza lui Macedonski este exclusiv poetică, interesantă ori de câte ori produce naturi moarte, tablouri de atelier în maniera Th. Aman, cu multă expoziție de mobilier și colorit viu. *Casa cu no. 10* este un muzeu tăcut în care lucrurile vorbesc singure, evocând pe om. Decesul unui serdar este luat ca motiv de folosire a unei palete bogate în care domină nuanșă de os a cadavrului. În limba franceză, *Le calvaire de feu* sperie prin stilul flamboaiant. Inspirația e byronică, cu sâlbaticii scitice, orgia de senzații e dannunziană. Că s-a tradus în românește e mult mai crud și mai original și asprimea limbii cu care se cîntă “răcnetul catastrofal” se potrivește violenței barbare a delirului.

BONIFACIU FLORESCU, CAROL SCROB, TH. M. STOENESCU, MIRCEA DEMETRIADE

Dintre numeroși și azi obscurii literați, Bonifaciu Florescu (1848—1899), “homunculul” lui Eminescu, se semnală printr-o serie întreagă de “studii literare” și prin niște poeme în proză numite *aquarele*, soi de tablouri, de “fotografii morale” luate “sur le vif”. Carol Scrob (1856—1913), “poet și om”, izbuti să încante pe mulți contemporani cu oribilele lui romane, între care nu cea mai ridiculă este aceasta cântată pînă deunzi:

+tii tu când te vineam în brațe,
Când îmi jurai amor, =tii tu?
Acele zile fericite
Tu le-ai uitat, eu însă nu!...

Din lirica mai puțin trivială a lui Th. M. Stoenușcu, imitator al lui Coppée, nu mai rezistă nimic. Mircea Demetriade interesă pe unii prin *Renegatul*, melopee în trei acte monotonă și de nivel artistic coborât, adevărată operă scrisă în stil “social”.

DUILIU ZAMFIRESCU

Cu poezii byroniene debut[=i Duiliu Zamfirescu (1858—1922). Apoi se]ndrept[spre un “clasicism” care e]n fond acela al lui V. Alecsandri din *Rodica*: o sensualitate vapoaroas[=i dulceag[, un hora\ianism prin pana lui Naum =i a lui Oll[nescu.]n Italia poetul r[sfoi mult pe Carducci, =i ale sale *Immuri p[g`ne* imit[]n titlu celebre *Odi barbare*. *Boul* lui, cu toate protestele, e rud[cu solemnul *bove* carduccian,]ns[melancolic,]n stil volneyan. Clasicismul lui Zamfirescu e acela rece al lui De Bosis, f[r[m[car s`ngele de rodie al lui D'Annunzio,]mpreun[cu care]ncearc[acorduri amintind elegiile romane ale lui Goethe. Pu\inele poezii ce r[m`n, foarte gra\ioase, sunt dintre acelea]n care u=oara preocupare de moarte ia corp, f[r[mitologie,]n fumul alb al prafului de B[r[gan, pastelurile de c`mp]n tradi\ia Eliade =i Alecsandri:

C`nd diminea\sa se ive=te
Din al v[zduhurilor fund,
Tot c`mpul parc[-ntinere=te,
Iar de=teptat[de pe prund,
Cireada satului porne=te...

]n urma ei un roi de grauri
Ca ni=te valuri cenu=ii
S-amestec[prin b[l]rii,

S-a=eaz[-n coarne pe la tauri,
Fac fel de fel de nebunii.

P`n[ce-n zarea dep[rtat[
Spre locul trist se pun pe drum,
+i cum se duc, — acum =acum
Se mai z[resc]nc[o dat[
Ca r[m[=i\sa unui fum.

Ca teoretician al romanului, Duiliu Zamfirescu ia pozi\ie antinaturalist[. El]n\elege s[fie un realist, s[respecte autenticul semnificativ,]n fapte =i]n limb[. Comb[t`nd flaubertianismul, el se face ap[r[tor al procesului-verbal, cu at`tea decenii]nainte a lui Andrè Gidè,]n\eleg`nd a cita textual, spre indignarea lui Maiorescu, care e pentru refacerea “artistic[”, un ordin de zi al generalului Cernat, ca fiind mai plin de dramatism prin naiva lui am[un\ime.]n practic[scriitorul nu merge a=a de departe cu reforma =i ciclul *Romanul Com[ne=tenilor* e curat zolist. Obiectul observat nu e individul ci familia =i prin ea na\iunea. Ca =i]n seria *Les Rougon-Macquart*, indivizii sunt aparen\ele

unor agenți din afara spiritului, morbiditatea atavică, alcoolul, mizeria, în cazul nostru mai ales surparea unei clase prin adulterarea singelui. Pozitivismul în roman duce în mod fatal la idealism. Când cunoști cauzele răului, poți să-l eviți, și ai așteptarea unei bune cauze finale este a o determina spre bine în marginile timpului. În *Viața la țară* nu este înfișată clasa boierească prin căteva familii “care s-au strecurat prin negura fanariot”; în *Tânăra Scăpă* constatăm strecurarea în mijlocul ei a arendașului moșnic, brutal, rău; în *În război* boierimea este slăbită din cauza împerecherii cu elemente impure, frivole, dezaxate, deși încă în posesia virtuților strămoșești. *Îndreptări* e un roman finalist. Urmasul Comănenilor, al boierimii din țara liberă, se căsătorește cu fata unui preot ardelean, chip de a spune că românimea degenerată de dincoace nu se va regenera decât împotriva și se va curăța de transilvan. Ca scriitor propriu-zis, Duiliu Zamfirescu e onorabil, deși împins să pună în postură dezagreabilă personajele care-i sunt antipatice. Astfel în *Viața la țară* Comănenii sunt prea boieri, prea deștinători ai tuturor însușirilor umane, fașă de o clasă nouă simbolizată în beivăcoană Profir. Țărani, care sunt îmbrăcați cu ochi bun, vorbesc însă totdeauna autentic. Latura cea mai originală a romanelor este intenția de a nota intimitatea dintre sufletele fine, clipele de extaz erotic. Apare pentru întâia oară pagina analitică, oricât de exterioară, obiectul scriitorului nefiind omul, ci o stare în sine, studiată monografic. Scriitorul surprinde indiferența conversației între îndrăgostiți, atmosfera de frivolitate distinsă și delicată, contradicțiile sufletești ale femeii, tristețile nemotivate, euforia premergătoare murturisirilor. Se memorează mai bine *Tânăra Scăpă*, deși, ca toate romanele lui Duiliu Zamfirescu, n-are volumul trebuitor. Scăpă e un Dinu Păturică, inferior sufletește, parvenit obscur ajuns moșier, deputat, în fine soțul unei fete de boier. Scăpă e caricat de autor, înnegrit cu ură, totuși nu fără viață. E o imagine fugitivă și autentică, în baza creșterii cititorului poate construi mental un erou. Romanul conține pagini subtile ori viguroase: scenele demonstrând imbecilitatea senilă a lui Dinu Murgule, deznodământul cu uciderea de către țărani

a lui Scatiu. În r/zboi interesează mai ales la început cu strângerea tuturor eroilor, cu dibuirea sentimentelor, cu sentimentalismul frivol, monden, care vine puțin și de la Tolstoi, întrucât avem de-a face cu o societate de oameni bogăvi, cu profesii mai mult decorative, plictisivi, cultivați, manierați, în-elându-se cordial și intrând în dramă cu înut distins. În îndreptări, latura cea mai nimerită este studiul celui fel de sfial care la ardeleanca Mia se socotește a veni dintr-o educație s[na]toasă și necomplicată. F[r]a a fi un mare romancier, Duiliu Zamfirescu merită elogiul pentru finețea unor analize, pentru crearea atmosferei mondene, în fine, pentru sobrietatea stilistică și intuițiile lui în legătură cu tehnica romanului.

N. PETRA+CU, ANGHEL DEMETRIESCU, GRAMA, LAERIU

Lui N. Petra+cu i se datorează un roman uitat, *Marin Gelea*, care e cu totul în spiritul Duiliu Zamfirescu. Eroul, poet și arhitect (nu altul decât Mincu), e rău impresionat de francizarea și superficialitatea saloanelor aristocratice, a căror utilitate, în alte condiții, o recunoaște. Romanul e naiv. N. Petra+cu a scris și critic, util numai în măsura în care documentează. El mai era și un admirator al lui Eminescu și un junimist, cum nu era Duiliu Zamfirescu. Alții vor ataca valorile junimiste pe față.

Anghel Demetrescu (1847—1903) adulă pe Titu Maiorescu într-o compoziție savantă cu mare aparat critic (imitație după Lessing) și mari figuri clasice (“Ca Hector ce respingea pe Achei până la corăbiile lor” etc.). Așa îl îndreptăși să atace pe Eminescu, găsim-l “boem de o speță puțin amabilă, camarad incomod”, om cu inspirație “bolnavicioasă”, de melancolie “moțenită”, de cultură “superficială” și alte asemenea inepții filistine. Mai onest într-un fel, f[r]atată insidioasă tehnic de savant, un Grama, teolog de la Blaj, găsim că Eminescu n-a fost “nice geniu, nice poet” și că jugul lui e ruinos, căci ne e subjugat “șănge din șăngele nostru”. Printre “criticii” vremii se prețuia în mod deosebit cronicarul dramatic Al. Lăzărescu-Laeriu (1830—1876).

Capitolul XVI

ARTA CU TENDINȚA. EPIGONII LUI EMINESCU

ANTIJUNIMISMUL ÎN ANII

După plecarea lui Titu Maiorescu, încercasem să atrag în jurul catedrei sale de la Universitate pe tinerii înfocați anti-junimist Aron Densușianu. Atitudinea lui de luptă era naționalistă. Poet furtiv, talentat, autor al unei epopei ilizibile, *Negriada*, Densușianu are meritul de a fi semnalat valoarea / *iganiadei*. Detractor crud și el al lui Eminescu.

Tot acum, prin *Contemporanul* lui Ioan Nădejde, încep să se ivească în scena literară evreii, de altfel alături de cei mai autentici români în căutarea promovării pe câmpuri ideologice. Bănțuții mereu de problema rasei lor și de chestiuni sociale totdeauna pe plan internațional, evreii nu puteau accepta indiferentismul maiorescian și estetica artei metafizice. Prin urmare, Nădejde, om foarte inteligent și cultivat, sprijinit pe un grup de simpatizanți evrei, făcuse socialism cu cel mai mare efect. Elevii de liceu refuzasem să se mai închine „la idoli”, alții călărau icoane în picioare. Nădejde lua apărarea = colarilor împotriva profesorilor, făcând caz mare de anume a-a-zise persecuții, era chiar de părere că copilul nu trebuie să se supună tatălui când este mai cult decât el. Sofia Nădejde polemiza cu Maiorescu pe chestiunea capacității intelectuale a femeii. În general *Contemporanul* se preocupa de drepturile omului, de ridicarea nivelului, cu un umanitarism fanatic ce nu rămasese în urmă unele bune urmări.

SOFIA NĂDEJDE

Ca prozatoare, Sofia Nădejde, urmărită de probleme sociale, caută să împărtășească „din chinurile vieții”, trista soartă a copiilor de orfelinat, mizeria, alcoolismul, în fine, napoieră și rănimii, secerat de boli din ignoranță și superstiție. Scriitoarea e dotată cu umor și cu

o expresie caragialian[de dialect moldovan, cu care stenografiaz[pitoresc dialogul suburban =i rural.

N. BELDICEANU

Un convorbirist vechi, care, fiindc[se]nv`rtea]n medii socialiste, fu mult[vreme cultivat ca poet al grupului, este N. Beldiceanu (1844—1896).]n poezia lui nu g[sim nimic doctrinar, ci doar tablouri etnografice (\[ranc[la r[zboi, femeie torc`nd l`ng[moar[etc.],]n cadrul unor pasteluri de factur[alecsandrian[, dar cu mai mult am[nunt. Merit[aten\ia schi\area unei atmosfere de ur`t provincial cu tipicul iarmaroc al poe\ilor simboli=ti:

La cortul voltijerilor	Pe st`lp]nalt]n v`rf cu steag
Lung tobele r[sun[;	Momi\a cea u=oar[
La trompetul trompetelor	Ca matelotul pe catarg
Mul\imea se adun[;	Se suie, se coboar[;
Paia\ii costuma\i bizar	+i jos apoi o vezi s[rind,
]n aer tumba sar.	Din ochi iute clipind.

C. MILLE

Atmosfera de la *Contemporanul* f[cuse din C. Mille (1861—1927) un adversar al c[s]toriei religioase. C`nd]ns[]i veni r`ndul =i lui s[-i]ntemeieze o familie, consim\i la toate ceremoniile burgheze, nu f[r[a se ap[ra prin comice sofisme. Poeziile str`nse]ntr-un “caiet ro=u” ar fi fost pre\uite de Eminescu, dar ele sunt proz[curat[. Numai *Dinu Millian*, autobiografie acoperit[]n spiritul seriei *Jacques Vingtras* a lui Jules Vallès, constituie o interesant[imagine a tumultuoasei epoci (Ia=ul fantomatic]n p[r[sire, suferin\ele de internat, tat[l nebun, mama bolnav[=i alterat[de lipsuri, utopiile de tinere\e).

C. DOBROGEANU-GHEREA

Criticii “metafizice” a lui Maiorescu]ncearc[a-i opune o critic[naturalist[, =tiin\ific[, “ar[t`nd pricina... cea mai apropiat[“ a operei literare, C. Dobrogeanu-Gherea (Solomon Katz, 1855—1920). No-

Ținuturile de rasă, mediu =i moment din estetica lui Taine sunt înlocuite cu patru etape metodologice: 1) de unde vine creațiunea artistică; 2) ce influență va avea ea; 3) cât de sigur =i vastă va fi acea influență, =i 4) prin ce mijloace această creațiune artistică lucrează asupra noastră. Gherea, ca fanatic partizan socialist, întoarce aceste metode cu aspect nevinovat investigativ =i le dă o mișcare finalistă. Orice artist e cauzat în opera lui de propria sa existență fiziologică, socială, arta nefiind decât o formă mai intensă de viață. Concluzia? Artistul *trebuie* să fie înrădit numai de problemele momentului său istoric. A te izola de prezent înseamnă a absenta de la orice interes artistic. Azi idealul este înlocuirea ordinii burgheze =i înlocuirea ei prin societatea de tip marxist, întemeiată pe comunitatea propriu-zisă, pe abolirea inegalităților de rasă =i de sex etc. Un artist *trebuie* să îmbrățișeze acest ideal, altfel e contra-tiinuturile care cere ca arta să fie determinată de mentalitatea vremii. De aici urmează la Gherea un sectarism teribil. O operă în contradicție cu aceste idealuri nu e bună =i criticul se cuvine să-o respingă. O poezie ce glorifică societatea feudală ori burgheză e condamnată: "...o revistă redactată de un om religios nu va tipări, =i nu trebuie să tipărească vreă poezie în care se înjură religia, deci îndreptat împotriva ideilor, =i idealului, care sunt scumpe redacțiilor... Astfel eu n-aș putea publica niciodată partea în care unul din cei mai însemnați fii ce-a avut vreodată România e numit broască veninoasă, pocitură, =i alte epitete de acest soi." Sub motiv că arta e un "product", "o manifestare, ca oricare alta, a spiritului omenesc", =i ca atare "folositoare ori vădită", Gherea mai profesa un puritanism rigid. În fond dar, criticul socialist nu are nici o noțiune a artei =i consideră literatura ca un simplu mijloc de propagandă. Critica, în acest caz, se reduce la o poliție de idei: "...o dată creată o operă artistică e supusă criticei, =i critica va constata tendințele pe care ea le conține. Dacă criticul e contra acestor tendințe, natural că se va spune că e contra. Asemenea e foarte natural ca un critic, având anumite convingeri, să aibă dorința ca acelea =i convingeri =i simțăminte să le aibă =i poezii,

cu at` t mai mult cu c` t poe\ii sugereaz[sim\imintele, pe care le au, cititorilor lor”. Aplic`nd această[inchizitorial[estetic[, Gherea os`nde=te *Doina* lui Eminescu pentru xenofobie =i se extaziaz[]n fa\ a unei palide *Doina* de O. Carp, pentru c[e “generoas[”. Alecsandri e condamnat fiindc[ne]nf[iv=eaz[un trecut r[zboinic fa\ de un prezent la=, =i e =tiut c[r[zboiul e un lucru grozav. Caragiale e aprobat c[biciuie=te burghezia capitalist[de la 1848, dar cenzurat c[ironizeaz[pe Mi\ a “republicana” =i pe Didina “nifilista”, c`nd e lucru evident c[revolu\ionarele sunt]ntruparea idealului feminin. }n schimb Vlahu\ e ridicat]n slava cerului, declarat genial, deoarece]nfiereaz[pe capitali=ti. P[rerile strict literare ale lui Gherea sunt nule, prozatorul are]ns[un incontestabil umor al volubilit[iv =i o simpatie[efervescent\ intelectual[.

RONETTI ROMAN

Numai *Manasse*, dram[]n patru acte, plute=te peste restul operei, de altminteri restr`nse, a lui Ronetti Roman. E drama con=tiin\elor ebraice. Leea s-a]ndr[gostit de un magistrat rom`n =i vrea s[se c[s]toreasc[cu el. P[rin\ii se silesc s[-i schimbe g`ndul, o logodesc cu un evreu, apoi, zdruncina\i de durerea Leei, sunt birui\i =i m[rturisesc cazul b[tr`nului Manasse. Manasse e implacabil =i reac\ioneaz[cu o habotnicie s[lbatec[,]ntrupare a iudaismului milenar. Incapabil a]n\elege sentimente]n afar[de lege, el crede c[poate cump[ra cu bani pe iubitul Leei. Respins cu indignare, conjur[pe Leea]n numele dumnezeului p[rin\ilor,]ntr-o rev[rsare de ap[rig =i orb fanaticism. Pentru ca noua genera\ie, mai acomodat[, s[poat[tr[i, e necesar ca b[tr`nul s[dispar[. Ceea ce se =i]nt`mpl[. Cu toate imperfec\iile dramei, figura lui Manasse e o crea\ie puternic[, grandioas[. }n antipatia b[tr`nului pentru cre=tini se repet[dispre\ul Marei pentru sa=i. Am`ndou[operele reiau dealfel ideea din *Romeo =i Julieta*,]nlocuind conflictul de familii cu ura de ras[. De re\inut =i figura lui Zelig +or, evreu cu familie grea, cam be\iv, adaptabil =i =ugub[\ ca un

Cilibi Moisi, f[c`nd leg[tura]ntre tradi\ionalismul lui Manasse =i liberalismul tinerei genera\ii.

Ne]nsemna\i sunt ca poe\i evreii A. Steuerma-Rodion =i Giordano (B. Goldner), cel din urm[, autor de epigrame.

A. VLAHU | {

Epigon al lui Eminescu, A. Vlahu\ (1858—1918) s-a bucurat de o reputa\ie aproape de ne]n\eles, superioar[modestelor lui merite. Era mai degrab[un gazetar care r[spundea nevoii de atitudine a publicului. Na\ionali=tii admirau campania lui]n favoarea \[r[nimii, antisemitismul s[u,]n vreme ce evreii, trec`nd peste am[nuntul c[I. N[dejde era numit Perciunus interna\ionalis, constatau cu satisfac\ie c[poetul se preocup[de “viea\” (e titlul unei reviste vlahu\iene), de soarta proletarilor. Ion se duce,]n cutare schi\[, nedumerit de socoteala ce-l scoate mereu dator, la boier. V[taful]i face “r[fuia!a” b[t`ndu-l p`n[la s`nge. — Da' ce-i asta, Ioane? —]ntreab[femeia lui. — D[, nevast[, vezi =i tu ce-i... socoteala boierului, nu l-ar mai r[bda Cel-de-sus!” }n alt[parte vedem grozavele condi\ii sanitare]n care moare \[ranul, dup[ce am aflat =i felul lui de hran[(m[m[lig[rece =i mojdei).][ranul e urm[rit apoi la ora=, ca recrut,]n puterea sergentului de la cazarm[. Prin asta Vlahu\ atingea punctul cel mai scump sociali=tilor, chestiunea b[t]ii]n armat[, pe care unii voiau s-o dezvolte, nu din umanitarism, ci pentru a c`=tiga aderen\i la sate =i a trezi oroarea de serviciul militar. Izbucnise tocmai afacerea Dreyfus. Vlahu\ cultiv[nu numai scena zdrobirii soldatului-\[ran]n b[t]i, ci =i aceea a]nv[\torului b[t]u=. Instiga\ia =col[rimii de la *Contemporanul* e reluat[literar. “Domnu” e o fiar[cu voluptatea turnatului la banc[, =i scriitorul nu=i aduce aminte trainic din epoca b[ncilor dec`t de o stra=nic[b[taie. Vlahu\ are]n fond oroare de violen\ =i toate schi\ele lui sunt obsedate de figura omului care sufer[. Se pare a se z[ri =i un dostoevskism pe cale secundar[, dup[Zola =i fra\ii de Goncourt.

Vlahu\ [nu e creator =i opera lui e mai mult un reportaj scris curat, un album de "icoane =terse", de "file rupte", de impresii luate "din goana vie\ii". A =i formulat o estetic[a instantaneului. Doar amintirile (*P[rintele Nil, Un Cr[ciun, De la =ez[toare, Mog`Idea*) au un anume farmec simplu. Cu *Un b[tr`n*, schi\ [armonioas[, Vlahu\ [deschidea por\ile nuvelisticeii lui Br[tescu-Voinea=ti, bazate pe observarea mecaniz[rui sufletului, d-l Peiu fiind un maniac bl`nd, fixat, departe de chiotul lumii, la executarea unui cupeu-miniatur[.

Ca poet, Vlahu\ [copiaz[servil arhitectonica liricii lui Eminescu,]ns[cu totul superficial. Nu faptul de a fi retoric constituie o vin[. Vlahu\ [e de fapt prozaic, jurnalistic. Poemul se preface]ntr-o discu\ie de idei. Ce e mai interesant este de a constata c[eminescianul Vlahu\ [nu-i dec`t un detractor deghizat al operei lui Eminescu. To\i cei umbri\i de gloria poetului *Lucafa[rului* primir[cu satisfac\ie observa\ia c[opera aceuia era o mod[periculoas[pentru tinerime, put`nd duce la sinucidere (concluzie sofistic[pe nimic]ntemeiat[):

C`nd am]n\eles c-aceasta e o mod[care soarbe
Seva tinere\ii noastre, am zis g`ndurilor oarbe,
Ce=i roteau peste morminte zborul lor de lilieci,
S[s-abat[l[s`nd mor\ii]n odihna lor de veci.

Poeziile, venerate]n =coal[*Unde ni sunt vis[torii?*, *La icoan[* sunt doar ni=te versifica\ii corecte. O anume atmosfer[personal[se g[se=te]n c`teva creion[ri ale vie\ii s[te=ti,]ntr-un idilic mai nesilit:

De pe gunoaie-aprinse fumul
Molatic se ridic[-n cer,
+i caii la p[=une sun[
Din piedicile lor de fier,

Departee-un fluiet se aude,
Un c`ntec aiurit, duios,
Ce-n note lungi, tremur[toare,
Suspini[lin, misterios.

Mai descoperim un lirism intim, familiar =i bonom, foarte rar]n epoca eminescian[. O feti\ [se joac[cu p[pu=a =i poetul o ademene=te cu o p[s[ric[, prilej de filozofie discret[=i sur`z[toare, o alta a ajuns domni=oar[=i poetul =i-aduce aminte u=urin\ a cu care putea s[s[rute pe fiin\ a acum a=a de serioas[.]n *Iubire*, idilicul e lipsit de pedanterie. Poetul se]nt`lne=te cu o fat[de \ar[:

(Frumos]i mai miroase p[rul,
Miroase toat[ca o floare)...

=i culege diminea\ a un fir de p[r feminin pe hain[, semn al realit[\ii
fericirii:

<p>]n sat coco=ii prind s[c`nte, Deasupra stelele clipesc. Mi=carea lumii —]ntrerupt[— Reintr[=n mersul ei firesc.</p>	<p>+i c`nd a doua zi, pe hain[, Mirat, g[sesc un fir de p[r, Pricep c[visul ce visasem S=a pretrecut]n adev[r.</p>
---	--

]n timpul r[zboiului, Vlahu\[schi\[]n c`teva versuri un]nceput
de evocare a for\elor oarbe, ma=iniste:

Ard, zi =i noapte, marile furnale,
]n vastele uzine ale mor\ii.
Din mii de co=uri — funerare tor\ii —
Se nal\[limbi de fl[c[ri infernale.

TRAIAN DEMETRESCU

Din grupul poe\ilor de mentalitate socialist[era =i Traian Deme-
trescu (1866—1896), autodidact cu lecturi]naintate pentru acea
epoc[. El e un precursor al simbolismului,]n acea form[a sentimen-
talismului lugubru pe care o va dezvolta cu dou[zeci de ani mai t`rziu
Bacovia. Simbolist[e nostalgia de \inuturi misterioase, spleen-ul.
Nordicii din \inuturile pluvioase viseaz[\[rmurile meridionale:

<p>La nord,]n \[rile ploioase, Cu melancolice popoare, Sunt vis[tori ce pl`ng =i suf[r De nostalgii de soare...</p>	<p>+i, rar, c`nd cerul le trimite O raz[cald[, o z`mbire,]n loc s[c`nte, s[renasc[, Ei mor de fericire...</p>
--	---

]n vreme ce marinarul b[tr`n, abia]ntors pe uscat, pleac[din nou,
devorat de chem[rile acvatice. Ninsorile cad monotone, punctate de
funebrele ciori =i]nso\ite de \ipete sinistre:

C`rduri-c`rduri, ciori de toamn[Cum pe sufletul meu jalea...
Pleac[...	Boi =i vaci, cu r[get umple
Desfrunzite crengi de arbori	Valea...
De sub vifor se apleac[...	Ninge! Ninge!... Alb e satul!...
C`rduri, c`rduri, ciori de toamn[Ninge!
Pleac[...	Ca un c`ntec de iubire
Boi =i vaci, cu r[get umple	Soarele]n nori se stinge...
Valea...	Ninge! Ninge!... Alb e satul!...
Cea\ a peste deal s-a=terne,	Ninge!

Sufletul poetului se umple de plictis, orologiul m[soar[satanic cu compasul insomnia, din cimitirele “cu mari =i negre por\i” se ridic[]n arome de flori atomii mor\ilor descompu=i.]nainte de Bacovia =i aproape]n spiritul lui Rollinat, poetul cultiv[un patetic sf`=ietor,]n care elementele tipice sunt “simfoniile”, “aiur[rile”, “delirurile”, “sarcasmele”, pl`nsetele de nebun pe strad[, dansurile macabre, muzica dureroas[(Weber, Chopin):

C`nt[]nctet din Weber: “g`ndirile din urm[”—
 Poema unui geniu ce-apune maiestos,
 Adio-al unui suflet artistic, ce se curm[
 Pe-o trist[armonie cu sunet dureros!

+i degetele-i albe pe clapele sonore
 Se-nml[diau alene,]n ochii mei privind —
 Erau]n miez de noapte t`rzi =i tainici ore...
 Parc[sim\eam pe Weber l`ng[clavir murind!...
 *

+i-am pl`ns — precum ar pl`nge amantul dup[dricul
 Iubitei fidan\ate purtat spre cimitir;
 +i-am pl`ns — precum ar pl`nge murindul]n delir.

Printre at`tea versuri prozaice,]nt`lnim uneori fraze poetice de-loc banale:

Alunec,]n luntre, pe lac	Priveli-ti eterne.
+i umbra pe ap[s-a=terne;	+i cerbii pe r`pe se suie
]n juru-ne Alpii=desfac	Aiurea pierz`ndu-se-n cete.

Nuvelele, poemele în proză sunt simple notațiuni lirice, impresii de lectură, chiar comentarii jurnalistice, strâmbute însă de tipică nostalgie. “Refractarii” sunt avangarde ale inadaptabililor de mai târziu, =i Costin, care e nenorocit fiindcă un copil i-a rupt o camelie, pare un erou al lui Brătutescu-Voinea. Compătimitărea se întinde =i asupra animalelor, cal bolnav, bou melancolic, leu în cușcă. Tuberculos, Traian Demetrescu are o mare ascuțime senzorială, =i bevia pân la leșin de trandafiri într-o grădină pare o pagină a unui Anghel delirant:

“La cea mai ușoară adiere, rozele se scuturau, colorând pământul cu petalele lor albe, roșii, galbene.

Grădina era plină de aceste flori care creșteau =i mureau cu o repeziune uimitoare. Nu le culegea nimeni; erau lăsate în pace; strălucind =i strălucind, atâtea câte le era dat.

Când vântul se pornea mai tare, lua în zbor foile risipite, învărtindu-le într-un dans fantastic, ducându-le departe, așvârlindu-le peste zidul grădinii, în praful de pe drum.”

Romanele aceluia =i sunt elegiace, vapoase, reeditând cu mai mult vibrație wertherianismul lui Grădina.

N. BURLĂNESCU-ALIN

Boem provincial, alcoolic =i tuberculos, N. Burlănescu-Alin (1869—1912) a cîntat singur tatea proletară, făcând un curios apel către Frigga germanică:

Frigga, Frigga, Frigga, Amor te cheamă!
 Lasă tristul rest al vieții umane;
 Chiar pe-Odin trădează-l: Dragostea noastră
 Fi-va mai divină cît un Valhalla...

=i lăsând un interesant testament liric:

Face-mă =i o frunză în vînt,
 Pînă la ea să ajung să cînt
 Doina mea, doină de dor
 =i în brațele =i să mor.

=i să mă îngroape-n zăvoi,
 Sub velină cea de foi,
 Nimeni a nu mă jeli
 Decît apele de Jii.

ANTON C. BACALBA+A, PAUL BUJOR

Socialistul Anton C. Bacalba+a (1865—1899) s-a risipit în “mofturi” ubu-e=ti, într-un spirit de enormitate, cu care învelegea s[mistifice pe burghezi. Popularitatea i-a f[cut-o *Mo= Teac*], imita\ie dup[*Le colonel Ramolot* de Charles Leroy, bufonad[antimilitarist[pl[cut[dreyfusarzilor, dar pe care umoristul rom`n o men\ine în limitele unei simple satire moderatoare. Dealtfel, în alt[parte (*Din via\la militar*]), a zugr[vit cazarma cu brutalit[\ile dar =i cu veseliile ei.

Antimilitarist sever este =i Paul Bujor, os`ndind r[zboiul de orice natur[, f[r[talent.

Capitolul XVII

MICUL ROMANTISM

BARBU DELAVRANCEA

La frumoasa *Revista nouă* a lui Hasdeu, apărută la 15 decembrie 1887, începe a se afirma un spirit care va cuprinde întreaga literatură a acestei epoci și care s-ar putea rezuma în formula: mic romantism provincial și rustic. Barbu Teodorescu Delavrancea (1858—1918) e unul din principalii exponenți. Bineînțeles, acest romantism reprezintă o undă a eminescianismului. Delavrancea, care suferă de o psihoză a veacului, recunoaște faptul că principiu al istoriei, vede în faună și floră un câmp al luptei pentru existență. Eroul conține de această ordine cosmic nu mai este un Luceafăr. Apar acum învinși în viață, micii melancolici, care, în loc să se urce pe Alpi ca solitarii lui Lamartine sau în câmpul sideric, caută liniștea provincială, suferind cu apatie agresiunea societății. Eroul din *Liniștea*, soi de Jocelyn al câmpiei dunărene, rămâne impasibil când glumești vulgari îi pun muștele în mână.

Ca mai toți scriitorii ieșiți din mahalaua bucureșteană, a căror reputație de vulgaritate nu se justifică, Delavrancea e un idilic cu înclinare spre policromie. *Sultănica* se deschide cu un peisaj hibernal de un colorit fantastic, machietist, într-un alb violent, floral. Un băran are „fața conașie ca sfeclă”, Sultănica are gene „de catifea”, „râsurile pe obraji”, părul lins, „cu unde albastrii”, buze rumene „ca bobocul de trandafir”, sâni pietroși „ca poama pârșuită”, „ca două mere creștite”. Mahalaua cultivă florile cu tonuri vii, mușcate, cerulee, și paleta scriitorului e plină de vopselele lor. Cu tehnică machietistă e descrisă lunca Vitanului (sângere, pârșur, apă galbenă). Căutarea monstruosului indică și ea un spirit de atelier. Zobia, un fel de Quasimodo, e tratat în uleiuri și picturi (gușteră, pârșur, fond portocaliu).

În nuvelistica lui Delavrancea e o intenție de verism, în chipul mai puțin pedant al lui G. Verga. Însă observația e superficială, mai curând satirică, și puțințele note realiste sunt puerile și vulgare. Cosmin are în cursul acțiunii două turburări stomacale, iar devotamentul Sașei se vede mai ales când îl doare „vreo mână”. Proza delavranceană e patetică, stilizată. Într-un chip ce devine nota esențială și manierismul scriitorului, nu fără ecou din Hasdeu. Dialogul e sacadat, artificial, sau plin de afectare, de simetrii verbale, de reticențe teatrale și de dulcegării. Propozițiile sunt aezate în scară, mecanice ca niște cozi de pendul („mi dai dea na. — Mă îngrije. — Se uita la mine. — Se gândea. — Tăcea”). Cu aceste mijloace, în momente de echilibru, Delavrancea a scris câteva amintiri și basme de neuitat. Aparenta e adesea de realism, dar e o iluzie. Domnul Vucea, cu fizionomia lui de popă, e tipul omului rău din poveste, membru catifeieric ca o gândanie; Hagi-Tudose e un avar fantastic, delirant, care se privează de hrană și vrea să taie coada cotoiului ca să scurteze timpul deschiderii uii. Vișul hagiului e desfcut cu totul de individualitate, redus la o caricatură mitologică. Dintre povești, *Norocul dracului* e cea mai realistă. Producerea imaginilor e fantastică, structura lor e materială. Delavrancea a cultivat și idilicul cu aceeași metodă a vibrației retorice în surdina. În *Bunicul*, *Bunica*, fericirea apare ca o euforie și totul e văzut extatic ca printr-un ochi excitat de opiu. Bunicul, când într-o stare de dulce imbecilitate, se scarpină fără a se gândi printre flori.

Din toată activitatea dramatică a lui Delavrancea nu s-a putut menține la suprafață decât „trilogia”, și din aceasta mai ales *Apus de soare*, care e drama autocratului și senilului, gelos de prestigiul lui și peste marginile vieții. Ca tată, ca domn, ca bătrân, +tefan a atins limita de sus a autorității, zdrobind orice independență, devenind obiect de cult. Lumea îi zice „slăvitul”, „sfântul”, „împăratul” și tremură numai la ideea ivirii lui. Conjurația, atât de ineficientă, a trei boieri nu e împotriva lui +tefan, pe care-l cred mort ori agonizant, ci a testamentului său. E de ajuns ca +tefan să apară și vinovatul se prăbușește de spaimă. +tefan nu abdică până la sfârșit la nici una din prerogativele sale, pe

care caut[a =i le prelungi postum prin dispoziții testamentare, =i lupt[p`n[la ultima energie cu moartea anulatoare a voinței sale. Un mare talent oratoric =i poetic susține această[creație. Tendința e spre colorare, lexical[=i vizual[, =i e de mirare cum dramaturgul a putut absorbi în evocarea Moldovei at`tea muntenisme (“numa”, “dada”, “[sta”, “de=te”, “[l”, “acu=ica” etc.). Dezl[nuirea oratoric[este extraordinar[, truculența sublim[, la nivelul poeziei lui V. Hugo =i M. Eminescu:

“Oh! p[dure t`n[r[!... Unde sunt mo=ii vo=tri? Pres[ra\i... la Orbic, la Chilia, la Baia, la Lipnic, la Soci, pe Teleajen, la Racova, la R[z-boeni... Unde sunt p[rin\ii vo=tri? La Cetatea-Alb[, la C[tl[bugi, la Scheia, la Cosmin, la Len\=ti... Unde sunt... b[tr`nul Manuil =i Goian, =i +tibor, =i C`nde, =i Dobrul, =i Juga, =i Gangur, =i Gotc[, =i Mihai sp[tarul, =i Ilea Huru comisul, =i Dajbog p`rc[labul, =i Oan[, =i Gherman, =i fiara palo=ului... Boldur?... P[m`nt[!... +i pe oasele lor s-a a=ezat =i st[tot p[m`ntul Moldovei ca pe umerii unor uria=i!...”

Viforul ne]nf[iv=eaz[un epigon al marelui +tefan, pe +tef[ni\[, blazat, ap[sat de memoria mo=ului, invidios de slava lui postum[. Ideea pare luat[de la Eminescu. Eroul principal se pierde]ntr-o]nv[lm[=ire de personaje =terse, din care se salveaz[doar Arbore. Trucurile oratorice]ncep a obosi prin repetiție, atest`nd totu=i]n r[stimpuri, ca]n cazul monologului lui Arbore, pe marele artist.]n *Luceaf[rul*, Delavrancea face gre=eala de a voi s[trateze biografic toat[viața lui Petru Rare=,]n loc s[-i aleag[un moment caracteristic. Marele patriotism al lui Petru Rare=, urletele continui de vitejie ale credințio=ilor s[i purta\i pe felurite c`mpuri de b[taie nu izbutesc s[risipeasc[impresia de]nv[lm[=eal[inconcludent[=i de monotonie zgomotoas[. Afectarea, dulceg[ria, sentimentalismele artificializeaz[piesa, iar caden\ele oratorice degeneriaz[]n goale scheme.

IOAN AL. BR{TESCU-VOINE+TI

Apar\in`nd unui popor rural =i vechi, individul român se simte stingher]n t`rgul cel mai mizerabil, unde]=i pierde leg[turile de familie. A=a se explic[faptul paradoxal c[ora=ul apare la noi ca locul

solitudinii =i al melancoliei. Cu Ioan Al. Br[tescu-Voine=ti intr[]n literatura rom`n[o]ntreg[clas[de eroi suferind de r[ul noului veac, meditativi =i mizantropi, purt`ndu=-i reveriile poetice prin ora=ele de provincie.

Lipsa de inven\ie =i sterilitatea sunt izbitoare la prozator, care e mai mult un amator, sco`ndu=-i subiectele schi\elor =i nuvelor din experien\a direct[: via\a provincial[printre magistra\i, avoca\i =i grefieri, reuniuni unde se joac[c[r\i, v`n[toare =i pescuit. Percep\ia artistic[a naturii lipse=te =i ea. Romantismul eroilor cre=te pe o conforma\ie mental[debil[. Ei sunt ni=te fiin\ve infirme, mai totdeauna alienate, incapabile de a sus\ine vreo lupt[=i deci de a merita denumirea de]nvin=i. Nicul[i\ Minciun[, eroul cel mai izbutit, e un copil cu voca\ia precoce a investiga\iei decompensat[de lipsuri suflete=ti fundamentale. Zeflemeaua cu care \[ranii]nt`mpin[observa\iile entomologice ale b[iatului, ce n-ar trebui s[mire pe ni=te oameni ai c`mpului, produce o deprimare exagerat[. Un om]ntreg observ[nu numai g`ng[niile, ci =i oamenii =i nu poate s[nu ajung[la]ncheierea c[un individ superior nu are comunica\ie cu inferiorii. C`nd a ajuns la aceast[concluzie, omul profund]=i st[p`ne=te reac\iunile, fie conform`ndu-se]n aparen\[mediului, spre a-l modifica pe]ncetul, fie abstr[g`ndu-se =i cre`nd]n t[cere valorile de care e]n stare.]n cazul cel mai deprimant el devine un filozof al altitudinii morale, un Luceaf[r nep[s[tor =i rece. Sinuciderea lui Nicul[i\ arat[o conforma\ie insuficient[.]ns[scrierea e valoroas[prin adunarea laolalt[, monografic[, a tuturor aspectelor durerii umane, c[zute asupra unui biet infirm. Andrei Rzescu din]n lumea drept[]i e un caz patologic. Magistratura, avocatura sunt profesii care cer un suflet tare, capabil de tranzac\iune, fiindc[dealtfel nici un ideal moral nu se]nf[ptuie=te]n via\[, numai dec`t =i far[compromis. Rzescu nu trebuia s[=i le aleag[. Absolutismul lui etic este demen\ial. Autorul, care strecoar[]n eroi moralit[\ile sale, ar voi s[sugereze c[marile aspira\ii de bine =i frumos nu dau r[gaz eroului s[=-i]ndeplineasc[pentru scopuri curat practice profesiunea juridic[.]ns[Rzescu nu-i un artist, nici un om

mare, ci un mediocru, anxios inadapabil sub orice raport, care =i]nnebune=te printr-un fatalism biologic. Pan[Tr[snea Sf`ntul mut[morm`ntul so`iei]n curtea casei, cultiv[flori cu ini`iala E, ridic[ulucile gr[dinii =i las[copacii s[creasc[]n s[lb[tcire. El simbolizeaz[cu alte cuvinte jalea romantic[a caducit[`ii de care sunt atin=i endemic mul`i indivizi. Tot farmecul situa`iei st[]n absurditatea triste`ii, adic[]n poezie. Radu Finule\ e de-a dreptul un smintit care aprinde lum`n[ri pe pridvorul casei =i c`nt[biserice=te]n amintirea moartei so`ii. Costache Udrescu are fixa`iunea documentelor.

Ioan Al. Br[tescu-Voine=ti realizeaz[]n cel mai]nalt grad condi`ia nuvelei. Eroul de roman e un adapabil superior cu acte explicabile, dar neprevestibile, personajul de nuvel[e un redus. Nuvela e micul roman al automa`ilor =i scurtimea ei este cerut[de stereotipia eroilor. Individul, printr-o economie a naturii, evident[la animale, la senili, s-a adaptat la via\ o dat[pentru totdeauna prin ni=te gesturi mecanice. O dat[provocat[mi=carea tipic[, nuvela s-a sf`r=it, fiindc[ghicim c[]n toate]mprejur[rile identice personajul va reac`iona la fel. Eroul de nuvel[pus]n condi`ii excep`ionale nu poate da na=tere unei drame, fiindc[el e zdrobit f[r[lupt[. Cocolona Leonora este o astfel de automat[prin inferioritatea ei]n scara valorilor umane =i prin senilizare. }n ordinea voin`ei i-au r[mas numai mecanismul od[ilor mobilate,]ngrijirea lighionilor =i fabricarea de doctorii empirice;]n ordinea afectiv[, sentimentul noble`ei "ghenealoghiei" ei. Baba din *Magheranul* =i-a condensat toat[voin`a]n cultivarea unui m[ghiran. }ntr-o zi un manifestant trece]n goan[=i-i sparge ghiveciul. Baba e zdrobit[=i pl`nge, schi`a se opre=te aci, c[ci materia s-a terminat. Ne putem]nchipui c[baba va muri de inim[rea, c[=-i va lua alt m[ghiran sau c[va povesti tuturor sf`r=itul florii ei. Pus[]n condi`ii mai tragice, este limpede c[baba nu va putea ie=i din relativa ei stupiditate. Conu Alecu e un "boier get-beget",]ns["de prin`ipuri liberale", Conu Costache s-a mecanizat]n supersti`ii de juc[tor de c[r`i, receptorul, fost mare negustor,]n pasiunea florilor =i mil[apatic[de nevast[. Isaiia s-a redus suflute=te p`n[la a face dintr-o blan[un

ideal unic. Cel mai caracteristic automat este Pitache Cojescu din *Cătorului Ji =ade bine cu drumul*, care automatizează [toate elementele suflete=ti, deoarece hotărârea de a se face om de treabă =i a se lăsa de băie a ajuns la el un simplu cli=eu verbal.

În aceste schi=te din via=ta sufletească [circulară [a oamenilor cu conținut sufletesc s[rac (la care se alătură animalele mai inteligente, precum c[inele) st[tot meritul lui Br[tescu-Voine=ti. Arta e]mprumutată [de la Caragiale, cu toată [acea observare exclusivă [a conduitelor verbale, f[r[capacitatea poeziei directe, f[r[viziune a naturii =i f[r[limbaj rafinat. Economia schi=velor e perfectă [, ceea ce explică [cum prin mijloace a=a de simple se pot c[repta efecte emoționale at[t de durabile. F[r[a fi poet ca Sadoveanu, Br[tescu-Voine=ti ocupă [în literatura rom[nă [un loc remarcabil prin originalitatea indiscutabilă [a duio=iei lui.

I. A. BASSARABESCU

Romantismul provincial se exemplifică [în redusa activitate nuvelistică [a lui Ioan Al. Bassarabescu (*1871), prin eroi cu existență [mediocră [, împiega=i p.t.t., =efi de stație, v[duce d[nd camere mobilate, oameni în fine care nu suferă [fiindcă [nu doresc =i nici nu b[nuiesc o existență [deosebită [de a lor. Problema fericirii este rezolvată [de Dom[lian prin obținerea postului de telegrafist, C[nu[are un singur “vis de aur”: s[ajung[pre=edinte de tribunal; “apoi pensia =i... nimic — ca =i tata”. Idealul domnului Tudorache este s[dea “un dejun”, al sublocotenentului Ionescu, o bună [nsur[toare, al Iulichii, un cheferist, dar nu în provincie, ci la Bucure=ti. Cu o astfel de galerie de oameni, nuvelistica lui Bassarabescu este bine]n]eles umoristică [, dar, spre deosebire de Caragiale, fondul liric]nvinge, umiliii eroi fiind ni=te romantici cu rudimentul tuturor marilor pasiuni, exprimate în material degradat. Astfel m-me Manolescu din *Pe drezin* [e o m-me Bovary =i o Francesca da Rimini în mediu cheferist. Nesatisf[cută [cu mica stație a obezului ei s[Napoleon, ea fuge pe drezină [cu un vechi pretendent spre marea via[modernă [reprezentată [prin gara Bucure=ti.

Virtuozitatea lui I. A. Bassarabescu e în metoda “naturii moarte”. O muscă b`z`înd într-un pahar, o oglindă rezemată de un pom, o scrisoare deschisă pe o masă plină cu resturi de m`ncare, o bancă goală într-o curte de =coală zugrăvesc mai bine sufletul dec`t prezența înși a omului. În schișa *Acas* / n-avem înainte dec`t un tablou de interior, f[r] figuranți: o odaie în dezordine, fotografii ofi`ere=ți, cizme amestecate cu botine femeie=ți, resturi de ghiuden =i de vin pe masă =i o scrisoare naivă a unui băcan, cer`nd achitarea coloniilor luate de un căpitan pe datorie. Zgomotul =coalei este evocat, prin antiteză, prin curtea p[r]sită în vacanță, monotonia unui oraș de provincie, prin reclama purtată de un om prin grădina publică: “Domnilor, astăzi este înghețat de vanilie la Bufet”.

G. GO+BUC

Prin G. Coșbuc (1866—1918) din Hordou, l`ngă N[s]ud, trec`nd peste ceea ce în copioasa lui producție e simplă comandă literară, banalizată prin =coală, se instaurează un romantism al idilicului rural, mai bine zis tribal, exprimat printr-un lirism obiectiv, reprezentabil, hieratic elementar a instinctelor. Poeziile sale, f[r] colori deosebite, înc`ntă prin spectaculosul folcloric =i sunt un fenomen literar turburat prin b[tr]ne`a ghicită, ca =i vestigiile celtice, vrednic corespondent al \[r]ncilor cu buciume =i călușarilor cu zurgălăi. Monologul dominant. Fata cuprinsă de înt`ile semne ale iubirii începe o jelanie în care implică, într-un c`nt erotic universal, roata morii, plopii, lumea toată; p[rin]ii unui flăcău mort nelumit produc un bocet sistematizat, în care intră eresuri =i explicații fantastice, într-un limbaj naiv, misterios. C`teodată criza erotică e încadrată într-un tablou de tehnic mai savant, ca această seară eliadescă, ap[ro]toare ca o molimă, din *Dragoste învrăjbită*, =i suava acalmie florală ce-i urmează:

Se pornise v`ntul prin cire=, =i floarea
 A-nceput să ningă =i=ind domol,
 +i cădea pe pieptul =i pe brațul gol

Al Siminii, st`ndu-i alb[-n poala rochii.
 Dou[-trei flori poate au ajuns]n ochii
 C`nelui, =i-n urm[c`nele a-nceput
 M`r`ind s[mi-te capul.

Celebrele balade *Nunta Zamferei* =i *Moartea lui Fulger* sunt numai superficial epice. Ele corespund, cu o tehnic[nou[, poemelor *C[lin* =i *Strigoii* ale lui Eminescu, fiind adic[reprezent[ri ale nun`ii =i]nmorm`nt[rii, a dou[ceremonii capitale]n societatea uman[. Co-buc are “filozofia” lui, care este renun`area la orice filozofie dialectic[, supunerea]mpreun[cu poporul la datinele ce simbolizeaz[impenetrabilitatea misterului. Este o g`ndire s[n[toas[pe care poetul are tactul de a n-o desf[=ura discursiv =i de a o]nscena]n ritualul celor dou[evenimente, adopt`nd =i-ntr-o balad[=i-ntr-alta atmosfera fabuloas[, ca =i la Eminescu, ca spre a sugera universalitatea fenomenelor.]nuta grupurilor totu=i, vorbirea lor, e \[r[neasc[.]n leg[narea mul`imilor,]n trecerea mecanic[de la o atitudine la alta, de la dezn[dejdea cu bocete la pl`nsul]nfundat =i cumuna resemnare,]n toat[aceast[demonstra`ie de ceasornic arhaic care merge inexorabil, exterior =i interior, st[vraja acestor poeme, al c[ror ultim sens liric este: inutilitatea reac`iunilor personale]n fa`a rota`iei lumii. Strofele ingenioase, frazele ap[sate =i senten`ioase slujesc admirabil scopului:

+i-n vremea c`t s-au cununat
 S-a-ntins poporul adunat
 S[joace-n drum dup[tilinci:
 Feciori, la zece fete, cinci,
 Cu sdr[ng[neii la opinci
 Ca-n port de sat.

Trei pa=i la st`nga lini-or
 +i al`i trei pa=i la dreapta lor;
 Se prind de m`ini =i se desprind,
 S-adun[cerc =i iar se-ntind
 +i bat p[m`ntul tropotind
]n tact u=or.

Iar c`nd a fost la-nmorm`ntat
 To`i mor`ii parc[s-au sculat
 S[-i pl`ng[pe ortacul lor,
 A=a era de mult popor
 Venit s[pl`ng[pe-un fecior
 De]mp[rat!

+i popi, =irag, c[delni`nd,
 Ceteau ectenii de com`nd —
 +i clopote, =i pl`ns =i vai
 +i-o-tenii-n =ir, =i pas de cai
 +i sftnici =i feciori de crai
 +i nat de r`nd.

+i clopotele-n limba lor	“Nu cerceta aceste legi,
Pl`ngeau cu glas t`nguitar;	C[e=ti nebun, c`nd le-nvelegi!
+i-ad`nc din bubuital fr`nt	Din codru rupi o r[murea,
Al bulg[rilor de p[m`nt	Ce-i pas[codrului de ea:
Vorbea un glas, un c`ntec sf`nt	Ce-i pas[unei lumi]ntregi
+i-n[\tor:	De moartea mea!”

Co=buc este nu numai un des[v`r=it tehnician, dar nu rareori =i un poet mare, profund original, un vizionar, cu accent ardelean evident, al mi=c[rilor suflete=ti sempiternе.

AL|I SCRITORI]NTRE 1890—1900

Revistele dintre 1890 =i 1900 sunt ni=te adev[rate osuarii. Veroica Micle (1850—1889) publica poezii patetice f[r[discre\ie intimist[=i mai ales eminesciene. Gh. din Moldova (Gh. Kernbach: 1859—1909), salutat cu entuziasm de Hasdeu, Vlahu\[, cultivat mai t`rziu de *Via\la rom`neasc[*, nu s-ar putea =ti pentru ce motive, compunea un soi de anacreontice dulcege =i roman\е muzicabile, printre care prea cunoscuta *F[-ne, Doamne* (“C`nd eram copii, odat[, / Mii de s[rut[ri mi-a dat;/ Ast[zi nu-mi mai d[nici una: /Ea-i femeie, — eu b[rbat”), Artur Stavri producea poezii f[r[s`nge, caracteristice prin aerul de “fericire”]mprumutat de la Duiliu Zamfirescu, Ioan S. Neni\escu (1854—1901) bolintineaniza =col[re=te (“La Sarmisegetuza st[m`ndrul Decebal,/ Ce-a fr`nt popoare multe de jos =i de pe cal”), Ion Gorun, Constan\а Hodo= f[ceau un fel de jurnalistic[umanitar[roman\at[, intere=ndu-se de clasa umil[, mici slujba=i, c`rciumari, g[zari, pun`nd probleme sociale, N. G. R[dulescu-Niger,]ngrozitor romancier popular mai t`rziu, compunea versuri vulgare cu preten\ii mussetiene ori idilice, Haralamb G. Lecca (1873—1920) interpreta odios]n versuri pe Fr. Coppée =i pe Eugène Manuel,]ntr-o poezie de spital =i cimitir, remarc`ndu-se totu=i]ntr-o serie de drame (*Casta Diva, C`inii, Juc[torii de c[r\i, Suprema for\[, Cancer la inim[*) de oarecare]ndem`nare teatral[, ceea ce =i explic[succesul lor relativ, azi]ns[cu

aer de fabrica\ie de calitate dubioas[, Radu D. Rosetti, urm`nd tot pe Fr. Coppée, inaugura o poezie diletantist[de tribunale =i barou, const`nd]n madrigaluri =i roman\le tremolate, nu f[r[un anume sim\ al neantului pentru albumuri. Anecdota, foarte]n favoare]n acest timp, a fost de\inut[de Th. D. Speran\ia, autor verbos, de oarecare haz aci, complet nul]n alte genuri. P Dulfu, g`ndind se vede s[]nf[ptuiasc[epopeea na\ional[visat[de Co=buc, ne d[dea un *P[cal/* =i *Legenda \iganilor*, bune scrieri pentru popor, pe drept citite =i azi.

DIMITRIE TELEOR

P`n[azi reputa\ia lui D. Teleor (1858—1920) este a unui umorist de reviste vesele, ceea ce e nedrept. Este adev[rat c[a fost un mare risipitor de “mofhuri” =i de poezii]n v`rful peni\ei. }n fond el e un autor plin de gra\ie =i ceea ce se cheam[un fantezist,]n poezii]nc[rcate de emo\ie discret[, fragile castele de c[r\i de joc risipite printr-un gest mali\ios al m`inii, sau bizuite pe o imagine central[(Teleor e un metaforist inventiv):

Copacul gros, d-o sut[de ani,	}n a frunzi=ului t[rie
Cu noduri mari ca chip de om,	Raz[de soare nu c[lca,
Bronzat ici-colo de mu=chi verde,	C`nd vro furtun[-i c[ta ceart[,
Misterios ca =i un gnom,	}n hohote se scutura.
}n curtea casei, sta]n mijloc	}l luam]n bra\le pe d-o parte,
}nfipt ad`nc cu r[d]cini	Iar pe de alta draga mea;
Ce se-ntindeau]n dep[rtare	Ne atingeam la v`rf de deget...
Trec`nd]n curte la vecini.	Copacu-at`t de gros era...

Se pot urm[ri la Teleor numeroase intui\ii, poezia creionat[pe sentimentul plictisului provincial, parodia cu umor plastic, tabloul parnasian =i “tradi\ionalismul”]n felul]n\eles mai t`rziu de Mateiu I. Caragiale =i chiar de I. Pillat:

Cu antereu-n flori, pe scaun =eade,	Cu briciu-i de m[rgean B[rbierba=a
}n br`u-i ro= luce=te c[limara;	}i m`ng`ie b[rbia costeliv[;
Obrajii-i dogor[sc, mai r[u ca para,	}l ia-n r[sp[r;]l ia =i din potriv[,
C[-nt`i =i-nt`i acuma el se rade!	D-ai crede c[-i curat un fiu de pa=.

Ceardacul tot r[un[! Coconeturi	+i veseli to\i... +i pot ei s[nu fie,
+i vutci =i vi=inapuri =i cofeturi;	L`ng[-un arcu= ce multe taine =tie,
Coconi cari golesc mereu paharul.	Arcu=ul cui? Lui Barbu L[utarul.

Proza este tot at`t de interesant[, amestec de fantezie, lirism =i caracterologie labruyerian[. Jean, fran\uzitul rom`n, e at`t de fanatic,]nc`t c`nd moare contele de Chambord el se c[ineaz[: “Mon pauvr’ roi Henri!”

O. CARP, IOAN N. ROMAN, N. D. POPESCU

Gheri=tii f[ceau mare caz de *Doina* lui O. Carp (dr. G. Proca), opun`nd-o celeia a lui Eminescu, sub motiv c[ar fi umanitar[iar nu =ovin[. Compara`ia e for`at[. Ioan N. Roman, poet din grupul sociali=tilor, eminescianizeaz[, cu mica not[personal[a unei melancolii autumnale asociate cu viziunea uberit[\ii solului. N. D. Popescu (1843—1921), compilator de calendare, a l[sat un mare num[r de istorii de haiduci (*Iancu Jianu*, *Tinsu Haiducul*, *Codreanu Haiducu* etc.), citite cu interes nu numai de copii dar =i de unii scriitori.

TEATRUL M{RUNT P~N{ LA 1900

Teatrul din aceast[epoc[e foarte nesus\inut. Preferin\va e pentru operele comice =i reviste, autori de astfel de spectacole fiind G. Bengescu-Dabija, D. R. Rosetti-Max, I. Negruzzi, Caragiale]nsu=i. Lui G. Bengescu i se datoresc =i tragedii (*Pygmalion*, *Amilcar Barca*). Drama na\ional[*Curcanii* a lui Gr. Ventura ob\inu =i ea durabile succese.

Capitolul XVIII

TENDINȚA NAȚIONALĂ

“SEMĂNTORUL”

Ghera subordona arta scopului social și eticii, indemnând pe scriitor să lupte pentru societatea internațională și împotriva “nevrozei” poeziei burgheze. Naționalității revin formula artei drept mijloc și înlocuiesc doar scopurile, punând în locul tendinței internaționale tendința națională. Dintre revistele cu direcție națională, *Luceafărul* (1902) și *Semăntorul* (1901) sunt cele mai de seamă. De fapt cea mai valabilă artistică este prima; în jurul celei de a doua, fondate de A. Vlahu și G. Coșbuc, s-a făcut mai mult caz. N. Iorga pretindea a fi adus aici un program nou de luptă, când în realitate nu făcea decât să reia mai confuz ideile lui Slavici de la *Vatra*, adugând de la sine onoarea pe care o avea atunci de “spoială străină franceză”. Prin asta continua germanismul “Junimii”, în vreme ce poezia nouă se dezvoltă tocmai prin rodnică înrădire a simbolismului francez, care se strecura chiar în paginile *Semăntorului*.

ST. O. IOSIF

Ardeleanul St. O. Iosif (1875—1913) a purtat cel mai în spiritul noului mesianism, înându-se seamă și de producția lui patriotică, totuși figura lui e complexă. Întâi el e un neoromantic de ton minor, când îndă nostalgia de sat, a unui sat idilic, ca în desenele lui Ludwig Richter, în care lumea de la bătrân până la ultimul cîine participă cu melancolie zămbitoare la evenimentele capitale: nuntă, înmormântare, festivități. În poezia lui Iosif, lipsită de “nervi”, toată lumea e fericită de a fi nostalgică. Bătrânii vorbesc nepoșilor despre vremurile trecute, bunica toarce, moșnegii se uită cu gânduri de moarte după autumnații cocori, cîinele Grivei se ține după copil, poetul satului contemplant într-o dulce mîhnire nucul casei paterne:

De mult s-au risipit =i-acei
 B[tr`ni ce-n umbr[\i-au st[tut
 La sfaturi cu p[rin\ii mei —
 +i frunza ce-o c[lcar[ei
 | [r`n[s-a f[cut!

Marile disper[ri sunt absente =i poetul, departe de a ocoli lumea,
 gust[melancolia la hora duminical[:

M-am dus =i eu. La vesela serbare
 Priveam a=a pierdut, =i-nt`ia oar[
 }n sufletu-mi sim\ii cum se strecoar[
 Fiorul t[u de dulce }ntristare.

}ntr-un fel, Iosif contribuia astfel, pe urmele lui N. Beldiceanu, la
 poezia plictisului, pl[cut[simboli=tilor. El c`nta iarmaroacele, cate-
 rinca =i l[sa s[i se surprind[accente din Verlaine (din care tradusese):

C`nd m[g`ndesc la via\a-mi din trecut,
 }mi pare-un parc s[lbatec =i t[cut.

Francis Jammes }ncepea a fi cunoscut, =i cutare }ntoarcere n[valnic[
 a oilor are nuan\ve neopastorale:

S-aud de pretutindeni t[l[ngile sun`nd,
 Pl`ng unele cu larm[=i altele-n surdin[,
 R[spund =i dau de =tire c[turmele-n cur`nd
 Vor cobor] la =esuri...

Iosif evoca chiar o cetate moart[}n spiritul rodenbachian, cu
 delicate efecte acustice:

La Nürnberg, }n vechiul castel,
 Steteam rezemat de-o fereastr[,
 Privind cum se-mbrac[sub el
 Ora-ul }n negur[-albastr[.

+i purpur plutea }n f`=ii
 Prin negura v`n[t[-a serii,
 Pe uli\i str[vechi =i pustii,
 Robite de vraja t[cerii.

=i cum r[m[sesem vis`nd,
 Un clopot }ncepe s[sune
 A=a de duios =i de bl`nd
 De parc[o rug[ar spune...

El sun[=i alte-i r[spund,
 C`nt`nd ca argintul de clare,
 +i-odat[s-aude din fund
 +i clopotul domului mare!

+i valuri de-ad`nci armonii P[r`nd c[sunt sute =i mii
Plutesc]n fantastice zboruri, De]ngeri ce murmur[-n coruri...

Poetul a fost un traduc[tor minunat. *Blestemul bardului* de Uhland, *Grenadirii* lui Heine par originale. *Lenore* de Bürger e oferit[]ntr-o interpretare magistral[:

Auzi... deodat[, trap, trap, trap,
Copite bat afar[.
Un c[l]re\ s-opre=te-n drum
+i urc[-ncet pe scar[...
Lin sun[micul clopo\el —
Cling-cling-cling, f[r] veste...
+i de la u=[, lin detot,
Vin =oaptele aceste.

OCTAVIAN GOGA

Tonul profetic, mesianismul, acestea izbesc de la]nceput]n poezia r[=in[reanului Octavian Goga (1881—1938). Poetul]nal\["c`ntarea p[timirii noastre" =i cade]n genunchi]n fa'a lui Dumnezeu. Ideea politic[e absorbit[]ntr-un text obscur de oracol cutremur[tor:

Din casa voastr[, unde-n umbr[
Pl`ng doinele =i r`de hora,
Va str[luci odat[vremii
Norocul nostru-al tuturora...

Ci-n pacea obidirii voastre,
Ca-ntr-un]ntins ad`nc de mare,
Tr[ie=te-nfrico=atul vifor
Al vremilor r[zbur[toare...

Poetul e dreptvestitorul apostol "al unei vremi ce va s[vie", care se prostern[]n fa'a p[durii divine =i, ca un predicator]n catacombe,]mp[r]t[=e=te norodului str`ns]n mun\i taina trecutului s[u]mp[r]t[esc. Misterioasa religie]=i are hagiologia ei. Sf`ntul cel mare, Arhanghelul, e +tefan cel B[tr`n:

Acolo dormi =i tu, arhanghel b[tr`n,
 Tu +tefane sf`nt Voievoade,
 Ce-ai scris str[lucirea norodului t[u
 Cu s`nge du=man de noroade.
 De sf`nta ta dreapt[, de spada ta sf`nt[,
 Spun toate pove=tile slovei,
 — S[nu se]nfioare de numele t[u
 Nu-i frunz[]n codrii Moldovei...

|ara din *Noi* are un v[dit aer ermetic, fiind un fel de Purgatoriu
]n care se petrec evenimente procesionale,]n care lumea jele=te mis-
 terios]mpins[de o putere ocult[, cu sentimentul unei catastrofe uni-
 versale:

La noi nevestele pl`ng`nd
 Sporesc pe fus fuiorul.
 +i-mbr[\i=`ndu=]i jalea pl`ng:
 +i tata =i feciorul.
 Sub cerul nostru=nduio=at
 E mai domoal[hora,
 C[ci c`ntecele noastre pl`ng —
]n ochii tuturor.

Afar[de asta Goga a reluat “nenorocul” din lirica eminescian[,
 ideea unui destin ascuns ce conduce firele vie\ii, interpret`ndu-le]n
 sensul unui regret de a se fi dezlipit de satul s[u:

De ce m-av[dus de l`ng[voi,	+i-aveav[=i voi]n curte-acum
De ce m-av[dus de-acas[?	Un st`lp la b[tr`neve.
S[fi r[mas fecior la plug,	M-a= fi=nsurat c`nd ispr[veam
S[fi r[mas la coas[.	Cu slujba la=mp[ratul,
Atunci eu nu mai r[t[ceam	Mi-ar fi azi casa=n r`nd cu to\i...
Pe-at`tea c[i r[zle\e,	— Cum m-ar cinsti azi satul.

Ca =i Eminescu, Goga c`nt[un inefabil de origine metafizic[, o
 jale nemotivat[de popor str[vechi]mb[tr`nit]n experien\a crud[a
 vie\ii, ajuns la bocetul ritual f[r[explicarea sensului.]nr`urirea
 simbolist[s-a exercitat =i asupra lui Goga, f[r[a-i fi modificat

structura. Satul \ine la el locul “cet[\ii moarte” a poe\ilor flamanzi, \nseta\i de lini=te =i monotonie. A=a de pu\in poate dep[=i poetul propria-i experien\[, \nc` t \nfiorarea produs[de vederea m[rrii nu-i de=teapt[dec` t imaginea de “cr[ias[” =i dorin\va de a se b[ga “slug[” la ea.

N. IORGA

Cine nu l-a ascultat niciodat[pe N. Iorga (a fost un orator extraordinar, imposibil de transcris) cu greu]=i va face o idee just[de opera lui. Activitatea istoric[\n care intr[=i foarte mult[jurnalistic[este enorm[=i numai la \ndem`na speciali=tilor. Ace=ta obi=nuiesc \nc[de mult s[t[g duiasc[valoarea =tiin\ific[a istoricului sub cuv`nt de erori, neglijen\e. Totu=i, sub raport “=tiin\ific”, obiec\ia e nedreapt[. Erorile lui Iorga (1871—1940) sunt ne]\semnate fa\ de uria=ul material adunat =i de soliditatea global[a monografiilor lui. Nu este ramur[a istoriei \n care N. Iorga s[nu fi alc[tuit sinteze capitale. El \ine piept ca specialist total unei sumedenii de speciali=ti unilaterali. Se schimb[chestiunea c`nd e vorba de valoarea literar[a operei lui istorice =i se poate pune \ntrebarea \ngrijorat[dac[este vreo carte care, fie prin construc\ia ei, fie prin idei, s[r[m`n[. R[spunsul principal e negativ. N. Iorga era un stilist original, pun`nd personalitate =i pigment polemic \n cataloagele de nume, \n uscatele r[sturn[ri de fi=e cronologice. El reprezint[un tip anacronic de diac, de \ntocmitor de letopise\e pe baza unei cantit[\i uria=e de izvoade. \n materie literar[, gustul s[u e refractat oric[rei literaturi de o c`t de relativ[complica\ie. Descoperirile sale de scriitori =i listele de “c[r\i bune” au fost scandalul vie\ii acestui om totu=i de geniu, comparabil cu Voltaire, prin personalitate. Tot ce este mai valabil \n literatura noastr[a fost ve=tejit de acest ne]\eleg[tor; \n numele unei injuste “respectabilit[\i”. \n memorii =i \n articole de jurnal N. Iorga a risipit foarte mult talent, re]\nviind tehnica cronicii niculciene, cu v[iet[rile, imprecua\iile =i violen\ele ei biblice. F[r[a fi un portretist plastic, el izbutea s[

sugereze prezența cuiva, prin imagini sau scurte definiții pline de umoare. “Cald și frig — scria el despre Titu Maiorescu pe care nu l-a putut suferi — nu i-a fost nimic [nui l’ng] d’nsul. A trecut printre oameni, întrebuinându-i, de multe ori, despre vindu-i în tain, totdeauna. El însuși trebuie să [-i fi fost indiferent și-ei.”

M. SADOVEANU

Ca și poezia lui Eminescu, proza lui Sadoveanu atinge fondul cel mai adânc al specificității noastre. Natural pînă la clarificare, scriitorul străbate drumul firesc al prozei române, dovedind nu mai puțin încă de la început o anumită monotonie în subiecte. Programul general este descrierea sufletelor simple. Deci un băgan se îndrăgostește de stăpînă, un moșbev se ciorovăiește cu baba, un hangiu suferă de moartea femeii sale, un fierar își bate nevasta care-l înșală. Toate acestea sunt “dururi în bușite”, cum se cade să fie suferințele unui primitiv. Eroii au o “taină” pe care nu știu să o exprime, care-i duce la iuși gesturi crunte, după care rămân mereu întunecați și într-o sâlbatecă sau numai speriați stupeoare. O vreme, prin influența directă ori mijlocită a lui Zola, se încearcă studiul social. Crâma e scena tipică de desfășurare a faptelor, locul de pierzare, unde necăjiții se alcoolizează. Se continuă de altfel nuvelistica epocii. Toți eroii lui Sadoveanu sunt și ei niște automați trînd vegetativ, fără reflecție. Singura notă mai deosebită este că la scriitorul moldovean reducțiunea devine sinonim cu sâlbăticirea, ceea ce nu exclude o mare energie vitală comprimată care izbucnește sau va izbucni odată, după care destindere individul își reia placiditatea impenetrabilă. De aceea eroii sunt mai ales moșii și babe, vechili, bouari, hoși, dezertori, oameni trînd în pustiere, lăsându-se rar pe la crâma spre a-și revela automat “taina”. Multă vreme, în felurite nuanțe, Sadoveanu face monografia sufletului redus, cu “vorba ruptă, zgîrcită”, a omului “mocnit și neguros” din locurile cu populație rară, unde nici nu se ține de *me-ina* în care stă închis Caraschi și de scrisorile pe sîrmă. Pe cutare moșie, ca într-o

“Brazilie” din vremea emigr[rii, s-au str`ns oameni cu “taine”, dezertori, copii ai nim[nui, “de toate felurile, felurit]mbr[ca\i”. }n zeci de volume se dezvolt[aceea=i idee nuvelistic[. Un lup, un cal, un \ap s[lbatic, o veveri[, un pescar, un v[car, un mo=, o bab[, un boier b[tr`n,]nfunda\i]n singur[t[\i, st[p`ni\i, nu st[p`nitori de natur[, sunt surprin=i]n refugiul lor. Vietatea \ip[sau prive=te p[trunz[tor, omul]=i dezv[luie unica lui istorie, dup[care recade]n mu`enie, c[ci toat[existen\a lui elementar[s-a consumat]ntr-o singur[ardere. Autorul nu inventeaz[fapte: colind[pustiet[\ile v`n`nd =i pescuind. C`teva nuvele =i romane din tinere\e cu intrig[or[=eneasc[]nt[resc această stare de lucruri. }n *Floare ofilit*], roman dedicat “micilor func\ionari de provincie”, Tincu\a sufer[nu de via\a monoton[a or[=elului, ci fiindc[b[rbatul ei nu vine exact la mas[.]nsemn[rile lui *Neculai Manea* ne pune]nainte un om cu impuls regresiv,]n c[utare de “sih[strii”. *Apa mor\ilor* ne prezint[o femeie care =i-a f[cut o imagine exagerat[despre fericirea casnic[]ntr-un t`rg de 18.000 locuitori, privit ca un loc de pierzare, ca o]ngr[m[dire nelini=titoare pentru suflet.

Cu timpul, p[str`nd acelea=i situa\ii fundamentale, nuvelistica lui M. Sadoveanu cap[t] un aer voios, idilic. C[utarea singur[t[\ii nu mai e o ascez[ci un rafinament. V`natul, pescuitul sunt prilejuri de a se bucura de c[rnrurile =i formele pe care natura le ofer[omului. La cr`=m[oamenii vin s[se veseleasc[de mirosul =i g`lg`irea vinului, iar solitudinea e interpretat[ca v`rst[de aur =i natura ca un izvor de lapte =i miere. Eroii plutesc]ntr-o stare de fericire statornic[, aduc`nd laude roadelor p[m`ntului care nu cer nici o sfor\are din partea individului. Naivitatea schillerian[ia forme pantagruelice. Balta colc[ie pe dedesubt de pe=te =i pe deasupra de ra\e, p[durea foie=te de cerbi. Scriitorul a ajuns la un concept al fericirii naturale, prin care =i-a]mprosp[tat paleta, elimin`nd liniile melancoliei =i]nlocuindu-le cu tonurile flamande ale vitalit[\ii, ref[c`nd]n Moldova de azi Olanda pictorilor de acum c`teva secole, cu oameni]n zdren\e, umfl`ndu-se cu vin =i contempl`nd cu ochi lacomi mari buc[\i de c[rnruri fripte,

Olanda urcioarelor de vin =i a meselor de buc[t]rie pline cu v`nat =i pe=ti. P`n[=i pesimismul schopenhauerian apare ca un calm kief,]n forma unei mari bucurii a oric[rei viet[]i comestibile de a participa la prefacerile materiei, de a m`nca =i a se l[sa m`ncat[. Se vorbe=te cu voluptate de bog[]ia]n v`nat a \[rii (ur=i, mistre\i, cerbi, capre negre, coco=i de munte, ierunci, dropii, sp`rcaciu, pot`rnichi, prepeli\e, sitari, bega\ine, puhoieri, nag`]i, ra\e, li=i\e, g`=te, g`li\i, lebede), de raci =i chi=cari, de crapi prin=i iarna prin copci]n cantit[]i a=a mari]nc`t “fo=g[]iau viermuind”, de pe=ti g[]ti\i]n felurite chipuri. Rafinamentul gastronomic se bizuie pe o degradare]n scara civiliza\iei. Fine\ast[]n o c`t mai mare apropiere de starea de natur[. *Hanu-Anculei* este capodopera idilicului jovial =i a subtilit[]ii barbare. Formal, scrierea e un fel de *Decameron*]n care c`]iva obi=nui\i ai unui han spun anecdote,]n sine foarte indiferente. Esen\ial[este starea de fericire material[]nf[ptuit[de oaspe\i. Ei tr[]iesc la modul Canaanului, osp[t`nd numai cu carne fript[=i b`nd vin,]ns[dup[o r`ndual[care cere ini\iere. Vinul e adus de Ancu\ a]n cof[]iel plin, cu ulcic[mereu nou[.]nainte ca povestitorul s[-=i]nceap[istoria, to\i v`r[ulcelele]n cof[]iel =i l[]utarii c`nt[. Din c`nd]n c`nd Ancu\ a aduce de la foc pui frip\i]n]igl[. O altfel de existen\]n acest[lume naiv[nu poate g`ndi =i =tirile despre m`nc[rile s[]race din civiliza\ie]i umple pe to\i de turburare.

Zodia Cancerului sau vremea Duc[]i-vod[e un roman istoric (venit dup[altele mai vechi: *+oimii*, *Neamul +oim[re=tilor*) cu foarte pu\in[materie epic[. Un abate francez De Marenne trece prin Moldova =i are prilejul de a vedea noul eden. Pe abate]l surprind]n primul r`nd sublima singur[tate a priveli=tilor, raritatea omului. Moldova e o Americ[virgin[ca aceea din *Athala* de Chateaubriand. } mai uimesc mijloacele rudimentare de trai, buc[t]ria savant[(zeam[de g[]in[, sarmale, claponi]n]igl[, pl[]cinte =i ulcioare cu vin vechi). }n *Nunta domni\ei Ruxanda* domin[acela=i element euforic. Gonit din scaun,]ntr-o poian[, m[]ria-sa Vasilie-vod[bea o cup[de vin pe care i-o]ntinde nelipsitul paharnic. Ia=ul a fost p`rjolit, dar ie=enii taie imperturbabili de Sf`ntul Ignat r`m[]torii. Mijlocul de a dezlega limba

iscoadelor este vinul ro= fiert }ntr-o oal[nou[, “adaos cu miere, cu scor\i=oar[=i cui=oare”. Un cer=etor poveste=te c[i s-au dat de c[tre cazaci s[m[n`nce “pan[de somn cu usturoi =i m[m[lig[de hri=c[]ngr[=at[cu unt”, “c[prioar[fript[” sc[l]dat[]n “zama fripturii]mbun[t\it[cu piper”, “cl[tite cu sm`nt`n[]ndulcit[”,]ns[, spre canonire, f[r] vin, ceea ce i s-a p[rut cer=etorului o tragedie grozav[acoperind toate evenimentele politice. *Fra\ii Jderi* =i *Izvorul-Alb* au o intrig[ceva mai vie, timpul istoric fiind domnia lui +tefan cel Mare. Cu toate acestea, interesul istoric e de alt[natur[. Suntem }ntr-o er[idilic[, de o fericire mitic[,]n care voievodul, ca un semizeu, c[l]uze=te noroadele cu puteri]n cer =i pe p[m`nt. Divanul s[u e un mic Olimp. Domnul umbl[prin \ar[s[]mpart[dreptate supu=ilor =i e]nt`mpinat cu clapon cu vin, op[rit cu unt, dup[o re\et[r[mas[de la un boier al lui Mavrichie-]mp[rat. Bel=ugul alimentar din cur\ile =i hanurile Moldovei este un aspect particular al unei rodnicii nebune de \ar[aproape nec[lcat[de oameni. }ntr-o dumbrav[numit[M[r-Putred (nume suger`nd imensitatea roadelor) iarba nou[r[zbate prin iarba veche =i zimbrii se amestec[cu oi s[lbatic[cu treisprezece coaste. Boabele de gr`u sunt grele =i tari =i au sunet de sticl[. Mierea cea deas[d[o cear[cu mireasm[inefabil[=i grea. }n aceast[\ar[minunat[nu se fac mari sfor\ri intelectuale. Copiii]nva\ de ce fuge iepurele la deal =i de ce duce c`inele ciolanul]n gur[. Oamenii sunt ceremonio=i, fetele ru=inoase, coconii domne=ti hieratici]n straie de brocart “mititele ca =i trupu=oarele lor”. }n ultima vreme M. Sadoveanu a]nceput a compune ni=te romane de un epic superficial, a c[ror valoare st[]n]ncercarea de reconstruc\ie a unei Dacii absolute, a unei societ[\i rare, pierdute pe teritoriul geto-scitic, tr[]nd dup[rituri imemoriale,]ntr-un bel=ug fabulos. *Uvar* descrie Sci\ia atemporal[, lu`nd ca pretext memorialul unui iacut. Cantitatea fantastic[a pe=tilor, v`natului e nota esen\ial[. Cu un glonte se pot dobor] deodat[cincizeci =i trei de p[s]ri. *Nop\ile de S`nziene* evoac[o Sci\ie mai apropiat[, constituit[de urma=ii pecenegilor. Ace=tia c[l]resc pe cai nepotcov\i, fac focul cu amnare =i iubesc p[durea. Un francez venit s[exploateze

lemnul se vede boicotat de c[tre toat[lumea. *Baltagul* e un roman al transhuman\ei cu intrig[antropologic[. Acum suntem]n Dacia,]n teritoriul muntenesc al oierilor. Un cioban a fost ucis, =i nevasta care-i =tie drumurile calendaristice]i d[de urme =i prinde pe uciga=. Fundamental =i remarcabil este aici sim\ul automatismului vie\ii \r[ne=ti de munte. Oamenii fac fel de fel de prepusuri, dar Vitoria le respinge. Lipan nu poate face]n cutare lun[dec`t asta =i asta. Mi=carea este milenar[, neprev[zutul nu intr[]n ea, ca =i]n migra\iunea p[s[rilor. Uneori \i se pare c[cite=ti unele din cele mai bune romane ale lui Jack London =i r[m`i mirat,]n ciuda deosebirilor de colori, de aceea =i mi=care larg[, astronomic[.

Luat]n totalitate, M. Sadoveanu e un mare povestitor cu o capacitate de a vorbi autentic enorm[. Prin gura sa vorbe=te un singur om, simboliz`nd o societate arhaic[, de o barbarie ideal[, pus[]ntr-un decor sublim =i aspru. Goticul, muzicalul lipsesc din aceast[oper[, care ar fi clasic[dac[echilibrul n-ar fi stricat]n sensul rigidit[\ii, idilicul lui Sadoveanu fiind]n]n\elesul cel mai larg asiatic (dar nu slav), rev[rsat]ntr-o neturburat[placiditate,]ntr-o cantitate mut[.

EMIL G`RLEANU

Ecou sintetic din N. Gane, M. Sadoveanu, Br[tescu-Voine=ti =i I. Bassarabescu, proza lui Emil G`rleanu (1878—1914) urm[re=te reduc\ia vie\ii suflete=ti]n “via\a boierilor moldoveni”. “Boierii” sunt ni=te b[tr`ni, fie]nc[boga\i, fie mai ales sc[p[ta\i, oricum dep[=i\i de vreme =i refugia\i]n patriarhalitate, nedeosebindu-se]ntru nimic de fiin\ele cele mai rudimentare, cu excep\ia con=tiin\ei c[sunt boieri =i a oroarei de a se amesteca cu prostimea. Ei sunt reac\ionari =i]n r[zboi cu tinerii. Sistematizarea lor se v[de=te]n “tabieturi”,]n “sl[biciuni”,]n “metehne”. Unul iese]n “cerdac” cu “ciubucul”, se cuib[re=te pe divan, cu ochelarii prin=i pe dup[urechi cu =ireturi, =i acolo, acoperit pe umeri cu o ca\aveic[veche a nevestei, de=eart[din “besactea” “sineturi” asupra c[rora face zilnic acelea=i observa\ii.

Iordache Iovu are un dulap mare de nuc din care scoate de dou[ori pe an, prim[vara =i toamna, “redingotele verzii, jileticile sp[1[cite” =i le]ntinde pe fir`nghii. Coana Anica are, c`nd cur[\[un obiect, trei metehne: “]nt`i]l pufuie=te pentru colb cu scutur[toarea f[cut[din pene moi de clapon; pe urm[]l =terge, pentru lustru, cu o petic[curat[, =i, al treilea, sufl[asupra lui pe mai multe p[r\i, ca nici b[nuial[de colb s[nu r[m`ie”. Petrecerea obi=nuit[e “pasian\ul” ori “concina pr[dat[“.

Deplas`ndu-se spre p[tura \[r[neasc[, G`rleanu dovede=te]n alte opere o tehnic[narativ[str`ns[, sub]nr`urirea lui Guy de Maupassant. O umbr[de mizantropie]nv[luie observarea lumii de jos.]n *Punga*, Neculai L[ptoc =i nevast[-sa Safta, g[sind la un sinucis o pung[, se bat crunt pentru presupusul con\inut. Punga]ns[cuprinde patru cartu=e. L`ng[cadavrul unui]necat]ngenunche cu]ngrijorare fratele s[u,]l caut[prin buzunare =i g[sind un franc]mprumutat plec[la treburile sale.

C. SANDU-ALDEA

C. Sandu-Aldea (1874—1927) e un diletant care=si propune s[descrie via\a din satele dep[rtate de “ora=ele]n care s-a]ncuibat maimu\[realia idioat[a unei vie\i str[ine de sufletul rom`nesc”. +esurile B[r]ganului, regiunea ml[=tinoas[a Dun[rii sunt descrise cu o vie percep\ie. Nuvelele aduc tot oameni aprigi: ho\i de cai, ho\i de porci, dezertori, vechili. Continu`nd idei din *Lipitorile satului* =i *T[nase Scatiu*, Sandu-Aldea a c[utat s[expun[]n *Dou[neamuri* lupta \[ranilor cu arenda=i greci ridica\i pe ruinele vechii cinstite boierii.

I. AG~RBICEANU

La fecundul preot ardelean Ioan Ag`rbiceanu discutarea problemelor morale formeaz[\inta nuvelei =i a romanului. Autorul dovede=te tact]n felul cum absoarbe teza etic[]n fapte, evit`nd predica =i f[c`nd

doar simpatic[virtutea. Aci facem cunoștință cu b[rba\i deda\i la patima jocului =i a be\iei, cu teologi ispiti\i de “legea trupului”, cu femei vinovate]ndreptate prin noble\a so\ului,]n fine, cu micile cazuri de conștiință ale oamenilor umili de la \ar[: dasc[li]n lupt[cu pofta de \uic[, babe copleșite de ideea judec[iei divine (“P[catele mele-s c` t n[sip]n mare, =i c` t[frunz[-n codru, =i c` te stele-s pe cer. At` t am greșit eu, p[rinte!”), bolnavi cuvio=i care str`ng bani pentru pop[ca s[li se c`nte un “acafist”.

AL|I SCRITORI

De la Ioan Paul (1857—1926) a r[mas o singur[nuvel[memorabil[, *Florice Cetera=ul*, inspirat[“din revoluția de la 1848]n munții moșilor”, foarte]n stilul lui Slavici =i cu particularit[ăți de limb[care]nc`nt[. Vasile Pop a fost foarte gustat la periferii pentru nuvelele =i romanele sale. Chiru-Nanov (1882—1918) se interesa de tragediile omului de \ar[, Romulus Cioflec,]n producția mai veche, evoca oamenii care lupt[“pentru p`ine”, sufletele “f[r[noroc”. Ioan Adam (1875—1911) releva “drame din lumea de jos”, N. Dun[reanu dezvoltă din M. Sadoveanu, f[r[arta lui, nuvela cu lipoveni]n Delt[=i tema ființelor reduse suflete=te la ultima limit[, M. I. Chirișescu-Priar trata cazuri m[runte (un arhivar destituit). Ion Cioc`rlan,]n proz[, Maria Cun`an]n poezii sunt simpli=ti =i ne]nsemnați.

ILARIE CHENDI

Critica acestei direcții se]ncearc[a o face ardeleanul Ilarie Chendi (1872—1913), care cere operei trei calit[ăți principale: “leg[turi distincte cu via\a neamului s[u, cunoașterea trecutului literar =i istoric al acestuia =i puterea original[de a crea”. Punea]ns[condiții de conșinut, precum rezultat[din expresii ca “grele r[t[ciri estetice =i morale”, “a]nf[ășișate st[ri reale din via\”. Avea oroare de c[r]ile “subversive”, iar pe decadenși]i voia “\intuiși la st`lpul infamiei”. Criticile]n sine sunt]ns[superficiale =i fugitive.

LITERATURA DE PESTE MUN|I

Nota particular[a nuvelei lugojanului Ion Popovici-B[n\eanu (1868—1893), continuator al lui Slavici, cu acela=i fel de oameni mocni\i, tardivi]n desf[urarea suflteasc[=i ad`nc preocupa\i de problema economic[, este excesiva timiditate a eroilor. Mediul e al opincarilor b[n\eni. Sandu, sc[pat de c[t\nie, merge la Lugoj s[intre la vreun me=ter, ezit[mult,]n fine e primit la maistorul T[lpoane, om cumsecade =i supus, cu nevast[arogant[. Lumea aceasta rea nu-i de Sandu. Ana, fata lui T[lpoane,]l prive=te cu ochi buni =i-i d[vin fiert, iar maistori\ a]nfiuriat[]l izgone=te. }n alt[nuvel[asist[m la necazurile v[duvei Lenca, maistori\ a,]n lupt[cu r[utatea oamenilor, p`n[ce]=i g[se=te]n maistorul Vasi un so\ =i un ocrotitor pe potriva ei.

Cu lugojanul Victor Vlad Delamarina (1870—1906) se schi\ eaz[un]nceput de poezie umoristic[dialectal[]n felul celei profesate de Pascarella]n dialect roman. Istoria lui Sandu Blegia care, biruind un atlet de b`lci, cere premiul amenin`nd s[fac[“prav comedgia” e]n amintirea tuturor. Dr. G. G`rda s-a str[duit s[continue]n *B[natu-i fruncea!* astfel de umor. Burlescul lingvistic s-a cultivat =i]n Ardeal, =i limbajul lui Marius Chico=Rostogan nu-i o simpl[n[scocire mali\ioas[a lui Caragiale. +i azi se reciteaz[cu pl[cere *Elocvin\ a frachelui Ladislau* “ghe t[tului cursiv[, pot afirma cum c[classic[“ de A. P. B[nu\.

Bucovina s-a remarcat, dac[nu prin crea\ie, printr-o puternic[culturalitate. Hurmuz[che=tii (Doxachi b[tr`nul, apoi fiii s[i Constantin, Eudoxiu, Gheorghe =i Alecu, mai pu\in Nicolae) sunt pionierii. Aron Pumnul (1818—1866) e figura venerat[printre profesori. Iraelie Porumbescu (Golembiowski) =i Vasile Bumbac (1837—1918) au aici reputa\ia de poe\i. La un moment dat se]njgheab[o societate studen\ easc[“Arboroasa”. Membrii ei (Ciprian Porumbescu, compozitorul, C. Moraru, Z. Voronca, Orest Popescu, Eugen Siretean) fur[]ntemni\ a. T. Robeanu (Dr. George Popovici: 1863—1905), cunoscut =i dincoace, +tefan +tefureac (1845—1893), printre poe\i, nu se]n minte. Teodor V. Stefanelli (1847—1920) se salv[prin amintirile

despre Eminescu. Un agent de legătură între scriitorii din Bucovina și cei din țară fu George Tofan (1880—1920). Au încercat pe cititorii de acum câteva decenii foiletoanele satirice, nu prea sprintene, ale lui Mihai Teliman (1863—1902), printre care mai ales *Moartea lui Dule*. Bucovina a dat un dramaturg în persoana lui Constantin de Stamati-Ciurea, în ale cărui *Opuri dramatice* găsim vodeviluri, mai degrabă naive. Basarabean, el e fiul cavalerului C. Stamati, dar rudă prin alianță cu Silvestru Morariu, mitropolitul Bucovinei.

Interesante sunt amintirile-tablouri ale rudă lui Emanoil Grigorovitza (1857—1915), specializat în imagini de viață evreiască: o vreme străduindu-se la micșorări la merhaz ca să fie curățat și pus în nivelul și tălesul, ceremonii de nuntă, momente de coală etc.

Capitolul XIX

INDRUMĂRI SPRE “CLASICISM”

H. SANIELEVICI

Inteligentul evreu H. Sanielevici crezu de cuviință să opună tendințele naționalismului naționalist un soi de clasicism constând într-o literatură “care să propage munca regulată și stăruitoare, viața liniștită de familie, cinstea, economia, sobrietatea, hărnicia, sentimentele delicate”. În realitate revenea și el la materialismul și umanitarismul lui Gherea. Scriitorul se cădea să fie “frământat” de “problemele vieții”. “Nu numai că este îngăduit a căuta în literatură intenții etice, dar cu greu ne putem închipui o operă de artă de valoare durabilă care să nu răspundă nevoii noastre religioase, adică nevoii de a introduce în realitatea haotică și îndeosebi în viața socială, o ordine rațională.” Firește, rațiunea condamnă rătăciul, instinctul național care îi e cauză, idealizarea “trecutului barbar”. Sanielevici întrevede un clasicism răscălat, întemeiat pe imaginea unui bărban preocupat numai de problema proprietății. De unde și simpatia pentru cosmopolitul Slavici.

Critica lui Sanielevici e mai degrabă o eseistică în care se discută “probleme sociale și psihologice”, făcându-se mari asociațiuni biologice în stilul unei erudiții vii, extravagante, tip Hasdeu. Prin compararea aparatului masticator și studierea chipului de alimentație, autorul explică varietățile rasiale. Criticul aplică teoria alimentației la găini, se întreabă “de ce cântă păsările”, observă păsările. Problema raselor îl interesează în cel mai înalt grad și, cu toate unele aparențe contrarii, este evident împotriva oricărei discriminări rasiale. Toată această parte a eseisticii sale, trecând peste latura doctrinară ce poate forma obiect de violente discuții, se remarcă printr-un spirit polemic viu, amestecat cu elemente de grandomanie mai curând inocente și simpatice, acordând paginilor sale mișcări de umoare care încântă.

S. MEHEDINȚI (SOVEJA)

+i S. MehedinȚi salut[din partea *Convorbirilor* “prim[vara literar[“, aduc[toare de “adev[rat[r[corire sufleteasc[”. Punctul de vedere era]ns[tot etic,]n direc[ia sem[n]torist[,]ntruc[ut se cerea scriitorului s[-i caute inspira[ia]n “]ns[=i fiin[a sufleteasc[a poporului rom[nesc”, evit[nd “florile r[ului” decadent din str[in]tate.

MIHAIL DRAGOMIRESCU

Clasicismul lui Mihail Dragomirescu (1868—1942) se]ntemeiaz[pe no[tiunea de capodoper[, nu f[r[un preconcept etic strecurat]n vestminte strict estetice, deoarece comandamentul unui echilibru interior al capodoperei]l]ndeamn[pe critic s[detesteze arta nou[, “eczema literar[”. Mihail Dragomirescu a fost un foarte bun profesor, care a]nv[at pe elevi s[disece =i s[analizeze. Sistemul lui “=tiin[ific” de cercetare literar[bazat pe capodoper[, fenomen psihofizic ideal, studiabil]n fantomele sale, adic[]n recep[tiile pe care fiec[e con=tiin[le are de la opera absolut[, socotit[ca o spe[le, ca un prototip, a st[ruit veselie. Percep[ia capodoperei (moment mistic) e supus[unei inextricabile clasific[ri tricotomice. Opera e spintecat[longitudinal =i transversal din punct de vedere al fondului (originalitate elementar[), al armoniei (originalitate subiectiv[) =i al formei (originalitate plastic[), aceste aspecte fiind =i ele considerate sub triplul raport al intensit[ii, calit[ii =i tonalit[ii, a=a]nc[ut o oper[este sublim[, umoristic[, naiv[, patetic[, optimist[, imaginativ[, abstract[, exultant[, deprimant[, ingenioas[, fantastic[, incisiv[, exploziv[etc.

ION TRIVALE

Un bun critic ar fi fost dac[tr[ia mai mult Ion Trivale (1889—1916), elev al lui M. Dragomirescu, cu oroare exagerat[de simbolism, foarte analitic sub un unghi cu totul tehnic, dar f[r[dogmatismul profesorului.

D. NANU

Primele poezii ale lui D. Nanu (1873—1943) sunt în raza lui Eminescu, descoperite după formula Vlahuț. Poezia mistică, încercată mai târziu, este ingenuitate și vibrație. Din toată lirica lui D. Nanu (bun traducător de altfel din Corneille, Racine și Shakespeare) se desprind pentru antologii *Ploaia de noapte*, în care o avarșă nocturnă e privită cu religiozitate ca un fenomen de început al Creației, *Scafandrierii*, pentru originala imagine a translucidității lumii, și *În ceasul din urmă*, pentru delicatețea hînririi unui om modest:

O! de m-ai strecura
Alunecînd în ve-nicul abis
Încet și nevăzută printre mulțime...
Nici pașii mei să nu-ți audă nime,
Nici ușa după mine cînd s-a-nchis!

CORNELIU MOLDOVANU

Trecînd peste palidul anacreontic rural G. Tutoveanu, se cade să ne oprim la Corneliu Moldovanu, autor de versuri sacerdotale, de o indiscutabilă puritate de timbru și într-o limbă relativ încoloră dar cu o ușoară aromă biblică, care cîntă după Anghel “=oapta mișmelor dulci ca și mierea” a florilor și izbutește mai ales cînd se coboară la întimitate:

O, Medy, ochii tăi a-vrea să-ți cînt
+i pîrul tău ce-și flutură în vînt
Risipa de beteală aurie,—
+i gura, și gropița din bărbie...
(Chiar nasul e-un motiv de poezie...)

Bucata antologică este descrierea secetei din *Cetatea soarelui*, viziune hugoliană tratată în culori de carte bisericească:

Pînăntul e vînt, — și-adînc împietrită
Puterea rodirii în brazda lihnită;
Un rău de cenușă e holda de grâu

În care an-var[intrai p`n' la br`u;
 Cuptor e p[m`ntul — v[zduhul dogoare,
 +i zorii n-au rou[, =i-n murg nu-i r[coare.

Reprezentativ[este =i t[lm[cirea în versuri a C`nt[rii C`nt[rilor,
 În lexic timid dar cu fraze alunec`nd grele, uleioase:

Neagr[sunt, dar În Ierusalim
 Nu-i alta mai frumoas[dec`t mine,
 Dulce sunt — ca mierea de albine,
 Ca ramura de vi\[, ml[dioas[,
 Pl[cut[ca un z`mbet, ca un dar,
 Ca falnicele corturi din Kedar.

Romanul În dou[volume *Purgatoriul* e f[r[valoare.

CINCINAT PAVELESCU

Cincinat Pavelescu (1872—1934) a fost foarte reputat ca epigramist =i improvizator. La banchete cineva îi da c`teva rime: *nefast*[, *nevast*[, *el*, *chel*, =i poetul improviza:

Dup[ce-ntr-o zi *nefast*
 M-a prins so\ul la *nevast*[,
 De p[r eu l-am luat pe *el*.
 Moral[:
 Avantajul d-a fi *chel*!

Genul e destul de trist. Dar madrigalurile, epitalamurile, liedurile sale nu sunt lipsite de gra\ie =i chiar de o und[de poezie simpatice infatuat[. Gestul teatral (era atunci la mod[Edmond Rostand) e sprijinit pe o bun[declama\ie =i pe imagini:

Îi mai aduci aminte, Doamn[?	+i tremurau În v`ntul serei
Era t`rziu =i era toamn[Ca ni-te fluturi chinu\i,
+i frunzele se-nfiorau	Din \[rile durerei.

Ca elev al lui Macedonski, Cincinat Pavelescu p[streaz[tonul de festival, euforia. C`teodată[iese din diletantism =i d[dovezi de o

puternic[inven\ie fantastic[(*Pescuitorii de perle, Corbii*) ori de uimire
]n fa\ a misterului vie\ii, ascuns[sub o aparent[u=ur[tate =treng[reasc[:

Nu sunt nici r[u, nu sunt nici bl`nd,
Nu m-am t`r`t, n-am pizmuit,
Am fost =i sunt un biet smintit
Care viseaz[chiar merg`nd.

Eu niciodat[n-am muncit,
Noaptea nu dorm =i ziua casc,
Poate-a= fi vrut s[nu m[nasc,
Dar nu m[pl`ng c[n-am murit.

+i nu =tiu dac-am suferit,
N-am fost s[rac, n-am fost bogat,
Am =i iubit, am =i uitat,
Am =i uitat, am =i iubit.

Cum se-nt`mpl[, poetul n-a fost imitat]n partea lui profund[ci]n
ceea ce e mai superficial. O mul\ime de epigrame=ti]l continu[,]ntre
care Ionescu-Quintus =i Cridim merit[o men\iune.

M. CODREANU

]ncep`nd tot cu poezie galant[, cu “mandolinate”, cu versuri pentru
o “scump[doamn[” sau “pe albumul unei fecioare”, M. Codreanu s-a
specializat]n sonet, pe care nu-l trateaz[deloc cu arta de sm[l\uitor
a lui Heredia, ci ca pe o manufactur[]n serie, abstract[=i incolor[,
adesea pre\ioas[, c`teodată filozofant[. Totu=i, c`nd poetul se opre=te
la st[ri minore, plictiseal[, blazare, rezultatele sunt notabile, ca]n
Symbolism de toamn[, mic[simfonie a frunzelor, sau]n *Spleen*,
baudelairian[de provincie:

De neurastenie fug[rit,
M-am dus s[caut lini-te la \ar[;
Dar monotona pace secular[
C`ntat[de poe\i, — m-a plictisit.

Lumine-n zori =i umbre-n asfin\it...
 +i toamn[, iarn[, prim[var[, var[...
 +i-n cas[gol... =i-acela=i gol afar[,
 +i totul repetat necontentit.

Ora= ori sat, — netrebnice fermente,
 Acelea=i]n palate turbulente
 +i-n pa=nicul colibelor azil.

Oriunde truda f[r[de repaos...
 +i-n sfere vide: Astrul inutil,
 Perpetu`nd banalitatea-n haos.

P CERNA

P[rearea mo=tenit[din cercurile junimiste c[P Cerna (1881—1913) ar fi un poet mare nu se poate sus\ine. Cerna nu e]n realitate dec`t un modest poet, trudnic,]n lupt[cu limba, conceptual, oratoric, av`nd cu toate astea nota lui. Afectat de o iubire neprimit[, el a c`ntat]n versuri solemne, cu ecouri din Eminescu =i Leopardi, regretul de a nu fi tr[it marele mister al dragostei:

Noi ne-am cuprins de-o flac[r[curat[,
 Ce niciodat[n-are s[apuie —
 +i nu furam norocul nim[nuie;
 Ci]n iubire t`n[r[, bogat[,
 }mbr[\i-am p[m`ntul, lumea toat[...

E]n poezia lui o atitudine de smerire]n fa\la femeii, chiar dup[]nfr`ngere, care e de esen'a misticismului:

Nu \i-am vorbit vrodat[, =i pe fere=ti deschise
 Nu \i-am trimis buchete, st[p`na mea din vise,
 Ci numai de departe te-am urm[rit adese,
 Iluminat de g`nduri nespuse, nen\elese...

Setea euforic[de a tr[i e]n continuarea liricii lui Macedonski,]ns[cu ondula\ii mai diafane, potrivite anemiei bl`nde a fizicului:

Prive=te!!... Cerul sem[nat cu stele —
 Chip purt[tor de z`mbet =i de vise —
 }nsenineaz[p[m`nte=ti abise,
 De mult ce caut[cu drag la ele;
 +i toat[fericirea lui senin[
 O-ntip[re=te pe p[m`nt =i moare —
 +i iar [=i lutul omenesc tresare,
 Tinz`ndu=-i dornic bra\ele-n lumin[...
 Sur`zi, =opte=ti, tot sufletul aieve-i —
 S-a risipit cu mirosul din floare.

ORESTE

Poeziile lui Oreste Georgescu (1891—1918) sunt ni-te versifica\ii corecte =i solemne (ecou sacerdotal din lirica lui Macedonski), c`nt`nd marea, stepa, florile, copacii, p[durea.

AL. DAVILA

Fiului generalului Davila, lui Al. Davila (1862—1929) i se datore=te una din cele mai bune drame rom`ne=ti. *Vlaicu-vod*[analizeaz[cu o maturitate tehnic[des[v`r=it[arta de guvernare a unui domn. Eroul nu este numai un om de voin\[=i un fin diplomat ci =i un voievod rom`n, pus adic[]n ni-te condi\iuni politice tragice,]n care e nevoie de simula\ie =i mai ales de r[bdare =i de]nfr`nare a m`ndriei. Vlaicu-vod[este, prin mama sa vitreg[Clara, vasalul regelui Ludovic. Domnul ar rupe jugul, dar sora =i cumnatul s[u sunt ostateci la crai. Juc`nd umilin\, el izbute=te s[recapete rudele z[logite, cu riscul, inerent oric[rei dib[cii, de a fi suspect tuturor, boierilor, familiei, Clarei. Cu mari suferin\e morale, dup[ce jucase pe ascult[torul de Doamna Clara, fa\[de boieri, spre a risipi b[nuielile, =i pe conspiratorul cu boierii]mpotriva Doamnei, sosind ceasul hot[r`t, c`nd ostatecii sunt]n afar[de orice primejdie, Vlaicu se d[pe fa\[=i=i aprigim[aprigul punct de vedere:

Uciga=[! Tu, cu junghiul]ncerca=i a m[lovi,
Eu m[fac c[l]u, de-i vorba neamul a mi-l izb[vi!

Vlaicu e]ntruparea Principelui lui Machiavel pe p[m`nt rom`nesc. El nu e a=a cum v[d mul\i pe conduc[torul machiavelic, arunc`nd asupr[-i vestm`ntul Rena=terii, cinic, mizantrop, ipocrit. Vlaicu e dimpotriv[un voievod trist de mizeriile patriei, unit]n conspira\ie cu boierii, gata el]nsu=i de orice jertf[. Nepotului s[u Mircea, contrariat c[nu i se d[]n c[s[torie sora domnului, Anca, f[g[duit[din motive politice craiului s`rbesc,]i face o lec\ie sublim[de abnega\ie, rezu-m`nd destinul negru al \[rii:

Chinuri? Tu vorbe=ti de chinuri? Chin, a inimii b[taie?
Chin? o clip[de n[dejde, o-mboldire, o v[paie
Ce s-aprinde c-o privire, ce cu-o lacrim[s-a stins
+i din care numai robul f[r[vlag[iese-nvins!
Chinuri! Dar de-teapt[-\i mintea, dar te uit[-n neagra zare!
De e-ti om, f[-\i ochii roat[peste \ar[=i hotare.
Chinuri!... Dar prive=te s`nul bieteii noastre de mo=ii,
Num[r[, de po\i, pe d`nsul urmele de vr[jm[=ii...
Iat[chinurile noastre, =i cu ele, doruri, vise,
Pe mo=ia str[mo=easc[-n lung =i-n lat cu s`nge scris!
Iat[chinurile mele, ale unui domn rom`n,
Basarab, de sine vrednic =i de numele-i b[tr`n!

G. DIAMANDY

Dintre piesele lui G. Diamandy (1867—1917), numai *Chemarea codrului* se mai poate men\iona, =i ea dealfel o specie de vodevil cu c`teva c`ntece =i nume caricate, precum Ilona de Kikirezkeremke-ketnaghyfalva, =i cu accente delavranciene.

GEORGE GREGORIAN

George Gregorian e]n plin[activitate =i azi,]ns[a debutat]n cercul lui Mihail Dragomirescu prin poezie “de concep\ie” =i simbolisme

cumin\ite. Propriu-zis el e un sarcastic satanic]n limbaj crud, vulgar-dun[rean, mijloace prin care]=i exprim[dezgustul de mizeria vie\ii. Omul e un animal care “pute” egal de la cap p`n[la picioare =i se arunc[dup[moarte la gunoi:

Sunt un animal, un sinistru — animal...

Din t[]pi p`n[-n g`nduri,]ntreg, put egal;

Dar o s[]fiu v[rsat la gunoi]n cur`nd.

ION AL.-GEORGE

Clasicismul lui Ion Al.-George este arheologic. Poetul evoc[trecutul daco-roman, restabilind p`n[=i litera latin[(procedeul, parnasian, era =i al lui Vasile P`rvan). De fapt poetul minulescianizeaz[,]nlocuind Ecbatana cu Roma =i hieratismul asiropabilonean cu antichit[\i romane (S. P. Q. R., castre, aqvile, lyre, kratere).

GEORGE MURNU

Adev[ratul clasicist este macedoneanul George Murnu. Apari\ia *Iliadei*]n rom`ne=te (1907) constituie un moment fundamental]n evolu\ia limbii rom`ne. *Iliada* =i *Odiseea*]n interpretarea Murnu sunt ni=te capodopere superioare *Eneidei*]n versiunea Annibal Caro, *Iliadei* lui V. Monti, *Iliadei* =i *Odiseii* lui I. H. Voss. La drept vorbind, interpretatorul n-a tradus ci a creat din nou cu ajutorul cuv`ntului,]nlesnit de o crea\ie verbal[extraordinar[. Arom`nisme, ardelenisme, cuvinte din toate unghiurile \[rii sunt armonizate]n aceea=i urzeal[cu o virtuozitate deplin[. Traduc[torul are,]n afar[de aceasta, un unghi de crea\ie. Cu instinctul s[u de om de la Pind, el a v[zut]n epoca arhaic[a Greciei o lume de p[stori, de haiduci h[r]\go=i, =i ne-a dat un Homer oieresc, ie=it parc[de la st`n[. De altminteri imaginile pastorale sunt realmente]n Homer. G. Murnu le-a f[cut numai traco-getice, le-a \[r[nizat. Toate priveli\tile cu vite, cu turme, cu ope\ie sunt de un specific rom`nesc izbitor. Traduc[torul a =tiut s[

dea firesc hexametruului. În hexametru]=i latr[furia, \[r[ne=te, Ahile, Nestor vorbe=te ardelen=te-pope=te =i se]mbrac[aproape ca un \[ran, cu ve=m`nt mi\os,]nc[l`ndu-se cu opinci. Priam]=i vine sculele, ca fetele de \ar[zestrea, prin sipete. Pr`nzurile sunt ho\e=ti, dup[tipicul Filimon =i Hoga=. T[]m[citorul]=i adun[for\ele lexicale acolo unde compara\ia este mai rural[:

Cum pe la \ar[venind din laturi protivnice arga\ii
 Secer[brazde prin holda de gr`u sau de orz pe p[m`ntul
 Unui bogat mo=ier =i dese poloagele pic[;
 Astfel troienii =i aheii se tot secerau cu gr[mada,
 Unii la al\ii s[rind =i nimenea nu se da-n l[turi.

Odiseea, fiind tradus[în endecasilabe, are un mers mai natural. Aci autohtonizarea e des[v`r=it[. Zeii poart[opinci, stau pe sc[ui=e=e, mesele sunt geluite, lavi\ele]nvelite cu l[icere, eroii se lau[,]=i pun primeneli. De la]nt`iele replici ai impresia a fi c[zut]ntr-un sat ardelenesc de-al lui Slavici:

“Hainule, besmesticule Mentor,
 Ce vorb[spui =i-ndemni s[ne-nfr`neze?...”

“Mai las-o moale, Telemah b[iete,
 +i nu mai face gur[, nu fi aprig...”

“M[icu\[, hai =i scoate-mi]n ulcioare
 Din vinul cel mai bun p[strat de tine...”

Calipso lucreaz[la stative]n \[r[nia fabuloas[a basmelor eminesciene. U=urin\a cu care t[]m[citorul descrie, ca =i c`nd n-ar avea]n fa\ un text care s[-l]n[pe loc, e]nvederat[]n plastica]nf[\i=are a lui Ulise, jegos de apa m[rii:

Iar Ulise

Se cobor[la r`u ca s[se spele
 De s[r[tura care-i cotropise
 Tot spatele =i umerile-i late,
 +i capu=-i cur[\i de jegul m[rii.

Atmosfera s[teasc[e realizat[cu mijloace de pictor. Ulise doarme pe o blan[de bou nearg[sit[,]nvelit cu piei de oi =i cu un \ol adus de Evrimona, el are la gospod[ria lui cas[cu pridvor,]mprejmu[it cu zid, cote\le de stejar pentru scoafe =i god[cei. G. Murnu a revenit, nu totdeauna]n chip fericit, dintr-un exagerat scrupul artistic, asupra t[lm[cirilor, introduc`nd expresii afar[din cale pitore=ti, ca “dihai”, “barosan”. Aceste oscila\ii nu ating totu=i valoarea versiunilor sale, capodopere cu putin\ de atins]n alt sens, imposibil]ns[de]ntrecut.

Capitolul XX

TEORIA SPECIFICULUI NAȚIONAL

“VIAȚIA ROMÂNESCĂ”

Revista *ViaȚia românească*, apărută la Iași la 1 martie 1906, sub direcția lui C. Stere și P. Bujor, dar redactată de G. Ibrăileanu, adevăratul ei colaborator, aducea sub aparența unei orientări democratice gheriste un program naționalist. Preocuparea socială constituind “poporanismul” pornea ca și la *Vatra* din constatarea departirii între clasele sociale, între literatură și viață. Spre deosebire de *Semăntura*, noua revistă refuză să “semene”, adică să propage idei și forme pe nelesul tuturor, precum și interzice să idealizeze pe țărani. Ea și propunea să cultive și valorile artistice pure, cu condiția ca acestea să pornească de la observarea obiectivă a “vieții”, oricum ar fi fost ea. Evident, dată fiind structura țării noastre, viața era mai ales rurală. Ca să nu se creadă cumva că problema se punea pe teren internațional ca la gheriști, revista avu grije să corecteze vechiul titlu al lui Vlahuță *ViaȚia* cu adaosul *românească*. De altfel nici o îndoielă asupra naționalismului poporanilor. C. Stere, admirator al lui Coșbuc și al lui Goga, lămură că nu voia utopii, dreptate abstractă pentru proletarii din toate țăările. El cerea dreptate socială pentru țărani, aceasta în vederea tocmai a înfruntării “ființei naționale a milioaneilor” de români “împrătiați de puhoiul crunt al puterilor oarbe ale istoriei”. Ca și Eminescu, C. Stere admitea sacrul egoism al nației, lupta pentru existență, introducând numai corectivul “omeniei”. Și Sadoveanu e pentru “lumea realităților noastre naționale”, și simte lenă “pentru hibridul orăzesc” (nu altceva decât “pătura superpusă”). Chiar prin explicațiile lui C. Stere, *ViaȚia românească* deschidea mult dezbătută chestiunea a specificului național. Căci dacă un scriitor se cade a se ocupa numai de realitatea înconjurătoare, care la noi e poporul de țărani români, atunci literatura scoate de la sine la lumină notele tipice ale acestui popor.

G. IBRĂILEANU

Studiul *Opera literară a d-lui Vlahu*, ce a servit ca teză de doctorat, este schișa esteticii lui G. Ibrăileanu (1871—1936). Criticul ia atitudine împotriva poziției absolute a lui Titu Maiorescu, după care scriitorul n-ar fi influențat de mediu, dar combate și teoria mediului a lui Gherea, sub cuvânt că acesta nu iese seamă că artistul se naște cu un temperament puternic și îndrăgnic. “A nega orice influență e a admite punctul de vedere al lui Schopenhauer; a admite totală putere educativă a mediului, ori a scriitorului, e punctul de vedere al lui Locke, concepția *tabulei rase*.” Ibrăileanu utilizează, în vederea concilierii celor două poziții, teoria “selecției naturale”, dar într-un chip figurat. Genurile “sunt expresia literară a unor anumite temperamente intelectuale și afective”, iar “aceste feluri de temperamente există desigur în orice vreme”. Colile literare se reduc și ele la temperamente (Ibrăileanu a intuit cercetările tipologice germane, după care concepte ca romantic și clasic, gotic și elin nu sunt simple momente istorice ci categorii universale, repetabile). Însă reducând noțiunile de gen și coală la temperamentul scriitorului, care e un absolut, cum se face puntea de trecere de la libertate la necesitate? Un scriitor “se naște” ceea ce este, pesimist ori optimist, cerebral ori pasional, iar mediul îl “selectează” după aspirațiile sale. Dacă un pesimist apare într-o epocă deprimată, el e selectat numai de căt și devine reputat. Dacă însă contrazice aspirațiile vremii, este respins. Însă un scriitor mare e atât de complex încât orice epocă va găsi în el o latură selectabilă. Un astfel de scriitor are o soartă “plină de peripeții”. Este un fel de a spune că artistul, fiind inefabil în esența lui, e multiplicat prin interpretare la infinit. Sunt artiști care se “conformează”, urmărind deliberat mișcările mediului. Subnelesul este că ei sunt inferiori, că n-au o facultate dominantă (“la qualité maitresse” a lui Taine), adică o personalitate, împrumutând doar succesiv aspirațiile vremii. Cam în această categorie pare a pune Ibrăileanu pe Vlahu și pe Gherea. Metoda corelativă acestei teorii e

urm[toarea: criticul va studia opera]n sine sub raportul con\inutului =i al]nsu=irilor creatoare (stadiul estetic maiorecian). Apoi vor fi ar[tate cauzele]nr-un sens cu totul exterior, fiindc[scriitorul “se na=te”. Criticul va introduce opera]n *genus proximum*,]n =coala =i mediul respectiv, apoi va ar[ta notele ce deosebesc pe autor de al\i scriitori ai vremii, note apar\in`nd a=adar naturii sale libere, *diferentiae specificae*. Sub numirile de *sincronism* =i *diferen\iere*, E. Lovinescu a reluat mai t`rziu aceste elemente.

Dac[orice art[iese din zugr[virea realit[\ilor care nu sunt dec`t “na\ionale”, atunci orice adev[rat artist are un specific, ba ceva mai mult, cu c`t o oper[e mai na\ional[, cu at`t se apropie cu mai mult[probabilitate de art[. S-ar]n\elege c[specificul e un aspect fatal, condi\ionat de calitatea etnic[a scriitorului. Ibr[ileanu] vede]ns[ca un postulat. Dup[un anume examen, el a ajuns la concluzia c[moldovenii =i]n parte =i ardelenii de\in procentul maxim de specificitate, care const[mai ales]n spiritul critic, muntenii av`nd mai degrab[spirit politic. Deci sor\ii cei mai mari de a se apropia de crea\ie l-ar avea moldovenii. Asta]ns[atinge pe rom`nii nemoldoveni =i pe scriitorii de]ndep[rtat[origine str[in[, ca Ibr[ileanu]nsu=i. Atunci Ibr[ileanu produce nea=teptata teorie a “ralierii”. Specificul rom`nesc, reprezentat numai de moldoveni, plute=te peste solul moldav, indiferent de origine. Oricine ader[la acest spirit cap[t[specific, =i fiindc[=i muntenii (vezi cazul Caragiale, Br[tescu-Voine=ti) pot adera, colabor`nd la *Via\la rom`neasc[* (toat[sofistica are scopul subtil de a dovedi c[adev[rata “via\ rom`neasc[“ e numai]n revista ie=an[)],]n m[]sura ralierei devin specifici. *Spiritul critic]n cultura rom`neasc[* e o aplicare a teoriei specificului, cu observ[ri juste =i atitudini de partizan. Dar cartea r[m`ne o admirabil[demonstra\ie de volubilitate sofistic[=i de be\ie de idei. Ea]nc`nt[intelectul =i-l invit[la g`ndire =i e o adev[rat[dram[ideologic[, o capodoper[]n felul ei, care a avut o]nr`urire cov`ritoare mai ales]n sociologie. De la Ibr[ileanu]ncoace o mul\ime de sociologi v[d istoria modern[a Rom`niei ca o desf[urare continu[de silogisme,]n care o eroare politic[nu-i dec`t

o eroare de gîndire. Cu vioiciuni orientale, Ibrăileanu continuă, cum nu s-ar p[rea, spiritul lui Maiorescu.

G. Ibrăileanu n-a scris decît puţin critic propriu-zis, =i aceea despre autorii preferaţi. Stilul ei vorbit, repezit, o face neatractiv. Impresia primă e a unei oarecare vulgarităţi în expresie, a lipsei de fineţe. +i dimpotrivă, fineţea e calitatea dominantă a criticului. Lipsit de darul de a sugera prin cuvînt impresia =i de o suficientă cultură pentru a încadra faptul în serii istorice =i de a-i da vizibilitate, Ibrăileanu se sileşte să argumenteze emoţional estetic, să ergoteze. Pentru cine are gustul infinitului mic, talentul criticului este învederat. El emite valori-valuri de consideraţii, de asociaţii =i de distincţii, lăsînd în drum o mulţime de paranteze =i întorcîndu-se spre a pune numeroase note, aplicînd la critică, cu anticipare, metoda de evocare a lui Proust. Abia după ce opera a fost făcută bucăţi pe masa de disecţie, criticul, plin de sînge pe mâini, izbuteşte a-i pune diagnosticul, niciodată în chip scurt, dar totdeauna în spiritul adevărului.

Adela e romanul unui cazuist, însetat de certitudini =i înspăimîntat de contradicţiile ce răsar la tot pasul, al unui intelectual cu acţiunea erotică paralizată de prea multă disociaţie. Emil Codrescu, cvadragenar, îndrăgostit de mult mai tîrziu Adela, e încurcat de mîrunte cazuri de conştiinţă mîrite cu lentila =i făcute aducătoare de anxietate, întoarce vorbele femeii pe toate părţile ca de pe o catedră scolastică, zădărnici prin raţiocinări =i scrupule intimitatea, pînă ce femeia, agasată, pleacă.

ALII CRITICI

La *Viaţa românească* făcu multă vreme cronici o femeie foarte instruită, Izabela Sadoveanu-Evan, apoi Octav Botez (1885—1943), autor al unei bune monografii asupra lui A. D. Xenopol ca teoretician al istoriei.

SPIRIDON POPESCU

Un poporanist tipic este învîtorul Spiridon Popescu (1864—1925), prozator puţin productiv. *Moş Gheorghe la Expoziţie* e o

der`dere, fire=te nedreapt[, a unei manifest[ri importante din istoria statului rom`n modern, a recapitul[rii a 40 de ani de sfor`ri na`ionale,]n toate direc`iile. Mo= Gheorghe, trimis pe socoteala prim[riei la Expozi`ia jubiliar[, se]nv`rte=te uluit ca huronul lui Voltaire prin Bucure=ti; apoi devine deodat[socialist, f[c`nd proces justi`iei =i armatei =i scandaliz`ndu-se c[toate acele progrese sunt f[cute “cu birul nostru, f[[[! Ptiuuiu! tr[sni-i-ar Cel-de-sus =i nu i-ar mai `inea Dumnezeu pe p[m`nt”. *R[t/cirea din Stobor/ni*, lung[nuvel[]n care se poveste=te un aspect al r[scoalelor \[r[ne=ti din 1907, anticipeaz[=i probabil informeaz[romanul *R[scoala* de Liviu Rebreanu. Invaziunea duhului de r[zmeri\ este tratat[prin mici nemul`umiri personale care a=teapt[numai un prilej de expresie colectiv[.]n lipsa unei no`iuni limpezi de via\ statal[, r[scoala porne=te prin contagiune =i prin factorul mistic al unei presupuse]ng[duin`e regale simbolizate prin c[l]re`i misterio=i cu steaguri albe. Autoritatea, reprezentat[prin primar, arat[o pruden`\plin[de compromisuri. Prim[victim[cade evreul]ic. R[scula`ii, be`i =i indeci=i, petrec acel r[stimp de a=teptare anxioas[]n care se pot afirma temperamentele instigatorilor. Mi=carea degeneriaz[]n frac`ie cu incendiere.][ranii dau dovad[de instinctiv[]ging[=ie gonind iute vitele din foc: “vita munce=te ca =i omul =i-i p[cat s[ard]”. Toate momentele se vor reg[si la Rebreanu pe propor`ii grandioase.

CALISTRAT HOGA+

Calistrat Hoga= (1849—1917) e un profesor, deci un c[rturar. Literatura lui e livresc[, f[r[a fi seac[, pedant[cu prosep`ime. Hoga= e paralizat de respect pentru clasici =i nu]ndr[zne=te s[scrie dec`t la b[tr`ne`e, dup[]ndelungi examene de con=tiin`\[. Omul care a corectat mii de teze e sever cu sine]nsu=i. Boema lui turistic[se adapteaz[mediului]n care tr[ie=te. E maniac la modul sublim. Sub g`tul lui gol, ca al unui condamnat la moarte c[ruia i s-a t[iat gulerul, at`rn[o enorm[lavalier[neagr[. Se culc[devreme, se scoal[cu g[inile,

iarna, vara, merge numai în surtuc sau cu o pelerină pe umeri, vara își pune opinci în picioare =i cu bocceaua la spinare =i într-un costum neverosimil o ia la picior spre munte. În proza sa nesigur[=i genial[se vede urmele profesoriale, poncifite. Toate figurile din poezie sunt puse la contribuție, dar mai ales se recurge la elementul livresc. Gluma miroasă a catedră, =i prietenii de la *Viața românească*, prinznând mecanismul, îi trimiteau scrisori cu titluri de fantezie: “Bătănuile Fakir =i delicios[scrumbie”, “Ilustrile Belezis =i grațioas[balen[”, “Ilustrile Ahasverus =i somnoroase morun”, “Drăgăla =i Giocondă =i frumoas[Fiametta”, “Voluminoas[Saltea a lui Solomon =i grațioas[Regina de Saba”. Hoga = are propensiune spre bombastic oratoric =i spre hiperbolă. Fundamental, literatura lui e nu se poate mai specific românească, reluând tipica regresie la geologia primitivă. Sădoveanu își creează teritoriul lui primordial într-un spațiu transcendent, Hoga = se mulțumește doar să pună între Piatra-Neamă =i munte stiri distanțate dintre două continente. Pentru a putea pătrunde spre alt mileniu, scriitorul se lasă cuprins de un miraj la care îl ajută percepția lui delirantă. Hoga = nu poate păstra proporția normală a dimensiunilor: totul e sau colosal de mare sau imens de mic, =i cântărește în ochi o lunetă marină pe care o întoarce într-un fel =i-ntr-altul. El are viziuni. Stând culcat în iarbă vede patriarhi =i îngeri, sau muntele își se arată ca o scară biblică spre cer. Totul e “deiriat =i colosal”, orice stăncă este “enormă”, solitudinea e absolută, mărtașă se arată fantomatic, emițătoare de sunete teribile, plină de batraciene hidoase. Scriitorul are o mare sensibilitate pentru elementul teluric, =i muntii iau sub pană lui siluete de montri vii. Dimpotrivă, pajștile cu flori colcăie de viață edenică în felul insulei din *Cezara*, =i de pe ele fluturi se ridică în stoluri delirante. Hoga = pornește spre muntii Neamului, a =a de lipsiți de mister pentru el, ca un explorator pe valea Yukonului sau pe muntele Kilimandjaro. Scoarța modestă a solului natal e înlătată =i sâlbătică, fcută, spre plăcere expediției, impracticabilă. O mare doză de savuros donchiotism intră în maniera povestitorului, a cărui Rosinant se cheamă Pisicuța =i care are =i un Sancho Pancho în

f[ptura unui tovar[= lene=, somnoros =i m`nc[u,]nve=m`ntat pe jum[tate cet[\ean, pe jum[tate militar. Homerismul lui Hoga= e acela romantic al lui V. Hugo, cu acelea=i enormit[\i, realisme fantastice =i monstrozit[\i. Jurnalul scriitorului rom`n e =i el o “legend[a secolelor” proiectat[]n spa\iu,]n care se caut[antideluvianul, biblicul, barbaria jovial[, mirificul =i grotescul. Se cultiv[antiteza crud[. Omul e sau cu picioarele candide, sau fabulos de murdar, lucrurile sunt peste orice m[sur[vechi, un covrig uscat e “fossil”, o cutie de sardele alterate, o pies[arheologic[, purt`nd “toate semnele caracteristice =i distinctive ale unei ad`nci antichit[\i”. Jegul ciobanilor ia propor\ii mitice. Un b[ietan de cr`=m[e v`r`t “]n ni=te ciobote unse cu dohot =i croite dintr-o vac[]ntreag[”, m[m]liga e mestecat[cu piciorul unui sc[uiе=,]ntr-o odaie e at`ta goliciune c[“ai fi putut prea bine]nv`rti o m`\ de coad[=i n-ar fi avut de ce se prinde”. Ochiul scriitorului m[re=te =i diformeaz[]n sensul enormului =i s[lbatecului, fiind produc[tor de fantasmagorii. Toate sim\urile dealtfel sunt iritate. Pantagruelismul lui Hoga= e]nrudit cu fl[m`nzeala lui Creang[=i cu gastronomia primitiv[a lui Sadoveanu. Foamea e s[lbatec[, cinele sunt uria=e. Scrobul e f[cut dintr-un num[r infinit de ou[, bor=ul e un ocean, m[m]liga apare ca m`ncarea sacr[, care ne]nghi\it[la vreme pricnuie=te c[derea individului]n lumea umbrelor.

D. D. P{TR{+CANU

Comicul lui D. D. P[tr[=canu (1872—1937) e mai mult de ordinul bufoneriei, tr[ind din situa\ii caricatе =i din mecaniz[ri. Un inspector viziteaz[o =coal[provincial[, se love=te de u=[,]=i face un cucui]n frunte, e luat]n primire de directoare =i m`nuit ca un automat, sf`r=ete prin a scrie]n condica de inspec\ie contrariul de ceea ce g`nde=te. Un francez aclimatizat, Jean Renaud, invit[pe un prieten la mas[(idee luat[probabil din Mark Twain). Francezul arat[invitatului apartamentul s[u, “mon cabinet de travail”, “la salle de bain”, “la salle à manger”, care toate sunt de o indigen\[caricatural[,

apoi]l osp[teaz[mizerabil conform unui meniu solemn]n care se v[d scrise m`nc[ri preten\ioase ca *Aperitifs à la russe, Consommé Richelieu au fumet de céleri, Pommes de terre à la française, sauce divine*. La punctul *Corbeille de fruits*, amfitrioana pune pe mas[un pumn de nuci. Doi so\i se preg[tesc de bal, =i obi=nuitele mici tragicomedii ale]mbr[c[rii iau o form[at`t de catastrofal[],]nc`t so\ul nu mai vrea s[mearg[la bal, c`nd e aproape gata, iar so\ia arunc[]n capul b[rbatului un lighean cu ap[. Compunerile care exprim[, pe urmele lui Caragiale =i Sadoveanu, umorul inocen\ei,]n care se evoac[]ntr-o limb[plin[de mireasma moldoveniei =i a scripturilor fericirile oamenilor simpli sunt cele mai merituoaase.]n *Timotheiu mucenicul* este fermec[tor stilul biblic prin care preotul =i ascult[torul s[u]=i]ndrept[\esc liba\iile. Bucata memorabil[a lui P[tr[=canu e }nz[p[di\i, analiz[a euforiei ebriet[\ii,]nrudit[cu aceea din schi\`a *C[1]torului Ji =ade bine cu drumul* a lui Br[tescu-Voine=ti. Todiri\ Naum =i Iorgu Chirilovici s-au]nz[pezit la Pa=cani tocmai de revelion. +eful de gar[]i invit[s[petreac[cu ai s[i =i cei doi se simt cum nu se poate mai bine. Lupta]ntre dorin\`a de a r[m`ne =i falsa veleitate de a pleca formeaz[umorul compunerii, a c[rei tehnic[st[]n transcrierea dialogului, foarte caragialian]n substan\[,]ns[de o savuroas[]ncetineal[moldav[.

JEAN BART

Jean Bart, cu numele adev[rat Eugeniu P. Botez (1874—1933), divulg[]n *Jurnalul de bord*, cu o gra\ioas[erudi\ie ce aminte=te *Nautica* lui Baldi, terminologia marin[reasc[(*siflii, nav[, cabestan, manele, prov[, babord, tribord, pup[, gabie, arborad[, sarturi, zbur[-tori, vergi* etc.). Nuvelele, mai cur`nd ni=te amintiri sentimentale, arat[pretutindeni simpatie pentru s[lb[ticiuni (oameni =i animale). Ca o culme de rezisten\ la civiliza\ie e citabil cazul lipovenilor din Delt[care emigreaz[]n Siberia de r[ul legilor: “Nu mai putem tr[i aci, sunt prea multe legi. Nu mai e chip de stat din pricina legilor.” Ironia fa\ de inutila complica\ie a vie\ii civile o strecoar[autorul]n istorii al

c[ror agent epic este formalismul excesiv. Vame=ul unui port m[soar[riguros locul ocupat de o ciread[de vite ce urmeaz[a se]mbarca =i nu admite nici un fel de murd[rie. Un vi\el n[scut pe chei =i neprev[zut]n permisul de export d[na=tere la cele mai ridicole]ncurc[turi. Un vas rom`n sufer[mari dificult[]i la Liverpool, din cauza c[a adus pe bord un c`ine, =i animalele vii nu pot debarca]n Anglia. Unui \[ran autorit[\ile comunale]i fac din r[zbunare act de deces,]i refuz[d[rile sub cuv`nt c[e mort, dar]l urm[resc pentru neplata lor.] [ranul]njur[tribunalul =i, de=i mort, e os`ndit la]nchisoare, dup[care]nt`mplare r[m`ne pu\in scr`ntit, cu obiceiul inofensiv de a v`r] capul pe u=a tribunalului =i a striga: "Huideo! ho! chioaro!" cu privirile la imaginea Justi\iei legate la ochi. *Europolis*, simpatic roman maritim, adopt[un zolism]n modul mai emo\ionat =i mai artist al fra\ilor de Goncourt, fiindc[urm[re=te cauzele sociale prin care o femeie se pr[bu=e=te. Romanul e alc[tuit din scene de comedie =i din momente patetice,]mbinate cu]nlesnire]ntr-o nara\iune obiectiv[, care, f[r] a atinge complexitatea, st`rne=te]ndeajuns medita\ia asupra eternului uman. Stamate Marulis, patronul cafenelei din fa\ a debarcaderului din Sulina, prime=te din America o scrisoare de la fratele s[u Nicola,]mbarcat pe vremuri marinar pe un vapor francez. Un american, fie =i din Guyana, nu poate fi dec`t miliardar. Colonia greceasc[]nt`mpin[triumfal pe Nicola, care vine cu fata sa Evantia, n[scut[din convie\uirea cu o indigen[de culoare. To\i cred c[e bogat. Toat[tragedia rezult[de aici.]n realitate Nicola e un fost ocna= f[r] nici un ban. C`nd se afl[acest lucru toat[lumea]l p[r]se=te, omul cade]n mizerie, devine contrabandist =i e]mpu=cat, fata ajunge stea de cabaret, dup[ce un ofi\er o sedusese, se]mboln[ve=te de tuberculoz[=i se stinge cu nostalgia Ecuatorului. Fiin\ a exotic[transplantat[]n teritoriu neprielnic care pierde pe malul Dun[rii, degustat[de carne =i cu dorul bananelor =i nucilor de cocos, existen\ a r[t[citoare a lui Nicola sugereaz[un lirism naval, o triste\ a dezadapt[rii, amintind nostalgiiile cu cor[bii, porturi =i cabarete de matelo\i ale lui Pierre Loti, de la care pare a veni =i simpatia pentru femeile de culoare, bine]n\eles f[r] maturitate artistic[.

CONSTANȚA MARINO-MOSCU

Suferințele discrete ale unei femei măritate cu un bărbat pe care nu-l iubește, melancoliile unei fete tuberculoase, acestea sunt temele esențiale din culegerea de nuvele *Ada Lazu* a Constanței Marino-Moscu, care a risipit prin reviste fermecătoare pagini de tip memorialistic.

DUMITRU C. MORUZI

Dumitru C. Moruzi (1860—1914) e un amator care își romanțează amintirile. Subiectul epic din *Pribegi în țara rătăcită* e fărâșos în semnătate. Toată valoarea romanului stă în documentația asupra vieții boierilor și țăranilor din Basarabia. Alcătuirea unei case boierești, la Chișinău și la țară, moravurile nobilimii basarabene, ale curții din Petersburg, cântecurile „pe drumul cel cu sălți”, „po doroghi stalbovoi”, în faeton, „dormez”, „tarantas”, aceste toate sunt înfățișate cu un mare pitoresc.

RADU ROSETTI

Tot memorialist este și Radu Rosetti (1853—1926), boier de vârstă veche, istoric și nuvelist. În *Amintiri* vorbește mai mult de familia sa în stil anecdotic. *Poveștile moldovenești* alcătuiesc un adevărat decameron, cu subiecte de predilecție erotice, în care accidentul castrării joacă un mare rol. Scriitorul posedă în cel mai înalt grad invenția nuvelistică, chiar dacă e la mijloc numai o alegere a unor anecdote auzite. *Pcatele sulgeriului* e o bună narațiune, cu o foarte studiată analiză a condițiilor agrare ale epocii (sec. XVIII). Sulgeriul Mihalache e un om viteaz, dar cu pcatele clasei lui: ușurător erotic, lăcomie de bunurile războiului.

GALA GALACTION

Gala Galaction (*1879) are comun cu I. Agârbiceanu, fiind și el poet, obișnuința de a pune probleme de conștiință. Ba chiar e de p[re]

c] “ndeletnicirea literar[trebuie s[fie prev[z[toare, dornic[s[instruiasc[pe ceilalți =i s[le foloseasc[”, iar scriitorul, “un pedagog, dac[nu un profesor”. “Arta pentru art[este o iluzie =i o de-art[fanfaronad[.” La început tendenționismul e discret, constând în zugr[virea luptei între virtute =i ispit[. Cea mai bună nuvel[de această categorie este *De la noi, la Cladova*. De popa Tonea s-a îndr[gostit Borivoje, nevasta prea tân[r[a lui jupân Traico. Popa, om aprins =i supus ispitelor, nu scap[neturburat, dar are totu=i puterea s[înving[demonul cu chip atât de ingenuu al sârboacei. Scena respectiv[este puternic[=i de un stil focos. Ocolit[de Tonea, Borivoje se îmboln[vește =i are doar consolația s[moară la pieptul lui în duhul, de ast[dat[foarte suav, al unei îmbr[vis[ri mistice. O bună nuvel[este *Gloria Constantini*, cu aciunea tot lîng[Dun[re, de ast[dat[la Corabia, în acela=i mediu cosmopolit balcanic, eroul fiind fiul românului Tudor Fierescu =i al unei turcoace. Gala Galaction se dovedește în ultim[analiz[un verist. Verga =i lua lumea lui din sudul Italiei, acolo unde sîngele e mai iute, ca s[explice izbucnirile eroul, Galaction îi alege printre sârbi, greci, turci, hibrizi balcano-dunăreni cu sufletul pripit =i aprins. Constantin rîvnește la cumnat[-sa, g[sește o comoră[, =i omoară fratele =i cade împu=cat de gr[niceri cînd d[s[fug[cu iubita. Scriitorul definește cu sau f[r[voie specificul zonei dunărene.

Mai târziu Gala Galaction se dedic[cu totul propagandei. Într-un loc se arată interesat de comunism =i salut[Internaționala. În *Papucii lui Mahmud*, mai mult parabol[decît roman, profesează un soi de religie natural[, admînd valabilitatea tuturor confesiunilor. *Doctorul Taifun* e o dezvinov[ire a femeii “plurivire”, a Magdalenelor. În fine, *La r[spîntie de veacuri*, varietate de *Dichtung und Wahrheit*, e o autobiografie voalat[suferind de dilatație verbal[. Logosul îmbrac[aici toate variet[țile: monologul, dialogul, dizertația, conferin[a, discursul, predica, omilia, catehisirea.

ALICE C{LUG}RU

Puîn cunoscuta Alice C[lug[ru, autoare a unui volum de versuri românești *Viorele* (1905) =i a unui roman francez *La tunique verte*

(publicat sub numele Alice Orient), a risipit prin reviste (*Sem[n[torul, Via\la literar[, Luceaf[rul, Via\la rom`neasc[)* poezii abundente]n compozi\ie, nu bogate]n imagini,]nclinate a transcrie polifonia din univers, \`r`titul greierilor, sf`r`titul fusului, ritmurile universului:

Aud c`ntarea lumii, =i ritmu-i bate des,
+i ve=nice caden\ e din glasurile-i ies.

E-nt`i sonorul c`ntec st[p`nitor al m[rii
Ce-n ritmu grav se duce =i vine-n largul z[rii...
Cum trece carul vremii cu mii de ro\i pe ceas
El bate drumul vie\ii]n ritmicul s[u pas

+i morile ce-n ape =i-n v`nturi grai fr[m`nt[,
Cu m[surate glasuri c`ntarea p`inii c`nt[.

+i-n urm[c`nd ne ducem pe poarta vie\ii mari
}n ritmul t`nguirii, bat clopotele rari.

E o poezie feminin[, av`nd ca fond senza\ia direct[a lumii, percep\ia ploaiei, a apelor, a c[ror caden\ olarul o presimte]n]nv`rtirea urciurilor. Poezia reprezentativ[este *+erpii*, traduc`nd sub imaginea reptilelor orgoliul femeii fascinatoare de a vedea fiin\ele masculine t`r`ndu-i-se pe dinainte:

M[reaz[m de-un copac =-acolo a=tept tot neamul vostru-nvins
S[mi se-adune la picioare cu trupuri \cere de spad[,
S[nal[,]ncol[cind pe bra\u-mi]ntins, s[]bateca mea prad[
+i-n cing[tori]nsufle\ite s[las s[-mi fie br`u-ncins.

F[r`de putere]mpotriv[-mi, p[]durea-ntreag[-mi este roab[,
Ea ce m[-nl[n\uia cu aspra-i mireazm[=i cu teama grea,
De-acum]mp[r\ia-i toat[=i fior e-a mea
+i-nveninata-i vr[]m[=ie e cucerita mea podoab[.

Capitolul XXI

SIMBOLI+TII

“VIEA | A NOU{”

Simbolismul s-a n[scut]n mediile “nes[n]toase”, fie la sociali=ti, cu proletari suferind de ftizie, tr[ind]n mahalale zdrobite de ploii, fie la aristocra=ii cu sim\urile delicate, sensibile la parfumul florilor =i fragilitatea bibelourilor, la oamenii cu “nervi”,]ntr-un cuv`nt. De aceea proletarul Traian Demetrescu se apropie de pre\iosul Macedonski. P`n[acum poezia fusese ap[sat[de heinismul “Junimii” =i germanismul lui Co=buc, Iosif, Chendi. Acum]ncepe s[se simt[din nou influen\ a francez[. Revista care a militat sistematic pentru simbolism este *Viea\ a nou[* a filologului Ovid Densu=ianu, c[ruia,]n ciuda]ngustimilor critice, trebuie s[i se recunoasc[meritul unei l[rgiri a con=tiin\ei estetice. Acesta]n\elegea arta ca un exerci\iu pur, pe deasupra oric[rei direc\ii practice =i ca o]ndeletnicire a unei elite, specializate]n]ntruparea idealurilor]nalte de cultur[, nicidecum a simplei \[r[nimi s[n]toase. Avea no\iunea de poezie pur[de vreme ce repudia sentimentul. “Sentimentalismul e haina de teatru — s-o l[s]m actorilor vie\ei.” Densu=ianu a scris,]n sprijinul “decadentismului”, numeroase articole, despre Remy de Gourmont, Henry de Régnier, Émile Verhaeren. Ca poet, sub pseudonimul Ervin, a compus poezii reci =i echivoce.

+TEFAN PETIC{

]nt`iul simbolist declarat =i veritabil e tuberculosul +tefan Petic[(1877—1904), cunosc[tor perfect al poeziei franceze noi]n chiar spiritul ei: Laforgue, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, Verhaeren, Henry de Régnier, Stuart Merrill, Remy de Gourmont, Francis Jammes, André Gide. El a frecventat pe Macedonski =i a fost izbit de nevroza snob[

din cenaclul acestuia, intoxicat de crizanteme]n putrefac\ie =i rigid de lux decrepit, cvasi-funerar. }n primul r`nd Petic[glorific[diafani-tatea florilor, fragran\ a c[rnrurilor vegetale:

Parfum din flori p[lite =i uitate,
Poem[t[inuit[-ntr-o petal[,
Te stingi]n dureroasa-\i voluptate
}n seara singuratec[=i pal[,
Parfum din flori p[lite =i uitate...

fecioarele cu incarnat de crin ale lui

Botticelli]ntristatul,
Mult vestitul florentin...

fecioarele pale trec`nd muzical:

O, marile pasionate,
O, tragicele Magdalene,
Femei etern]ndurerate
Ca ni-te triste cantilene.

Pe urmele]ndep[rtatului Radu Ionescu, poetul se cutremur[de acordurile pianinelor funerare:

Acorduri murmurate de negre pianine
Atinse-ncet =i dulce de m`ini ce-au tres[rit
Sub visul care, palid, o clip[-a r[s[rit,
Sub lacrimi ne=tiute]n tainice suspine.
+i m`na diafan[ce lunec[pe clape
Trezind din somn de veacuri dulci visuri din morm`nt
E tot minunea veche mai sus de orice c`nt,
Iar ochii par o mare de-ad`nci =i triste ape.

Alte instrumente pastorale, flaut, org[, vin tot din simbolism, dar asupra tuturor st[vioara verlainian[care scoate suspine lungi,]ntrist`nd fecioarele tuberculoase,]n piesa capital[*C`nd viorile t[cur[:*

Viorile t[cur[. O, nota cea din urm[
Ce pl`nge r[zlevit[pe strunele-nvechite
+i-n noaptea solitar[, o, c`ntul ce se curm[,
Pe visurile stinse din suflute-ostenite.

Arcu=urile albe }n noaptea solitar[
 St[tur[: triste p[s[ri cu aripile-ntinse
 P[reau c-a=teapt[semne =i strunele vibrar[,
 Ah, strunele, ce tremur de via\ le cuprinse!
 +i degetele fine, }n umbr[, sclipitoare,
 P[reau ca ni-te clape de filde=, ridicate
 Pe flaute de aur }n seri de evocare
 A immurilor triste din templele uitate.
 Murise }ns[c`ntul de veche voluptate
 +i triste =i stinghere viorile p[rur[
 }n noapte-ntunecat[de grea singur[tate,
 Fecioare-mpov[rate de-a viselor tortur[.

E mult preraphaelism }n lirica lui Petic (prin=ese clorotice, bolnav-
 ve), precum este v[dit[}nr`urirea lui Verlaine. Parcurile, gr[dinile cu
 havuzuri, p[unii, n-au alt[origine. }n acela=i timp, prin Traian
 Demetrescu sau direct de la urma=i lui Baudelaire, poetul adopt[
 funerarul sinistru, cu corbi =i hohote sarcastice:

Se stinse alba lamp[c[z`nd pe piatra tare
 Cu geam[t lung =i jalnic de suflet chinuit
 +i umbra fu ca plumbul }n turnul urgisit
 Iar corbii s-adunar[strig`nd }n dep[rtare.
 Ha, corbii s-adunar[strig`nd }n dep[rtare,
 C[ci prada lor g[tir[m din trupul prih[nit
 Ce sta }ntins =i rece }n turnul p[r[sit:
 +i mortul era visul suprem de a=teptare.

IULIU C. S{VESCU

Iuliu C. S[vescu, mort de ftizie }n 1904, e un nostalgic }n c[utarea
 de spa[ii exotice, evocator al “pustiului ars saharian” =i al celor dou[
 poluri:

La polul nord, la polul sud, sub stele ve=nic adormite,
 }n lung =i larg, }n sus =i-n jos se-ntind c`mpii nem[rginite,
 C`mpii de ghea\ ce adorm pe a=ternutul m[rii ud.
 Cu mun[i }nal[i, cu v[i ad`nci, la polul nord, la polul sud.

D. ANGHEL

Fundamentul simbolismului, înveles bine doar de André Gide, e înlocuirea picturalului, instrument al universului obiectiv, cu inefabilul muzical și olfactiv, conduct al metafizicului. Poezia simbolistă e o poezie de cunoaștere și miasele ori efluviile de arome din coala baudelairiană sunt inițieri în misterul dezagregării și germinăției materiei cosmice. Nu mai încape în doială cel elogiul florilor din *În grădina* de D. Anghel (1872—1914) e un ecou (prin Samain) al simbolismului mallarmean. Tema acestor poezii încărcate uneori de descripții și încercări de afabulație este intrarea în extaz sub valul edenic al mirosurilor:

Ca o biserică miroasă seninul cucerit o clip,
 Dar se trezesc în umbră crinii, vârsându-se boarea lor profană,
 Văzduhu-i greu cît n-ar fi-n stare vîslind să-ți taie o aripă,
 Un trandafir murind se farmăcă pînă în cuprinsul ca o rană.

+i tot mai grea, mai tare crește naiva florilor urgie,
 Se-ntrec care de care parcă să-nvingă ori să moară-n luptă.
 În van trimite-un gând de pace un miros blînd de iasomie
 +i flutură-n deert în aer, ca un steag alb, o nălbă ruptă.

Dă-mă de serafimul mallarmean în chipul îngerului spunînd o baladă:

Sunt seri cînd murmurul furtunei e-așa de blînd încă ți ai spune
 Că s-a ascuns în umbră-un înger și povestește o baladă.
 Pe-astfel de seri, fărî de voie, pe mîna fruntea-mi lasă cadă,
 +i nu ții pentru ce atuncea a vrea să-ngîno rugăciune.

Interesantă la Anghel apare constituirea unui univers intim al rafinatului, nu cu geologie slabăteacă ci cu “natură moartă”. Poetul a cîntat mireasma rufelor:

Miroasă iarba pătulită a sinziană a-a sulcină,
 Miroasă dulce, cum miroasă un aternut păstrat de zestre;
 +i-n mine, cînd e întunec și cînd se face iar lumină,
 Ca-ntr-o odaie-n care-apune ori bate soarele-n ferestre...

saloanele, fotoliile, oglinzile, pianul:

Salonu-i gol, =i-n umbr[doar samovarul c`nt[...
 +acum e gol salonul, e gol =i-n umbra casei
 Stau vastele fotolii =i lung prind s[se mire...
 Oglinzile=i arat[cu jale infinitul
 +i nu mai vine nimeni... zadarnic stai la geamuri...
 }n neagra umbr[, pianul cu din`ii sco=i afar[
 R`nje=te ca un monstru ce-ar vrea s[m[sf`ie...

paharul cu ceai (cu un mic feeric care e mai mult o analiz[a delicate`ei de ton a lichidului):

Visam privind }n fundul paharului de ceai
 +i-n sticla str[vezie ca-ntr-o metempsihoz[,
 Eu m-am v[zut pe g`nduri }n`nd }n m`n[-o roz[,
 Subt un portic de aur cu bolta de email.

Ca un turban albastru pe cerul roz de mai,
 Pe-un cer mai roz ca roza care-o }ineam }n m`n[,
 Un dom se profileaz[, =i-acum v[d o f`nt`n[,
 Spre care o caret[se-ndrum[cu alai...

m[nu=ile, nimicurile femeii, apoi susurul jocurilor de ap[}n parcuri, porumbeii =i p[unii de pe l`ng[cas[, undirea sonor[a ceasurilor:

Bate-nt`i un ceas sfios	C`nt[lini=tea, =i-acum
Cine =tie unde,	Altele r[mase
+i-n t`rziu auzi din jos	Se-nt`lnesc gr[bite-n drum
Altul cum r[spunde.	+i cad peste case.

Cad, =i-apoi r[sun[iar
 Subt bol`i a-a clare;
 Parc-arunci }ntr-un pahar
 Cu m[rg[ritare.

Fantezismul lui D. Anghel nu e o c[l[torie }n plin[aventur[, cum se }nvelege azi, poetul dimpotriv[ar[t`nd hot[r`rea de a sf`r=i poemul, ci tendin`a spre feeric. Aspectul acesta nu-i cel mai fericit. Totu=i din el a derivat un imagism }n sensul lui Jules Renard. Metafora constituie }n sine un poem total, fiind o rela`ie neprev[zut[care

Imbogăve-te concepția despre Univers. Poezia nu-i decât o pânză albă
de proiectie. Astfel marea e figurată în mărghitară și trâmboi, luna în
oglindă ori într-o mască:

Privesc o semuire de om în discul lunii,
Un chip bizar ce rîde, privind de sus pământul,
Un rîs amar și straniu ce-l au numai nebunii
și morții, cînd pe buze le-a ncremenit cuvîntul.

Anghel merge și mai departe. El pornește de la o temă, ce e la
punctul de plecare o curată abstracțiune, și o comentează metaforic
pînă la epuizarea tuturor relațiilor cu puțin. Imaginile formează
însoțirea organică a carei funcție este de a revela corespondențele
oculte între toate părțile lumii. Poemul cel mai izbit, plin de superbe
versuri și de apropieri, este *Cîntecul greierului*, în care nu se face deloc
descrierea insectei, ci se studiază raporturile între această formă
minusculă și durabilă cu întregul câmp cosmic, pînă la Genez:

Sunt poate milioane de ani de-atunci, — o, Soare!
De cînd tu cel ce astăzi urci bolile de-azur
Erai de-abia o pată prin neguri cîltoare,
O forță-n mers ce-și caută o formă și-un contur.

A-a erai, dar timpul și-a modelat conturul,
și incendiul ce-n tine mocnea de venicii,
înflăcărat deodată a luminat azurul
și ale mele negre și mari melancolii.

A-a erai pe vremea întîiei aurore,
Pe cînd eu, negrul greier, rapsodul fără glas
Ce te cînta-nstrunîndu-și elitele sonore,
A-a am fost de-a pururi și-același am rămas.

Eu sunt întîiul sunet care-a trezit ecouri
Fără a trezi pe lume fiorul unei uri,
Rapsodul ce-a rupt pacea naltelor platouri
și-a deșteptat visarea funebrelor pături.

Ca într-o seră caldă trăiam punctînd tîcere,
Privind plin de uimire cum vremile în mers
înălță continente ori pregătesc cîdere
A cine-ție cărui fragment de univers.

P[rea cum c[natura arareori s[tul[
 De vechile tipare c[ta izvoade noi;
 — Cum de-a putut fragila =i fina libelul[
 V`slind at`tea veacuri, s-ajung[p`n` la noi.

Versurile umoristice (În colaborare cu St. O. Iosif) din *Caleidoscopul lui A. Mirea*, urmând tradiția Teleor, au deschis o adev[rat[=coal[de fantazare ironic[în libertate, f[r[scop polemic. Aceste improvizații nu mai distreaz[ast[zi, afar[de puținele cu nucleul liric, ca *Diligența*, poem simbolist al vehiculului =i al perim[rii, sau c`ntecul afi=ului, simbol al efemerit[iei:

Afi=e-albastre, galbene, verzi, ro=ii,
 Otrav[dulce-a mu=telor stupide,
 Fere=ti pe care neantul le deschide
 Spre a privi prin ele curio=ii;
 Voi, zdrenve de o zi, efemeride
 Cari tr`mbi\ai pe to\i nes[\io=ii
 De bani =i glorii, pe to\i virtuo=ii
 +i to\i t`r`itorii de hlamide,

Voi cari pe ziduri v[ivi\i cu zorii
 Spre a opri în cale pe drume\i
 +i a peri pe urm[în tenebre,
 Pute\i s[-mi spune\i unde disp[re\i?
 Ce face\i voi cu numele celebre:
 +i unde duce\i voi at`tea glorii?

Proza lui Anghel, pu\in[=i impopular[, este excep\ional[. Ea revolu\ioneaz[arta scrisului. Dintr-o proiectat[*Arca lui Noe* (trec`nd peste alte încerc[ri) n-au r[mas dec`t fragmente, în care, sub pretextul experien\ei =colare a domnului Hube, profesor neam\, se în=ir[observații despre tot ce mi=un[în via\]. Poezia mobilelor vetuste g[se=te =i aci un poet cu sensibilitatea materiei grele. Anghel e un metaforist pe urmele lui Jules Renard =i pagina lui e plin[de comparații ca: “serele ca ni=te palate de cle=tar”; flori cu fe\ele palide “ca ni=te convalescente” înd[r[tul unor geamuri de spital”; firele de iarb[“ca o armat[minuscul[în pas gimnastic”.

Ca =i Jules Renard, el m`nuie=te bine umorul animist, vorbind de somnolen\a jovial[a butoiului, de apari\ia apocaliptic[a instrumentelor agricole. Toat[poezia cote\ului e realizat[în fixarea notei esen\iale a animalului, într-un soi de caractere plastice:

“Murdar ca]nsu=i noroiul, porcul]ns[singur era optimist, cu r`tul lui roz el scurma ici-colo =i nu=-i pierdea n[dejdea, spre soare nu c[ta c[ci]i era indiferent, dar ca unul ce avea spirit de investiga\ie,]=i urm[explor[rile p`n[ce ajunse]n fa\ a butoiului =i se opri ca Oedip]n fa\ a unei enigme.

T[cut =i filozof]i f[cu ocolul, mirosi]ndelung cu r`tul lui roz, tem[tor]=i \inu coada]ntoars[]n semn de]ntrebare, =i apoi, fie prin voin\[, fie dintr-o imperioas[necesitate, oprit]n fa\ a cepului ce era singurul punct reliefat din at`tea rotunzimi,]ncepu s[se scarpine.”

Pe nesim\ite compara\ia simpl[e p[r[sit[pentru o asocia\ie plastic[, d`nd na=tere la un univers nou, fantastic, creat dup[legi absurde din simplul plac al ochiului (maniera de mai t`rziu Urmuz =i Arghezi). Doctorul, tr[sura, caii =i vizitiul sunt v[zu\i]ntr-o compozi\ie sincretic[, m`nile, ochii se trateaz[, monografic, ca piese sc[p`nd din trup cu o via\ proprie, se insinueaz[calitatea de obiect material a profesorului, descriptibil prin por\iuni, nu prin reduc\ie la o not[moral[dominant[. A vedea animalul ca obiect, inertul ca animal, partea ca entitate de sine st[t[toare =i colectivul ca individ, acesta e umorul]ntrev[zut de Anghel, care vede clasa lui Hube,]n timp, ca un mic monstru ce=-i primene=te capetele. Prozatorul supune percep\ia unei adev[rate disocieri plastice.]n viziunea crea\iei biologice,]ntr-o pagin[dintre cele mai remarcabile, regnul animal e conceput ca o singur[himer[]n continu[metamorfoz[, parodie a spiritului universal =i a selec\iei naturale:

“Ele au st[ruit =i s-au selec\ionat, s-au]ndep[rtat una de alta =i s-au adaptat diferitelor medii, =i-au stins lumina ochilor ca s[nu mai vad[soarele, =i-au exagerat personalitatea ridic`ndu=-i g`tul deasupra arborilor =i ascunz`ndu=-i numele lui Dumnezeu sub pseudonimul de giraf[, s-au str`ns]n mu=uroaie ori s-au r[zle\it]n pustiuri, au]ntins aripi s[se]nal\e]n albastru ori s-au cobor`t]n ad`ncurile neb[nite, aprinz`ndu=-i un far luminos deasupra orificiului ve=nic c[scat ca s[]nghit[o prad[, s-au f[cut ml[dioase, =erpuitoare alge, ori monstroase balene ce arunc[necontenit clisme v[zduhului c`nd li se ur[te cu

imensitatea infertilă a singurătorilor în care trăiesc, meduze ce mai poartă în gelatinosul lor trup reflexul curcubeului primitiv, ramificat în tentaculară caracatiță, i-a plăcut să fie, ori neagră sepie ce aruncă un nor de cerneală în limpezimile în care se reflectează cerul, s-a transformat, precum în ființa mea nelinițită în ciudată i-a plăcut să se manifesteze spre deznădejdea multor mei semenii.”

ION MINULESCU

Toate decorurile și ceremoniile simboliste sunt în poezia lui Ion Minulescu (1881—1944); mistica numerelor din Maeterlinck, schelele, sicriile, cavourile post-baudelairienilor, corbiile, galerile, iahturile, gările, ploile, spitalele, adverbele majusculizate: “Ieri”, “Măine”, numele proprii fastuoase, exotice (Bassora, Ecbatana, Cordova), totuși fărânda mistică, fărânda senzația de putrefacție în boală. Tristețile morale, “nervii” nu se realizează în poezia românească în genere luminoasă, aproape socială, cu un vădit aspect de “roman” muzical în tradiția *Chat noir* și *Quat'z' Arts*, dar și a lui Traian Demetrescu și a celorlalți fărânda de cantece de lume. Poezia minulesciană este stăpânită de motivele de bază ale romanului. În ea întâlnim “amantul” în căutare de “iubire adevărată”, despre a căror dragoste “tut lumea toată”. “Amantul” invită pe “amant” să rămână cu el “toată seara”, încredinându-o cu nu-i nimeni “să ne vadă și să ne auză”, nefăcând nici o statornicie. Tonul este fanfaron și teatral, insinuant și sentimental. Sentimentalismul, care este tigană adevărată a publicului, este tratat într-un spirit estetizant violent. Poetul pune în fascinația prin sentiment o grijă excesivă artistică, teatrală și comică oarecum, ca orice mistificație. El arde pentru iubite mișme otrăvitoare în trepieduri de argint, îi presară în pat garoafe și maci, stropite perle cu parfum de brad și înfige într-o glastră trei ramuri verzi de lămâie și un ram uscat de eucalipt. Dragostea urmează după acest ceremonial pedant. Bărbatul primește cheia de la poarta verde și rămâne în turnul

celor trei blazoane (al Iubirii, al Speran\ei =i al Credin\ei viitoare), m`inile femeii sunt ca albul altarelor din Babilon =i din Ninive. Dup[aruncarea cheii, b[rbatul]ntreab[pe femeie: “Voie=ti sau nu s[fii a mea?”, iar dup[o noapte]ntreag[de iubire]ntr-un pat pres[rat cu trandafiri =i chiparoase,]ntreab[din nou, aproape printr-un calambur: “Voie=ti s[nu mai fii a mea...?” Artificiul este enorm. Dar]n fond]n acest joc de emo\ii grandilocvente =i de mari procedee estetice, care a dat c`teva poeme memorabile, st[tot interesul literar:

}n cinstea ta, —

Cea mai frumoas[=i mai nebun[dintre fete,

Voi scri trei *ode*,

Trei *roman'e*,

Trei *elegii*

+i trei *sonete*.

+i-n cinstea ta, —

Cea mai c`ntat[din c`te-n lume-au fost c`ntate,

Din fiecare vers voi face

C`te-un breloc de-argint,]n care

G`ndirile-mi vor sta al[turi ca ni=te pietre nestimate

De-a pururi]ncrustate-n bronzul

Unei coroane princiare!...

*

Tu crezi c-a fost iubire-adev[rat[...

Eu cred c-a fost o scurt[nebulie...

Dar ce anume-a fost —

Ce-am vrut s[fie,

Noi nu vom =ti-o poate niciodat[...

A fost un vis tr[it pe-un \[rm de mare,

Un c`ntec trist adus din alte \[ri

De ni=te p[s[ri albe, c[l[toare

Pe-albastrul r[zvr[tit al altor m[ri —

Un c`ntec trist adus de marinarii

Sosi\i din Boston,

Norfolk

+i New-York,

Un c`ntec trist ce-l c`nt[-ades pescarii,

C`nd pleac[-n larg =i nu se mai]ntorc.

Există un hieratism minulescian, mo=tenit într-o măsură de la Macedonski, nu lipsit de cabotinism, însă gravios tocmai pentru asta. Iser, care a ilustrat poemele, a înles foarte bine latura lui de estetism teribil. Într-un templu turcesc, ard în sfeșnice vechi de aramă trei lumânări de ceară, iahturile albe, roșii și negre ancorează simetric, după culori, în portul blond din nord debarcă marinari bruni din sud, un rege plânge-n cavou lăsând să-i pice lacrimi sonore pe bazalt, prărerile de rău trec în domul sufletului în odăjii de arhiereu, un matelot cântă solemn “ca-ntr-o cetate spaniolă când orologiul din cupolă anunță fiecare oră, printr-un preludiu de mandolă”, caicele trec pe Dunărea neagră ca niște co-ciuguri albe, moartea bate în poartă de trei ori, luna pare un cap de ghilotinat. La toate acestea se adaugă monologul sepulcral, sentențios:

Taci,
Să nu-mi de=tepă tristeșea amintirilor culcate
în sicriurile-albastre ale zilelor de ieri!...

Taci.

În poeziile din ultimile două decenii, hieratismul exotic este înlocuit cu poze ortodoxe în peisajul autohton. Impresia de comic este balivernă și adesea foarte puternică și o lectură injustă dăunează. Poezia trebuie jucată, interpretată ca și solilocviile lui Jehan Richtus, ea fiind de fapt o producție argotică, în dialectul prăpăstios al cafenelei bucureștene. Minulescu este un Eleutheriu Poppescu devenit liric, traducându-și sublimitățile în limbajul lui special, convins și burlesc, presărat cu “or”, cu “dracul =ție”, cu jurăminte (“mi-e martor Dumnezeu”), sărind de la fraze pline de gravitate la ieșiri neprevăzute. Biblicei Sulamite îi se reproșează că a fost “proastă” fugind de rege, lui Dumnezeu îi se argumentează că tot ce face omul nu-i pe cât de vreme ce Divinitatea trăiește în el. Poeziile sunt adesea neserioase, curate palavre, aparent în genul lui Topârceanu, deși Minulescu este un sincer, un Villon al cafenelei, vibrant, plin de imaginație și de simț artistic, dar incapabil de a ieși din tagma și dialectul lui, în care traduce toate subiectele

lirice. Cea mai mare sfor\are de seriozitate academic[o g[sim]n]n *a=teptare*, turbur[toare]nfruntare a misterului mor\ii, nu scutit[de spiritul de “moft”, de vreme ce poetul sper[s[]ntre]n ve=nicie, ca =i Isus, c[lare pe asin:

Nu =tiu ce s-a schimbat]n mine,
 Dar simt c[s-a schimbat ceva —
 Ceva, la fel, ca dup[-o boal[grea,
 C`nd parc[sim\i c[-\i este mult mai bine!...
 Am fost c`ndva bolnav cu-adev[rat?...
 Dau boala mea n-a fost dec`t
 Calvarul unui vis ur`t
 Din care abia acum m-am de=teptat?...
 Nu =tiu ce-a fost, =i nici n-a= vrea
 S[=tiu mai mult dec`t mi-e dat s[=tiu —
 C`nd, mai cur`nd, sau poate mai t`rziu
 Acela=i “fapt divers” se va-nt`mpla...
 N-a=tept dec`t o zi din calendar
 C`nd Dumnezeu are s[-mi fac[semn
 C[pot intra-n Ierusalim, solemn
 Ca =i Christos, c[lare pe m[gar!...

Romanele lui Minulescu sunt s[ra]ce]n substan\[, de o b[t[toare la ochi \inut[umoristic[, nu lipsite de o anume savoare. Ele sunt ni=te gasconade. *Ro=*u, *galben =i albastru*, *Corigent la limba rom`n[*, *B[r]berul regelui Midas*, *3 =i cu Rezeda* *4* se ridic[toate pe metoda “moftului”, ca =i teatrul dealfel, pigmentat acesta cu =tiuta exhibi\ie artistic[. Mihnea poveste=te, de exemplu,]n *Pleac[berzele*, c[]n India os`ndi\ii la moarte sunt executai cu un parfum scos dintr-un lotus albastru ce cre=te pe malul Gangelui,]ntr-o odaie tapetat[cu stofe groase de brocart, mobilat[cu paturi de abanos.

N. DAVIDESCU

Primele poezii ale lui N. Davidescu, *La F`nt`na Castaliei*, trateaz[,]n tradi\ia Rollinat =i Laforgue, florurile noi, vi\iul, depravarea, anemia, no\iunile curente fiind “luna clorotic[”, “c`rciuma”, “nevrozele”,

“narcoticele”, “fardul”, “alcoolul”, “k’holul”, “ploaia”, “spleen-ul”, cavourile, sicriile, viorile, agoniile, macabrit[ile =i satanisme. Nostalgia simbolist[e materializat[în chipul hieraticului, far[mult[pictur[, ce\os, enigmatic, în care elementele tipice sunt faraonii, sicriurile de santal, parfumurile de naft =i de bitum, teorbele, numele proprii sonore ca Iahveh, Thabaur, Ecbatana, într-o versifica\ie cu ecou hohotitor, solemn:

Eu sunt o piramid[a vechiului Egipt
Pe-al c[rui cre=tet luna clorotic[s-a-nfipt
+i-n care faraonii culca\i sacerdotal
Se-n=iruie-n sicriuri masive de santal.

Orbitele lor pline de-al veacurilor scrum
Afum[cu mirosuri de naft =i de bitum
Pere\ii necropolei profunde, unde ei
Tr[iesc postum în raza puternicilor zei.

Evocarea unui pustiu asiatico-african cu rinoceri =i p[duri ca zona singuratec[unde s-ar putea pune m`na pe sufletul naturii e grandioas[:

Doream s[fiu eu singur cu-a g`ndului tortur[
Acolo unde punctul =i linia dispere,
Eu singur în mijlocul profundelor Sahare,
Ca tine singur, Doamne, de singur în natur[!

Eu singur în lumina de-aram[-a unui soare
F[uritor de mon=tri — un soare ce desface
Din b[\i stagnante ciuma perpetu[=i face
Din porc un rinocerus =i-un arbor dintr-o floare.

+i-acolo cu candoarea s[\baticilor bestii,
în golurile z[rei uit`ndu-m[cu anii,
S[-ncerc magnetizarea extazurilor stranii
Ce tulbur[privirea brahmanilor în trestii.

+i-a=a s[ntreb simunul, nisipul =i zenitul
Ce spune c`teodat[divinul Pan din flaut,
Apoi, retras în mine cu c`ntecu-i, s[caut
La r`ndul meu misterul ce-ncheag[infinitul.

+i-n verbe mai sonore ca murmurul p[durei
 S[-nchid nem[rginirea, =i greu de majestatea
 Pe care-o face g`ndul =i-o d[singur[tatea
 S[pun odat[m`na pe sufletul naturei...

Singur[tatea, excelent[compunere, reia motivul lui Eminescu prin imaginea original[a seminaristului]n]ndoial[:

M[simt at`t de singur =i-at`t m[simt de trist
]n mijlocul od[iei bolnave de-ntristare
]nc`t m[v[d]n chipul de pal seminarist
 Ce-nchis]n ni-te ziduri de negre seminare
 }=i caut[zadarnic]n inima-i pe Christ.

Durerea m[-nf[=oar[mai str`ns ca un vestm`nt
]esut dintr-o povar[de grea singur[tate,
]n vreme ce eu caut al Domnului cuv`nt
 S[-n[bu=e durerea]n inima-mi ce bate
 U=or ca o pendul[uitat[pe-un morm`nt.

]n *Sf`r=it de toamn[* este atins[,]naintea lui Ion Pillat, voluptatea intimist[a evoc[rii alimentelor:

]n mintea lor bolnav[=i-n sufletul lor ros
 De moartea dureroas[a zilelor]n noapte,
 +ov[itoare, iarna, intra ca un miros
 Subtil de p`ine cald[=i de castane coapte.

Ce e valabil]n partea inedit[din *Inscrip\ii* e tot]n direc\ia evoc[rii sufletului naturii moarte, ca]n *Umbra camerelor*:

Sunt camere de-acelea ce sunt pline]n draperia mobilelor grele
De noi, =i-n care sufletele noastre	De pulberea nostalgicelor vise,
Se-mpr[=tie t[cute =i senine	+i-n galbenul masivelor perdele
+i se deschid ca florile prin glastre,	De-a pururea u=or]ntredeschise,
]n mijlocul t[cerii lor depline.	Ne risipim ca ni-te vechi dantele.

Apare la N. Davidescu poezia plictisului duminical (*Etern[dumi-nec/)* =i a provinciei]n decrepitudine, v[zute prin lirismul caducit[]ii =i al duio=iei grotescului:

Crepusul se stinge, =i-nserarea	+i pe-am`ndou[cu putere-apas[
Desf[=ur[t[cutele-i vedenii	Aspectul lor de ve=nic[pereche.
+i-alung[, din gr[adin[, or[=enii	B[tr`n[ca un lemn vechi de umbrel[
Cu spatele boltit ca resemnarea.	St[\an\o=e-n uscata-i nemi=care
O bab[]ns[=i-o umbrel[veche	Al[turi de umbrela ei ce pare
R[m`n pe-aceea=i banc[la o mas[,	O b[tr`nic[-n fust[de dantel[.

Mai]n urm[poetul compileaz[un soi de “legend[a secolelor”, intitulat[*C`ntecul omului*,]n care ia pe r`nd, enciclopedic, f[r] criteriu teleologic, civiliza[iile: Iudeea, Helada, Roma, Evul mediu, Rena=terea,]ntr-o versifica[ie variat[=i chinuit[. Afar[de rari cazuri, toat[aceast[produc[ie e abstract[, didactic[, iremediabil arid[.

Romanul (*Conservator & C=ia, Vioara mut[, F`nt`na cu chipuri*) nu e genul propriu scriitorului, care]l concepe]ntr-un spirit cu totul liric, de o fals[aparen\[analitic[.

EUGENIU +TEF{NESCU-EST, AL. T. STAMATIAD, EMIL ISAC

Poeziile lui Eugeniu +tef{nescu-Est, simboliste tematic, dar f[r] nevroz[, sunt o expozi[ie feeric[de materii scumpe, argint, briliante, de tablouri viu machietate, de gheizeri, plante albastre de cobalt, ploa de pietre pre\ioase:

Plou[, plou[, plou[,	O poem[tandr[
A-nnoptat =i plou[.	De-aiur[ri bolnave
Orele trec repezi	Pl`nge sub ferestre
C`nd prive=ti vis`nd	Un necunoscut.
Plou[=i pe case	Plou[briliante
Nu =tiu cine c`nt[Lacrimi de rou[
Un adagiu trist,	+i-ametiste negre;
Nu =tiu cine c`nt[Ploaia spune versuri;
Versuri prin burlane,	Iar necunoscutul
Versuri de argint.	Pl`nge aiurind.

Leg[turile lui Al. T. Stamatiad cu simbolismul, din care]mprumut[numerele mistice (=apte balcoane, =apte cupole) =i culorile ermetice

(etajer[neagr[, noapte violet[, arbori alba=tri) sunt superficiale. Stamatiad nu e un blazat. }n versuri grandilocvente =i de aparen\[sentimental[, el]=i exprim[mul\umirea de a fi Poet (“couronné par la Société des gens de lettres; par le Ministère des beaux arts et par l’Académie roumaine”),]nchipuind drame specifice geniului. El pune mai presus de dragoste Arta =i, nesatisf[cut]n iubire, se retrage m`ndru “[n mun\i”. Evenimentele vie\ii au ca osie crearea poemului, prin care, cu “jertfe grandioase”, “neajutat de nimeni”, poetul a “cucerit” via\a. C`nd ar fi cazul s[salveze o existen\[, poetul ar renun\`a “[n fine” la art[, pentru care =i-a sugrumat iubirea, renun\`are care este un sacrificiu teribil, f[cut]ns[odat[pentru o femeie posedat[“din t[lp[=i p`n[-n cre=tet”. Triste\`a poetului e factice =i erotica fanfaron[, =i din totul se re\in unii psalmi, f[r] misticism ad`nc, care au totu=i, prin rota\`ia lor litanic[, o remarcabil[suavitate verbal[(amintind pu\in umilit[\`ile lui Péguy =i ale lui Claudel):

Pre Domnul l[uda\i-L,	C`mpiile =i mun\ii
C[ci st[p`ne=te cerul	+i leag[nul =i groapa!
+i visurile noastre	+i str[luce=te-n soare
+i viermele =i fierul!	+i risipe=te ghea\`a!
Pre Domnul l[uda\i-L,z	Pre Domnul l[uda\i-L,
C[ci st[p`ne=te apa,	C[ci st[p`ne=te via\`a

Poemele]n proz[ale lui Emil Isac, voit grandilocvente =i egolate,]ncheiate adesea cu o poant[, se trag de la Oscar Wilde. Compozi\`ia se]ntemeiaz[]n genere pe colori \ip[toare de afi= (contes[cu ochi alba=tri, st`nd pe scaun de argint, la mas[de aur, printre \igani negri cu l[ute ro=ii). Dramoleta neoromantic[*Maica cea t`n[r]* e un simplu prilej de a executa fresce hieratice, violent cromatice =i panice, preg[tind]nc[de pe acum iconografia stilizant[a lui Lucian Blaga, care e]n fond un chip de a vedea ardelenesc:

Maico, Maico... (*Pauz[*) Vino la rug[ciuni.
Nu r[spunde din fundul gr[dinii,
A adormit]n f`n.

Nu-n\eleg pe maica asta. Pare a fi alta ca noi.

Adoarme]n f`n.

+i supt pernele ei albe, supt pernele ei sfinte adesea am aflat
flori ro-ii. Flori ro-ii...

Flori ro-ii.

+i e voinic[. Are fa\a frumoas[=i bra\e tari...

+i poate are g`nduri calde.

C[ci]n cor c`ntarea ei pare a fi alta ca a noastr[c`ntare.]n
c`ntarea ei tremur[via\ a]n[bu=it[.

+i se piapt[n[la oglind[.

+i adesea am v[zut-o privind]n f`nt`n[.

Oare ce-a v[zut, c[ci r`dea c`nd privea]n oglind[.

+i adesea am auzit-o vorbind cu luna.

Vorbea]ncet, dar]n glasul ei era c[ldur[.

Oare ce i-o fi spus lunei?

ELENA FARAGO

Începuturile Elenei Farago sunt co-buciene =i eminesciene, caracterizate printr-un conceptualism verbios. C`nd a venit]n contact cu symbolismul, poeta a decolorat vechile imagini din epoca *Sem[torului*, d`ndu-le o nuan\ de vag. Adverbele, vorbele, pronumele, exclama\iile, scrise cu majuscul[, devin personagii misterioase: }ncotro, De unde, Ce va s[fie, statornicul Este, tristul N-a fost, bl`ndul C[n-a fost s[fie, gînga=ul Noi. Se vorbe=te de fiin\ e oculte, Osta=ii luminii, Pas[rea albastr[, =i se uzeaz[(influen\ maeterlinckian[) de trinit[\i fatidice =i repeti\ii incantatorii:

+i-a zis unul c[tre doi

C`nd au fost la mas[,

+i-a zis unul c[tre doi:

— M-am legat s[merg cu voi,

Dar m-a= duce]napoi

C[mi-i dor de acas[.

Poeziile iau lungimi intolerabile, cele mai simple propozi\ii compli- c`ndu-se printr-un cifru de conven\ii simbolice (azim[, vin, blid, n[fram[), cam]n stilul liturgic al lui Claudel sau]n maniera *Roman de la rose*. Poeta]ncearc[s[trag[“lan\ul avarelor t[ceri”, ca s[ajung[

la “crinii” care simbolizeaz[ceva,]ns[e]n\epat[de “spini” care =i ei]nseamn[ceva, intr[]n “cimitirul n[dejdilor”, unde d[de un chin ce-i prih[ne=te “mirul prohodului din suflet”, ori vorbe=te de “coasele toamnei” care trec prin “lunca n[dejdilor”, unde “floarea alba=trilor *c`nd*” =i “frunza verzuilor *poate*” sunt moarte. Abia c`nd se exprim[direct =i simplu, Elena Farago e o remarcabil[poet[a dragostei pudice, fie c[vorbe=te b[rbatul:

Tu care vrei al[turi cu mine s[p[=e=ti,
Nu crede c[sunt robul pe care-l miluie=ti.

Cu ochii t[i cei gale=i]n van vei a=tepta
S[]mi aplec genunchii cer=ind iubirea ta.

Nici lingu=iri, nici lacr[mi de=arte=n ochii mei,
Chiar dac=ai fi “minune aleas[-ntre femei”...

Un biet pribeag sunt,]ns[merg drept, cu fruntea sus,
+i n=oi =ti s[fiu orbul care se las[dus...

Ci \i=oi]ntinde m`na, =i vino de vei vrea,
Dar nu te vreau nici roab[, =i nici st[p`na mea.

Nici sprijin, nici povar[— a=a te vreau, =i-acum
De vrei s[mergi cu mine, g[te=te-te de drum...

fie c[pl`nge, dramatic, fecioara b[tr`n[:

M[uit]n oglind[=i nu te mai chem
+i nu te mai cer ca=nainte,
+i totu=i sunt clipe]n care m[tem
De parc[mi=ai sta dinainte,

+i=n grab[pe umeri, pe s`nii mei vani,
Desf[=ur c[runta podoab[,
S[-nv[lui ruina pierdu\ilor ani,
S[-\i cad]n genunchi ca o roab[.

]n genere confesiunea smerit[=i demn[e de o mare suavitate:

Nu mi-am plecat genunchii	+i-n casa mea s[raça
Cei p[m`nte=ti	N-am at`rnat pe ziduri
Pe piatra nici unui templu,	Icoane s[-mi aduc[aminte
Doamne,	C[m[vezi,
+i nu te-am pream[rit	Tu,
Cu semnul sf`nt prin care,	Ce mi-ai dat cununa de mucenic,
— De la Isus]ncoace —	+tii bine
O parte-a turmei Tale	C[n-am cerut r[splat[.
Ne recunoa=tem fra`ii	Cum n-am cerut dovezi.
Lega`i de-acela=i rit.	

MIHAI CRUCEANU, N. BUDURESCU, I. M. RA+CU

Din grupul de la *Viea nou*, M. Cruceanu se remarc[printr-o delicat[tehnic[poantilist[, prin care]nf[\i=a m[ri de rubin cu vapoare albe,]nc[rcate cu flamanzi, cet[\i edenice cu por`i de aram[, p[duri arctice =i ce\oase:

Ca-n visuri nebuloase p[durea e de ghea\[,
Giganticele-i trunchiuri]n palid[splendoare
Adorm]nv[luite]n fumul alb de cea\...

N. Budurescu creiona cu fine\[, interiorul modern, salonul]mpodobit cu vase de Gallé]nc[rcate de crizanteme uria=e, cu pianul]n penumbr[la care c`nt[o “frumoas[ar[tare”. I. M. Ra=cu a evocat (simbolist statornic) provincia, barierele, duminecele, iar acuma, catolic practicat =i rigid, este poetul recluziunii melancolice, al sfintelor bucurii bucolice]ng[duite fiin\elor neprih[nite, =i intr[cucernic]n salonul de \ar[al copil[riei, depun`nd la u=[marea lui “geant[cu volume pr[fuite”:

]n salonul vechi de \ar[am p[=it ca-ntr-un altar,
Sfiicios, copil[ria m[privea de prin unghere.
Prins de zid, acela=i ornice urc[-al timpului calvar
+i acelea=i bibelouri dorm pe-nguste etajere...

}n acest salon de \ar[cu miros uscat de cimbru
 \Ce nepotrivite-s ale traiului cerin\i moderne!...
 }n t[cerea ce-l apas[sorb al veacurilor timbru
 +i-ale ornicului clipe r[bd[toare par eterne.

Am l[sat la u=[geanta cu volume pr[fuite,
 Cu muncite file pline de trunchiate }nsemn[ri,
 Ca s[fiu din nou copilul cu privirile-nsorite,
 C`nd ne=tiutor de toate alergam spre larg de z[ri.

G. V. BACOVIA

G. Bacovia mo=tene=te de la Traian Demetrescu sentimentalismul proletar, \inuta de refractar, nostalgia maladiv[, “filozofile” triste =i mai ales tonul de roman\[sf`=ietoare, cu complic[ri estetice, precum audi\ia colorat[. Simbolismul poetului e acela din tradi\ia sumbr[a baudelairianismului, cu ploi insinuante, provincie, ur`t funebru, monotonie burghez[, triste\[autumnal[:

Plou[, plou[, plou[
 Vreme de be\ie
 +i s-ascu\i pustiul

Ce melancolie!
 Plou[, plou[, plou[...

Prototipii sunt Rodenbach, Rimbaud =i Verlaine. De la Baudelaire vin cadavrele }n putrefac\ie, s`nii surpa\i ai iubitei, iar de la tuberculosul Jules Laforgue toamnele insalubre, tusea =i ftizia, }n timp ce nevrozele, macabru, sentimentalismul morbid, claviristele care c`nt[mar=uri funebre de Chopin }=i au originea }n Maurice Rollinat. Umiditatea pluvial[de la Rodenbach ia la Bacovia aspecte infernale =i se observ[o adev[rat[teroare de apa trist[, ostil[, care contamineaz[tot, un sentiment fizic de insalubritate:

Nu e nimeni... plou[... pl`nge-o cucuvaie
 Pe-un acoperi= de piatr[-n noapte cu ecouri de =ivoaie,
 Vai, e ora de-alt[dat[, umbre ude se-ntretaie
 +i-n curentul unui gang a\ipesc, plin de ploaie.

Ploaia =i ninsoarea (cu interesante efecte uneori de monotonie acustic[) nelini=tesc prin durat[=i imensitate:

+i toamna =i iarna
 Coboar[am`ndou[;
 +i plou[=i ninge
 +i ninge =i plou[.

*

}n parc ninsoarea cade rar...
 Ninge grozav pe c`mp la abator...

*

Eu nu m[mai duc azi acas[—
 Potop e-napoi =i-nainte,
 Te uit[cum ninge decembre...

*

Afar[ninge pr[p[dind,
 Ninge secular..

*

Ninge grandios }n ora=ul vast cum nu mai este,
 Ning la cinematografe grave drame sociale,
 Pe c`nd v`ntul hohote=te-n bulevarde glaciale..

*

Ningea bogat, =i trist ningea...

Penetra\ia umezelii pestetot, atmosfera ce\oas[care }n[bu=e, cr`=mele umede, murdare, zidurile vechi ce se d[r`m[, perelii uzi =i frigul, un mort evreiesc pe ploaie, o fat[}ngropat[pe ploaie, toate acestea sf`r=esc prin a da “nervi”, prin e exaspera. Atunci, dup[o faz[de prostra\ie, sim\urile sunt cuprinse de o agita\ie vecin[cu demen\ a. Poetul zg`l`n[nervos fereastra iubitei ca s[-i arate cum plou[cu frunze, bolnavii isteriza\i r[cnesc la ploaie, vitele rag, r[cnesc =i nebunii =i }nnebunesc oamenii normali, cet[\`enii delireaz[, vorbesc singuri pe drum =i r`d }n ne=tire, cuprin=i de un r[get intern asemeni os`ndi\ilor din cercul al treilea infernal care url[}n b[taia ploaiei. Ca supreme condens[ri ale teroarei de umid sunt de citat *Lacustr*], halucina\ie a unui diluviu ce izbe=te cu valuri de ap[pe adormit:

De-at`tea nop\i aud plou`nd,
 Aud materia pl`ng`nd...
 Sunt singur, =i m[duce-un g`nd
 Spre locuin\ele lacustre.

+i parc[dorm pe sc`nduri ude,
 }n spate m[izbe=te-un val —
 Tresar prin somn =i mi se pare
 C[n-am tras podul de la mal.

Un gol istoric se]ntinde,
Pe-acelea=i vremuri m[g[sesc...
+i simt cum de at`ta ploaie,
Pilo]ii grei se pr[bu=esc.

De-at`tea nop]i aud plou`nd...
Tot tres[rind, tot a=tept`nd...
Sunt singur =i m[duce-un g`n
Spre locuin`ele lacustre...

=i viziunea apocaliptic[a unei ploi negre, de c[rbune:

Carbonizate flori, noian de negru...
Sicrie negre, arse, de metal,
Vestminte funerare de mangal,
Negru profund, noian de negru...

Vibrau sc`nte de vis... noian de negru,
Carbonizat, amorul fumega
Parfum de pene arse, =i ploua...
Negru, numai noian de negru.

Bacovia =i-a creat un stil al pateticului, o varietate de satanism, cu punctul de plecare]n Rollinat =i]n Edgar Poe. El st[singur]n cavou, privind sicriile de plumb =i ascult`nd sc`r`itul coroanelor, prin parc apar fantome =i trece o pas[re "cu pene albe, pene negre", strig`nd "cu glas amar", poetul pl`nge =i r`de sarcastic "[n ha,]n ha", sau r`de "hidos", p[=e=te singuratec pe pustiile pie]e, intr[]n casa iubitei =i-i ordon[s[-i c`nte un mar= funebru. El se duce]n gr[dina autumnal[=i se-ntinde ca un mort pe masa p[r[sit[, sau pl`nge]n parcul dezolat,]n haine negre. Odaia lui e de o sinistritate hoffmannian[, fantastic[=i simbolic[(]ntr-o poezie excelent[); prin ea c`nt[]n mii de fluieri toamna,]n mijlocul ei, pe mas[, arde o f[clie, f[clia tremur[]n oglind[, tablourile sunt negre, golul ei haotic e plin de ecouri:

Odaia mea m[]nsp[im`nt[
Cu br`ie negre zugr[vit[—
Prin noapte, toamna despletit[
]n mii de fluieri c`nt[.

— Odaie, plin[de mistere,
]n pacea ta e nebulie;
Dorm umbre negre prin unghere,
Pe mas[arde o f[clie.

— Odaie, plin[de ecouri,
C`nd pl`nsu-ncepe s[m[prind[;
Stau triste negrele tablouri —
F[clia tremur[-n oglind[.

Odaia mea m[]nsp[im`nt[,
Aici n-ar sta nici o iubit[—
Prin noapte, toamna despletit[
]n mii de fluieri c`nt[.

Când se apropie miezul nopții, cuprins de terori subite la ora sata-
nică, poetul fuge din odaie-n odaie, iar când afară “ninge prăpădind”,
iubită se așază la pian =i când un mar= funebru, după care faptă
cade în delir. Atunci poetul face un gest straniu: plângând respiră
pletele iubitei. O altă femeie brună, în mantie neagră, când la clavier,
gemând, mar=ul funebru al lui Chopin, între clii, într-un salon gol.
Apoi apare în salon o blondă goală, care ia o scripcă neagră =i-ncepe
a cânta lugubru când. A doua poză (în această poezie deloc simplă)
este retorică întoarsă, adică sfârșită marea pînă la anarhie a solemnității,
simulându-se pierderea =irului ideilor, pretenția de filozofie, declarația
absurdă, intervenția prozaică. Această simulăvie din naștere unui fel
de ermetism care în poeziile din urmă, din exces de naivitate, duc la
un manierism insuportabil:

— O! corb!
Ce rost mai are-un suflet orb...
Ce vine singur în pustiu —
Când anii trec cum nu mai =tiu,
O, corb!
Ce rost mai are-un suflet orb...
— Chiar!

Cu toate acestea poetul e capabil de reînnoire =i e remarcabil
încercarea de folclor în stil ermetic, cu o întinșire absurdă de mitologii
=i geografii disparate, într-un când amestecat =i himeric:

+i parcă mă cheamă,	Nimic nu învelege...
De crengi atârând,	+i aș vrea ca să mor
Avesalomi gemând	Ca Romulus Rege,
Cu plete-n călcăie...	Uitat, legendar...
De spaimă mă prind	Cuprins de-o furtună
Priviri rătăcite,	Pierdută să dispar,
+i mintea, de zgomet,	Prin codrii Bacăului...

**BARBU NEMȚEANU, D. IACOBESCU, M. ȘULESCU,
LUCA I. CARAGIALE**

Barbu Nemeșanu (1887—1919) transporta pluviosul Bruges la
Galați, înlocuind canalul cu Dunărea, dar prăvălind aerul de încetinelă

a tuturor mi=c[rilor =i melancolia cheiurilor industriale. Tot el schi\va o poezie scris[cu creionul, surprinz`nd pateticul cotidianului =i al micii provincii burgheze,]n care marile simboluri sunt tratate miniatural =i u=or umoristic:

O, treni=or de Crasna-Hu=i,
 Locomotiva ta e-un samovar,
 Iar tu,]ntreg, pari un tramcar,
 O juc[rie de p[pu=i.
 C`nd dai semnal c[pleci, z`mbim cu to\ii!
 C`nd intri-n gar[, puf[ind, z`mbim...
 Ades m[mir cum nu te fur[ho\ii,
 At`t e-ti de infim!
 Te poate m[sura un om cu cotul!
 Ba, mi se pare,
 C`t e-ti de tren, ai]nc[pea cu totul
]ntr-un vagon mai mare...

Ftizicul D. Iacobescu (1893—1913) colecteaz[din simbolismul francez imaginile potrivite propriei nostalgii, vapoare, porturi, m[ri polare, goelanzi, parcuri, havuzuri,]ntr-o poezie vapoaroas[, pres[rat[cu elemente de “fêtes galantes”, Pierro\i, Columbine, lorzi, misse, menuete, gavote, claviruri, mandoline, ghitare, saloane roz, mov =i gri,]ntr-o atmosfer[prea specific francez[,]mpins[p`n[la evocarea Bourbonilor. Nuan\a personal[se ive=te]n leg[tur[cu condi\ia de bolnav a poetului,]n]ncordarea auditiv[la vibra\iile t[cerii, concepute ca un instrument negativ cu coarde,]n sensibilitatea la ploaie,]n obsesia hemoragiilor,]n fixa\iunea mor\ii pe care o vede ca o deschidere]ntr-un mediu acvatic:

+i mor\ii reci pe care noi]i credem c[dorm
]n ad`ncimi de fluvii, de m[ri =i de oceane,
 +i mor\ii reci pe care noi]i credem c[dorm
 Tr[iesc o nou[via\]ntr-un \inut enorm
 De plante =i m[rgeane.

Pu\ina oper[poetic[a lui M. S[ulescu (1888—1916) se caracterizeaz[prin tonul prelung, vizionar, printr-o neagr[presim\ire a mor\ii.

S[pt[m`na luminat/, dram[]ntr-un act, e cople=it[de aceea=i cea\l[sinistr[, plin[de sugestii (eroii au, expresionistic, nume generice), fiind vorba de]n[bu=iirea unui muribund]nainte de }nviere pentru ca s[poat[beneficia de gra\ia divin[h[r]zit[mor\ilor din s[pt[m`na patimilor.

Luca I. Caragiale (1893—1921) a tradus din Edgar Poe =i a scris multe poezii verbioase,]n care se z[re=te uneori senza\ia cosmopolit[]n felul Valery Larbaud =i Blaise Cendrars.

D. CARACOSTEA

Critic specializat al simbolismului (afar[de poetul N. Davidescu) se prevedea a fi D. Caracostea. Dup[aceea a evoluat]n direc\ie scientist[, concep`nd critica drept o disciplin[sever[ce trebuie scoas[“din apele diletantismului” prin punerea “]n armonie cu cerin\ele de ad`ncire ale specialit[\ii”. De aceea criticul a aprobat =i adoptat pe r`nd orice metod[capabil[de a aduce “pe l`ng[adev[rata c[ldur[estetic[, mai mult[lumin[=tiin\ific”]: gherismul, sociologismul tainian, comparatismul, determinarea prin factorul automatic a “personalit[\ii”, cronologia interioar[tip K. Vossler, metoda genetic[]ntr-un cuv`nt, =i-n cele din urm[analiza fonologic[, derivat[din studiile lingvistice ale lui Grammont =i *Arta cuv`ntului (Wortkunst)*, a lui O. Walzel.

Capitolul XXII

ECLECTICII. TEATRUL

“FLAC{RA”

În 1911 apăru sub direcția lui C. Banu o revistă [s[pt[m`nal] *Flac[ra*, care avu un mare succes de r[sp`ndire, ating`nd patruzeci de mii de exemplare. Succesul se poate explica în parte =i prin faptul c[era o publicație eclectică ce da considerație b[tr`nilor, dar nu disprețuia nici poezia nouă. Îns[pe aceasta o adopta în formele ei cele mai]mbl`nzite, evit`nd \inutele pure. Astfel, din simbolism, *Flac[ra* preferă feericul.

VICTOR EFTIMIU

Sub înr`urirea teatrului de declamație =i fantezie fabuloasă al lui Ed. Rostand =i al lui Maeterlinck, Victor Eftimiu se aplică în *în-ir`te*, *m[rg[rite* basmului românesc, străduindu-se a-i accentua simbolurile incluse. Alb-]mp[rat =i m[rit[fetele, Sorina alege la înt`mplare pe Buzdugan =i fuge în noaptea nunții în c[utarea lui F[t-Frumos, care la r`ndu-i umblă după Ileana Cosinzeana, pe care o \ine închisă Zmeul Zmeilor. Eroii aleargă unul după altul =i c`nd se g[sesc]ncearcă dezamgiri. Deci basmul simbolizează aspirația spre idealitatea erotică. Două din fetele]mp[ratului sunt suflete comune, conformiste. Sorina, F[t-Frumos, Zmeul sunt niște visători pentru care valoarea idealului stă în inaccesibilitatea lui. Sunt multe nonsensuri în acest basm, îns[interpretarea pe care o dă autorul Zmeului e interesantă. Zmeul, văzut ca un demon =i un Barb[-Albastr[, reprezintă un soi de solitar, un geniu, n[psuit de imaginația pr[psioasă a lumii. Valoarea piesei, care r[m`ne o]nc`nt[toare =i fericită producție a teatrului nostru, stă în explozia juvenilă de poezie mitică, în maturitatea versificației. Versurile au destul somptuozitate ca să placă în sine,

dar =i necesara fluiditate spre a nu]ngreua declama\ia. C[*lin-Nebunul* al lui Eminescu, pu\in scurs de miere, dar]nc[p[str`nd miresmele, a trecut pe aici. +i peste tot plute=te o jovialitate s[n[toas[, un umor gras de poveste. }n stilul popular al lui Creang[=i Eminescu, Alb-]mp[rat are o oratorie sf[toas[de rig[cu suflet \[r[nesc, arhaic:

— Oaspe\i dragi, M[rit[Doamn[, fetelor, cinstit[curte,
Nu mai am de-aci-nainte zile lungi, ci zile scurte,
Num[ra\i]mi sunt de-acuma bobii vie\ii, num[ra\i!
Ast[zi, m`ine,]nt`]ni-voi pe str[mo=i]mp[ra\i!
St[p`nind \inutul nostru]n credin\ a str[mo=easc[,
Rareori]ng[dui-am min\ii mele s[gre=easc[.
Rareori supu=i] [rii]n[\at-au ruga lor
F[r[s[-mi aplec urechea glasului pl`nsorilor.

C`nd,]n timpul nun\ii, F[t-Frumos trece pe la curte,]mp[ratul, vesel de b[utur[,]]nt`mpin[singur afar[=i f[r[mult[ceremonie \ine s[ciocneasc[un pahar cu el. Pe acela=i F[t-Frumos =i pe Zmeu, care se ceart[,]mp[ratul]i]mpinge cu m`na =i-i d[afar[. Tocmeala apoi]ntre el =i voinicii pe\itori e din cele mai gustoase. Tot ce prive=te existen\ a Zmeului e de o rar[poezie =i dezv[luirea felului cum se nasc miturile]n popor e f[cut[cu un fin umor, c[ci spectatorul asist[=i la drama real[a Zmeului =i la urzirea basmului de c[tre \[rani. *Coco-ul negru*, “fantezie dramatic[]n =ase acte”, este o]ncercare de a construi ceva asem[n[tor cu *Faust* al lui Goethe. Evident, V. Eftimiu nu e un g`nditor =i piesa nu putea s[izbuteasc[]n ad`ncime. Nota esen\ial[e un fantastic mai mult haotic dec`t]ntr-adev[r grandios, dar de un farmec fabulos indiscutabil,]n stilul Carlo Gozzi =i al lui Cazotte. Lui Verde-]mp[rat i-a c`ntat coco-ul negru =i, fatalist, el roag[pe fiii s[i Voie-Bun[=i voievodul Nenoroc s[stea pe l`ng[el. Dar Nenoroc ar dori s[plece. Prin urmare Voie-Bun[e conformistul, Nenoroc este nostalgicul, am`ndoi prin puterea fatalit[\ii. Presim\irea lui Verde-]mp[rat se izb`nde=te, vine Ro=-]mp[rat care-l omoar[, fiii sunt arunca\i la]nchisoare. De acum]ncolo Voie-Bun[face numai lucruri cumin\i, p`n[ce se]ntoarce]n patrie =i r[stoarn[pe uzurpator,

În vreme ce Nenoroc, consiliat de Diavol, devine un geniu al răului, criminal, instigator, sinucigaș. S-a observat incompatibilitatea între fatalitate și calitatea de om liber a lui Nenoroc, căruia i se dă puțină șansă între bine și rău. Contradicția e numai aparentă. Nenorocul e sortit să fie mereu nemulțumit, răzvrătit călător. Numai pe el îl poate tenta Diavolul, fără izbândă deplină și finală, fiindcă și experiența binelui atrage pe voievod. Nenorocul e un Faust parțial, înfățișând numai pe solitari, pe investigativi. Adevărata viață a dramaturgului este că a fost simpatice platitudinea lui Voie-Bun și odioasă anxietatea lui Nenoroc. Dealtfel meditația e umflată de vorbe și de colori, pierdută în fantastic, goală pe dinuntru. Piesa se pierde în episoade de fantezie, cum e mascarada cu pretenții adânci din grădina lui Epicur. Declamația e facilă, tremolată, pompoasă, multicoloră, poleită cu felurite calități minore, nu fără obișnuitele însușiri, basmul în total formând un excelent spectacol, zgometos și feeric. }n *Prometeu*, V. Eftimiu a voit să înfăptuiască sobrietatea și echilibrul teatrului clasic, rămânând totuși în limitele dramei ideologice. Prometeu e un umanitarist care se sacrifică pentru o omenire îngrată în care totuși crede. Către sfârșitul tragediei el se și confundă cu Isus. Tocmai această analogie de succesiune între mitologia păgână și cea creștină alcătuiește miezul valabil al piesei. }ntors la basm, dramaturgul regăsește tot farmecul din *Irte, mrgrite. Tebaida, Atrizii* sunt reluări foarte spectaculoase de teme tragice cu lăudabilă tehnică teatrală, *Don Juan* reinterpretează pe celebrul erou ca un inamic al fariseismului, cu ironii pentru intoleranță care aduc aminte de *Torquemada* lui V. Hugo. +i tablourile sunt la fel de fastuoase: o cameră neagră cu un catafalc între fclii, o piață publică în care Abrahamo Balmaseda și-a omorât fata sedusă de Don Juan, Inchiziția proiectată pe perdele negre, o curte de mânăstire, un festin cu strigoi. V. Eftimiu a mai scris numeroase piese de teatru, interesante fiecare dintr-un punct de vedere, poezii onorabile, nuvele, basme, romane, acestea din urmă în manieră senzațională pentru plăcerea publicului și e de presupus că intenții curat comerciale.

CATON THEODORIAN

Proza lui Caton Theodorian (1877—1939: *Sângele Solovenilor, Calea sufletului, Povestea unei odii*) nu poate să mai intereseze decât pe istoricul literar. Singur dramaturgul supraviețuiește și numai prin *Bujoreții*, care e una dintre cele mai bune comedii românești. S-ar putea că piesa tratează conflictul dintre aristocrație și burghezie, ca în teatrul lui E. Augier. Un bătrân boier, Fotin Bujorescu, pierzând pe unicul său băiat, nu mai voiește să-și câștige fata cu un Cărbuneanu oarecare, fiu de oameni simpli. El arată ginerelui prezumtiv portretele strămoșilor și-i declară că învelege să-și perpetueze spăvă. În fond, bătrânul Fotin n-are nici o repulsie de mezalianț. Pe el îl murește un sentiment mai profund: dorința de mântuire prin procreare. Fotin se mulțumește cu venicia în ordinea carnală, ba chiar numai cu aceea, fictivă, a numelui, fiind providențialist cu privire la familie, ca mazziniștii în privința nașiei: “Dumnezeu vrea ca neamul Bujoreștilor să nu se stingă”. Lui Cărbuneanu i se cere să-și schimbe numele în acela de Bujorescu, și cum ținând refuză, e găsit un spăver cu acest nume. Spăverul, rugat de fată, care dăduse bunurile sale lui Cărbuneanu, consimte la o câștorie-formalitate. Copilul nu e al lui și el suferă, căci și iubește nevasta. În sfârșit lucrurile se află, noblețea de suflet a spăverului e lădată și câștoria devine efectivă. Prezența lui Amos Bujorescu, spăverul, care sub aerele lui susținute ascunde un spirit fin și o inimă neprihănită, trezește un răs cordial. Pentru întâia oară Galuscus și Chico-Rostogan sunt reabilitați și interpretați cu omenie. Deși dialogul e presărat cu banalități și dulțegării poetice, piesa toată e armonioasă și cu aer definitiv.

ALII DRAMATURGI

Comediile lui V. Al. Jean (*Ceștia satul, Lacrima* etc.), de obicei într-un act, sunt spirituale, susținute pe o conversație delicată, un fel de proverbe mussetiene cu probleme morale. Industria teatrală a lui A. de Herz (1887—1936: *Pianjenul, Bunicul, Mărgelu* etc.) s-a putut

remarca temporal doar printr-o anume [ncordare scenic[. "P[ianjenul" e o v[duv[onest[(virgin[) care \ine s[treac[drept depravat[, izbutind a impune (pirandellism precoce) o alt[imagine despre sine dec` t realitatea. "Bunicul" e un alt marchiz de Priola, c[ruia b[tr`neva]i]mpu\ineaz[succesele =i care se consoleaz[cu emo\iile paterne. Al. Florescu, Ion Miclescu, M. Polizu-Mic=une=ti, Emil Nicolau, C. R`ule\ erau p`n[]n 1916 furnizorii oficiali ai teatrului. Ei sunt azi uita\i. Dar Zaharia B`rsan mai colecteaz[succese teatrale cu *Trandafirii ro=ii*, poveste zaharat[, de=i decent[, a unui Zefir care]=i sacrific[s`ngele spre a]nro=i trandafirii destina\i unei Liane. }] imit[mai t`rziu, cu vulgarit[\i, I. C. Aslan]n *Odinioar[*.

MIHAIL SORBUL

Piesa lui Mihail Sorbul care a st`rnit la]nt`iele reprezenta\ii o vie discu\ie e comedia tragic[*Patima ro=ie*, remarcabil[prin siguran\ a tehnic[, repeziciunea ac\iunii, simplificarea personifica\iei. Sunt numai cinci eroi (Sbil[, Castri=, Rudy, Tofana, Crina), care vin mereu pe scen[=i au to\i un rost fundamental. Ac\iunea e limpede formulat[]n trei acte. Castri=, student bogat =i om de treab[, veste=te pe concubina lui Tofana c[are]nvoirea de a o lua]n c[s[torie. Tofana (preten\ii de intelectual[, aspira\ii de femeie) refuz[. Rudy, cuceritor ieftin, se mut[]n aceea=i cas[, iar Tofana]i sare de g`t aproape numaidec`t. Rudy, care plictisit de via\ a lui u=uratic[ar voi s[se c[s[toresc[cu Crina, fuge de ea. Tofana]i]mpu=c[. }n c`te=itrele actele cortina cade bine pe c`te o replic[memorabil[. Psihologia e schematic[, fire=te, cum se =i cuvine]n teatru. Sbil\ e mefistofelul piesei =i latura comic[, un sarcastic parazit, filozof cinic =i istoric al familiei. El]nvesele=te pe spectatori prin aforismele lui moderat paradoxale. Tofana e mai pu\in intelectual[c`t femeia fascinat[de prestigiul cuceritorului profesional =i jignit[de rezisten\ a lui. Factorul ereditar, patima ro=ie, adic[a v[rs[rii de s`nge (str[mo=ul a fost hingher) motiveaz[exterior un gest de r[z bunare, suficient]n sine. Rudy ar fi un banal cuceritor dac[

n-ar]nf[\i=a un accident neprev[zut]n carier[. El a dat de o femeie superioar[lui intelectualice=te =i mai ales de o pasionalitate morbid[. Cuceritorul devine victim[. Prin acest schematism substan\ial =i prin rotunditatea tehnic[, *Patima ro=ie* se va citi =i reprezenta oric`nd cu mari satisfac\ii estetice. Versifica\ia trudnic[=i dealfel mai mult grafic[, de=i cu]ncerc[ri l[udabile de arhaizare,]ngreuiaz[mi=carea din *Letopise\i*, dram[istoric[]n cinci acte, ce sufer[dealfel de o]ncetineal[structural[. Ideea este original[, mai nimerit[]ntr-o epopee. Ion-vod[cel Cumplit e tr[dat de boieri; to\i laolalt[, domn =i supu=i, suport[fatalitatea istoric[a \rii. Sub raportul teatral piesa sufer[de prea mult[ma=in[rie scenic[. *Dezertorul* e o pies[vie, ocazional[, care folose=te]n chip original mediul mahalagesc pentru un eveniment sublim. *A doua tinere\e* (istorie dramatic[a unui sexagenar exasperat de nevast[, tr[ind o clip[de fericire cu o t`n[r[Assunta) are un dialog viguros =i o violen\ de gesturi justificat[prin decorul napoletan. Comedia are]ns[un aer de lucru factice =i stilizat]n sensul grotesc =i baroc al pieselor lui Crommelinck. Alte piese ale lui M. Sorbul sunt sau ne]nsemnate sau insuficiente. Toate poart[titluri de senza\ie, promi\`nd mai mult dec`t dau (*Coriolan Secundus*, *Dracul*, *Baronul*, *Don Quichotte*). Romanele (*O iube=ti?*, *M`ng`ierile panterei*) sunt sub orice nivel.

PROZATORI +I POE|I

N. N. Beldiceanu (1882—1923) =i-a umplut opera]n proz[, moldoveniz`nd f[r[savoare, cu “chipuri de la mahala”, trat`nd subiecte m[runte =i despre lume refractar[: o feti\ persecutat[, o alta sedus[de un c[pitan, p[s[ri de ograd[]mb[tate cu vi=ine din vi=inat[. I. C. Vissarion din Coste=ti prezint[\[rani munteni f[r[sim\moral[,]n stare continu[de delicvescen\[. I. Dragoslav (1875—1928), f[lticenean, era mai interesant personal ca boem de origine \[r[neasc[dec`t prin literatura lui limbut[, adulter`nd teme caragialiene, sadoveniste etc. Al. Cazaban st[tematic]n raza lui Sadoveanu

(v`n[toare, comp[timire pentru s[lb[ticiuni, v[dane enigmatice) =i e un foiletonist cu repeziciune de condei =i mu=c[tur[sarcastic[.

Romanele lui V. Demetrius au inten\ia de a zuger[vi p[catele societ[\ii rom`ne=ti. Poeziile aceluia=i (*Canarul mizantropului*) sunt corecte =i c`nt[, cu mult din Traian Demetrescu, via\a proletar[,]n profesii ce formeaz[pitorescul provinciilor (dogari, t[ietori de lemne). Radu Cosmin vede Bucure=tii ca o Sodom[]n romanul *Babylon* =i ve=teje=te societatea rom`n[]n satire vehemente, f[r[valoare. Horia Furtun[a scris poeme multicolore]n tradi\ia Macedonski. *Balada lunii*, cea mai remarcat[, e o desf[=urare de decoruri selenare]n genul feeric =i de calambururi de imagini, agreabile:

]n straie albe de hermin[+i c[p[durea fermecat[
Pe codrul negru =i sihastru	De ochiul t[u, — pornind]ncet,
Pari, sub povara de lumin[,	Se-apropie halucinat[
C[]mpietre=ti]n cerc albastru,	Ca o p[dure de Macbeth.

Poetul s-a ispitit s[fac[, dup[V. Eftimiu, basm dramatizat (*F/t-Fru-mos, P/cal*), cu vina capital[a limbu\iei. Poezia lui G. Talaz e cogitativ[]n aparen\i =i simbolist[]n fond, f[c`ndu=i din c`teva imagini: “mugurii”, “mla=tina”, “spinul”, “c[l[torul”, “scorbura”, “frunza”, “malul”, cifruri cu corespondent]n universal.

UMORI+TII

Caragiale, Teleor, Bacalba=a crear[o tradi\ie a umorului, ce]ng[dui lui D. Anghel =i lui St. O. Iosif s[se dedice genului vesel. *Via\a rom`neasc[* primi cronicile lui G. Ranetti (1875—1928) f[r[a socoti c[se coboar[. G. Ranetti, om cu fine\[, care d[du cunoscutei *Furnica* un nivel ce n-a mai fost atins de nici o revist[umoristic[, era un “moftolog” bine dispus. El debita miticisme cu aer de pince-sans-rire =i compunea poezii franceze din idiotisme rom`ne traduse verb[cu verb[:

Tu m'as mangé roti enfant
En me tirant sur la ficelle!...

Marele actor Petre Liciu (1871—1912) compunea =i el spirituale monoloage.

Capitolul XXIII

ROMANCIERII

LIVIU REBREANU

Nuvelistica lui Liviu Rebreanu (1885—1944), f[r] a da indica\ii asupra valorii de mai t`rziu a romancierului, prevestea totu=i un observator al proceselor suflate=ti obscure, aproape bestiale (“r[uieli” firoase, iubiri cr`ncene de punga=i, blaz[ri burgheze rezolvate]n b[t(i). *Ion* este epopeea, mai degrab[dec`t romanul, care consac[pe Rebreanu ca poet epic al omului teluric. Ca =i]n *Mara* lui Slavici, eroii nu sunt indivizi cu via\ unic[, ci exponen\ii ai clasei =i genera\iei. Precum Achile =i Odiseu reprezint[, respectiv, criza erotic[=i r[zboinic[=i intrepiditatea matur[. Ion e simbolul \[r[nimii care vrea p[m`nt dintr-un instinct puternic de ap[rare. No\iunea de ambi\ie e prea complicat[pentru cazul s[u. Actele lui Ion au aerul unor efecte ale delibera\iei =i nu sunt de fapt dec`t viclenii ale unei fiin\e reduce. Ion seduce pe Ana ca s[sileasc[pe viitorul socru s[-i dea p[m`nt, neg`ndindu-se totu=i s[treac[peste simpla f[g[duial[la constr`ngerea unui act dotal. Evident, socrul]l chinuie cu]nd[r]tnciile lui. Purtarea lui Ion fa\ de Ana e josnic[, nu]ns[cu mult]n afara concep\iei \[r[ne=ti. }n societatea rural[femeia reprezint[dou[bra\e de lucru, o zestre =i o produc[toare de copii. O dat[criza erotic[trecut[, ea]nceteaz[de a mai]nsemna ceva prin feminitate. Soarta Anei e mai rea, dar deosebit[cu mult de a oric[rei femei de la \ar[, nu.

+i structura celorlal\i eroi este epopeic[, adic[]ntemeiat[pe momente din eternul calendar uman. Herdelea,]nv[\[torul, e tat[]l umil =i prudent]n interesul cre=terii progenerurii, d-na Herdelea e mama, impulsiv[, nesocotit[, cu repulsie de ideile generale. Laura e fata de m[ritat]nt`i, Ghighi fata de m[ritat pe urm[, Titus,]n conflict temporar cu genera\ia p[rin\ilor, nu-i dec`t t`n[rul]n c[utarea rostului]n via\ care va repeta]n cur`nd cazul tat[lui. Laura a trecut prin

criza idealist[, dezam[git[s-a c[s]torit cu un altul, pentru a c[dea]n orgoliul casnic. Ghighi reia]ntocmai acelea=i ipostaze ale fetei de toate zilele. Tot romanul, cu toat[aparen\a de scriere stilistice=te cam trudnic[, impune prin marele ton festiv cu care c`nt[na=terea, nunta, moartea, sem[n`nd]n linii generale cu *Hermann =i Dorothea. Ion* e o capodoper[de o m[re\ie lini=tit[, solemn[ca un fluviu american. Cu *R[scoala* romancierul a]n\eles s[continue epopeea rural[]n teritoriul vechiului regat. Acum individul Ion (de altfel un simbol) e]nlocuit prin gloata anonim[. Tot ce prive=te via\a sufleteasc[a omului de ora= complex (boieri, oameni de lume, femei fine) este insuficient. Lucrurile se schimb[c`nd este]ns[vorba de \[rani v[zu\i]n mas[. Scriitorul redevine genial. Cam tot volumul]nt`i, luat]n sine, este f[r] interes. Prin el se preg[te=te]ns[]ncet mi=carea grozav[ce se apropie. Frazele, considerate izolat, sunt incolore ca apa de mare \[nut[]n palm[, c`teva sute de pagini au tonalitatea neagr[-verde =i urletul m[rii. Teroarea surd[, colbul de r[zmeri\ ,]ntunecarea apocaliptic[sunt preg[tite]n timpuri lungi =i m[surate, cu un efect epic considerabil. Epopeea debuteaz[]ncet ca un cer]nnotat, devine bubuitoare spre mijloc, apoi se rezolv[. Misterul existen\ei epice nu st[]n observa\ie, ci]n durat[. Nici aici scriitorul nu observ[individul rural. Eroul c[r\ii este \[ranul colectiv cu psihologie de gloat[,]n fundul c[ruia mocnesc instinctul de p[m`nt, nemul\umirea ancestral[. Izbucnirea se produce repede,]n termeni ilogici, mitologici. S-ar putea observa c[autorul pune oarecare compl[cere]n scenele de violen\[(violuri bestiale, st`lciri, sugrum[ri, evir[ri, sp`nzur[ri,]mpu=c[ri), ceea ce]nseamn[c[el tr[ie=te mai ales impulsia instinctual[pe care o rotunje=te epic. Un interesant roman psihologic este *P[durea sp`nzura\ilor*, preg[tit printr-o nuvel[*Catastrofa*. El analizeaz[criza unui suflet mediocru]n lupt[cu o dram[peste puterile sale. Apostol Bologa, rom`n ardelean =i of\er austriac, nu =tie s[opteze pentru o atitudine: s[fie soldat credincios \[rii austro-ungare sau na\ionalist =i bun rom`n. El oscileaz[lupt`nd f[r] ardoare =i cere doar mutarea c`nd e adus pe front rom`nesc. Eroul din *Catastrofa*, fiin\[primar[,]ncurcat[]n regulamente, trage pur =i simplu]n cona\ionalii s[i.

Bologa, f[r] a avea exalt[ri na]ionale, ar dori s[evite cazul sup[r]tor. El dezerteaz[prea t`rziu, e prins =i prime=te sp`nzurarea ca o izb[vire de chinurile sale de om mic. Cazul lui Bologa e complicat cu elemente ereditare, transpus]ntr-un limbaj de un misticism profetic, cu o puternic[senten\iozitate ibsenian[, ceea ce m[re=te impresia de obscuritate cazuistic[. Cu acelea=i inten\ii psihologice, *Ciuleandra* e o nuvel[onorabil[, rece, urm[rind izbucnirea fatal[a nebuliei la ultimul exemplar al unei familii aristocratice. O paralel[cu cazul Lantier din *La bête humaine* de Zola se poate face. Cu *Adam =i Eva* Liviu Rebreanu a]ncercat un fel de poem metafizic asem[n]tor cu *Avatarii faraonului Tlâ*, av`nd ca tem[transmigr[ia a doi prototipi (b[rbat-femeie) prin =apte ipostaze fenomenale p`n[la trecerea]n lumea duhurilor pure. Pe r`nd trec prin fa\a noastr[India, Egiptul, Babilonul, Roma, Evul mediu, Fran\ a revolu\ionar[, Rom`nia contemporan[. Arheologia e meritorie, f[r] coloristica lui Th. Gautier sau a lui Flaubert. Scenele crude (jupuii de viu, g`turi str[punse de s[ge\i, siluiri publice, masacr[ri sinistre) sunt =i aici specialitatea scriitorului devotat sufletului bestial.]n scrierile urm[toare Liviu Rebreanu las[s[se vad[oarecare dezorientare. *Jar*, romanul-poem al fetei seduse, *Gorila*, studiu al vie\ii politice, *Am`ndoi*, istoria poli\ist[a unei servitoare criminale, sunt de un interes artistic minim.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

Dup[o produc\ie de pagini de jurnal vapoaze, interesante pentru psihologia =i mai ales fiziologia femeii, Hortensia Papadat-Bengescu s-a dedicat unei serii de romane "proustiene". Oric`t s-ar zice c[nu femeia e cea mai indicat[pentru observa\ia obiectiv[, Hortensia Papadat-Bengescu aduce incontestabil un material mai bogat dec`t orice alt romancier, ceea ce se explic[prin chiar condi\ia feminin[. Scriitoarea crede]n valorile sociale, le tr[ie=te =i le scruteaz[, se coboar[la acel infinit mic care e marea materie a romanului. Respectul pentru lumea conven\ional[o face s[dea importan\ societ[\ii snobe, apropiindu-se astfel de formula intim[a romanelor lui Proust care transcriu

vie\ile consumate în nimicuri mondene, tragediile imperceptibile ale salonului. Prin defini\ie, astfel, Hortensia Papadat-Bengescu scrie un roman curat or[=nesc, consacrat exclusiv proceselor inutile ale unei clase scutite de problemele aspre ale existen\ei. Eroii sunt boga\i. Încolo, la s`nd la o parte buna pozi\ie observatoare, literatura scriitoarei respir[ad`nc feminitatea. Se constată în ea înt`i oroarea de promiscuu =i degenerat, de unde o galerie întreag[de schilozi fizici =i morali (paralitici, isterici, gemeni, hibridi, copii nelegitimi). Caracterologia e înlocuit[cu examenul sanitar. Eroii sunt bine n[scu\i sau degenera\i, s[n[to=i ori bolnavi. Boala îndeosebi e climatul în care trăiesc personagiile, =i locul predilect de desf[=urare — sanatoriul. Congestia cerebral[, neurastenia, septicemia, tuberculoza, cancerul, ulcerul stomacal, anemia pernicioas[, iată c`teva din maladiile în jurul cărora se încheag[intrigile. Cel mai bun roman r[m`ne *Concert din muzic[de Bach*, tablou al unei societ[\\i în mers spre perfec\ia aristocratic[, deocamdat[numai în faza snobismului, ai cărei exponen\i tipici sunt prin\ul Maxen\iu =i Elena. Maxen\iu, tuberculos, sufer[de o dram[foarte particular[. Nu se teme de boală[, în gravitatea căreia nu crede. El e plictisit de teama descalificării pe care i-ar putea-o aduce în lume o suferin\[at`t de proletarian[. Elena e înnebunit[de protocol. Ea pune la cale un concert din Bach, în locuin\aa ei, la care nu vor lua parte decât invita\i selec\i. Toată activitatea ei se reduce la pregătirea concertului =i redactarea listei de invita\i. *Drumul ascuns* tratează un alt aspect de mondenitate. Toată lumea “bine” din roman merge să moară în sanatoriul doctorului Walter. Aci sf`r=esc Lenore, de cancer, =i Dr[g]nescu, de cord. Aristocratismul doctorului Walter, colec\ionar de art[=i organizator de recep\ii, st[în aparatura rece =i exact[. Sanatoriul func\ionează în lux, t[cere =i regularitate cronometric[=i mai ales cu înlăturarea oric[ror semne de suferin\[uman[. Pateticul este eliminat ca impur. Decesurile se petrec în tain[, mascate de recep\iile de gal[. Doctorul are o musculatur[facial[impenetrabil[, hot[r`rile lui sunt sugerate politicos =i irita\ia nu e niciodată exteriorizat[. Rela\iile între el =i Lenore sunt diplomatice. Toată existen\aa familial[e un joc de aluzii, de subîn\elesuri, de audien\e =i formalit[\\i,

de mici gesturi semnificative. Elena, vrând să se despart de Drăgulescu, nu găsește formula decentă spre a-i face intimă via. Atunci pleacă sub un pretext firesc în Elveția, de unde începe cu soțul un duel subtil de scrisori cu o tactică =i un protocol atârdat de exagerate, încât impulsivile sunt omorâte de conveniențe =i soții nu pot să decidă oficial ceea ce în fapt s-a petrecut de mult. Această lume e urâtă. Lenore, din pudoare feminină, nu destăinuie d-rului Walter suferința ei. Când boala este evidentă, nu =i dă seama de gravitate =i se pierde în frivolități, încercându =i patul de sanatoriu cu dantelării, cu cutii. Walter suportă dezagregarea Lenorei =i moartea ei cu o impasibilitate perfectă. Totul se petrece după normele exacte ale sanatoriului, fără ntruzieri, fără dezordini sentimentale. Walter e un artist în a notifica economic o =tire rea, evitând supratotărea mrturisire =i provocând diplomatic ideea în chiar mintea celui interesat. Elena pierde în sanatoriul Walter pe mama =sa, Lenore, =i pe soțul ei Drăgulescu, însă e atârdat de îngheț de oficialitate mondenă încât pare să preuiască bunul-gust al celor doi de a fi murit într-un loc convenabil. *Logodnicul* încearcă studiul vieții de mahala, în care autoarea nu are nici o competență. Tema însă e originală =i bogată în posibilități. Un tânăr provincial, venit la București cu intenția de a se împinge în lumea mare chiar prin mijlocirea unor femei de moravuri dubioase, cade victimă credulității lui =i =i descoperă totdeodată un suflet bun care îl face infirmierul neprevăzut al unei bolnave de ulcer stomacal. *Rădăcini* e romanul, inform =i lung, al crizelor intime feminine, de natură fiziologică, insatisfacțiuni erotice, încercări ale funcțiilor. Ceea ce înstrăinează, =i pe nedrept, pe mulți de literatura Hortensiei Papadat-Bengescu e stilul prolix =i chiar agasant, stil de conversație în definitiv, potrivit materiei.

HENRIETTE YVONNE STAHL

O nuvelă a Henriettei Yvonne Stahl, *Mătușa Matilda*, se remarcă prin poezia lucrurilor îmbătrânite, a rochiilor demodate, a oglinzilor ce nu se pot curăța fiindcă înuntrul lor "s-au împănjenit imaginile".

Alte scrieri, *Voica*, *Steaua roșie*, ap[rețut unora ca dovezi ale unei puteri excepționale de analiză nu ating intențiile, care în general se rezumă la propoziția că femeia are dreptul să-și caute fericirea chiar printr-o desfructuare a libertatei sexuale].

CAMIL PETRESCU

Camil Petrescu este în roman un anticatolic, partizan al dicteului automat, în marginile permise de gen, dușman al caracterologiei clasice și fixe. Bergsonian și proustian, înleagă și cultive fructuos stăruința „fluxul amintirilor” și, gidian, și respecte autenticul în jurnale în care pretinde a nu modifica nimic din cursul amintirii, mergând până la a compune în corecturi și a dubla textul cu note în subsol. De aceea admiră pe Proust: „Corecturile lui Proust, despre care a apărut un volum întreg, sunt într-adevăr turburătoare”. Romanele nu le scrie romancierul. Acesta apelează la eroii „fructuos talent”, rugându-i să povestească „net, la întâmplare, totul ca într-un proces-verbal”, sau colectează scrisori. Firește, documentele sunt numai simulate. În fond, trecând peste acest aspect tehnic, Camil Petrescu e un misogin și un inadaptat erotic, transcriind în pagini pline de vervă sarcasmul său de învins sentimental. Interesul este interior. +tefan Gheorghidiu din *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* și face despre femeie o imagine irealizabilă. El ar dori-o și frumoasă și capabilă de speculația filozofică, de aceea exclamă: „Uf... și filozofia asta” și exasperează și se încearcă a-i face în patul conjugal o mică Einführung în metafizică, vorbindu-i despre ele și și heraclitieni. Soția se arată (efect mai mult al antipatiei scriitorului) nefilozofică, geloasă, îneltoare, lacomă, seacă și rea. Observația morală obiectivă nu-i din cele mai acute. Totuși figura lui Tănase Vasilescu Lumânăraru, omul care nu ține și scrie și care poartă ochelari ca să evite infirmitatea de a nu înleagă slova scrisă, izbutind cu toate acestea a-i cuceri o bună poziție în viață, reprezintă o frumoasă întuiție. Valoarea reală a romanului e

de a fi o proză superioară. Un om cu suflet clocotitor de idei =i pasiuni, un om inteligent =i neprihănit totdeauna, plin de subtilitate, de putere psihologică, dar =i naiv, cu inocența de poet, vorbește despre dragostea lui, despre femeie, așa cum o vede el, despre oameni, despre nașterea plământului din haos etc., =i din acest monolog nervos se desprinde înțelesul cu înțelesul o viață sufletească, indeterminată dar reală, un soi de simfonie intelectuală care înconjură prin plătirea ce poate rezulta din claritatea psihice. A doua parte a romanului, tratând despre război, superfluă, dacă privim lucrurile epic, este remarcabilă prin viziunea personală a luptei. Campania e concepută ca un spectacol straniu, apocaliptic, de un tragic grotesc, asemănător cu tablourile primitivilor, narative, hilare, grave. Camil Petrescu este aici un mare prozator. Ridiclizarea eroicului (neconvingătoare) e împrumutată de la Stendhal. Soldații se ascund sub podețe, de frică, trași de picioare de ofițeri, un rănit cu intestinele scoase afară salută amical pe un prieten, în culmea zăpăcelii un plutonier adună oamenii =i le ține un discurs despre patrie. Oricum, asemenea momente vii dau asupra misterului uman o privire scurtă =i profundă. În *Patul lui Procrust* preocuparea de metodă e maximă. Oroarea de “artă”, de compus se condensează în pagini ce multora par prolixă, fantezie din scrisori, comentarii, note, tăieturi din jurnale, documente “autentice” în fine, care dau “o impresie unică de trăire adevărată”. Adevărată izbândă tehnică e de caracter dramatic. Fred Vasilescu, neînveștat, în *patul Emiliei*, actrișă mediocră =i ex-amantă a sinucisului poet Ladima, citește scrisorile poetului oferite de Emilia, care comentează din când în când lectura. Este aici un joc subtil, aproape genial, de a parte teatral, fiecare comentând cu ochiul cititorului faptul =i dovedind dispariția punctelor de vedere. Iar din toate aceste glasuri (glasul din scrisoare, comentariul lui Fred, comentariul Emiliei) se desprinde pe înțelesul o turburență dramatică, aceea a lui Ladima, gazetar onest =i fără noroc în dragoste, iubind o femeie plată =i rămasă în neînțelese. Astfel Ladima se zbate, în scrisoare, să facă bună atmosferă în presența Emiliei ca actrișă, Emilia amintește tare de “creația” ei =i de invidia

colgilor, iar Fred]=i aduce aminte, \in`nd-o]n bra\e, de insuficien\ a ei artistic[.

]nainte de a scrie acest roman, Camil Petrescu compuse teatru, care avu succese =i reversuri, deopotriv[motivate. *Suflete tari* ar dori s[demonstreze spectatorului cult c[sunt unele situa\ii a=a de inerente vie\ii,]nc` t po\i intra]n ele f[r[a plagia c[r]\ile ce le ilustreaz[. Andrei Pietraru procedeaz[fa\[de Ioana, fiica boierului Mateiu Boiu, cam la fel ca Julien Sorel, f[r[a fi citit *Le rouge et le noir*.]ncheierea e patetic[. Surprins de Ioana]ntr-o situa\ie suspect[, Andrei cere s[fie crezut pe baza amenin\rii c[se va sinucide, =i fiindc[Ioana nu crede, eroul se]mpu=c[]ntr-adev[r. Manier[de a demonstra un caracter forte. La drept vorbind piesa, foarte merituos[, repet[idei din *Bujore=tii* lui Caton Theodorian, n[zuin\ a de a se salva prin progenitur[a unui boier. *Mioara*, ap[rat[cu]nver=unare de autor, e o pies[slab[, care, misogin[=i ea, \ine s[arate gradul de perversitate al unei femei. *Mitic[Popescu*, comedie pu\in mai sprinten[, se sile=te a defini pe bucure=teanul "Mitic[". Mult mai dinamic e micul *Act vene\ian*, repet`nd]n costuma\ie situa\ii din *Patima ro=ie*. Cellino, soi de Rudy, trece prin sudorile mor\ii din cauza ferocit[\ii dragostei Altei, care= i ucide so\ul, un fel de Castri=, sub ochii lui, spre a evita scena indign[rii maritale. Dar cea mai profund[oper[este *Danton*, probabil nereprezentabil[din cauza lungimii ei. Piesa e]n\esat[cu paranteze care sunt, luate]n sine, excelente portrete =i analize ale psihologiei de moment. Grija autorului e de a stinge melodramatismul firesc al unor eroi de revolu\ie, de a scoate efecte de umanitate din faptul diurn =i din valoarea intrinsec[a evenimentelor. Mai ales complexitatea oamenilor Revolu\iei, amestecul de fanatism =i fric[, de ingenuitate =i intrig[, de mil[=i ferocitate, este cu aten\ie studiat[. Danton e un burghez bonom, so\ bun, politician ferm, f[r[=ov[iri sentimentale, dispre\uind formalismele =i paperaseria, suflet suav]n intimitate, tat[de familie f[r[puritanism, care trece]n chipul cel mai firesc de la pescuit la lupta]n Conven\ie. Totul e plin de adev[r sufletesc, de cea mai rar[p[trundere. Danton apare la]nceputul piesei cu =ervetul la

g` t, ie=ind din sufragerie,]n această[\inut[sunt puse la cale]nt`mpl[-rile istorice ale Revolu\iei. Nevasta lui Danton le=in[]n a=teptarea loviturii. Danton,]ntorc`ndu-se biruitor, pic[de somn =i]ntreab[casnic: “Ce-i asta?... De ce nu mi-a\i f[cut patul?”]n plin[]ncordare ministerial[, el are timp s[-i aduc[aminte c[era odat[pasionat de Shakespeare =i s[r[sfoiasc[o edi\ie. La Arcis sur l’Aube Danton prinde crapi, d[sfaturi la buc[t[rie, joac[trictrac cu un Laboulot. +i]n tot acest timp mintea lui, obsedat[de Fran\ a, e fr[m`ntat[de vaste probleme.

Lirica de r[zboi a lui Camil Petrescu cultiv[cu virtuozitate apocaliptic. Ea e vizionar[=i terorist[. R[zboiul apare monstruos, universal, hot[r` t de tr`mbi\i divine. Coloana e o turm[de vite, bordeiul o mare bestie strivit[, priveli=tile sunt crispate, halucinante. Starea de spirit e p`nda, a=teptarea dement[. Poetul a aplicat această[plastic[=i]n vederea unei poezii de idei, cu interesante sugestii.

IONEL TEODOREANU

De=i]nr`urit[]n chip v[dit de Jules Renard, Anghel, Delavrancea (poate =i de Meredith), literatura liric[=i imagistic[a lui Ionel Teodoreanu, tr[]nd aproape exclusiv din evocarea v`rstei infantile, r[m`ne foarte personal[prin tinere\ea ei autentic[=i prin extraordinara memorie a copil[riei. Ciclul *La Medeleni* organizeaz[]n forme mai obiective datele din primul volum, *Uli\ a copil[riei*. Prima parte se intituleaz[*Hotarul nestatornic*, ca spre a sugera indeciziunea sufletului infantil,]ntruc`t copilul se na=te f[r[o constiin\ limpede de sine =i f[r[no\iunea realului, grani\ele dintre Eul lui =i Non-Eu nefiind]nc[trase. Copiii n-au caracter =i nu pot intra dec`t]ntr-o tipologie temperamental[, ale c[rei dou[prime categorii sunt cele dou[sexe.]n drumul spre diferen\iere, ei]=i exerciteaz[prin joc func\iunile de mai t`rziu. D`ndu-=i seama c[e o existen\ aparte]n univers, D[nu\]ncepe s[]ncerce sentimentul vanit[\ii, s[aib[gravitatea individului care lupt[, orgoliul viril. El viseaz[c[un sultan fur[

pe Olgu\ a =i pe Monica =i el le scap[din m` inile tiranului, dup[care isprav[cele dou[fete “]ngenuncheaz[=i-i s[rut[m` inile”. La fete se contureaz[armele feminit[\ii. Monica e languroas[, plin[de sentiment, =i se las[tras[de coade]n chipul cel mai ispititor. Olgu\ a, dimpotriv[,]l distruge pe s[]lbaticul D[nu\ prin “buna cre=tere”. Copiii]ncep a avea sim\ul demnit[\ii =i pretind a fi crezu\i pe “cuv`ntul lor de onoare”, cap[t[sim\ul propriet[\ii =i cu el posesivul (“Ce cau\i la mine]n odaie?”...), disociaz[no\iunile =i experimenteaz[cuvintele, devin didactici, epici. Fetele, mai precoce, anticipeaz[prin mimetism via\ a adult[. Olgu\ a comand[“o cafea”, are “insomnii” sau e “bine dispus[”. O dat[cu func\iile suflote=ti se dezvolt[trupul. Copiii au poft[de m`ncare, sunt lacomi =i anume volupt[\i tactile sunt indiciul unei cenestezii sporite. Olgu\ a se suie pe divan =i face tumbe, mi=c[degetele de la picior f[c`nd mare haz de ele =i se bate la t[]pi. Totdeodat[, neajun=i la determinarea universului obiectiv, copiii sunt animi=ti, confund[realul cu irealul, au spaima surde, teroare de strigoi =i de balauri, vise cu apari\ii de]ngeri =i metamorfoze. D[nu\ se teme ca tras de zmeu s[nu se]nece]n v[zduh. }n volumul]nt`i metaforele sunt dozate cu sobrietate =i apar aproape numai ca sublinieri ale vitalit[\ii. Zah[rul de ghea\ se prezint[ca “ce\oasele diamante]n=irate pe sfoar[”, din cantalupul t[iat “ca dintr-o besactea oriental[” curg “=iraguri blonde =i ro=cate”, zmeul]nuta de doi \[rani e “arestat”, sfoara lui “curge spre cer”, iar cerul toarce]n[bu=it, trenul la orizont e “un punct negru, du=m[nos ca o gaur[de revolver]nc[rcat”, clan\ a u=ii tr`ntite descarc[un foc de pu=c[, ciorile speriate izbucnesc “carboniz`nd livada =i cerul, cu o explozie de negru sonor”, ochii Olgu\ei sunt negri “ca dou[capete de r`ndunic[ie=ite din cuib”. Prin ad`nca incursiune]n sufletul copil[resc, prin atmosfera de fericire =i prin prospe\imea recep\iei, *Uli\ a copil[riei* =i]nt`iul volum din *La Medeleni* sunt opere de valoare durabil[=i adev[ratele]nf[ptuiri ale scriitorului. Din prejudec[\i epice unii au preferat pe celelalte dou[urm[toare din *La Medeleni*, care se]ntemeiaz[, ca =i *Emile* de J. J. Rousseau, pe un program pedagogic de aplicat]n cazul lui D[nu\ . De

pe acum încep să supere locvacitatea și bombasticul, clocotul de cuvinte, verbozitatea monstruoasă, prolixitatea. Dar oricum, veselia aceea clamoroasă, sensuală, suavă cedează, mai adesea grotesc, și ea expresia unei faze a copilăriei. Portretele temperamentale și fiziologice ale suavei Monica și artemidiceii Olga domină volumul III printr-o prezență simpatetică.

De acum încolo producția lui Ionel Teodoreanu pierde din importanță prin repetiție, monotonie și perseverență în niște metode ce devin erori de la o anumită limită. Liric prin definiție, romancierul își alege subiecte pentru care nu posedă nici o aptitudine și cultivă o “poezie” care apare ieftin, lipsită de propulsiunea tinereții autentice. Încercările de fantastic sunt cele mai aproape, teoretic vorbind, de mijloacele scriitorului. Totuși în *Turnul Milenei* se face abuz de monstruos și lugubru. Abia *Golia* cuprinde câteva interesante colorii groțesce pe tema unui azil de bătrâne, supravegheat de un Quasimodo ghebos, “spân și palid ca scopii”, cu “mască morbid mongolică, dominată de o frunte îngușată, creștă”, cu mâini ca niște “lăbușe de liliac”, la picioare “cu tocuri femeiești, din cale-afară de nalte”. Aci sunt plafoane cu belciuge sinistre și clopotele care răsănesc “acel clopot care vestea în Evul mediu trecerea leproșilor”. În majoritatea romanelor se descoperă două idei obsedante: fie separația morală între Moldova și Muntenia, dând naștere de pildă la conflicte de ordin casnic, fie dreptul la confort sufletesc al bărbatului, îndeobște scriitor. *Bal mascat, Fata din Zlataust, Crăciunul de la Silvestri, Lorelei, Arca lui Noe, Secretul Anei Florentin, Fundacul Varlamului, Prăvălia Babă, Tudor Ceaur Alcaz, Hai-Diridam* nu adaugă nimic valabil peste seria *La Medeleni*. În ultimul roman găsim totuși grațioase versuri.

C. STERE

Fiind împiedicat de anume considerențe și publice memorii direct, C. Stere (1865—1936) le-a romanțat falsificându-le și parțial trivializându-le într-o parte din volumele seriei *În preajma revoluției*.

Totu=i]nsu=irile de romancier nu lipseau lui C. Stere. }n moduri vetuste,]ntr-un limbaj cam jurnalistic, cu maniere din Gogol, Dostoievski =i Tolstoi, scriitorul dovede=te, cu toat[dilata\ia verbal[, explicabil[=i prin faptul c[-=i dicta romanul, un sim\ just de via\[. }nt`iul volum (*Smaragda Theodorovna*) este monografia, schematic[, a unei familii basarabene de mod[veche. Iorgu R[utu din N[p[deni, om matur, st`ngaci, veritabil *hobereau*, se]nsoar[cu o fat[de cincisprezece ani. }n c[snicie Iorgu se arat[]n\eleg[tor, prea dedat]ns[ac\iunii de procreare. So\ia de cincisprezece ani]=i]ncepe lunga carier[matern[cu o scurt[criz[de adaptare]n care e pe punctul de a avea o aventur[cu un of\er polon. }nainte ca aventura s[se prefac[]n adulter, Smaragda afl[c[un copil]i e pe moarte. Tot fondul ei]nn[scut de bigoterie iese la suprafa\[, Smaragda se acuz[de p[cate mortale, devine rece, auster[, procreatoare =i prud[=i pune]n subordine toat[familia]n frunte cu Iorgu R[utu. Subiectul este excelent, mai mult balzacian dec`t rusesc. Volumele II, III, cu intriga factice, merit[a scoate]n eviden\[educa\ia democratic[a eroului, sunt mai pu\in atr[g[toare. }n schimb volumul IV ne pune]n fa\ a unui extraordinar prozator al geologicului. }n zugr[virea aglomer[rilor umane siberiene, a coloniilor de surghiuni\i, a societ[\ii locale, Stere are ceva din siguran\ a de tr[s[turi a lui Gogol. Un sentiment imens de straniu cuprinde pe cititorul european]nainte a acelei societ[\i pierdute]n solitudine, mim`nd]ns[via\ a occidental[, av`nd bibliotec[=i lachei. Tot ce prive=te a=ez[rile primitive cu enigmatic[lor constitu\ie instinctual[este de o mare poezie sociologic[. Convoitul de “[n\ura=i” intr`nd]n satul siberian =i cer=ind]n cor, os`ndirea la moarte de c[tre mir a unui ho\ sunt de o m[re\ie crunt[. }n evocarea priveli=tii siberiene, C. Stere pune un patos extraordinar. F[r[palet[bogat[=i vocabular afar[din comun, el are o]nfrico=are religioas[de geologicul gol. Cel pu\in trei descrip\ii, adev[rate inmuri ale sublimit[\ii naturii, sunt de neuitat: taigaua, tundra de-a lungul fluviului Obi, aurora boreal[. Paginile par rupte din *Atala* sau din *II*

Milione al lui Marco Polo. De la volumul V, C. Stere se pierde într-o bătălie a cifratului împotriva contemporanilor săi, căzând în cele mai triste plătitudini.

GIB MIHĂESCU

Care ar fi fost adevăratul aspect al operei lui Gib Mihăescu (1894—1935) dacă scriitorul ar fi trăit mai mult e greu de spus. În orice caz Gib Mihăescu nu era un artist și înuta multora din scrisorile sale e mai degrabă mediocră. Izbândă să în *Rusoaica* și parțial în *Donna Alba* se datoreze transcrierii pline a unei obsesii. Toate romanele lui Gib Mihăescu (lirice în substanța lor) tratează aceeași apăsătoare eroului către o femeie ideală, inaccesibilă. Pentru locotenentul Ragaic, așezat cu un detașament de pază la Nistru, idealul e “rusoaica”, femeia îndrăznească și intelectuală care poate pica oricând din cerurile scitice. Iliad, un alt obicei, a prins în mână o rusoaică sublimă, deși plină de paraziți, care, gonită de colonel, se înecă în Nistru. Epicul este constituit din expedițiile detașamentului în frunte cu ofițerul și atinge senzaționalul în episoadele privind manoperele unui contrabandist și erotica misterioasă a femeii sale Niculina. Romanul e condus cu foarte multă abilitate sub raportul enigmei sufletești a Niculinii, excițiind curiozitatea cea mai acută de a afla atitudinea ei presupusă, lineară. Este de mirare că în mișcare epică poate rezulta din date atât de puține. Așezată pe malul unei ape în fața unui imperiu imens, tăcut, călăvă bătăie înfrigurată de dorință erotică fac expediții nocturne, pândesc taine bătăie, realizează într-un cuvânt toate atitudinile bătăiești. În *Donna Alba* misterul scitic nepenetrabil a fost înlocuit cu aristocrația. Romanul pare pueril și este într-o anumită măsură. El este un roman detectivistic, narând complicatele și rătăcitoarele metode pe care avocatul Mihai Aspru le folosește spre a smulge taina Donnei Alba și în cele din urmă dragostea ei. Eroul merge până acolo încât își procură niște scrisori crezute compromișoare pentru eroină, sperând prin psihologie a priori, înrudită cu aceea a lui Camil Petrescu, că va câștiga dreptul la recunoștință. În Aspru nu cucerește pe Alba prin tactica

insinu[rii, ci printr-o brutal[posesiune. Romanul este o monografie a mentalit[ăii virile. Sensul operei e acesta: un b[rbat dore=te o femeie inabordabil[=i atunci pozi[ia cea mai prielnic[orgoliului viril este aceea defavorabil[din punct de vedere social. Un om de jos]nt[mpin[dificultate]n cucerirea unei aristocrate (cazul din *Suflete tari* de Camil Petrescu). Aci este dar marea isprav[. Eroul nu reprezint[b[rbatul cum este, ci cum ar voi s[fie. Toat[pretinsa detectivistic[e mai mult o halucina[ie. Gib Mih[escu ar fi voit, ca om p[ndit de moarte =i f[r[putin[de a tr[ia realmente, s[cucereasc[o rusoaic[, o prin[es[,]ns[numai dup[o desf[urare de for[ce imense care s[demonstreze virtu[ile sale. Prin[esa trebuia salvat[din ghearele unei cabale, uimit[prin vimele sale =i talent, prin noble[de suflet =i]ndr[zneal[. Numai dup[ce toate aceste piedici presupuse ar fi fost]nl[urate, numai atunci inaccesibilul ar fi fost meritat.

Nuwelele lui Gib Mih[escu aduc o atmosfer[ap[s[toare de halucina[ie, par =i sunt opera unui febricitant.

CEZAR PETRESCU

Mai mult[vreme numele lui Cezar Petrescu a fost]nconjurat de o stim[literar[necuvenit[, =i formula “mare romancier” i-a fost oferit[generos cu un loc al[aturi de M. Sadoveanu =i L. Rebreanu. Dar Cezar Petrescu nu-i dec[t un manufacturier modest, cu meritele sale]ntr-o literatur[]nc[restr[ns[. Nuvelistica e o variant[]urnalistic[=i locvace a operei lui Sadoveanu. Primul roman, *Intunecare*, e o cronic[de r[zboi superficial[, de o anume elegan[ziaristic[, dar inform[, lunec[nd pe deasupra realit[ăii umane spre a se pierde]ntr-un studiu social, dus p[n[dup[]ncheierea p[cii. De aci]ncolo romancierul se str[duie=te s[studieze societatea rom[neasc[=i omul universal]ntr-un ciclu de romane, unele de “investiga[ie orizontal[”, adic[social[, altele de “investiga[ie vertical[”, adic[psihologic[. Cezar Petrescu voie=te s[refac[“comedia uman[” a lui Balzac. Rezultatele nu sunt la]n[limba inten[ăilor, cu toate c[nu se poate t[rgui autorului

inventivitatea epică. *Simfonia fantastică* tratează un caz tragic de izbucnire a demenței într-un ton buf, *Calea Victoriei* prezintă Sodoma română, loc de pierzare pentru provinciali, într-o manieră poliloghică obositoare, *Comoara regelui Dromichet* amestecă aventura fantastică arheologică cu tema socială, continuându-se în *Aurul negru*, ratând o figură posibilă de Cousin Pons. *Ora-patriarhală* se remarcă doar prin căteva uoare schițe de poezie provincială, *Greta Garbo*, continuând *Baletul mecanic*, e un roman-foleton aiuritor, violent senzațional, cu o agreabilă tipologie caricaturală la început. 1907, roman interminabil și neconcludent, îngrozitor de verbos, rămâne strivit de *Răscoala* lui Rebreanu. *Romanul lui Eminescu* e o romanăare jurnalistică, de suprafață, a unei cronologii, în care inventivă covârșește cu totul autenticul fără vreun rezultat substanțial. La nivel artistic se ridică două nuvele: *Adevărata moarte a lui Guynemer* și *Aranca, tîmna lacurilor*, prima un fel de *Atlantidă*, a doua mică *Königsmark*, remarcabile prin exotismul stîncos și anonim una, prin fantasticul sinistru cealaltă. Contribuția lui Cezar Petrescu nu trebuie neglijată într-o literatură cu prejudecata tiranică a observației. A închipui indivizii care caută și descoperă comori, care se sacrifică pentru prieteni, intrând la închisoare, și peregrinează prin lume, jucând la ruletă și făcând asasinat, fete provinciale devenind *vamp* și întîlnind pe Greta Garbo, aventurieri cu străni și obscure afinități, este a elibera conștiința creatoare, a dezlega de tirania realității.

CAROL ARDELEANU

Romanele lui Dem. Theodorescu (*În cetatea idealului, Sub flamura roșie, Robul*) sunt niște cronici jurnalistice. Un roman interesant, cu toate platitudinile, este *Diplomatul, Tîmbacul și Actrița* de Carol Ardeleanu. E vorba de un diplomat căzut în mizerie și alcoolism din cauza unui scandal. Fata lui, Agata, după multe dezamăgiri, se căsătorește cu un simplu cizmar. Degradarea lui Sălceanu, în care mai licăresc semne de nobleț umană, e de sursă dostoevskiană, după

cum virtutea proletar[e din psihologia eroilor lui Gorki. }ndeob=te literatura lui Carol Ardeleanu se caracterizeaz[prin simpatie pentru umili, prin bizarerie epic[dus[p`n[la fantomatic =i grotesc =i printr-un realism exterior. Autorul “studiaz[” mediile la fa\`a locului, minele, delta, casele de prostitu\`ie, aduc`nd o documentare de ordin pitoresc. *Am ucis pe Dumnezeu* are preten\`ia, ca =i *Crim[=i pedeaps[*, de a analiza c[in\`a produs[de o crim[, f[cut[din motive mistice. *Viermii p[m`ntului* prezint[insuficient dramele miniere (*Diplomatul*, *T[bf-carul =i Actri\`a* evoc[t[b[c(riile), *Pescarii* d[am[nunte asupra vie\`ii pesc[re=ti.

AL. O. TEODOREANU

Hronical m[sc[riciului V[ll]tuc e o pasti=[]n felul balzancienelor *Contes drolatiques* sus\`inut[pe o mare capacitate de a face “joyeuse-tés”. Al. O. Teodoreanu trateaz[cazuri de stric[ciune =i de amabil[tic[lo=ie de la]nceputul secolului XIX]n limba mai veche a lui Niculce. Contrafacerea nu e savant[, dar fiindc[autorul e moldovean are o savoare lingvistic[fireasc[. Nuvelele sunt ni=te divaga\`ii]n scopul de a se dovedi]ndem`narea verbal[, nodul lor vital fiind de obicei un calambur enorm ori o vorb[memorabil[. Veselia este uneori extravagant[. Izbe=te]ntre altele snobismul gastronomic =i oenologic, mai mult nominal. Toader Zippa vine din str[in[tate cu o]ntreag[“pivni\` pe roate”, adic[cu 101 antale, 39 butoaie mai mici, 317 balerci =i mai multe mii de sticle, precum =i cu un pivnicer (Jocaste), un “ma]tre d’hotel” (Antoine), un =ef buc[tar (Robert), cu dou[ajutoare (Philippe =i Roger) =i un camelier (Go). Eroii m[n`nc[dup[subtile socoteli de pricep[tori]n gastronomie =i vina\`uri, c[ut`nd s[evite orice vulgaritate a gustului. Paginile sunt pline de dizerta\`ii asupra bunelor m`nc[ri =i b[uturi. Deliciile acestei literaturi apar\`in ordinii fonetice =i cu greu un neini\`iat ar gusta burlesca]nt`mplare a lui Constantin Zippa, cresc[tor de cai pur-s`nge, c[ruia iapa nu i-a f[cut nici “harmasara=”,

nici “iepu=oar”, ci cat`r. }n *Neobositulu Kostakelu* tot umorul const[]n contrafacerea stilului niculcian pentru o materie mult mai pu`n serioas[, ca aceea a ispr[v[lor gimnastice ale lui Kostakelu la stare de be`ie. Multe din schi`ve reprezint[o]ntinerire a prozei lui Caragiale, f[r[ocolirea ecourilor marelui prozator. Un aer mai slobod de =treng[rie salveaz[aceste produc`ii de primejdia neoriginalit[.ii. Eseistica lui Al. O. Teodoreanu (*T/m`ie =i otrav/*) e departe de-a tr[i din juste`a critic[. Ea e oper[de umoare, aci neagr[, mahmur[, aci vesel[, =i criticile sunt ni=te monoloage]n care autorul nu se ia]n serios. Ca un str[lucit exemplu al u=urin`ei de a oscila de la serios la comic =i chiar la funambulesc, f[r[falsitate, e cuv`ntul de]nt`mpinare rostit c[tre principesa Ileana,]n care se dovede=te c[“Triunghiul albastru” e un “cerc” al c[rui centru e domni`a. Sadovenist, Al. O. Teodoreanu s-a dedicat cu ardoare cronicii gastronomice, alc[tuind chiar lista de bucate a *Hanului-Ancu`ei* (tentativ[de pivni`[pentru rafina`i), precum =i Pravila]n care se spune c[“Iertat este fiec[rui s[bea c`t]l]ine punga =i boiul s[u, numai c`t pre vecin =i tovar[=i de osp[`s[nu supere. Altfel se va certa”. Versurile sunt simboliste, iar o parte (*C`ntece de ospiciu*) un joc pur, cu efecte comice, pe baza insanit[v[lor aliena`ilor, exemplu aceast[parodie dup[Jean Richepin:

Tralalali, tralalala,
Am mai ucis un gardian.
Tralalali, tralalala,
Acum sunt liber — castelan.

LUCIA MANTU

Lucia Mantu caragializeaz[=i ea]n “miniaturi”, “instantanee”, sco`nd din barocul adreselor oficiale =i al anonimelor, folosit cu o discre`ie feminin[, mici observa`iuni de psihologie provincial[, adesea delicate. *Cucoana Olimpia* e un soi de monografie a existen`ei unei gospodine duc`nd o via`[stereotip[(deretecat, tabieturi, sindrofii,

joc de cărți, audiția aceleiași melodii la minavet). Punctul de plecare este în Găleanu și Bassarabescu.

DAMIAN STĂNOIU

Fiindcă sunt înveselitoare, nuvelele și romanele exclud rului Damian Stănoiu par unora numai satirice și lipsite de spiritualitate. În realitate scriitorul ne înfățișează ființe simple, cu o vie temere de damnare, cu o capacitate de participare cu totul îngerească. Călugării combat pe Necuratul pentru ispite puerile ce zugrăvesc mângâierea ideii lor de lume, ispite frecvente la copii, printre care cea mai de seamă lăcomia. Părintelui Ghedeon diavolul îi se înfățișează în chip de macaroane bine rumenite, aproape tuturor în chip alimentar, sub forma unui butoiu de vin, a unei buci de pastramă sau a unui cârnaț. Păcatul lui constă într-o supraalimentație excesivă și în căutarea unui confort destul de rudimentar ca acela al cărții picioarelor într-un lăcăș de frâncie, Dumnezeu însă își manifestă supărarea în chip de piatră la ficat și părintele se întoarce la mănăstirea unde se consumă borș de cartofi necurățat, în prada celei mai lirice dispoziții expiatorii. Plutește peste aceste nuvele răsul blând din *Floricelele Sfântului Francisc*, în care călugării fac, din inocență, isprăvi groțoase. Scena în care Ghervasie, nepădit de jivinele înfometate (obligate de el să postească), le citește din predicile sfântului Doroftei e de un umor franciscan. În legendele asceților diavolul combate mai vârtos pe cei îndrăgiți pe calea binelui. Aci Necuratul se întrupează în alimente nevinovate, pește de baltă, tiuc, biban, plătic. Dar totdeauna izbânda ascetului e cu atât mai mare și mai parfumat de sfințenie cu cât ispita a fost mai grozavă. De aceea Ghervasie, în tradiția patrologică, provoacă furtiv duhul răului, punându-l înainte mănăstirii ispitițoare, pentru a săli pe "ticlosul de păntec să treacă prin toate sudorile iadului". Limba scriitorului e savuroasă și savantă, căci are cultură întemeiată pe Biblie și pe Viețile sfinților, cultură nu de simple lecturi ci de exercițiu zilnic.

Cealaltă literatură cu motive profane e vulgară și regretabilă.

GH. BRĂDESCU

Continuând pe Tony Bacalbaș, Gh. Brădescu evoacă, cu un talent superior, viața căzonă, biziindu-se pe observarea și pe cît cu puțin în îngroșarea mecanizării sufletești. Noul Moș Teacă este și el de o ignoranță crasă, facil infatuat, lăudăros, biurocratic, arăgios, crunt. În comportarea eroilor se disting clar trei momente: împietrirea de tagmă, simplitatea omului mediocru și micul gest individual. Colonelul din *A căzut Turtucaia!*... simbolizează un fel posibil de adaptare, care constă în a evita orice inițiativă: “bine cu toată lumea, ascultă pe toți, nu contrazicea pe nimeni și mai ales nu da nici un ordin”. Anchilozat de rutină, lipsit de privire asupra universului, căzonii ridică niște meschine îndemnări de instrucție la rangul de izbâzi ale spiritului. Asta le dă o îngâmfare naivă, care cade în cursă la cea mai plată adulație. Cutare colonel s-a pietrificat în “legea progresului” și și-a făcut o oratorie didactică bufonă invariabilă:

“...Domnilor.. din două lucruri unul: ori eu sunt nepriceput și atunci luați-mă de gât, scuturați-mă, strigați-mi: ho! destul, opre-te-te! dă-te jos, nebulule! nu meriți să stai unde ai ajuns... Ori d-voastră nu vă faceți datoria și atunci am eu dreptul să vă scutur și să vă strig: Urmați legea progresului, pentru Dumnezeu!...”

Plin de vervă în tot ce vine de observarea automatismului căzon, Gh. Brădescu e ovoiditor în alte domenii. Mijloacele artistice (când nu e vorba de justă transcrierea dialogului) îi lipsesc. De asemenea romanul nu-i izbutește. Autorul învelege să-l compună din aceleași stenograme. Gh. Brădescu a scris și foarte simpatice *Amintiri* în care reexaminează cu bonomie tregările copilăriei sale.

I. I. MIRONESCU

Sforindu-se a copia fonetic limbajul eroilor, I. I. Mironescu (1883—1939) surprinde prin relativa vulgaritate a prozei lui, fenomen rar la moldoveni. Scriitorul umflă după manieră Pătrăcanu peripețiile, transformându-le în bufonerii. Astfel Tulie Radu Teacă, baci din Breșcu,

c[1[torind la Viena ca s[-i vad[feciorii, comite enorme boroboa\=i se-ntoarce f[r[a=-i fi atins scopul. Teatralizarea *Amintirilor* lui Creang[(*Catihe\ii de la Humule-ti*) e concurat[de geniul, el]nsu=i dramatic, al humule=teanului.

VICTOR ION POPA

Un bun roman, curat, epic, aproape poli\ist, este *Velerim =i Veler Doamne* de Victor Ion Popa (1895—1946), trat`nd despre fuga de fiar[]ncol\it[a lui Manlache Ple=a, care, fost ocna=, se teme, cu prilejul unei crime de care e nevinovat, s[nu fie tras la r[spundere tot el. Ple=a nu se las[p`n[ce nu prinde pe adev[ratul criminal =i numai atunci iese la iveal[. Tema e scump[nuveli=tilor dinaintea r[zboiului: omul simplu intrat]n mrejele justi\iei. Din acest[viziune liric[scriitorul a scos un roman solid, obiectiv.

Alte romane]ns[descoper[un gongorism deplorabil, o pornire baroc[spre fraza poetic[=i colorat[. *Sf`rleaz[cu fofeaz[, Maistora=ul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu* cultiv[frazeologia n[valnic[a lui Cezar Petrescu.

G. M. VL{DESCU

G. M. Vl[descu coloreaz[umanitaristic vechea nuvelistic[a fiin\elor singuratiche. *Menuetul* e un studiu al mediului provincial. Ora=ul nu d[nici o importan\[doamnei Angelica Manolache, p`n[]n ziua c`nd afl[c[fiul ei a ajuns un mare muzicant. Interesul scade din nou c`nd compozitorul nu mai d[semne de via[. }ntr-adev[r el a murit =i printr-o pioas[aten\ie]ntre\ine postum iluziile mamei sale. Romanul are aspecte de grotesc =i e de fapt o comedie patetic[, remarcabil[prin stilul repezit, febril. *Moartea fratelui meu* merge pe c[i foarte]ntortocheate la teza c[“trebuie s[]ndepline=ti binele, *chiar omor`ndu-l fratele!*” Adic[aproapele. Romanul e antimilitarist. Nucu, ofi\er rom`n, fiu al unui maior rom`n =i al unei mame germane, pe deasupra dar a]ngustimilor na\ionale, este os`ndit la moarte pentru

tr[dare, fiindc[sc[pase din m`inile solda\ilor pe un b[tr`n tat[neam\ care]-i c[uta fiul mort]ntr-o p[d dure. Ca s[u=ureze chinurile condamnataului, Lucu, amicul s[u,]l minte c[a fost gra\iat, apoi]l]mpu=c[prin surprindere.

AURELIU CORNEA

Vagabond, fost lucr[tor prin fabrici de metalurgie =i t[b[c[rie]n Fran\, actor ambulant, Aureliu Cornea promitea s[fie un fel de Maxim Gorki al nostru. Spiritul s[u de observa\ie se coboar[sub conturul general al lucrurilor, pentru a m[ri dispropor\ionat am[nuntul. Mi=carea sufleteasc[e dedus[din]ns`ngerarea “vini=oarelor” ochilor, din scurta furtun[a perilor de pe obraz, din deplasarea mut[a mu=chilor faciali. }n acest fel realismul se ad`nce=te, sub propor\ia normal[a verosimilului, p`n[la fantastic =i suprarrealist. Saraha este expunerea unei lupte]ntre dou[for\e: pruden\, c[rtur[resei Saraha =i r[utatea multiform[a vecinilor. Chiria=a unguroaic[din curte =i-a pus copilul]n geam s[spun[clien\ilor c[rtur[resei c[Saraha nu e acas[. C[rtur[reasa reac\ioneaz[verbal (invective, insulte). Chiria=a stric[soneria de la poart[. Saraha pune]n geam un bilet: “Sun\i, sunt acas[”. Unguroaica stric[haznaua spre a]mpiedica pe clien\i prin inundarea cur\ii =i amenin\ c[va da foc casei. Saraha desparte curtea]n dou[cu un gard, izol`nd pe unguroaic[, =i face o ferestruc[]nspre curte spre a spiona. Vecina scrie pe gard: “Nu sunt acas[”. Saraha vopse=te gardul cu p[cur[. Unguroaica scrie atunci cu cret[. Saraha trece]n sf`r=it la ostilit\i =i ia de p[r pe vecin[. Amenin\at[cu toporul, c[rtur[reasa]nnebune=te =i e internat[la un ospiciu. }ntuneric este o admirabil[analiz[a “aurei” epileptice.

TEODOR SCOR|ESCU

O singur[gra\ioas[nuvel[cu subiect de comedie, *Popi*, face din Teodor Scor\escu un autor vrednic de re\inut. Aci se zugr[ve=te, f[r caricatur[, volubilitatea, orgoliul afectat, cumulul de profesii disparate,

inteligen\va vie =i cabotinismul mediteraneanului din Levant. Un t`n[r rom`n e trimis la Atena cu o misiune bancar[tocmai c`nd guvernul Gunaris cade =i Grecia e divizat[]n constantini=ti =i venizeli=ti. El face cuno=tin\ cu o t`n[r[divor\at[Popi, care e regalist[]nfocat[,]n conflict adesea cu familia ei]n care se afl[=i venizeli=ti, =i e pilotat de Spyros, un fel de chelner demn, cu calit[\i deosebite =i cu mari]nsu=iri muzicale. Popi prime=te dragostea rom`nului, dar, meridional[, ar voi ca d`nsul s[-i fac[demonstra\ii romantice, s[-i c`nte. Lipsit de darul melic, rom`nul]=i constituie din Spyros un fel de Cyrano. Dar grecul s-a]ndr[gostit de Popi =i]n\elege s[lucreze pe cont propriu, iar]ntr-o \ar[de milenar democratism izb`nda lui e apropiat[, c`nd inteligen\va rom`nului g[se=te un punct psihologic vulnerabil. Spyros e crunt venizelist =i rom`nul]l provoac[]n fa\va femeii: “— Recunosc... c[acest]nfocat regalist a fost mai tare ca mine!” Indignat, grecul protesteaz[: “— Eu, regalist?... Tr[iasc[Venizelos! Cu el e toat[Grecia!” Popi, constantinist[fanatic[, dezgustat[de politica lui Spyros, cade]n bra\ele rom`nului.

E. ADERCA

E Aderca e un umorist impenetrabil, plin de sarcasm. Punctul s[u de vedere e umanitar, interna\ionalist. Emo\ia e]nlocuit[cu senza\ia. Astfel]n *Gr[din/rii (Femeia cu carnea alb/)* se propun c`teva experien\e sexuale. Iubirile,]n care femeia ia totdeauna ini\iativa, se]nf[ptuiesc]n medii =i condi\ii variate: o fat[de \[ran de vreo 12 ani se las[s[rutat[de c[prarul Aurel]ntr-un =opron, printre coceni; o alt[dragoste, cu o t`n[r[nevast[, bulgarc[, se realizeaz[printre mormane de verze,]n apropierea a dou[copile moarte, ciop`r\ite de porci; a treia experien\ se face cu o “codan[ro=ie”, printre c`ini]l[tr[tori, pe ardei, =i]n spaima de a fi surprin=i; a patra, printre morcovi, cu o v[dan[care nu suport[c[s[toria dec`t cu libertatea diversunii erotice.]n alte cazuri stimulente erotice sunt ceapa, prazul.]n *Omul descompus* femeia erotic[e tuberculoas[. Senzual =i tenden\i-

os, F. Aderca e împiedicat de aceste note să izbutască în roman. Deși cu excelente pagini de evocare a campaniei pentru întregire, romanul *1916* e uează în tezism. *Aventurile d-lui Ionel L[cust]-Termidor* duc sarcasmul până la bizarerie. Mai fericit este basmul viitorist *Ora=ele Jnecate*, utopic, dar cu miraculos ma=inist în stilul Wells. Un operator cinematografic din București anului 5000 visează o omenire refugiat în fundul oceanului unui pământ în răcire. Sunt pagini fabuloase ca acele din *Simplicissimus* al lui Grimmelshausen despre Mare del Zur. Flora, fauna, starea sanitară a acestei lumi e descrisă cu multă fantezie și ingeniozitate plastică, la care se adaugă un umor englezesc fărâșat, fărâșat din enormitățile. Lui Pi, mort, i se face o injecție cu marmorificare neagră, care-l preface de-a dreptul în statuie, apoi e dat la lefuit.

F. Aderca a scris și poezii, remarcabile prin sugestii, îndeobște “venerice”. Citat cu precizie este *Medieval*:

Pasiunea mea e un câlugăr medieval
 Cu o sutană lungă
 +i neagră, la câlcăie să-i ajungă,
 +i la gât o cruce de opal.

Adevărată originalitate stă în a fi intuit înainte de I. Barbu o poezie panteistică, rece, carbonică, evocatoare a forțelor geologice, de a fi compus privind “prin lentile negre” madrigale astronomice și a fi îndreptat înnuri “câtre minerale”.

Cuaruri, cârbuni, ametiste,
 forme amorfe de roc;
 forme artistice
 sub care estetica sufocă.

I. PELTZ

După o lungă activitate obscură, I. Peltz s-a fărâșat în *Calea Vălcărească* =i *Foc în Hanul cu tei* evocatorul evreimii din București, determinând în chipul acesta și o varietate de mahala românească, intransplantabilă.

Lumea lui Peltz, v[zut[mai mult sociologic, e alc[tuit[din mici negustori stabili ori ambulani, din prostituate, actori de b`lci, oameni f[r[c[p[t`i]n c[utarea unui rost. Notele lor tipice sunt o nostalgie de prosperitate, personificat[]ndeosebi]n America, =i]ntr-o stare de nevroz[=i anemie atavica[, ating`nd mai cu seam[viscerele =i deci indirect sistemul nervos, de unde o exagerare a mizeriei =i frica. Romanele sunt monografiile de cartier =i intereseaz[mai ales prin aspectul colectiv. Astfel]n *Calea V[c/re=ti* Leia este bunica, tr[ind succesiv pe l`ng[fiii =i nepo`ii s[i. Fiica ei, Esther, se extenuiaz[lucr`nd la ma=ina de cusut =i moare canceroas[. Un alt fiu, Paul, plasator de articole de ocazie de epilepsie. Mor` are nostalgia Americii =i]ntr-o bun[zi =i porne=te, escortat la gar[, elegiac, de toat[familia. Nostalgia lui Rubin, pensular, e mai modest[. El vrea s[deschid[o “sal[de dans”. La Ficu, fiul Estherei, starea boln[vicioas[rasial[se manifest[printr-o mare =i anxioas[iubire filial[, printr-un sentimentalism timid. Toate aceste aspecte ale vie`ii ebraice sunt centrate]n c`teva evenimente sociale, deces, nunt[, reuniuni confessionale, pline de originalitate pentru cine nu cunoa=te de aproape via`a evreie =i]n orice caz]ndeajuns de ridicate la o idee unic[spre a dep[=i documentul.]n *Foc]n Hanul cu tei* tratarea caracterologic[e mai accentuat[. Micu Braun e un cuceritor, un fel de bancher balzacian, care speculeaz[un mare han sordid, azil al epavelor evreie, =i asigur[pe mari sume Hanul cu tei]n scopul de a-i da foc.]ns[Hanul cu tei e incendiat c`nd nu mai era asigurat, provoc`nd ruina =i moartea lui Micu.

Celelalte romane nu mai de=teapt[acela=i interes.

URY BENADOR

]ncercarea mai erudit[a lui Ury Benador de a ne da o icoan[a lumii evreie=ti moderne (*Ghetto veac XX*) nu-i ajutat[de puterea observa`iei.]n schimb *Subiect banal* e o bun[nuvel[pe tema clasic[a gelosului care]nlesne=te c[derea femeii din sete de certitudine, cu

aceast[not[nou[c[eroul, muzicantul Ludwig Holdengraeber, e un evreu, deci un individ rasial neurastenic, b[nuitor =i analitic.

ION C{LUG{RU

Ion C[lug[ru se ocup[cu evreimea din Moldova de sus]n stare aproape \[r[neasc[(cotiugari, morari, hamali, birjari, sacagii, oieri, copii noinari, babe limbute). Hahamii, ceau=ii de sinagog[, b[ia=ii de la fereideie =i croitorii nu izbutesc s[strice imaginea de sat autohton. Numai lum`n[rile ce se z[resc prin case din uli\ele pe care trec domoale vitele, b[tr`nii perciuna\i]ntorc`ndu-se de la sinagog[cu ceaslovul subsuoar[, aluziile tuturor la vremurile biblice dau putin\ a ochilor s[disting[o alt[ras[.]n *Copil[ria unui netrebnic*, vast[pictur[a aceleia=i evreimi]n tonurile umbrite ale lui Rembrandt =i Grigorescu, scriitorul zugr[ve=te]n tablouri trase de o pensul[sigur[evenimentele fundamentale ale vie\ii: na=tere, logodn[, nunt[, moarte, sinagoga ale c[rei mucuri le str`nge de afar[cre=tinul Mihalache, =coala pe fereastra c[reia vaca v`r[capul.

I. LUDO

Mesia poate s[a=tepte de I. Ludo pune]n termeni foarte spirituali strania problem[a evreilor care nu se simt bine]n \ar[=i n-au totu= nici o atrac\ie pentru Palestina, unde dealtfel convorbirea]ntre un evreu excursionist =i unul local se desf[=ur[]n chipul cel mai neprev[zut ostil.

ROMULUS DIANU

Romanele lui Romulus Dianu (*Nop\i la Ada-Kaleh, Adorata*) sunt scrieri de magazin ilustrat, croite =i]nseilate rapid, dar cu tehnic[francez[=i un anume umor blazat care le pune adesea asupra industriei lui Cezar Petrescu.

SERGIU DAN

}nrudit[e =i manufactura lui Sergiu Dan (*Arsenic, Surorile Veniamin*), cu ceva mai mult[semnifica\ie psihologic[. }n *Arsenic*, bun[oar[, un uria= boxer pare capabil de a face fapte groaznice din gelozie pentru so\ia sa, o proprietar[de bar, =i }n realitate se resemneaz[la ni=te tranzac\ii profitabile. *Unde }ncepe noaptea* propune documente din via\ a evreiasc[a ultimilor ani.

DRAGO+ PROTOPOPESCU

Nuvelele anglicizantului Drago= Protopopescu cultiv[umorul absurd al lui Mark Twain =i=i plimb[eroii rom`ni pe }ntreg teritoriul imperiului britanic. }n realitate avem de a face cu o variant[mai }nrudit[a “miticismului” minulescian. Un rom`n, de exemplu, iritat de a nu prinde r`ndul la b[rbier de Cr[ciun, taie beregata me=terului, intr`nd astfel la ocn[, unde to\i “sunt ra=i complet”.

Capitolul XXIV

MODERNI+TII

EUGEN LOVINESCU

Eugen Lovinescu (1881—1943) a început prin a da câteva monografii de scriitori vechi (Gr. Alecsandrescu, C. Negruzzi, G. Asachi), serioase f[r] a fi am[nun]ite, mai degrab[bibliografice, cu un scepticism v[dit] n ceea ce prive=te valoarea artistic[a autorilor studia[i. Era totu=i un început bun, care a avut urm[ri. Ca =i Maiorescu, criticul nu pune temei pe literatura veche =i are convingerea c[literatura rom`n[]ncepe numai cu o “direc[ie nou[”, aceea a sa, antisem[n]torist[, impus[pe cale revolu[ionar[. Criticul nu se ocup[de clasi[i =i nu s-a putut =ti niciodat[ce p[reare a avut despre Eliade, C`rlova, Sihleanu, Dep[r]eanu, Odobescu, Hasdeu, Alecsandri, Eminescu, Creang[, Caragiale, Macedonski. C`nd totu=i aluzii scurte se fac la ace=ta, lipsa de stim[e b[t]toare la ochi. “Medita[ia” lui Alecsandrescu =i “filozofia” lui Eminescu sunt ironizate =i se afirm[c[“nici Caragiale =i nici Eminescu nu vor mai corespunde sensibil[it[ii epocii”. Macedonski era g[sit perimat =i mediocru, nemerit`nd “ni cet excès d’honneur, ni cette indignité”. *Parazi[ii =i Trubadurul de Delavrancea?*: “r[m`n[]ngropa[i]ntre emo[iile copil[riei!” *Apus de soare?*: “mai mult un *spectacol]ntr-un fotoliu*”. Stilistice=te, E. Lovinescu, scriitor agreabil, a fost mult[vreme]n c[utarea personalit[it[ii sale, profes`nd la început un fals impresionism de divaga[ie literar[]n jurul autorilor,]n fraze sau prea sacadate, sau prea simetrice =i lungi.

Personalitatea lui E. Lovinescu s-a revelat, dup[1919,]n polemic[. Polemist mare ca =i Titu Maiorescu, el s-a specializat]n bibeloul grotesc, care presupune o risipire mare de materiale p`n[ce norocul scoate c`teva piese de neuitat. Aci nu intr[]n discu[iune dreptatea ci numai juste[ea formal[a polemicii]n sine. Ceea ce este *Be[ia de cuvinte*

la Maiorescu reprezintă la Lovinescu *Procopovici sau meritul de a nu fi scris nimic*, imn malign dedicat zeului necunoscut, adică nulitate:

“O, divin [=i subtil [inteligen [grecească, cum te recunoști întru simpl [inscrip [ie votiv [! Zevs, Ares, Afrodită, Hermes, Poseidon? Bun. Dar dacă [mai sunt =i alții? Astarte, Cybela, Istar, zei =i zei [e ai Siriei, ai Feniciei, ai Chaldeeii, ai Persiei? Bun. Dar dacă [mai sunt =i alții? Isis, Osiris, Hor, Amon, Ra, Thot =i to [i ceilal [i zei ai Egiptului cu capete de pisică, de crocodil sau de buh [? Bun. Dar dacă [mai sunt =i alții?” etc.

Talenta de critic al lui E. Lovinescu s-a subliniat cu apari [ia poeziei noi, în sensul unui impresionism de fundament. Criticul scrută opera din toate punctele de vedere, îi stabilește filia [iunea, o a =eaz [în categoria ce i se potrivește, îi face radiografia internă, întocmește liste de cuvinte =i de imagini, dar toate aceste observa [ii sunt subsumate unei impresii totale, sublimată întru o imagine critică. Analiza e apoi redactată sintetic a =a în c [t s [lucreze asupra imagină [iei, prin sugestie. Astfel Ion Barbu e prezentat sub semnul lui Anton Pann, Camil Baltazar prin imaginea lui Beato Angelico, merit [s [inculce cititorului =i mai direct impresia de candoare =i angelitate, Hoga =e pus sub emblema lui Homer. Fraza e acum normal prozaică, cur [at de falsă poezie, =i totu =i e mai artistică, fiindcă sugerează o culoare prin substan [ă. În studiul despre Camil Baltazar sunt str [nse toate elementele obiective, adică apar [in [nd realmente poeziei autorului, toamna, ploile, provincia, apoi dispuse în a =a chip în c [t ele s [formeze la r [ndu-le un tablou critic care s [înlocuiască poezia =i s-o sugereze. Valoarea unei astfel de critici stă în aceea că este integral documentată =i nu se r [tește în fantezie. Ea are aspectele crea [iei cu mijloacele analizei celei mai pozitive =i chiar c [nd e discutabilă, prin chiar faptul discutabilită [ii e serioasă, pentru că pune probleme. Admi [nd că criticul a greșit, exager [nd valoarea autorului, critica lui de impresie nu r [m [ne mai pu [in valabilă, deoarece ea [ine locul poeziei, cer [nd ca această poezie să r [sară spre a justifica prezen [a criticii. Astfel, dacă Barbu n-ar exista =i toată pagina lui E. Lovinescu ar fi compusă printr-o sinteză silită, “balcanismul” a intrat totu =i definitiv în lumea imaginilor critice.

Criticul a avut o influență covârșitoare asupra generației următoare, oricât de contestabile ar fi unele din judecățile sale. În majoritatea cazurilor opiniile sale sunt juste total ori parțial, sau se apropie printr-un detaliu de justele mai mult decât ale altora. Fără de critici e inclement ori tranzacțional, cu prozatorii e reticent, poezia, pe care n-o profesează însuși, se bucură de o primire cordială, în marginile temperamentului criticului care preferă grașiosul, micul plastic și are oroare de lirica sublimă, de marele patos, de meditație, deopotrivă apoi de ceea ce i se pare plat ori simplist.

Istoria civilizației române moderne e o replică mai voluminoasă la *Spiritul critic* al lui Ibrăileanu. E. Lovinescu admite și el intrarea în civilizație direct prin revoluție, adică prin imitație. La teoria specificului se răspunde, în altă operă, cu doctrina sincronității și a diferențierii, ridicată pe legea imitației a lui G. Tarde. Se profesează o estetică a mutației valorilor, după care totul fiind relație de timp și spațiu și diferențiere continuă, condiția creșterii de valori noi este mutabilitatea în genere a valorilor. Frumos e echivalent cu actual, și când ai dovedit că un scriitor e personal într-o =coală nouă ai stabilit valoarea lui, care însă este efemeră, căci numai decât altă =coală va crea altă sensibilitate. Acest scepticism a dus la un istorism care e o față a iraționalismului în critică. El, criticul, nu are nici o părere stabilă și nici o responsabilitate, nebuzuindu-se pe nici un criteriu absolut. Obiectiv, el înregistrează doar reacțiunile gustului public la operele contemporane, fără a lucra de istoric.

Cele mai bune pagini literare ale lui E. Lovinescu sunt nu în romane și nuvele (a scris multe fără a convinge), ci în *Memorii I, II*. Portretele, precum s-a observat, nu sunt juste și nici complexe. Indivizii sunt văzuți ca niște animale invidioase, egoiste, îngâmfate, fără nici o urmă de umanitate. În mijlocul lor se ridică autorul, dezinteresat, generos, plin de toate darurile. Memorialistul și face cu complezență traiectoria vieții, și fixează stilurile, și pune singur note, cu un subiectivism care nu-i contrar artei, dar care nu are la îndemână un talent caricaturistic grandios. În schimb E. Lovinescu e un bun anecdotist, compunând

mici scene dramatice valabile]n mimica =i r`sul con\inut, precum e aceea av`nd ca obiect pe Vlaicu.

TUDOR ARGHEZI

Valoarea poeziei argheziene st[]n primul r`nd]n ad`ncimea perspectivelor interioare.]n *Testament* se]ncepe cu ideea leg[turii]ntre genera\ii, se accentueaz[asupra sfor\rii pe care o depune natura spre a ob\ine un rezultat, apoi ochiul are o viziune de sus a germina\iei antropologice. Str[bunii vin din noapte prin gropi =i r`pi, b[tr`nii se t`r[sc pe br`nci, iar trudnicul lor efect este un morman de oseminte v[rsat]n poet:

Nu-\i voi l[sa drept bunuri, dup[moarte,
Dec`t un nume adunat pe-o carte.
]n seara r[zvr[tit[care vine
De la str[bunii mei p`n[la tine
Prin r`pi =i gropi ad`nci,
Suite de b[tr`nii mei pe br`nci,
+i care, t`n[r, s[le urci te-a-teapt[,
Cartea mea-i, fiule, o treapt[.

Dup[aceea poemul apare ca o estetic[, plin[de probleme =i de puncte: arta arghezian[e f[cut[din “veninuri”, “]njur[turi”; veninul s-a preschimbat]n miere, l[s`ndu-i-se puterea:

Am luat ocară, =i torc`nd u=ure
Am pus-o c`nd s[-mbie, c`nd s[-njure.

Procesul concentric e infinit. Unii au voit s[insinueze c[poezia lui Arghezi e “minor[”, dar ea, dimpotriv[, e dominat[de probleme grave, dintre care cea mai frecvent[e ceea a crea\iei sempiterne. Un fapt at`t de umil ca]ncol\irea cartofilor e prilejul unui c`ntec suav al maternit[\ii vegetale:

]mbr[ca\i]n straie de iasc[
Sunt gata cartofii s[nasc[,
S-au preg[tit o iarn[, de soroc,

Cu c`rtivile launloc,
 Cu]ntunicul, cu coropijni\va =i r`mele,
 +i din toate f[r`mele
 Au r[mas grei ca m`vele,
 Umfl`ndu-li-se \`vele.
 Auzi?
 Cartofii sunt lehuzi.

Se poate ghici]n]nmul\irea prin negi procesul magic al na=terii prin cristalizare, nativitatea]n regnul mineral al smaraldelor.]n *Blesteme* (tema are tradi\ie]n literatura nostr[]), partea revelatorie este viziunea luptei]ntre organicul divin =i]nmul\irea dezordonat[, parazit[]r, replic[] diabolic[] la nativitatea cartofilor =i smaraldelor, urmare la geneza mu=iei pe care a invocat-o cu alt[] ocazie poetul:

Pe tine, cadavru spoit cu unsoare,
 Te blestem s[te-mpu\i pe picioare.
 S[-i creasc[m[duva, bogat[=i larg[,
 Umflat[-n sofale, mutat[pe targ[.
 S[nu se cunoasc[de frunte piciorul,
 Rotund ca dovleacul, ginga= ca urciorul.
 Oriunde cu zg`rciuri ghice=ti m[dulare,
 S[sim\i c[te arde pu\in fiecare.
 Un ochi s[se str`ng[=i s[se sugruma
 Clipind de-am[runtul,]ntors c[tre lume.
 Celalt s[-i r[m`ie holbat =i deschis
 +i rece-mpietrit ca-ntr-un vis.

Un alt aspect profund este sentimentul de oscilare material[]]ntre dou[] lumi cu densit[\i deosebite, de osmoz[]]ntre spiritual =i material, am`ndoi termenii lua\i ca momente]ndep[rtate ale aceleia=i materii. Cerul =i p[m`ntul sunt dou[] vase comunicante, materia fiind permeabil[] prin spirit =i spiritul ar[t`nd tendin\ele de degradare.]n *V`nt de toamn[]*]ntrep[trunderea celor doi factori ia forma unei stranii be\ii, asem[n[]toare cu ame\eala produs[] lui Dionis de aromatele =i geologia edenice[] a lunii:

E pardosit[] lumea cu lumin[,
 Ca o biseric[] de fum =i de r[=in[,

+i oamenii, de ceruri be\i,
Se leag[n[-n stihare de profe\i.

}\n C`ntec de boal[, urmarea]ntrep[trunderii este t`njirea, senza\ia de evaporare. Poetul a b[ut dintr-un pahar divin =i,]mboln[vit, se simte ca un ciur prin g[urile c[ruia fiin\a lui pref[cut[]n cea\ se risipe=te:

Domnul, Dumnezeu mare	+i-am r[mas pribeag]n boare
Mi-a umplut dou[pahare	Ca un miros f[r[floare,
Din cerescul lui rachiu	Al c[reia lemn uscat
Scos din lun[c-un burghiu.	R[d[cina =i-a uitat.
+i-n fiecare pahar	Ca un foc f[r[c]rbune,
A l[sat =i-un drob de har:	Ca un fum f[r[t[ciune.
	Sfintele sale potire
Am`ndou[-s ale tale,	Au intrat]n clotire,
Zise Domnul: Ia-le, bea-le.	Sufletul]mi umbl[beat
	Pe subt veac =i peste leat.
Dup[ce m-a-mp[rt[=it	+i de sf`nt[b[utur[
Insul mi s-a risipit,	M[ia cu frig =i c]ldur[.
L-am pierdut jur]mprejur,	Carnea n-ar fi mai bolnav[
Ca o cea\ dintr-un ciur	Dac-a= fi b[ut otrav[.

Cu Flori de mucigai Arghezi]ncepe o poezie de savoare, presupun`nd un cititor preg[tit. Punctul de plecare]l formeaz[observarea limbajului, cu un puternic miros argotic, al pu=c[ria=ilor. Impresia de veselie, de altfel savant dozat[cu cel mai autentic lirism, nu e fals[. Amestecul seriozit[]ii cu bufoneria e]n linia Anton Pann. Efectul artistic const[]n surprinderea suav[it]ii sub expresia de mahala. E vorba de un dialectalism, asem[n]tor aceleia napolitan al lui Salvatore di Giacomo sau aceleia roman al lui Cesare Pascarella,]n care cu c`t expresia e mai grotesc tipic[, cu at`t vibra\ia autentic[e mai surprinz[toare. Ace=ti ho\i, borfa=i, \igani au toat[gama liric[a umanit[]ii =i o execut[pe instrumente ce produc o duioas[ilaritate,]ntr-o limb[indecent[, argotic[, cum e cazul]n delicata explica\ie mitologic[a frumuse\ii unui "f[t]l[u":

O fi fost m[-ta vioar[,
 Trestie sau c[prioar[
 +i-o fi prins]n p`ntec plod
 De strigoi de voievod.
 C[din oamenii de r`nd
 Nu te-ai z[mislit nicic`nd,
 Doar anapoda =i sp`rc,

Cine =tie din ce sm`rc,
 Morfolit de o copit[
 De f[ptur[negr[it[
 Cu coarne de ghea[,
 Cu coama de cea[,
 Cu ugeri de om[t —
 Iese a=a fel de f[t.

Horele,]n ce au mai original =i mai serios valabil, intr[]n defini`ia folclorului pur, tratat ca simpl[formalitate pl[cut[ochiului =i urechii. Tema e o vitalitate excesiv[, care caut[desc[rcaie]ntr-o mi=care exuberant[,]ntr-o hor[. Dan\ul e sau infantil, animist,]ntemeiat pe ceremonia enigmelor, sau persiflator, bufon:

Ce e cercul? — Un p[trat.
 Cum e unghiul? — Cr[c[nat.
 Un c[\el? — E un purcel.
 Ce-i altfel? — Tot ce-i la fel.

Sunt acum]ncredin\at,
 T`n[ru-i om]nv[\at,
 Zice Pre=edintele,
 Potrivindu-=i dintele.

Proza lui Tudor Arghezi intr[]n sfera liricului =i ar fi nedrept s-o judec[m altfel. O mare parte din compuneri sunt pamflete sterilizate, f[r[direc\ie real[. Slujindu-se de nume fictive, umfl`nd realitatea, intr`nd]n plin fantastic, diatriba arghezian[dep[=e=te]ntr-at`t inten\ia de a vulnera,]nc`tr[m`ne o construc\ie valabil[]n sine, expresie cel mult a unei gratuite]nver=un[ri de imagini. Este evident c[]n *Icoane de lemn* sunt zugr[vite figuri reale din clerul rom`n contemporan cu tinere\ea scriitorului,]ns[cititorul nu simte curiozitatea identific[rii, fiindc[pamfletarul]ncadreaz[pe om unui tip a c[rei monografie sintetic[o face, urm[rind personalitatea uman[]n rigidit[\ile ei, ca pe un mecanism =i uneori un sistem de aparate, aplic`ndu-se acela=i procedeu =i]n domeniul psihologicului, unde, subliniindu-se sistematica g`ndirii, se ajunge pornind de la premise false la un monstruos al dialecticii. Scriitorul se coboar[minu\ios la detalii, pe care le m[re=te independent, f[c`nd din ele ni=te reprezent[ri suficiente. }n ma=in[ria prin care se degradeaz[unitatea

biologic[a pisoifului p[rintelui Damian, limba, laba, nasul, ochiul formeaz[momente de uimire =i de aten\ii plastice. "Abjec\iunea" de care s-a vorbit at`ta nu e dec`t un program artistic de a folosi, ca]n pictur[, orice culoare indiferent de provenien\ta ei, de altfel]n tradi\ia bisericii, care exalt[materia]njosit[, spre a zgudui spiritul. Starea sanitar[a arhimandritului care =i-a fr`nt piciorul s[u murdar este tot at`t de pur[, plastic, ca =i jegurile =i pieile arse ale reali=tilor din clasa lui Ribera =i Murillo. C`teodat[totu=i se exagereaz[.]n *Tablete din \ara de Kutu*, Arghezi d[pamfletului atmosfera fabuloas[din opera satiric[a lui Swift =i a utopi=tilor]n genere. Ostilitatea e absorbit[]n mituri. Uit`nd punctul de plecare critic, poetul se instaleaz[]n fantastical grotesc, determin`ndu=i o biologie, o psihologie, o filologie =i o politic[extravagant de noi, admisibile]n sine.]n domeniul psihic (satirizare]n fond a unui fost primar) se admite urm[toarea mentalitate, duc`nd la o edilitate de un gratuit sublim:

"La mas[, aflar[m concep\iile acestui b[rbat de ini\iative, care nu voia s[]nchid[ochii f[r] s[se reformeze ora=ele dup[norme noi. El dorea s[str`ng[=i s[sorteze edificiile de acela=i fel]ntr-un singur loc, bisericile cu bisericile, gr[dinile cu gr[dinile. Statuile adunate din toate p[r\ile]ntr-un Parc al Statuilor, =i de asemeni canaliz[rile =i bulevardele, fiind mai lesne de]ngrijit =i administrat laolalt[dec`t separate.

Canalurile de pild[trebuiau scoase din p[m`nt ca s[nu-l mai incomodeze =i]ngr[m(dite, ca]n =antierul unei fabrici de tuburi de beton, la diametrul =i lungimile lor,]n stive demonstrative]n mijlocul unui parc cu lac, iar becurile electrice aveau s[fie scoase din ora= =i]ngropate]n lac ca s[-l lumineze pe dedesubt]n culori. Toate lucrurile la locul lor, este principiul Primarului General. E o simplificare =i o reorganizare a vie\ii. Av`nd de pild[250.000 robinete de ap[la un loc, debitul poate fi matematic supravegheat =i anarhia r[sp`ndirii lor]n tot ora=ul suprimat[. Primarul a fost impresionat de vechiul sim\ de grupare din Babilonia, unde to\ii elefan\ii de piatr[ai unei regiuni erau pu=i al[turi pe dou[r`nduri, ca s[p[zeasc[intrarea]n

templu. Ceea ce izbutise deocamdat[era fericitul ansamblu al felinarelor pe care le-a transportat din municipiu pe un deal, lipind l[mpine una de alta.”

Adev[ratul nucleu al pretinsului roman *Cimitirul Buna-Vestire* este capitolul despre [nvierea mor[ilor, ce pare a fi inspirat din cazul de la Maglavit =i con[ine atitudinea scriitorului fa[de miracol. Biserica oficial[ce respinge anomalia, neprev[zut[]n texte, e confruntat[cu credulitatea babelor. Remarcabil[, afar[de m[re[ia halucina[iei, este posibilitatea raporturilor sociale ie=ite din noua ordine de lucruri. Turburarea autorit[ilor, r[sturnarea vie[ii zilnice sub imperiul miracolului sunt v[zute cu un mare sim[al evenimentelor fantastice. Apocalipsul cel mai grandios se amestec[cu ironia,]n pagini excep[ionale.

DEMOSTENE BOTEZ

Fundamentul poeziei lui Demostene Botez este “sentimentalismul”, proclamat cu onestitate chiar de poet]n subtitluri justificative, ca spre a pre]nt[mpina discreditul cu care critica prime=te o astfel de atitudine. Sentimentalismul nu e ingenuu, =i controlat de inteligen[devine o sl[biciune persiflat[. O aplica[iune a acestui soi de sentimentalism consim[it, de care poetul se las[cu ru=ine invadat, este]n acea poezie a plictisului duminical =i provincial, care e o ramur[a symbolismului. Cheiurile, or[=elele defuncte ale lui Rodenbach]=i g[lesc un core-spondent]n ora=ele glodoase =i despopulate ale Moldovei. Ia=ul devine o cetate moart[, un Bruges]n drumul Cr[mului. De altfel aci e un romantism degenerat. Tot ce e grandilocvent romantic =i sf[=ietor]n ordinea sentimentului e surprins cu o]nduio=at[ironie]n mediu burgez, provincial. Se subliniaz[deci grotescul sublimit[ilor degradate, solemnitatea]n caricatur[, demodarea, banalitatea, f[r[a se ap[sa umoristic, numai cu o u=oar[comprimare intelectual[a unei emo[ii prea vibratile prin natura ei. La acest contrast se adaug[elemente lirice prin ele]nse=i, ca decrepitudinea autumnal[, pustietatea, monotonia, caterinicile c`nt`nd pe str[zi pustii, dumineca, zi de

gal[a micii burghezii =i a servitorilor =i de ur`t pentru intelectual.
Acum "sluga" e lovit[de r[ul veacului =i]n loc de a medita lamartinian
pe marginea lacului, contempl[uli\`a:

O dup[-amiaz[de duminic[=i soare,
Cu lucr[tori ce ies[la plimbare,
Cu-o slug[trist[care st[]n poart[
Privind pe uli\`a pustie, moart[.

C[lug[r]i\`ele beghine din poezia flamand[, care prin mergerea lor
]n =iruri sugereaz[monotonia =i recluziunea, lipsind]n Ia=i, sunt
]nlocuite cu copii de =coal[, sau chiar cu studen\`i:

Copii de =coal[ce se \in de m`n[
Poart[=i-n acest[duminic[prin soare
Neurastenia lor de-o s[pt[m`n[
Ca ni=te bolnavi ie=i\`i pe trotuare.

*

Pe o strad[goal[urc[-ncet,
Str`n=i]ntr-o ritmare indolent[,
M`n[-n m`n[-o fat[=i-un b[iet,
Poate, un student =i o student[...

]n vreme ce Liceul Internat =i Seminarul iau locul beghinajului:

Fiindc[e duminic[, seminari=ti
Tot stau]n frig uit`ndu-se pe la vitrine,
La ceasornice de nichel, la rubine...
+i la Internat se=ntorc copiii t[cu\`i =i tri=ti.

Se mai c`nt[de asemeni iarmaroacele, birturile, cafenelele (sub-
stituindu-se,]n evocarea tragicului cotidian, cheiurilor, suburbiilor
belgice), albumele, b[ncile de =coal[, ceasornicele, pianinele, natura
moart[]n genere.

ADRIAN MANIU

Poezia lui Adrian Maniu e triumful stilisticii =i al manierei. Ca un
nou Crivelli, poetul se]ntemeiaz[mai cu seam[pe contururi =i inven\`ii
de atitudine ceremoniale =i, de=i nu]n teme, el este primul poet

bizantinist, precedând cu un deceniu pe Lucian Blaga. Preferința este de la început pentru poemul-panou ori gravură. Cutare poezie nu-î decît comentariul unei icoane primitive în tonuri tari, galben, albastru, roșu, negru, alba e un panou procesional (fecioare, cavaleri, copoi, ciute, fazani). Într-o baladă vedem un cal roșu =i un oștean cu sulii de lemn. În alt loc un împărat cu ochi verzi =i roșii trece pe uliști pline de rufe albe. Ca =i Th. Gautier, Adrian Maniu e un artist plastic refulat care se consolează în poezie. Ca pictor în cuvinte el e însetat de auriferie, de colori focoase =i de hieratism linear (stil de icoană). În *Salomea*, poem cu teribilitate, ne întîmpinăm în miniul:

Să vie Salomea
 Ca un =arpe, tîrîndu-se spre strachina cu lapte,
 Cu ochi de aur în aurii inele,
 Cu pleoape de cerneală,
 Cu tîmplele înrîmurite de vine verzi ca fierea,
 Cu unghiile vopsite-n fafte.

Nocturnele sunt pentru ochi mai curînd decît pentru urechi:

Luna e o pată de sînge, stelele picături de apă
 aburite pe geamul cerului.
 Stelele sunt note de muzică.
 Luna e o hîrcă de mort pe o pernă de catifea aurie.
 Luna e un solz de pe-te...
 +i nu vezi, se apropie!
 Cine se apropie?... A-oo... A-uu... A-aa!...

Figurile de ceară conțin metafore în serie într-un fericit joc de artifiții:

Amurg
 Dama cameliilor a scuipat sînge,
Vulturii pe stînci
 Presse-papieruri pentru poezii.
Boul
 Unu cîruia i-a pus coarne soarta.

Poezia lui Adrian Maniu exal[un puternic miros de vopsele. Afar[de asta poetul ia un aer extrem de naivitate, amestec`nd proza cu poezia, simul`nd ca]ntr-un dicteu automat st`ng[cia infantil[, f[r[a renun\va la policromie. L`ng[ciroul alb, un \igan negru bea la o mas[cu =ervet v[rgat, proiectat pe cer violet. Triste\va autumnal[se rezolv[]n tonuri de iarb[uscat[=i pete de ro=u pe vitele albe. Sanatoriul nu e ales dec`t pentru efectele de alb =i pentru infantilismul bolnavilor:

Iarna cu z[pezi de argint are s[vie...
 Eu m[simt at`t de obosit, at`t de obosit.
]n spitalul [sta, cearceafurile par de h`rtie.
 Ei mi-au luat hainele, pentru c[nu mai am de tr[it.

Ieri]i f[cusem]nc[poezii,
 Cu versuri dulci, triste cum]i plac \ie,
 +i cum ai multe, dac[le mai \ii...
 Vai, ce amar[doctorie.

Ingenuitatea se preface pe]ncetul]n sens al miraculosului =i]n hieratism cre=tin.]n t`rg servitoarele, ca =i s[v`r=ind o tain[, se spal[pe picioare. M[garul cu cruce pe spate, p[truns de calitatea sa de simbolizator al inocen\ei, pa=te cu umilitate. Apare =i c`te-un detaliu ortodox. O c[lug[ri\ trece]n barc[pe o balt[foarte stilizat[cu miraculo=i crapi vizibili:

Prin diminea\va brumat[de-argint,
 Luntrea, v`slit[de-o c[lug[ri\],
 Chemat[lunec[, la clopot, pierdut peste z[ri.
 Trec crapii negri prin ad`ncul verde,
 Ra\ele \ip[undeva]n ceruri nev[zute...

Adrian Maniu a ref[cut, cu o tehnic[mai pronun\at pictural[=i cu luciri de icoan[, tabloul vesperal din *Zbur[torul* lui Eliade:

S[tul[e cireada toat[. A-ngenuncheat l`ng[f`nt`n[,
 Boi mari,]n fream[tul de iarb[, clipesc din ochii fumurii,
 Izbind cu cozile]n mu=te. T[l]ncile domol se-ng`n[,
 C`t graurii, sc`ntei de soare, s-au fug[rit pe b[l]rii.

F`nt`na cump[na destinde ca o l[cust[. Ziua moare...
 Un taur se ridic[negru,]n seara galben[mugind,
 +i=i roade coarnele de crucea ce tremur[sc`r`itoare,
 Cu un Hristos, ce-n zugr[veal[st[slab, uscat =i suferind.

G. TOP~RCEANU

Autor de “parodii originale” care dovedesc un proces mimetic superior, G. Top`ceanu (1890—1937) poate crea sub aparen`a de pastisi=. Parodia dup[Al. Dep[r\`eanu, *Via\la la \arf*, are o idee proprie, aceea a inconfortului rural, =i o plastic[personal[:

C`nd te duci pe drumul mare	Trec, mi=c`nd domol din coad[,
La plimbare,	Spre livad[,
Este praf de nu te vezi.	Ale satului cirezi.

Poetul are fiorul solitudinii silvestre, sentimentul solemn al geologicului, verificabile chiar]n poeziile cu u=or aspect umoristic, cum e *Balada popii din Rudeni*, dioram[]n aer nemi=cat ca o scen[hibernal[din pictura olandez[:

Bolta sur[ca cenu=a,	Calc[rar =i cu z[bav[
Codrii vine\i — dorm ad`nc,	Lunecu=uri de pripor.
Sun[numai c[lld[ru=a	+i-n t[cerea care cre=te,
At`rnat[de obl`nc.	Ad`ncit ca-ntr-o visare,
Bate Surul din potcoav[Popa c`nd =i c`nd =opte=te
Drum de iarn[, f[r[spor,	Leg[n`ndu-se c[lare...

Interesante =i]nrudite cu poeziile]n ton popular ale lui Eminescu sunt tablourile de via\ pastoral[, pline de senza\ia]nv[lm[=irii animale =i a pl[cerilor aspre:

S-au ivit pe r`nd]n soare	El se pleac[din c[rare
Jos, la cap[tul potecii,	+i tot leag[=i dezleag[,
Turma alb[de mioare,	Cump[ne-te pe samare
Noatinele =i berbecii.	O gospod[rie=ntreag[:
Sunet de t[l]ngi se-ng`n[Mald[r de t[rhaturi grele
Subt poiana din Fruntarii,	Cu d[sagi. c[lld[ri =i p[turi,
Z[bove=te-n deal la st`n[C[de=abia pot sta sub ele
Baciul Toma cu m[garii.	Doi m[gari voinici al[turi.

Elementul nemi=c[rii, al paraliziei produse de soare asupra unui suflet readus la simplitatea vegetativ[a floarei =i insectei, preveste=te,]n *Rapsodii de var[*, panismul lui Blaga:

Salc`mii plini de floare

Se uit[lung spre sat,

+i-n soare

Frunzi=ul leg[nat

Le-at`rn[ca o barb[...

Acolo mi-am g[sit

}n iarb[

Refugiul favorit.

Acolo, ca-ntr-un templu,

De-at`tea dimine\i

Contemplu

O tuf[de scaie\i...

Prin ierburile crude,

Sub cerul f[r[fund,

S-aude

Un b`z`it profund.

+i p`n[la amiaz[

P[m`ntul]ncropit

Vibreaz[

Ad`nc =i lini=tit.

Din p[cate aceste]nsu=iri lirice sunt sporadice =i poetul se las[prea des]n voia unei simple prestidigitai\ii prozodice.

OTILIA CAZIMIR

Influen\at[u=or de G. Top`rceanu, dar mai nest`njenit liric[, poezia Otiliei Cazimir are]nrudiri cu sentimentalismul lui Demostene Botez, cu be\ia de arome a lui Pillat, cu orgia de flori a simboli=tilor. Nota particular[a poetei este]ns[o mare prospe\ime de impresii]n perceperea]nfloririi =i dezagreg[rii materiei. Sosirea lemnelor de la p[dure de=teapt[senza\ia esen\elor:

}n mers greoi =i cl[tinat,

C[ru\ele cu lemne mi-au adus

Din codrii B`rnovei, de sus,

+i]n ograda mea au desc[rcat

Mireasm[proasp[t] =i tare de p[dure.

Melcul putred g[sit sub frunze e prilej de medita\ie aproape tacit[]n suspra misterului crea\iei:

Azi am g[sit sub frunzele uscate
 O galben[c[su\ de culbec,
 U=oar[, cu l[untrul alb =i sec,
 Pe care nimeni n-o mai poart[-n spate.

F[ptura care-a st[p`nit]n alt[var[
 Spiralele de calcar r[sucit,
 Spre toamn[, singur[, s-a oblonit
 +i-n ad[postul ei s-a str`ns, s[moar[...

Un melc cu trupul cenu=iu de gelatin[
 +i-a dus o var[-ntreag[prin gr[din[
 Via\a lui obscur[=i timid[.
 +i]mpotriva cerului ostil
 Avea c[su\ a asta translucid[, —
 At`ta de sub\ire =i de fin[
 C-ar fi strivit-o-n palme un copil.

Aproape totul, casa copil[riei, vremea bunicilor, e reconstituit cu mijloace olfactive. Odaia iubirii e miros de gutui =i mere, iatacul bunicului iz de gutui =i tutun:

A= a=tepta s[ias[din scrinul vechi de nuc
 Feliile de p`ine cu dulcea\
 +i vrafurile c[r\ilor cu poze
 }n care-a= reg[si, subt scoar\ e moi de piele,
 Pove=tile copil[riei mele.
 +i pe divanul cu cretonul]nflorit cu roze,
 A= adormi-n iatacul cald =i bun,
 }n miros de gutui =i de tutun...

Oglinzile sunt senza\ie rece de ap[st[t[toare, cerdacul, un lemn viu ca un corp de vioar[, sonor de greieri:

— Cerdac sonor, aici,]n vi\ a ta,
 }nt`rziam]n fiecare sar[
 +i lemnul vechi subt pa=ii mei vibra
 Cu rezonan\ e calde de vioar[.
 Subt treapta ce se cl[tina, plecat[,

C`nta strident un greier]ntr-o var[
 (Un sfredel]ntr-o sc`ndur[uscat[...]
 +i sus, prin crengile de nuc, se r[t[cea
]n fiecare sar[alt[stea.

CLAUDIA MILLIAN, ALFRED MO+OIU

Poezia Claudei Millian se caracterizeaz[printr-o viziune decorativ[a lumii, fastuoas[, exotic[, desf[urare vitalist[de tapete =i m[t[suri cu figuri de o mare imagina\ie a coloritului.

Alfred Mo=oiu (1890—1932) face elogiul florilor]n spirit simbolist,]ns[anemic. O singur[dat[are un accent delicat:

..Un clopot bate-n mine =i-l ascult,
 +i cre=te glasul lui ca un tumult,
 +i l[mpile]mi par f[clii de cear[...
 Ceva din mine moare-n ast[sear[...

AL. A. PHILIPPIDE

Socotit mult[vreme modernist al metaforei, Al. A. Philippide lua totu=i pozi\ie]mpotriva modernismului. Imaginea]n poezia lui nu e un element de baz[ci un simplu =i firesc accesoriu. Sufletul]i e]n marea contempla\ie,]n ceea ce criticii numesc “specula\ie”:

C`nd sufl[-n mine v`ntul cel curat
 Venit din Alpii cuget[rii pure,
 Sunt]n ad`ncul meu ca o p[dure
 Din care p[s[rile guralive au zburat.

Poetul fuge dup[n[luca Gloriei, v[zut[romantic, ca o putere demonic[:

O simt mereu]n mine cum se zbate
 +i gheara ei sub fruntea mea str[bate
 +i-mi r[zvr[te=te g`ndurile toate...
 M[scurm[gheara-i otr[vit[=i ad`nc[;
 +i sufletul, bucat[cu bucat[mi-l m[n`nc[;
 +i-n mine-ntemni\at[ca-ntr-o cu=c[
 Zbiar[=i mu=c[...

Apoi aspir[la volupt[și mai sublime, la topirea]n flac[ra solar]. Spiritul]i e zbuçiumat de duhuri negre, de “visul r[u”, =i atunci sc[parea este]ntr-un Crin grandios, sau, bolnav,]=i caut[vindecarea]n extirpa[iune:

Mi-e bolnav cugetul =i-a= vrea s[-l rup —
Cum rupi unui p[ianjen un picior!

Acı]ntunecat, spiritul merge]n noapte ca pe cor[bii cu felinare verzi, aci purificat, alunec[pe o luntre serafic[cu un crin la c`rm[. Via[a poetului este astfel o ve=nic[trecere din negru]n alb (dispozi[iune romantic), din crunte melancolii]n extaze =i jubil[ri. V`ntul b[tr`n]ntr-o clip[de umoare neagr[cap[t] guri de c`ini l[tr[tori, se]nfurie ca un taur =i urm[re=te pe poet cu chemarea lui dureroas[: hau-hau. Dimpotriv[]n momente euforice, clopotele duminicale]=i propag[pe cer sonoritatea cu at`ta glorie]nc`t Universul]ntreg pare convertit]ntr-un v`rtej de sunete merg`nd spte soare =i amenin`nd s[se prefac[]ntr-o]nsp[im`nt[toare grindin[de aram[.

}n ultimele versuri, aceast[inspira[iie care]=i g[se=te un core-spondent]n neoromantismul german, maturitatea apare viguroas[. Strofele, tot austere, aride, au o c[dere grea =i festiv[. Ceea ce mai]nainte putea s[apar[ca problem[are acum vibra[iia unei situa[ii ineluctabile. Unica tem[r[m`ne mereu spaima]ntunecat[de moartea individual[=i de stingerea universal[. Gheara setei de glorie se converte=te]n speran[a amar[c[Poezia poate fi o cale de m`ntuire:

M-at`rn de tine, Poezie,
Ca un copil de poala mumii,
S[trec cu tine puntea humii
Spre insula de ve=nicie

La cap[tul de dincolo al lumii,
M[vei l[sa acolo singur
Al[turi de to[i mor[ii lumii?

De aci dispre[ul pentru poezia m[runt[:

Silit[poezie — a vremii noastre,
}ntr-adev[r prea mult a vremii noastre
+i prea pu[in a vremurilor toate,
Rugin[nefolositoare

Sufletelor viitoare,
 Te v[d]n timpuri foarte-apropiate
 Z[c`nd printre unelte demodate,
 Ma=in[cu-ntrebuin\[ri uitate,
 Mai neb[gat[-n seam[]n giulgiul t[u de praf
 Dec` t montgolferii sau primul hidroscaf!

Veritabila liric[e aceea cu rezonan\[de violoncele, cu perspective de atlase, m[surat[cu veacurile:

]n pia[public-a sim\irii noastre
 R[cnesc trompetele tembele,
 Dar unde-s visurile-albastre,
 R[nite vechi violoncele
 Care c`ntau]n sufletele noastre?

Deschide\i iar[vechile atlase;
 Pornim spre z[rile miraculoase,
 Dar nici un vers pentru contemporani!
 +i poate-a=a din nou ne vom deprinde
 S[socotim cu veacuri, nu cu ani.

Poetul r`vne=te s[fure coasa Timpului spre a se sustrage mor\ii:

S[-\i fur sinistra coas[, o, Timp, mi-a fost mereu
 Cea mai nepotolit[din dorin\e,...
 De ce? M[simt]n centrul c`t =i-mprejurul meu
 Asemeni unei largi circonferin\e...
 +i nu mai am nevoie de ajutorul t[u!

]n acest[liric[gravit[\i de poezie clasic[=i, f[r[s[fie vorba de vreo]nr`urire formal[, se simt aripi de Edgar Poe, Baudelaire, Novalis =i Hölderlin. Viziunea din cutare poezie,]ncep`nd cu descrierea unui cartier dezolat de mahala cvasi-londonian[, e de tehnic[dantesc[. Poetul m`nuie=te gnomismul cu m[iestrie:

Voi fi atunci unul dintre
 Acele anonime duhuri
 Care se-nghesuie s[intre
 Pe poarta marilor v[zduhuri.

*

Am fost mai singur decât niciodată,
Un Robinson cu insula în suflet

În lirica lui somptuoasă [și neagră], Al. A. Philippide e un mare elegiac.

CAMIL BALTAZAR

Sanatoriul servește în poezia lui Camil Baltazar, fizic simulat, ca simplu pretext de coordonare a unor emoții universale umane: înfrînerea cu semenii care suferă împreună cu noi, presimțirea morții, melancolia autumnală etc. În figurarea sentimentelor, poetul are tehnica sa caligrafică, hieratisme, peisagiile de proiectie și gesturile sale. Tocmai această supunere a sincerității într-un sistem face valoarea poeziei. Întristatul ia poza tuberculosului într-un pat de sanatoriu, dând mîinilor un gest stilizat:

...și ca să ne simțim mai bine
vom împleți mîinile în chip de frînătate.

Morții iau poziții smerite de sfîni adormiți în duh de fericire, iar bolnavii se îngrijesc să vadă, cuvîntul ca niște arhangheli prerafaeliți:

Asară mi-a murit vecinul de pat,
acum odihnește în capelă,
în straie albe stîngaci mbrăcat.

Bolnavii care au venit să-l vadă
l-au compătimit cu ochi tăcuți — și-apoi smerit
s-au strecurat pe ușa capelei.

În această ceremonie a cucerniciei jalnice, mișcarea, expunerea, impozitivitatea mîinilor sunt esențiale. Acustica e fină, asociată cu fenomene fulgurante, într-o ritmică moale, încetinită, elementele fiind ninsoarea, ploaia măruntă, cristalul, sideful, violele, poleiala, zăpada, scama, borangicul, chihlimbarul. Dintr-o sensibilitate excitată și din

excesul de lamentație poetul scoate un fel de euforie a delirului blajin, l[s`ndu-se extaziat de viziuni procesionale, de ceremonia anticipat[a mor`ii:

+i poate c[, voind s[m[a=eze]n capel[,
 m[vor purta descoperit prin gr[din[,
 =i cum m[vor plimba t[cut pe alei,
]n diminea`a vibr`nd ca o coard[de violin[,
 se va pleca o creang[de copac,
 umbrindu-mi fa`a cu t[cere
 =i s[rut`ndu-m[blajin cu floare alb[
 ca o t`rzie =i cuminte m`ng`iere...

Cum m[vor fi l[sat s[hodinesc pu`in —
 cu fa`a galben[— brodat[-n albul Aprilin,
 va fi at`ta lini=te]n jurul meu,
 creanga va sta boltit[asupr[-mi cu team[.

Lipsite de elementul durerii, micile poezii din *Flaute de m[tase* cultiv[un serafism infantil]ntr-un soi de paradis miniatural, f[cut din substan`e pure =i gra`ios sonore. Universul e f[cut din clinchete, str[fulger[ri, unde, arome, elemente]n genere diafane =i impalpabile, ori m[car sublimate. Aci g[sim: z[pad[, m[tase brumat[, pene albe, narcise, c[prioare, tapete verzi, clopo`ei, =ipote, garoafe, porumbei, filde=, harfe, ametiste, opale, sicrie de aur, zurg[l[i, clopote. Din ele poetul construie=te o zon[cu heruvimi plutind]n candori =i melodii:

Taci lin,
]ngerii serii vin,
 seara vine
 =i-a c[zut z[pad[.

*

De ce te-a= pl`nge?
 acolo unde e=ti
 sunt]ngeri, cu u=oare cale=ti de fluturi,
 sunt feti`e care spun toat[ziua rug[ciuni
 =i seara adorm cu pove=ti de m[tase brun[pe ochi.

*

Seara de poposea lin[, ca un co=ciug de]ngeri
 dus pe drumuri albe de heruvimi,
 ochii t[i]-i]ntristau albiile =i apele.

S[-\i aduci aminte =i s[te t`ngui,
 c`nd tilincile vor muri irosite pe]ntinderi,
 s[-\i aduci aminte =i s[j[lui
 c`nd amurgul, s`ngerat, va]ngenunchea pe]ndelete.

}n *Biblice* poetul se re]nnoie=te cobor`nd]n plin Vechi Testament,
 c[ruia cu fondul s[u ebraic]i d[vibra\ii de o puternic[autenticitate:

Neagr[sunt =i pulpa mea de smoal[,
 =oldul cald caval =i umerii l[ute,
 m-a= da \ie toat[goal[,
 fericit[]n ru=inea coapselor durute.

*

Duce-te-oi]n casa maicii mele,
 pat de mu=chi \i-oi face, chiparo=i =i ierbi,
 te-oi adulmeca]n sfiiciune =i smerenii grele
 cum adulmeci sperio=ii cerbi.

ARON COTRU+

Aron Cotru= e din familia poe\ilor barocului giganticului, ai mesianismului apocaliptic (linia Walt Whitman, Verhaeren, Blok, Bjelyj, Esenin), dealtfel printr-un impuls organic:

Daruri ce-n veci nu adorm
 m[-ncing, nu m[las[s[dorm,
 m[-mping spre tot ce-i enorm...

Toate dimensiunile universului sunt sporite, sufletul func\ioneaz[la o tensiune ridicat[. Poetul c`nt["catedrala" lui s[lbatec[, p[durea, bivoli:

Pe =esul vast, prin sclipitor noroi,
 se mi=c-ursuzi, cu pa=i]nce\i, greoi,
 prin stuful de la margine de balt[...

caii pe pust[:

Pl`ng v`nturile...
 M`njii se joac[=i necheaz[
 +i pusta-ntreag[pl`nge]n dulcea dup[-amiaz[,
 Iar iepele robuste
 Pasc lene=e-n r[coarea nem[rginitei puste...

minerii v[zu\i ca ni=te for\es]n[toase ale animalit[\ii umane,]n fine
 ereditatea]ns[=i ce alimenteaz[această[nepolit[sete de via\:

Ce tainice, str[vechi, nebiruite, vii porunci haine
 Se r[zboiesc]n trudnicele-mi vine,
 De nu g[sesc un loc]n care s[m[simt la mine?...
 Ce blesteme,
 Ce patimi f[r[nop\i =i f[r[num[r,
 M[sbiciuie, m[-nvolbur[, m[h[r\uiesc, m-apas[,
 M[prigonesc s[merg,
 S-alerg,
 S[fiu de-a pururi =i niciodat`
 La mine-acas[?!...
 Au fost str[bunii-mi ho\i de cai?...
 Au fost ciobani pribegi,
 St[p`ni, f[r[h`rtii de st[p`nire pe p[m`ntul \[rii-ntregi?...

Cu *M`ine*, Aron Cotru= a]nceput o variant[nou[a poeziei sale,
 scurt[, amenin\toare =i profetic[, cu sub]n\elesuri. E o poezie-mani-
 fest cu aere instigatoare, regretabil de oscilant[]n \eluri. Plugarii sunt
 ridicat[i]mpotriva “m`r=avilor ciocoi”,]ndrepta\i]mpotriva ora=ului
 “de tr`ntori =i mi=ei”, cu insinua\ii de acestea:

Ioane, ia seama bine!
 \ara aceasta se razim[pe tine.

*

Ioane,
 e-ti unul,
 po\i fi milioane,
 vrerile tale nenfr`nte
 s[nu le-nsp[im`nte
 nici temni\,a, nici tunul...

}n ciuda excesului de bravade =i profèii, acel soi de autobiografie ap[sat[, brutal[, produs[]n numeroase variante, este foarte original:

Io,
P[tru Opinc[,
ce-ntr-at`tea mo=ii n-am doar o =irinc[,
]nfrunt str`mbele legi =i n[pasta
=i-n r[zmeri\`a ce-n mine cre=te,
sudui v`rtos, moc[ne=te,
=i scuipe pe toat[r`nduiala asta!...

I. VALERIAN

O mic[not[personal[aduce I. Valerian, poet acustic, cu preferin\`e pentru lugubru,]n *Caravanele t[cerii*,]n m[sura]n care evoac[pustiurile sahariene:

Vin caravanele ce le-am crezut pierdute
}n zarea \[rilor necunoscute
+i-aduc poveri de filde= =i de aur..
+i cum alunec[alene,
Purt`nd t[ceera p[turit[pe surile spin[ri,
Par =iruri de cor[bii ce se]ntorc din larg,
Greoaie — f[r] de catarg,
Alunec`nd ca]ntr-un vis bizar
Spre-un port imaginar.

G. B{RG{UANU

G. B[rg[uanu c`nt[migra\`ia vehiculelor cu roadele p[m`ntului (care cu gr`u, butoaie de vin, putini de scrumbii, stoguri de f`n), =i de=i materiile sunt prozaice, tonul are solemnitate,]nvederat[]n acest c`ntec al s[niilor:

Alunec`nd pe roase t[lpide lemne,
}nainteaz[s[niile c[tre-un semn
Pe care marginile codrului]l fac
Cu c`te-o m`n[alb[de copac.
}n inima p[durilor ad`nci

Subt albe policandre]nghe\ate,
 Ca ni-te urme de comori uitate,
 S-ascund gr[mezi de lemne printre st`nci.

VIRGIL MOSCOVICI, D. N. TEODORESCU

Simbolist]n fond, Virgil Moscovici a evocat contemporan cu Ion Barbu marile for\e cosmice, *Ghe\arul, Caverna, Lava, Cascada, Potopul, Apele*, nu f[r[vigoare.

Poeziile lui D. N. Teodorescu sunt sentimentale =i f[r[s`nge. Sunt gra\ioase]ns[c`teva creion[ri: "zmeul rupt", ca simbol al z[d[rnicii aspira\iilor infantile, cor[biile de h`rtie, modest[imagine pentru versurile cu care poetul]n\elege s[]nfrunte moartea:

Privind]n mine =i privind departe,
 Din foile sortite pentr-o carte,
]n a-teptarea orei ce-o s[vie,
 Pornesc]n larg cor[bii de h`rtie.

Capitolul XXV

INTIMI+TII

G. ROTIC{

Intimismul lui G. Rotic[const[]ntr-o erotic[sfoas[de om s[n]tos, care profeseaz[un romantism de interior, evoc`nd, de pild[, rochiile femeii:

La tine-n seara asta cum m[g`ndesc o ploaie
De fo=nete coboar[=i trista mea odaie
Mi-o umple cu parfumuri, cu gra`ii =i m[ta[s[:
Sunt rochiile tale ce le aud prin cas[.

IGNOTUS

Ignotus (Dan R[dulescu) e un naturalist pentru care poezia]nseamn[un moment de reculegere dup[munca de laborator. Inspira`ia cu totul nesilit[=i-a definit-o poetul singur:

G`ndiri, imagini... Vede ochiul, se sap[lucru-n amintire,
Iar anii trec. Se schimb[multe, la multe iar le pierzi de =tine.
Crezi c-ai uitat...
E zi de toamn[. O ploaie trist[bate-n geamuri,
E=ti trist de toat[]ntristarea din cer, din miri=ti, de pe ramuri...
Cum ritmic picur[din stra=ini =i moare focul]n c[min,
Ca ni-te =iruri lungi de umbre, lin, amintirile revin,
|i se perind[-ncet prin minte comoara vremilor apuse,
+iragul lacrimilor scumpe =i-al fericirilor r[use...
Apar]n raza amintirii =i se preschimb[cu]ncetul...
]ncet ia pana lui docil[=i...

Iat[-l inspirat poetul.

EMANOIL BUCU|A

Adev[ratul intimist]n]n`elesul propriu al cuv`ntului este Emanoil Bucu`a, care= i c`nt[micul univers casnic, femeia dormind pe jum[tate dezgolit[pe divan, odaia

Cu mari pere\i de sticl[aurit[,
Cu flori de plane, je\uri de m[tase...

scuturatul cu opera\ia deparazit[rii icoanelor, fr`nghia cu rufele copilului. }n această[poezie a micului sentiment poetul pune pasiuni de anticar, cultiv`nd manufactura metalic[, cu ceva din tehnica lui Heredia. Intimismul lui Bucu\ a s-a rev[rsat spontan }n foarte imitatele *C`ntece de leag/n*, concepute }ntr-un spirit realist. P[rintele]=i leag[n] copilul c`nt`ndu-i, provoc`ndu-l cu false dispre\uri, f[c`nd apropieri }ntre impoten\ a lui caricatural[]=i lumea de basm a poeziei. Procedarea este a picturii, unde pruncul apare, ca la Perugino, }n goliciuni naive]=i miniatural diforme, }ntr-un cerc de magi]=i }ngeri:

Sco\i scufi\ a, de z[duf,
+i r[m`i cu t`mple goale,
N-ai pe cap dec`t un puf
B[l]ior de l`n[moale.

Eu m[uit din col\ la el,
}n v[paia din fereastr[

Aburos]=i m[run\el
Pe }ntinderea albastr[.

Unde-am mai v[zut]=i c`nd,
Ce icoan[florentin[
Cu un cerc de aur bl`nd
Pe un cre=tet de lumin[?

Copilul e o miniatur[grotesc[]=i cheal[, }n jurul c[reia se str`ng fluturii, un mamifer nechez[tor, care a avut }ns[aripi, un pui]=tirb cu scutece ude c[tre care coboar[totu=i zmeii, }n }ip[tul coco=ilor,]=i F[t-Frumos, un `nc }nd[r]tnic c[ruia tat[l] i r[cne=te ca Achil la Troia, f[c`ndu-l s[d`rd`ie cu scutecul urinat }n m`n[, dar care e fiu de z`n[, ocrotit]=i salutat de elemente:

C`nd p[trunzi }n parc,]=i-aprind
V`rfurile chiparo=ii,
Taie — avuzul must[cind
+iruri pe=ti-orii ro=ii.

C`nd prin chio=c vis`nd cobori,
Peste visurile tale

Trandafiri ag[\tori
De sub stre=ini cern petale.

Iar c`nd dormi pe perne-n prag,
Ca-ntr-un basm cu z`ne line,
Fire de p[ianjen trag
Plas[scump[peste tine.

Proza lui Bucu\ a e dioramatic[, plin[de policromie muzeal[. *Fuga lui +efki*, cea mai]nsemnat[dintre nara\iuni, este un tablou]nc[rcat de colori =i am[nunte etnografice asupra turcimii din partea occidental a \[rii.

EMIL DORIAN

}l imit[pe E. Bucu\ a, f[r] aparat artistic, dar c`teodat[cu o mai mare, tocmai de aceea, prospe\ime de sinceritate, Emil Dorian,]n poezii de leag[n unde se c`nt[p`n[=i "p`ntecu\ul", buricul, din\ii:

C`nd deschizi guri\ a vie	+i sub buza ta frumoas[,
+i sur`zi cu ochi nurlii,	Ispitindu-te s[-i iei,
Parc[este o cutie	Pe gingia de m[tas[,
Pentru mici bijuterii.	Din\ii mici sunt doi cercei.

PERPESSICIUS

}nt`ia culegere de versuri a lui Perpessicius, *Scut =i targ[*, con\inea]nsemn[ri pe rani\[, cu emo\ie profund[dosit[sub un aer de fals[superficialitate. }n fond atmosfera era]nrudit[cu aceea din poezia lui Rimbaud, specializat]n poezia haiducilor nostalgici, seto=i de vagabondaj, de intelectualitate =i de mirosul crud al ierburilor, iar executa\ii]n =an\ dintr-o poezie erau rude cu soldatul]n putrefac\ie din *Le dormeur du val*:

Din =an\ executa\ii privesc cu ochiul fix
Spre stelele sublime ce ard]n dep[rtare
+i-n recile pupile sticlirile stelare
Trezesc reflexe stinse de dincolo de Styx.

Br[ilean, deci apropiat de B[r]gan, poetul are,]mpreun[cu to\i muntenii, sim\ul eternit[\ii viguroase a c`mpurilor, indiferente la genuiul uman:

Florile de pe c`mpie le cosesc mitraliere
+i cu sucurile scurse spal[r[nile mortale
De eroi c[zu\i]n tin[ca =i simple efemere
Ce adorm de veci pe-o floare,]ngrop`ndu-se-n petale.

Singur []n tot cuprinsul, flora stelelor polare
 }nflorind spontan din ghiolul de argint ca dintr-o ser[,
 Scutur[multiple jerbe =i coroane funerare
 Peste flori =i peste oameni secerai de mitralier[.

Apoi din ce]n ce Perpessicius se precizeaz[ca un intimist, scriind direct, cum simte, =i lu`ndu=i ca patron pe Alain Chartier ("En, moy n'est entendement ne sens / D'crire, fors ainsi comme je sens"). Nu compune, ci=i alege temele din imediata experien\[iar limba din conversaie sau din c[r'i, cum se-n`mpl[, improviz`nd "c[r'i po=tale",]nsemn[ri pe albumuri. A=eizarea la o mas[cu cantalupi, prune, nuci e prilej de poezie. De asemeni instalarea]ntr-o cas[, reocuparea locului obi=nuit la bibliotec[:

Ce farmec e-n biblioteca izolat[!
 Plutesc]n voia g`ndurilor line,
 +i m[surprind g`ndindu-m[la tine,
 +i m[]nc`nt de-aceast[locomoiune minunat[,
 Ce]mi permite s[ajung cu bine,
 Cu toate c[-i]nz[pezit[linia ferat[.
 Rev[d c[su\ta de zarz[ri adumbrit[,
 Rev[d Danubiul =i balta]nverzit[,
 Rev[d at`tea col\uri r[zb[tute-n mai.

Intimismul simbolist =i livresc e]mprosp[tat de un clasicism elegiac de factura Ovid-Catul-Propertiu. Frigul \nuturilor critice, mormintele, ceea ce]ntunec[existen\ta sub soarele mediteranean =i printre albele coloane, acestea sunt ideile poetice ale elegiacului, clasic nu]n decor ci]n substan\[. Teroarea de m[ri negre, z[pezi =i v`nt aspru e ovidian[:

Gazetele din Urbe au avut dreptate
 Scriind c[ast[zi apele vor fi-nghe\ate.
 Ieri, toat[noaptea, cu tridentul s[u, Neptun
 Le-a fr[m`ntat =i r[scolit ca un nebun.
 O! cum gemeau, prin v`nt, pl`ng`nd cu aspr[voce
 N[varnica Lycorias =i Phyllodoce,
 Cum alergau de colo-colo despletite
 Prin valurile de furtun[biciuite!

Brumele flamande se prefac în ceuri cimeriene, b[ile dun[rene
în ape infernale, Mure=ul în Styx:

Dar Mure=ul e-n vale cu apa-i c[tr[nit[,
Podarul, soi de Caron, cu luntrea ghiftuit[
Ne-a=teapt[s[ne treac[pe celalt \[rm, cu bacul.
+i ni-i a=a de bine c-aici ne-am face vacul
+i-n ostrovul de tih[, ne-am ve=nici hodina
De n-ar gr[bi podarul =i n-ar sc[dea lumina.

}ntr-o parafrizare foarte izbutit[din Hora\iu, se strecoar[un u=or
spleen modern:

Vai! Postume, Postume, cum mai trec anii!
Ce sarbezi =i iute mai trec, =i s[rmanii
De noi, c`t trudim =i ne zbatem în via\
+i toate sf`r=esc tot la malul de ghea\.

AL. RALII

Introduc[torul în poezie al intimit[\ilor de b[nci universitare este
Al. Rally (*Studente, 1915—1921*) în creion[ri gra\ioase:

Al cui e parfumul cel bun	Al cui este versul sonor
Ce vine din banca din fa\?	Ce-l spune-a=a prost profesorul?
Vecinul miroase-a tutun;	Sus l[mpile c`nt[]n cor.
De-aceea prin geamuri v[d fum,	De-aceea fac versuri u=or
De=i eu =tiu bine c[-i cea\...	+i-n roiuri prin sal[-i iau zborul.

AL. CLAUDIAN

Lirica, risipit[prin reviste, a lui Al. Claudian e a unui intelectual
fin, vis`nd boema aristocratic[a c[r\ilor, nutrindu-se din amintirile
dulci ale anilor de studii, c`nt`nd tot ce poetul ar fi putut s[fac[=i
n-a f[cut, externatul la care n-a fost profesor, biblioteca pe care ar fi
trebut s-o frecventeze mereu =i]n care e mirat s[]nt`lneasc[alii

tineri, h`rtiile de adolescent cu proiecte de metafizic[neefectuate,
copil[ria plin[de emo\ii nemijlocite:

O! Vreme-n care nu citeam!
C`nd m[suiam, uimit,]n tren
+i c`nd]n ve=nicul refren
At`tea g`nduri dep]nam!

La geam cu capul gol]n v`nt,
+tiam c[sunt de mult pe drum,
+i nu =tiam, cum =tiu acum,
La care kilometru s`nt...

Azi, trenul pare monoton:
Ne temem de]nt`rzieri,
Cetim gazetele de ieri,
— Ne facem somnul]n vagon!

O! Vremea c`nd pe sc[ri, vegheam
Cu g`ndul dus]n patru p[r\i!
...Azi =tim at`tea de prin c[r\i
— +i tot mai rar privim pe geam!...

GEORGE DUMITRESCU

Tot de natur[intimist[este ceea ce e mai valabil]n poezia lui G.
Dumitrescu, dedicat[cu statornicie petrarchian[unei unice femei
moarte, pe care poetul o evoac[]n mediul casnic, p`n[=i]n bibliotec[:

Biblioteca m[-nconjoar[, stearp[
De-nv[\]tur[— pentru ce m[doare.
P[ianjenii desc`nt[, ca pe-o harp[,
Pe fire lungi, t[cerea f[r] soare
+i plictiseala, umed[, coclit[,
Apas[peste via\`a-mb[tr`nit[.

Capitolul XXVI

TRADIȚIONALISMUL

ION PILLAT

Ion Pillat (1891—1945) a început cu poeme de un parnasianism exuberant, inspirat, sub direcția lui Al. Macedonski, însuși cu reminiscențe din mai toți poeții români (Bolintineanu, Alecsandri, Eminescu, Coșbuc). Impulsiunile sîmbătece împrumutate de la poetul *Nopălor* sunt de un delir factice, totuși de o artă deplină pentru un început torcit de tîrziu:

E-n mine-o herghelie de armăsari. Sunt unii
 Mai albi ca spuma albă zvrălită-n vînt de mare,
 Mai albi decât e coama Licornii legendare,
 Iar alții, fărpat, sunt negri ca carbunii.

Sub regimul simbolismului se observă apoi primele creionări ale a-a-zisului tradiționalism, care nu este la început decât o foarte originală adaptare a acelei poezii franceze care evoca în linia lui Verlaine secolul lui Watteau, parcurile, menuetele și carnavalurile. În loc de “masques et bergamasques” avem epoca “bonjuri=tilor” și a crinolinelor, printr-o reluare de altfel a unei idei din C. Stamati:

Calea-că, drum de noapte, pături adânci de fag,
 și prin frunzi-e lună cernită-n ceață fină,
 Poiene necosite de mult, și miros vag
 De flori de fân în floare, de fragi și de sulfina...

În pace sufletească topindu-se se-alina
 Realitatea vremii pe al naturii prag.
 Prin ce metepsichoză revăd obrazul drag
 Al fetei de-altădată în albă crinolină.

Aceiași ochi sîmbăteci, același zămbet trist,
 Din care furișeam a dorului povară,
 și cu același tîrziu și palid bonjurist...

C`nd ea,]nf[=urat[]n v[lul de percal
]mb[ls[mat de fuga zefirului de var[,
 Visa la iarn[baluri la consulul muscal.

Tot acum se schi\vez[=i o poezie intimist[a od[ii, a relicvelor, cu elemente autohtone:

]n casa amintirii nu-i ast/zi =i nu-i ieri,
 C[ci orologiul vremii a]ncetat s[bat[
 +i clipa netr[it[a]nghe\at pe el.
 Dar prin iatac adesea te-apuc[=i te fur[
 Miresmele cosite a florilor de f`n,
 P[strate sub r[coarea p`nzetului de in.

]nlocuindu-se havuzurile cu balta =i p[=unile franceze cu B[r[ganul, c[p[t[m o pictur[superioar[de-un impresionism fumuriu =i dezolat ca al p`nzelor lui Andreescu. *Seara la Miorcani* aduce aminte, prin vastitatea orizontului, de *Zbur[torul*:

Ritmice lanuri nesf`r=ite mi=c`nd valul lor de spice,
]l pornesc din capul z[rrii ca s[-l fr`ng[-n cap de sat;
]l izbesc de-un dig de crid[,]nd`rjit =i]ndesat;
]l resfir[printre case, ce se-ncearc[s[-l despice
 +i-n ogr[zi]mb[l]rite, str[b[t`nd, l-au rev[rsat.

Ca un far de piatr[, turnul, d`rz biserica=-i ridic[.
 Clopotul de sear[-i paznic ve=nic trist =i ve=nic treaz...
 O ciread[r[zle\it[la p[=une pe izlaz
 Pare-un stol de paseri albe ce se las[f[r[fric[
]n furtuni, pe pieptul verde al]naltului talaz.

Volumul care a consacrat pe Ion Pillat ca poet original =i tradi\ionalist este *Pe Arge=]n sus*, nu mult deosebit de celelalte dar mai condensat.]n locul umbrelor secolului al XVIII-lea francez apar aici boierii autohtoni, Br[tiinii, romanticii no=tri, bunicul iuncher sub Ghica-vod[, bunica oferind dulcea\ de chitr[. Evoc`nd mai ales locurile natale, propria-i familie, poetul pune vibra\ie sufleteasc[. El are tactul de a]ndep[rta orice impresie de imita\ie, aleg`nd versul

Învechit al lui Alecsandri, c[ruia] i respect[chiar st`ng[ciile. Totdeodat[devine un c`nt[re\ al roadelor p[m`ntului, pe care le expune cu voluptate. Priveți=tea autohton[este zugr[vit[cu imagini locale, pridvor, livezi de pruni, suman alb de z[pad[, bunicul este evocat cu tabieturile lui valahe, prin putina]n care f[cea b[i de nuc, casa b[tr`n[prin mirosuri de =erbeturi:

Prin ochelari de geamuri privea cu ochi de lamp[
Ca o bunic[bun[la nepo\elul mic.
Pe-atunci =tiam c[-i vie; azi nu mai =tiu nimic:
Ap[s cu nep[sare de om pe-a u=ii clamp[.

Sub coperi-ul care]i sta ca un bonet,
Glicina ce pe t`mple c[dea ca o =uvi\[.
+i, mirosind a floare de tei, a l[m`i\[,
A cantalup, a liss[de chitr[, a =erbet,

]n fiiece odaie dezv[luam cu fric[
Alt g`nd din al ei suflet curat =i rom`nesc...
Ce nu-mi cuprinde mintea, de=i]mb[tr`nesc,
Pe-atunci tr[ia]n voie]n inima mea mic[.

Pendulele b[tr`ne mai bat acela=i ceas,
Prelung, ca o dojan[,]n lini=tea sonor[,
Dar timpul intr[-n cas[tr`ntindu-i alt[or[,
+i inima i-o sparge, tic-tac, sub al meu pas!

Sunt c[utate]ndeosebi fructele savuroase,]ntr-o liric[a buc[t]riei =i a c[marei cu ceva lacom de pictur[flamand[, modelui fiind Verlaine =i Samain. Peisajul]ntreg e o c[mar[ce trebuie savurat[cu nasul, trecutul, copil[ria se condenseaz[]n fructe:

Prin iarn[din c[mara z[vorit[
Se furi=eaz[cald miros de mere,
Readuc`nd]n vremea viscolit[
A toamnelor trecut[m`ng`iere.

*

Copil[ria-mi toat[d[buzna la uluci,
C`nd st[la poart[co=ul cu struguri =i cu nuci.

Capodopera lui Ion Pillat este *Aci sosi pe vremuri*, paralel[gra\ioas[]ntre dou[veacuri, simbolizare spectaculoas[a uniformit[\ii]n devenire:

]n drumul lor spre zare]mb[tr`nir[plop[.]n
Aci sosi pe vremuri bunica-mi Calyopi.

Ner[bd[tor bunicul p`ndise de la scar[
Berlina leg[nat[prin lanuri de secar[.

Pe-atunci nu erau trenuri ca azi, =i din berlin[
S[ri sub\ire-o fat[]n larg[crinolin[.

Privind cu ea sub lun[c`mpia ca un lac,
Bunicul meu desigur i-a recitat "Le Lac".

Iar c`nd deasupra casei ca umbre berze cad,
]i spuse "Zbur[torul" de-un t`n[r Eliad...

Ca ieri sosi bunica... =i vii acuma tu:
Pe urmele berlinei tr[sura ta st[tu.

Acela=i drum te-aduce prin lanul de secar[,
Ca d`nsa tragi]n dreptul pridvorului, la scar[.

Sub\ire, calci nisipul pe care ea s[ri.
Cu berzele]ntr-]nsul amurgul se opri...

+i m-ai g[sit, z`mbindu-mi, aproape pueril,
C`nd \i-am =optit poeme subtile de Merrill.

Iar c`nd]n noapte c`mpul fu lac]ntins sub lun[
+i-am spus "Balada Lunei" de Horia Furtun[.

M-ai ascultat pe g`nduri, cu ochi de ametist,
+i \i-am p[rut romantic =i poate simbolist.

De aci]ncolo Ion Pillat]=i sistematizeaz[descoperirea, pref[c`nd-o]n "tradi\ionalism". El caut[a se re]nnoi mereu =i e oric`nd un poet interesant, mai mult de afectare artistic[dec`t de sentiment.

B. FUNDOIANU

Tradiționalismul lui B. Fundoianu e un panteism olfactiv =i tactil, o îmbinare de exalațiile vitale. Poetul are o capacitate extraordinară de a se bucura de prezența materiei. Totul îl îmbată: țărâgul care “miroase-a ploaie”, creșterea “de sfeclă, de mărțurii, de ceapă”, nărilor boilor cu “miros de lapte =i de răpă”, fânul plin de mireasmă de udă”, bălăcirea porcilor în noroi, răcoarea cârnii cartofului, izul vinului din crâmă, parfumul gutuii, aburul jimblei, chiar mirosul de doctorii. Evreu, B. Fundoianu e invadat de o nostalgie de bucolic, caracteristică rasei sale biblice =i potrivită vieții evreilor din nordul Moldovei. În Heră trec cirezile în sunetele talangei în vreme ce evreul bătrân întreține flăcările lumânărilor cante în cădere Ierusalimului:

Cine-aducea deodată cirezile din câmp?
 Aveau =i-atunci ochiul de sticlă, gățul strămb,
 dar aduceau în uliță baliga din pânză
 =i în surș o scamă din soarele-apune...
 Deodată după geamuri se aprindeau flăcii;
 o umbră lini-tită înătră în prăvălie
 prin uși-ncuiate =i săsează la masă.
 Tăcerea de salină încremenea în casă
 =i-n sloiul nopții jgheabul ogrăzii adăpa.
 Bunicul între flăcări de sfeșnic se ruga:
 “Să-mi cadă dreapta, limba să se usuce-n mine
 de te-oi lua vreodată în deert, Ierusalime!”

Poetul a refăcut chiar, cu mare talent, pe Horațiu, în *Lui Taliarh*, cu o recepție sensorială inexistentă în model:

Vino; să stăm de vorbă căte ne mai vine vremea;
 cămăine, peste inimi, va izbuti tăcerea,
 =i n-om vedea prin geamuri, tineri =i zgomotoși,
 amurgul care-aleargă după cireadă, roșu,
 Cămăine, toamna iară se va mări prin grăne
 =i vinul toamnei poate nu-l vom mai bea. Cămăine,
 poate să-ori duce doi cu ochi de rău în țiri,

s[trag[cu urechea la noile-ncol\iri.
 +i-atuncea, la bra\, umbre, nu vom mai =ti de toate;
 poate-am s[uit nevasta =i vinul acru, poate...
 Ei, poate la ospe\e nu vei mai fi monarh —
 E toamn[. Bea cotnarul din cup[, Taliarh.

ILARIE VORONCA

Considerat imagist, Ilarie Voronca nu e =i el dec`t un extatic al volupt[\ii =i un evocator de materii excitante pentru sim\uri: p[duri, saltele de paie, ruff[rie, gutui, bl[nuri, portocale, ceai, p`ine, lapte, fructe putrede, alune, fasole verde, maz[re, cartofi, ringlote, banane, coac[ze. *Ulise* este un poem descriptiv al vie\ii diurne f[r[alt con\inut dec`t prezentarea cu gest voluptuos a lucrurilor =i elogiarea lor:

Te opre=ti la v`nz[toarea de legume
]\i sur`d ca =op`rlele fasolele verzi
 constela\ia maz[rei naufragiaz[vorbele
 boabele stau]n p[staie ca =colarii cumin\i]n b[nci
 ca lotci dovleceii]=i v`r[botul]nainteaz[
 amurgesc sfeclele ca tapi\erii p[trunjelul m[rarul.

Chiar bulionul produce “incanta\ii”:

Iat[, e curtea ud[cu o arom[-n lemne,
 Octombrie,]n clocot cazane de tomate
 +i umbra]n depozit de cherestea te-ndemne
 S[recuno=ti]n c`ntec aceste fl[c[ri mate
 S[recuno=ti cum fierbe]n bulion un suflet,
 At`t de dulce chipul Mamei]ntre tenebre
 Cu vocile sc[zute]n anotimp,]n suflet,
 +i]n magiun fantoma trecutului r[sfierbe.

Sintaxa singular[=i dificil[, f[r[]nceput =i fine,]ngr[m[direa aproape monstroas[de imagini-cifru pe un text s[rac]n idei au motivat clasarea poetului printre dadai=ti =i “integrali=ti” (1903—1946).

RADU GYR

Tot vitaliste sunt =i poeziile lui Radu Gyr,]ns[pletorice, vociferante. *Toamn[olteneasc[e o replic[mai haiduceasc[la *Aci sosi pe vremuri* a lui Ion Pillat:*

O, de-a\i fi]n Dolj cu mine =i-a\i uita cu to\i de t`rg!...
 ...E-nceputul lui octombrie, c`nd d[aurul]n p`rg,
 c`nd]n cel dint`i ciorchine trup =i suflet]\i cuminici...
 ...Cum v-ar mai l[tra]n gar[, Floarea,-ntr-una din duminici!...
 Mai]nt`i, din timp m-a= duce s[p`ndesc de la canton,
 =i s-ad[st, zv`cnind, semnalul cantonierului Anton!...
 +i c`nd trenu-ar trece buzna =i a\i fi la geam, din piept
 mi-a=]nv`rteji un chiot: "Ura, fra\ilor, v-a=tept".
 ...+i, despraponind pe Roibu, —]nching`ndu-i zdrav[]n =aia, —
 a= s[ri pe el =i-n goan[a= scurta, prin c`mpi, =oseaua!...

D. CIUREZU

Originalitatea poeziilor lui D. Ciurezu st[]n interpretarea haiducismului printr-un sim\ de sine viguros =i optimist:

De c`te ori trec sara prin colnic
 Spre Golul-Drincii-n sus, la r[g]lii,
 Se v`nzolesc]n mine patimi vii
 +i pe pr[sea str`ng pumnul meu voinic.

Chiotele =i gesturile viteje=ti din poezia popular[, conven\ionale acolo, sunt dezvoltate plastic,]n sensul unei pure risipe a energiei:

Dinspre Par`ng
 un v`n[t r`ng
 cu trap prelung
 se pierde-n cr`ng,
 =i-un chiot lung
 lovit de v`nt
 r[zbate-ad`nc.

Din urm[luna
 pe obl`nc,
 pe br`u,
 pe fr`u,
 =i pe o\elele de-argint,
]=i pleac[salba lic[rind.

ZAHARIA STANCU

Specializat în poeme scurte de c`te o strof[, Zaharia Stancu nu e totu=i un poet de nuan\[minor[. Sim\ind “foc” în s`ngele s[u amar ca =i “coaja nucilor crude”, în suflet cu ur=i hibernan[i, el]=i c`nt[ereditatea aprig[:

Str[bunii mei v`njo=i, cu tulpice =i ghioage,
Pe aici =i-or fi p[scut cirezile blajine,
Cioporul de mioare b[lane, herghelia,
Pe-aici, pe unde azi gem grelele tractoare.

Mai cu seam[el este un poet al ierburilor tari de b[r]gan pe care le evoac[]n toate tonurile =i al vie\ii aspre c`mpene=ti:

Da: am crescut cu macii =i strugurii pe c`mp.
Da: mai p[strez, ca iarba, =i-acum, sub pleoape rou[.
Da: m-am sc[ldat în r`ul cu c`nepi la topit.
Da: mi-am julit genunchii în vi=ini =i-n cire=i.

Capitolul XXVII

ORTODOXI+TII

NICHIFOR CRAINIC

Deși nuanșări mistice ale tradiționalismului se văd la mulți contemporani, Nichifor Crainic e acela care s-a străduit să dea o doctrină organizată. Cultura e, după el, un amestec de imponderabile și factori vizibili: sînge, limbă, pământ românesc, folclor, ortodoxie. În special se apasă în sus asupra bisericii orientale. “Noi vedem substanța acestei biserici amestecată pretutindeni cu substanța etnică”. Oriunde gănditorul nu găsește “preocupare de biserică” neglijă calitatea spiritualității românești. Se vede ușor ticul Gherea-Ibrăileanu. Specificul național nu e determinat pe cale pozitivă ci obținut prin speculație sociologică și prefăcut în comandament. Un adevărat artist tradițional *trebuie să* îmbrățișeze preocuparea religioasă. Din considerații de politică bisericească, factorul rasă este ocolit și scriitorul ia poziție contra rasismului german și împotriva naționalităților care propun eliminarea evreilor creștini și refuzul botezului. “Biserica e deschisă tuturor.” Deși nu se spune pe față, se subînțelege că un evreu botezat devine român, Nașie și Religie fiind noțiuni corelate. Astfel se reeditează teoria “ralierii” a lui Ibrăileanu, cu acest paradoxal rezultat că un alogen ortodox “cu preocupări de Biserică” ajunge a fi mai specific decât un național fără asemenea preocupări. *Gîndirea* a primit de altfel destui evrei raliași, adică ortodoxizant. Nichifor Crainic și-a constituit și o estetică, curată platonice (*Nostalgia paradisului*). Omul e faptura lui Dumnezeu, arta e faptura omului, arta e deci faptura fapturii lui Dumnezeu, nepoata lui Dumnezeu. Artistul aduce aparențele naturii, străbatînd la prototip prin copie, dar scopul lui e eternul. “Arta în sensul ei înalt nu este o imitație a naturii, fiindcă nu urmărește să ne reamintească natura așa cum este. Scopul ei e revelația în forme sensibile a tainelor de sus.”

Ca poet, Nichifor Crainic continu[cu =tiin[spiritul lui Vlahu[,
sacrific`nd inven[ia liric[lapidarit[\ii gnomice:

Trecutul adormit =i viitorul
}n clipa care bate le-mpreuni:
C`nd ferici[i lipim la piept feciorul,
}mbr[\i=[m }ntr-]nsul pe str[buni.

De profundis trateaz[sobru, nu f[r] gravit[\i, sentimentul eredit[\ii:

Str[bunii mei din vremuri legendare,
Al vostru suflet de umili \[rani
A dormitat sub secolii tirani
Ca sub un greu de lespezi funerare.

De re\inut de asemeni o]mbarcare mistic[:

Voi sf[r`ma sub pleoape tot spa\iul din jur
+i-mi voi culca suspinul pe norul meu: =alup[
Ritmat[de arhangheli, la pror[=i la pup[,
Cu aripile v`sele prin valul de azur.

Oceane de v[zduhuri s-or lumina rotund
Prin stele-arhipelaguri =alupa mea s[treac[,
Iat tu, frumoas[lume, s[-mi pari o piatr[seac[
Sc[p`nd rostogolit[spre-ad`ncuri f[r] fund.

LUCIAN BLAGA

}nt`ile versuri ale lui Lucian Blaga (*Poemele Luminii*) au o pulsa\ie
panteistic[scurt[, ap[sat[metaforic]ntr-un singur punct:

At`ta lini-te-i]n jur de-mi pare c[aud
Cum se izbesc de geamuri razele de lun[!...

]n *Pa=ii Profetului, Zamolxe*, panteismul, superior artistic=te, ia
forme virgiliene. Pan]ntrupeaz[voluptatea de a participa la toate
regnurile, de a surprinde cele mai m[runte mi=c[ri vitale:

Ah, Pan!
]l v[d cum]=i]ntinde m`na, prinde-un ram —
 =i-i pip[ie
 cu m`ng`ieri u=oare mugurii.
 Un miel s-apropie printre tufi=uri,
 Orbul]l aude =i z`mbe=te,
 c[ci n-are Pan mai mare bucurie
 dec`t de-a prinde-n palme-nceti=or c[p=orul mieilor
 =i de-a le c[uta corni\ele sub n[stureii moi de l`n].

E pestetot o be\ie de vegetal, de fructe, de animalitate rece. Vegetalele au ceva c[rnos animalic (flori cu “s`ni de lapte”, struguri enormi hr[ni\i din st`rvuri de om), animalele se confund[cu vegetalele, fiind preferate acelea inerte, mimetice: =op`rle, l[custe, melci. Bacantele sunt verzi =i sar ca l[custele:

Nou[preotese verzi
 Sar prin codri =i livezi.

Zamolxe]nsu=i caut[contactul rece cu =op`rlele:

Alt[dat[nop\ile-mi erau un leag[n de odihn[,
 iar ziua lucrurile dimprejur se pref[ceau]n mine
]ntr-un vis at`t de lini=tit,
 c[reci =i jilave =op`rlele veneau
 s[caute soarele
 pe picioarele mele goale...

Zamolxe e un “mister p[g`n”, un mit autohton,]ncadrat]ntr-o mic[dram[de idei, pe care poetul o va repeta]n *Me=terul Manole*. Zamolxe nu mai crede]n zei =i, ascuns]ntr-o pe=ter[, cultiv[pe Marele Orb, simbol al incon=tientei for\e cosmice. El]nsu=i e divinizat, =i c`nd]ncearc[s[=i d[r`me statuia din templu mul\imea]l omoar[, semn c[fic\iunea a devenit mai puternic[dec`t creatorul ei. Valoarea poemului st[]n palparea universului:

...=i pescuiam din fluvii somni rotunzi
 ca pulpele fecioarelor.

*

Mi-am sf`rticat cinci oi =i-am pl`ns]n l`na lor.

Apoi Lucian Blaga =i spiritualizeaz[virgilianismul, d`ndu-i direc\ie ortodox[. Acum poeziile sunt str[b]tute de nostalgie, de temerea mor\ii, =i elementele agreste se sanctific[. Reptila devine “=arpele binelui”, gr[dinile sunt ale “Omului”, plugul ar[]mpins de arhangheli, flora =i fauna se fac ascetice, simbolice, dobitoacele au “ochi cumin\i”, \apii lubrici sunt]nlocu\i prin melancolicii cerbi, c`mpul face loc p[durii. Fauna alearg[r[nit[de melancolii:

Mistui\i de r[ni l[untrice ne trecem prin veac,
Din c`nd]n c`nd ne mai ridic[m ochii
spre z[voaietele raiului,
apoi ne-aplec[m capetele]n =i mai mare triste\ie.
Pentru noi cerul e z[vor`t =i z[vor`te sunt =i cet[\ile.
]n zadar c[prioarele beau ap[din m`nile noastre,
]n zadar c`inii ni se]nchin[,
suntem f[r]sc[pare singuri]n amiaza nop\ii.

Totul continu[a fi material:

Fecioara Maria
a legat rod ca un pom.
*
Lep[da\i-v[coarnele moarte
b[tr`nilor cerbi
cum pomii]=i las[frunza uscat[...

]ns[aureolat:

Toate turmele p[m`ntului au aureole sfinte
peste capetele lor.

Poetul aplic[un puternic hieratism bizantinizant. Tineri goi =i fecioare albe trec]n procesiuni, s[lb[ticiunile migreaz[apocaliptic spre ora=e:

Din dep[rtate s[lb[ticii cu stele mari
doar c[prioare vor p[trunde]n ora=e
s[pasc[iarba din cenu=[.
Cerbi cu ochii uria=i =i bl`nzi

intra-vor]n bisericile vechi
 cu porțile deschise —
 uit`ndu-se mira\i]n jur.

Plugurile]nse=i sunt ni=te]ntraripate picate din spa\iul extra-cosmic,
 de care se cuvine s[te apropii c`nt`nd:

Pe dealuri, unde te-ntorci,
 cu ciocuri]nfipte-n ogor s[n[tos
 sunt pluguri, pluguri, nenum[rate pluguri:
 mari paseri negre
 ce-au cobor`t din cer pe p[m`nt.
 Ca s[nu le sperii
 trebuie s[te apropii de ele c`nt`nd.

]n *Lauda Somnului* Blaga cade]ntr-o nostalgie de eden,]ntr-o
 l`ncezeal[numit[“triste\e metafizic[”,]ncerc`nd s[evoce un “peisaj
 transcendent”. Stilul devine liturgic =i Aleluia r[sun[pestetot. Poetul
]=i face “biografia”,]ncerc`nd s[surprind[elementul coral]n desf[-
 =urarea Universului, marile glasuri haotice:

Unde =i c`nd m-am ivit]n lumin[nu =tiu, —
 din umbr[m[ispitesc singur s[cred
 c[lumea e o c`ntare.
 Str[in z`mbind, vr[jit suind
]n mijlocul ei m[-mplinesc cu mirare.
 C`teodat[spun vorbe care nu m[cuprind,
 c`teodat[iubesc lucruri care nu-mi r[spund.

Pieseale lui Lucian Blaga sunt din spe\ea teatrului de poezie =i sunt
 valabile mereu prin imagini, de=i preocup[rile ideologice nu le lipsesc.
 Unele sunt freudiste, cum e *Daria*. O femeie t`n[r], c[s[torit[cu un
 b[tr`n, se]mboln[ve=te de idei fixe =i se constat[c[pe c`t de mortal[
 e metoda pedagogic[, pe at`t de salutar ar fi exerci\iul liber al in-
 stinctelor.]n *Fapta*, un pictor obsedat c[ar putea face o crim[nu se
 vindec[dec`t tr[g`nd un glonte]n gol, cu alte cuvinte prin “fapt[”.
Me=terul Manole, relu`nd ideea din *Zamolxe*, r[spunde la problema
 estetic[. Crea\ia are ca punct de plecare tehnica, dar nu devine oper[

vie f[r] factorul irațional, f[r] har. Acest har pretinde [ns] artistului suferin\ă. Pe de alt[parte opera artistic[, ie=it[din jertfa omului, are o existen\ independent[=i spectatorul o contempl[ignor`nd =i uneori brutaliz`nd pe creator.

V. VOICULESCU

Ortodoxismul lui V. Voiculescu, de dat[foarte veche, culmineaz[]n *Poeme cu]ngeri* =i caracteristica lui este c[“[]ngerul” devine un instrument mitologic elementar. Pe drum, prin fa\ă por\ii, trece un necunoscut, =i acesta e]nger, v[carul din sat e]nger, tot personalul unui spital e angelic:

Cine nu m[iart[]ngerul de la u=[
C-am]ndr[znit?	S-a dat la o parte...
]ngerul de la Poart[Doamne, ce c[tu=[
Nu m-a oprit;	Ne mai desparte?...
]ngerul de la trepte	Am intrat]n odaie,
Nu s-a uitat,	Ferestrele deschise:
Albe =i drepte	Fata cea b[laie
Trepte-am urcat;	(]ngerul din odaie)
	'Mi-ntinsese m`na =i murise.

C`nd plou[, “bat]ngerii]n tobe de nori”,]ngerii zidesc raiul, p[zesc la poduri, albinele sunt “[]ngeri iu\i”, avionul e “un arhanghel de fier”.]n mistica lui V. Voiculescu]nt`lnim =i o form[special[de devoiune. Prin mijlocirea]ngerilor, omul se pune]n leg[tur[cu Dumnezeu]n chipul unei volupt[\i de a fi risipit, strivit de factorul divin. Sim\indu= i uscate p[durile de g`nduri, poetul cere un “p`lc de]ngeri,]n spate cu securi” s[i le taie. Sau vrea s[fie gr`u ca s[-l culeag[un]nger, s[-l]mb[teasc[, s[-l macine la moar[, s[dea f[ina Domnului.]n general poezia lui V. Voiculescu sufer[de manierism.

PAUL STERIAN +I AL|II

Paul Sterian parodiaz[ortodoxismul]n versuri dadaiste, nu f[r] talent, uneori, prin repeti\ia litanic[, chiar cu exalt[ri conving[toare:

Aruncu-mi straiete,
Arhanghele Gavriile
Gol stau în fața ta,
A=tept să mă iei.

Aruncu-mi trupul,
Arhanghele Mihaile,
Gol stau în fața ta
A=tept să mă iei.

Sandu Tudor, care devenise în ultimii ani poetul oficial al *Gândirii*, după ce fusese modernist, e un simplu pastior. +tefan I. Nenișescu e dintre primii care s-a încumetat să scrie poezie religioasă (*Denii*). Câteva “mistere” dramatice sunt în spiritul sacrelor reprezentațiuni ale lui Feo Belcari. Modestul poet religios Const. Goran continuă pe Anton Pann în linia muzicească.

“G~NDIREA”

Organul ortodoxismului literar este *Gândirea* în noua serie redactată de Nichifor Crainic și ilustrată de pictorul Demian.

Toți colaboratorii (Zaharia Stancu, Ion Marin Sadoveanu, D. Ciurezu, V. Ciocâlteu etc.) vin cu câte o notă mistică de obicei iconografică. Însă vom constata și alt fenomen. Ortodoxii cred în miracole și caută să le verifice în propria-le existență, dincolo de orice figură literară. M. Vulcănescu, presupunând că pictorul Sabin Popp a fost sfânt, regretă incinerarea lui, fiindcă s-a răpit eventualele moaște puțină de a face minuni. V. Ciocâlteu cere, într-o poezie, de la Dumnezeu favoarea de a ține cărbuni aprinși în mână, Stelian Mateescu, într-o nuvelă, consideră miracol faptul de a nu fi fost măncat de câțiva urși cu “burtica umflată”, lui Sandu Tudor, călător la Sfântul Munte, i se întâmplă evenimente ce nu se pot pricepe decât “numai prin lucrarea unei tainice minuni”. Un cutremur care a devastat România de curând a fost interpretat ca miracol în favoarea unei formații politice.

Capitolul XXVIII

DADAI+TI, SUPRAREALI+TI, ERMETICI

TRISTAN TZARA

Tristan Tzara, care avea s[inventeze la Zürich dadaismul, poezia hazardului exterior (“Lua\i un jurnal, lua\i o pereche de foarfeci, alege\i un articol, t[ia\i-l, t[ia\i pe urm[fiece cuv`nt, pune\i-le]ntr-un sac, mi=ca\i...”), scotea]n 1912]mpreun[cu Ion Vinea o revist[*Simbolul*.]n această[faz[rom`neasc[trata teme simboliste (provincie, duminici, spitaluri) cu o mare u=urin\[liric[, cu sentimentalism =i voluptate de mirosuri puternice. Presim\irea dadaismului st[]n eterogeneitatea imaginilor puse laolalt[:

Veri=oar[, fat[de pension,]mbr[cat[]n negru, guler alb,
Te iubesc pentru c[e=ti simpl[=i visezi
+i e=ti bun[, pl`ngi =i rupi scrisori ce nu au]n\eles
+i]\i pare r[u c[e=ti departe de ai t[i =i c[]nve\i
La C[lug[ri\ve unde noaptea nu e cald.

*

Sufletul meu e un zidar care se]ntoarce de la lucru
Amintire cu miros de farmacie curat[
Spune-mi servitoare b[tr`n[ce era odat[ca niciodat[,
+i tu veri=oar[cheam[-mi aten\ia c`nd o s[c`nte cucul.

URMUZ

Prin Urmuz (1883—1923) suprarealismul rom`n este anterior celui francez =i independent. Divaga\iile onirice, cu aparen\[de delir dement, ale acestuia]ndeplineau]ntocmai programul de a surprinde realitatea imediat[a spiritului, hazardul interior. De fapt Hurmuz f[cea simple petreceri pentru fra\ii s[i, parodiind]ns[academismul prozei curente]n *P`lnia =i Stamate*, “roman]n patru p[r\i” (“)n fa[, salonul somptuos, al c[ru] perete din fund este ocupat de o bibliotec[de stejar

masiv, totdeauna strâns înfășurat în ciarciafuri ude... O masă în picioare la mijloc, bazată pe calcule și probabilități, suportă un vas ce conține esență eternă a «lucrului în sine», un câl de usturoi, o statuete ce reprezintă un pop (ardelenesc) în nădărmă în sintaxă și... 20 de bani bacșiși...” și compune nădărmă portrete bufone de burghezi, cu confuzia constantă între cele trei regnuri, animal, vegetal și mineral:

“Ismail este compus din ochi, favoriți și rochie și se găsește astăzi cu foarte mare greutate.

Înainte vreme creștea în Grădina Botanică, iar mai târziu, grație progresului științelor moderne, s-a reușit să se fabrice unul pe cale chimică, prin sinteză.

Ismail nu umblă niciodată singur. Poate fi găsit în ora 5 jum. dimineața, răzând în zigzag pe strada Arionoaiei, însoțit fiind de un viezure de care se află strâns legat cu odgon de vapor și pe care în timpul nopții îl mănâncă crud și viu...”

Urmuz a făcut și o fabulă pură, condusă după canonul clasic, dar fără sens.

REVISTE DE AVANGARDĂ

Revistele slujind cultului dadaisto-suprarealist au fost numeroase: *Contemporanul*, 75 H. P., *Punct*, *Integral*, *Urmuz*, *unu*. Cea din urmă, condusă de Șașa Pană (colaboratori: Moldov, Stéphane Roll, Virgil Gheorghiu, pictorii Victor Brauner, M. H. Maxy, Milița Petrașcu, S. Perahim, B. Herold și alții), e cea mai tenace. În general se refuză în ele orice constrângere academică, se face elogiul visului, se stimează elucubrările paranoicilor și ale copiilor, se cultivă reportajul, se profesează libertatea instinctelor, se respinge critica, adminduse numai simpatia. Doctrina reportajului a dat un prozator remarcabil în Geo Bogza, autor mai înainte de poeme brutal priapice. În *Într-o zi de piatră*, de foc și de pământ, autorul procedează ca un fotograf de artă, intuind o notă dominantă și scoțând, prin apropiere și departare, clișee fantomatice, aproape neverosimile. Hotinul, orașul imens și dezo-

late, plutind pe c`mpii, B[ă]lvi, ora= al miasmelor uria=e (“nchipui[ti]-v[est] un c`mp pe care s-ar afla o sut[ă] de mii de cadavre de cai intrate [n descompunere”), sunt imagini afar[ă] din comun. *Cartea Oltului* face monografia unui r`u uria= himeric [n stil cam bombastic.

ION BARBU

Ion Barbu a [nceput prin poezii de stil parnasian, glori fic`nd dionisiac marile for[te] geologice, lava, mun[ș]ii, banchizele, natura inert[ă]:

De-a lungul nep[s]r[ă]rii acestei reci naturi,
Spre nev[z]utul unde arpegii de fanfare
Desfac [n flori sonore o limpede chemare
Vom merge [n armur[ă] de fier, [ntin=i] =i duri.

Dup[ă] aceea se lep[d] complet de “anecdot[ă]”, a=e z`ndu-se “sub constela[ti]a =i [n rarefierea lirismului absolut, dep[ar]tat cu mai multe poduri de raze de zodia celeilalte poezii: genul hibrid, roman analitic [n versuri”. Poezia se intelectualiza, pitagoreic, prin stabilirea unei ordini pe planul al doilea, iar lectura devenea o instruire de lucrurile fundamentale, o ini[ti]iere prin imagini esen[ti]ale =i practici muzicale. Cu toate acestea, [n aplicare, ermetismul lui Barbu este adesea numai o form[ă] de dificultate filologic[ă]. Astfel aceste strofe:

Din ceas, dedus ad`ncul acestei calme creste,
Intrat[ă] prin oglind[ă] [n m`ntuit azur,
T[ă]ind pe [necarea cirezilor agreste,
[n grupurile apei, un joc secund, mai pur.

Nadir latent! poetul ridic[ă] [nsumarea
De harfe resfirate ce-n zbor invers le pierzi
+i c`ntec istove=te: ascuns, cum numai marea,
Meduzele c`nd plimb[ă] sub clopotele verzi...

reprezint[ă] arta poetic[ă] a liricului: Poezia este o ie[ire] din contingent [n pur[ă] gratuitate, joc secund, nadir latent, adic[ă] o oglindire a zenitului

În ap[, o sublimare a vieții prin retorsiune. Din aceste experiențe, care au avut o larg[înr[urire f[r[a obține aprobarea întregii critice, se desprinde suavul c[ntec al elementelor în c[utarea expresiei:

Cimpoiul ve=ted luncii, sau fluierul în drum,
Durerea divizat[o sun[-ncet, mai tare...
Dar piatra în rug[ciune, a humei despuia
+i unda logodit[sub cer, vor spune — cum?

Ar trebui un c[ntec înc[p[tor, precum
Fo=nirea m[t[soas[a m[rilor cu sare;
Ori lauda gr[dinii de îngerii, c[nd r[sare
Din coasta b[rb[teasc[al Evei trunchi de fum.

Poetul s-a ridicat totu=i la un ermetism veritabil bizuit pe simboluri, într-o liric[de mare tensiune. *Oul dogmatic* ne inițiaz[în str[vechii mit al oului, în versuri de o excelent[concizie incantatorie:

Cum lumea veche, în cle=tar,
}noat[, în sub[ire var,
Nevinovatul, noul ou,
Palat de nunt[=i cavou.]

Din trei atlazuri e culcu=ul
}n care doarme nins albu=ul

At[de gale=, de închis,
Ca trupul drag, surpat în vis.
Dar plodul?
De foarte sus
Din polul *plus*
De unde glodul
P[m[nturilor n-a ajuns.

În ciclul *Uvedenrode* se expun inițiatice cele trei faze de experien[erotic[(veneric[, intelectual[=i astral[) cu încercarea de a se crea o viziune extatic[a marelui Eros:

Cap[al osiei lumii!
Ceas alb, concis al minunii,
Sun[-mi trei

Clare chei
Certe, sub lucid eter
Pentru cercuri de mister!

Melcii, de care e vorba mai departe, sunt meniți s[sugere prin r[ceala =i transluciditatea lor ideea unei sexualit[vi pure =i a hermafroditismului platonician. Invoc[ia magic[din *Ritmurile pentru nun[ile necesare* e de o mare elevație:

Uite, ia a treia cheie,	}n c[mara Soarelui
V`r-o }n broasca — Astartee! —	Marelui
+i }ntoarce-o de un grad	Nun =i stea,
Unui timp retrograd,	Abur verde s[ne dea,
Trage por`ile ce ard,	Din cl[diri de m[ri lactee,
C[intr[m	La surp[ri de curcubeu,
S[osp[t[m	— }n Firida ce sc`nteie eteree.

}n ciclul *Domni-oara Hus* poetul intr[}n folclorul suprarrealistic, expurgat de no`iuni. Conjura`ia duhurilor infernale este tot ce s-a scris mai turbur[tor dup[*Mihnea =i baba*:

Buhuhù la luna =uie,	Uhù, Scorpiei surate,
Pe gutuie s[mi-l suie,	S[-l }ntoarce dandarate,
Ori de-o fi pe rodie:	S[nu-i rup[vrun picior
Buhuhù la zodie;	C`ine ori S[get[tor!

Facultatea de a defini memorabil este pu`in comun[:

Plec[ciune joas[,
La fa\[p[roas[,
Supt[, care ajun[
Apus[-n c[rbunii din lun[.

}n ciclul *Isarl`k*, Ion Barbu profeseaz[“balcanismul”, lu`ndu=-i ca linie de conduit[poezia bufon[a lui Anton Pann, cu g`ndul c[astfel tradi`ionalismul era corectat printr-o observare mai pozitiv[a fondului etnic real. Imaginea lui Nastratin Hogeav[zut ca un argonaut slinos pe un caic putred }n mijlocul unui Orient mirific =i duhntor e de o originalitate perfect[de tonuri =i cuvinte:

La dunga unde cerul cu apele }ng`n[,
Aci s[ltat din cornuri, aci l[s`nd pe-o r`n[,
Se r[zboia cu valul un prea ciudat caic:
Nici v`sle =i nici p`nze; catargul, mult prea mic;
Dar jos, pe lunga sfoar[, cusute }ntre ele
Uscau la v`nt =i soare tot felul de obiele,
Pulpane de caftane, ori tururi de n[dragi;
+i prin c`rpeli pestr`le =i printre cute vagi,
Un v`nt umfla bulboane d[n`uitoare }nc[.

ION VINEA

Ion Vinea a publicat proză cu aspect suprarrealist =i foarte dificil la lectură, în care se întîne=te metoda lui Urmuz (excesul de importanță dat lucrurilor minerale a omului) =i unde în fond se cultivă autenticitatea în pretense jurnale, al căror caracter descusut autorul nu vrea să-l altereze. În poezie a debutat ca simbolist, cîntînd efluvii florale ale toamnei, cheiurile, farurile, grădinile, grăurile. Genul său e un sentimentalism despletit, mai mult de gest, cu un patos feeric de imagini. Mai mult un poet de carnet fugitiv, Ion Vinea =i-a schimbat desmaniera. Îl surprindem fantazînd neacademic, ca Jean Cocteau, din materiale găsite, petrecînd cu mici calambururi de imagini, =tergîndu-i în pur hazard pensulele. Temperamental e un elegiac cu plînsul smîlăuit =i mîltăcos ca al japonezilor:

O triste\întîrzie în mine
ca =i toamna care întîrzie pe cîmp;
nici un sărut nu-mi trece prin suflet,
nici o zăpadă n-a descins pe pîmînt.

Cîntecul trist, cîntecul cel mai trist
vine din clopotul din asfințit,
Îl ghice=ți în glasul sterp al vrăbiilor
=i răspunde din umilința tîngiilor.

E toată viața care doare a=a,
zi cu zi pe întinderea stepelor,
Între arborii neajun=și la cer,
Între apele ce=și pasc soarta pe cîmp
=și între frunzele care se dau în vînt.

MATEIU I. CARAGIALE

În poezii de o factură parnasiană savantă, Mateiu I. Caragiale, fiul dramaturgului (1885—1936), =i cîntă înfrigurat strămoșii pe care îi credea aristocrați. Vedeă pe fanariotul indolent =i mîndru de spîlă

lui, sau mai departe pe barbarul f[r[nume alerg`nd pe c`mpiile acestui p[m`nt:

Sunt seri, spre toamn[, ad`nci =i str[lucite
Ce lumin`ndu-mi negura-amintirii
Trezesc]n mine suflute-adormite.

Demult,]nc`t cad prad[am[girii,
C`nd Cerul p`rguit la z[ri cuprinde
Purpura toat[, =i to`i trandafirii.

Nara\iunea *Craii de Curtea-Veche* a avut de la]nceput admiratori fanatici. “Craii” sunt ni=te strica\i sub\iri, amestec de murd[rie =i sublim, cel pu\in]ntruc`t prive=te pe Pa=adia =i Pantazi. Suntem]n Bucure\tii semi-balcanici, semi-occidentali, unde fine\ta cea mai]naintat[se amestec[cu]njur[tura =i pofta grosolan[. Limba]ns[=i e caracteristic[: “dat]n Pa=te”, “brambura”, “avea c`rlig”, “lapo=”, “gugu=tiuc”, “o \ii a=a ca gaia ma\u, la gard am prins-o, la gard am legat-o. Vous devenez aga\ant avec vos Arnoteanu; mai d[-i... Voyons, il faut \tre s\rieux”. Eroii au gusturi execrabile. Pirgu umbl[“cu o descu\ bor\oas[]n luna a noua” =i are un limbaj de desfr`nat: “a fost di granda, era s[fete pe mine”, “La mai mare, solzo=ia ta... al nostru e=ti. Umbli s[-\i la=i lap\ii cu folos. Bre, cum te mai]nfigeai]n undi\ la Masinca, o luase=i pe coarda razachie, cu sac`z dulce, u=or... Dac[vezi]ns[c[ridic[coada, nu te pierde, ia-o]nainte oblu, berbece=te, ca p`n[la iarn[s[te v[z crap]mbl[nit.” Din toat[scrierea se desprinde o savoare ciudat[. Mateiu Caragiale este =i el promotor al balcanismului literar, acel amestec gras de expresii m[sc[ricioase, de impulsuni lascive, de con=tiin\ a unei eredit[ri aventuroase =i turburi, totul purificat =i v[zut mai de sus de o inteligen\ superioar[. Citatul enigmatic din Biblia latin[st[al[turi de “era dat]n Pa=te”,]nr-un amestec fastuos cu o curte turceasc[. Autobiografia lui Pantazi este remarcabil[tocmai prin strania]mbinare de Orient =i Occident. Contrastul din firea lui Pantazi, luxul din casa lui Pa=adia al[turi de]nclinarea lui pentru interiorul obiect, toate acestea tratate cu un

instinct fin al culorilor, documentează asupra hibridității unei societăți. Mateiu Caragiale este un poet și scrierea lui valorează prin ceea ce sugerează. Realitatea se transfigurează, devine fantastică și un fel de neliniște de Edgar Poe agit pe aceste secături ale vechii capitale române. De aceea scriitorul trebuie pus mai degrabă în grupul suprarealiștilor, decât fiind atenția lui pentru elementul inefabil ancestral, aparținând fondului obscur.

H. BONCIU

Într-un ritm de poezii austriaci, în special evrei, H. Bonciu aduce în proza lui metode romantice, expresioniste și suprarealiste, witz sarcastic, ridicarea fiecărui moment la o idee, interpretarea metafizică a tragicului cotidian. Prozatorul mănuiește bufoneria realistă și dureroasă, ceteodată fără gust, dar nu fără fior fantastic. Dascălul de la coală întreabă pe copilul Ramses dacă nu se trage din Ramses al doilea și, vizându-l cu gura plină de acadele, îl pune să le scuipe în palma sa. Apoi, când sună clopotul, bătăutul ronește acadelele scuipate de băiat. Un bărbier ia apă în gură și pulverizează astfel pe clienți. O femeie latră în patru labe (aluzie la animalitatea amorului). Desenele ce ilustrează volumele sunt un corespondent al acestei literaturi. Un individ are drept cap un cuier, sandale în picioare și mână stângă ascunsă. El e burghezul, confortabil la picioare, neutilizator al stângei (mână artei), al cărui cap e doar un suport de plămâni.

SIMION STOLNICU

Ermetizarea și mallarmeizarea printr-o gramatică dificilă și un limbaj care e un delir neologicistic, aceasta e poezia lui Simion Stolnicu, căruiă nu-i lipsesc vocația, vizibilitatea în versuri-oracol:

P[trate negre, p[trate albe,
Cuprinse-n conul unui lampadar;
Surdeea inflorescență de galbe

Reginei albe, reginei negre,
+ahului de smoal[, =ahului de var..

=i]n proza fatal[, veac XX, din *Autoportret*:

Sunt copilul negrelor claviaturi
Melodios preum e cinteza din p[duri,
Pentru a schimba lesne fugarii de vis
Ai diligen\ei spre nenoroc deschis,
+tiu desfolia elegii de Hindu=i,
Ori deopotriv[albe m[nu=i.

VLADIMIR STREINU

ncep`nd a fi ermetic ca Barbu, Vladimir Streinu evoc[acum]n pu\inele poezii timpul romantic dun[rean, cu ceva din s[lb[tiacia lui Sihleanu, sau transpune]ntr-un chip fantastic cinegetica lui Odobescu:

Am scos din panoplie o veche carabin[
S[fiu p`ndar de toamn[p[durilor secrete,
Voi]mp[ia o piele]n pod sau de perete
Ca s[-mi r[zbun amarnic pe-o singur[jivin[
Totala-ng[lbenire ce va s[se arate,
Adus[-n bl[ni de =uie s[lb[ticiuni ro=cate.

EUGEN JEBELEANU +I AL|I POE|I

Eugen Jebeleanu, care voia]n poezie “purit[\ile din ape =i din cer”, “incendii” “[n diamant”, barbiza excesiv, d`nd indica\ii de facultate poetic[]n descrierea parnasian[a unei ce=ti:

V[d timp de b[t]lii. Leat mediu.
Cu alvii-n fier =i-n g`nduri grave,
D[du =i prin\ul un asediu.
Pe undeva, prin mla=tini slave.

Acum scrie o poezie (*Elegii =i alte poeme, C`ntecele regilor de jos*) cu u=oar[tendin\ social[, de un sentimentalism minor, patetic[, la chipul transparent, cu m`hniri delicate:

Ora=e — p[duri f[r] foi! —
Jefuitoare — ale anilor,

Iat[,]mi chem amintirile,
+i nu mai v[d dec` t o ploaie.

O ploaie amar[de frunze...

Ermetismul lui Al. Robot, bun versificator, e galopant, lipsit de orice ciment intelectual. Promiteau versurile pastorale:

Al[turea de capre Sion]ncearc[plante,
Ciobani]nchid t[cerea cu mugetul]n \arc,
Orbii s-au dus cu b[\ul =i Tine, ca s[caute
R[sp`ntia sosirii vreunui patriarc.

Cicerone Theodorescu e]nc[prea dificultos,]ns[repudiaz[acum “turnul de filde=”, preg[tind o nou[liric[, Horia Stamatou asocia,]n spiritul lui Jean Cocteau, cotidianul cu solemnul]n improvizaii ce “fac s[ro=easc[pe poe\i”, Drago= Vr`nceanu cultiva acela=i mod al creionului aventuros cu ceva “crepuscular”, Ion Pogon scria o liric[a “c`inii” (cu punct de plecare]n “r[pusul c`ine Fox” al lui Barbu), Andrei Tudor creiona =i el cu umor sentimental,]nchipuindu-se amiral]n mare \inut[]n mijlocul m[rii, Mircea Pavelescu scria o poezie fantezist[, adev[rat jurnal de bord =treng[resc =i melancolic, Virgil Gheorghiu, instrumentist, imita fraza muzical[cu cesuri la distan\ e inegale =i reveniri de teme, f[c`ndu-se interesant]n strofe de declama\ie shakespeariene:

De=ertul solitudinii atente
Din oaza unor visuri vegetale
]mi urc[-n ceruri negre, colosale
Ferigi de mari triste\i arborescente.

Hamletismul sistematic]l proferez[, cu efecte gra\ioase dar cu primejdia facticelui, Emil Botta:

Iat[ora metamorfozelor:
voi]mbr[ca minunatele straie.
R`nji\i, colegii mei, cu din\ii vo=tri albi
c`nd copacii mi-o spune Majestate!

+tefan St[nescu claudelizeaz[:

]mi apropii mult auzul, s[-l ating[marea-]i voce,
Cum truditelile Picioare fruntea ve=niceii mirese,

Totu=i un al treilea Clarul ar fi =tiut s[|i-l evoce:
Era visul]nsu=i (Arca]nchide doar perechi alese).

Dan Botta, “corsican prin mam[”, pasti=eaz[pe Paul Valéry]n rom`ne=te =i fran\uze=te:

J'eusse voulu, d'amour portant les p`les cha]nes,
Me fier mollement à la prore des nues.

Constantin Nissipeanu se cufund[suprarealistic]n halucina`ii =i absurdit[\i deconcertante, nota sa fundamental[fiind un franciscanism violent, exultant:

Sunt frate cu c`inele, cu m[garul =i cu =arpele.
Sunt frate cu toate lighioanele de sub p[m`nt =i din aer.
Sunt fratele plantelor =i al st`ncilor.
Sunt fratele planetelor!

De la Radu Boureanu, romancier exotic =i poet, este citabil[viziunea meteoric[a “calului ro=u”, care e un Pegas, Emil Gulian a tradus foarte l[udabil poemele lui Edgar Poe =i compune o poezie ermetic[, rece, a c[rei not[e fabulosul minor, Barbu Brezianu barbizeaz[, Jacques G. Costin combin[maniera lui Jules Renard cu aceea a lui Urmuz.

Ermetismul lui Barbu,]n`eles]n chip abuziv =i prea adesea dizgra-\ios, a avut un r[sunet nea=teptat la tinerii poe\i bucovineni: Neculai Ro=ca, Iulian Vesper, Mircea Streinul, E. Ar. Zaharia, George Drumur, Traian Chelariu, Teofil Lianu, Gh. Antonovici etc. Dintre ei Mircea Streinul se individualizeaz[fragmentar]n poezii delirante, litanice, cu presim\[m`ntul mor`ii:

}i cad pe umeri stele
=i, totu=i, e voios;
]n m`na lui stejarii sunt nuiele —
de c`te ori p[duri n-a str`ns de jos!

*

Presimt por`ile acestui p[m`nt.

Numero=i al\i versificatori au ap[rut]n ultimul deceniu, turburat de r[zboi, o clasificare a lor]ns[este acum prematur[.

Capitolul XXIX

ALTE ORIENTURI

PAUL ZARIFOPOL

Paul Zarifopol e un critic sceptic, cu neîncredere în viabilitatea capodoperelor universale și cu oroare de clasicitate: "...câți oameni cetesc, observându-se onest, dialogurile lui Platon, Iliada, pe Tit-Liviu, tragediile lui Racine, dramele istorice ale lui Shakespeare, tragediile lui Corneille?" Gustul îi lipsește și pașii săi sunt nesiguri nu numai în literatura română, de care de altfel aproape nu se ocupă, dar în perceperea finețelor clasicele franceze, studiului celor consacrați sarcastic. Renan? Un mistificator al lui *Rugăciune pe Acropole* nu poate fi luat în serios, fiind scris după o celtorie în Norvegia. Maupassant e "sentimentalul Maupassant" plin de idei "burgheze", La Bruyère un onest adaptor de nume grecești, La Rochefoucauld un fabricant de maxime. Molière e indecent și încrețit de "ziceri nobile", alături de domnul Jourdain fiind și el un "burgez". Ironia e totală în contra "literaturilor franceze de fabricație pur națională" și nu scapă de ea decât doi hibrizi: Anatole France, pastiorul de clasici, și Proust, care reprezintă pentru critic "un capital cu deosebire solid în tezaurul de glorie al spiritului și deci al patriei franceze". În slujba acestei incompetențe, Paul Zarifopol a pus cultura și distincția intelectuală.

M. RALEA

Critic de amator epicureu al lui M. Ralea, ocupându-se numai de valori stabilite dintre acelea care ajută digestiei după o "masă bună" și incită spiritul când e "rău dispus". Eseistul face "idei", supune adică obiectul unui sistem de relații vaste. Marcel Proust este privit prin teoria bergsoniană a memoriei, Rainer Maria Rilke prin scrierile sale, Balzac prin considerații asupra capitalismului, Th. Hardy

prin teoria tensiunii suflute=ti a lui Pierre Janet, Anatole France prin imaginea dematerializ[rii, Tudor Arghezi prin anarhism, monarhism =i magie. M. Ralea a dovedit talent literar]n note de c[l[torie]n care aduce pu\in din Barrès]n facultatea de a lua repede temperatura moral[a locului =i a o traduce]n c`teva plan=e impresioniste. Toledo: "...un loc teribil.]nchipui\i-v[o st`nc[]n form[de trunchi de con". Berlinul: "... cl[diri negre,]ncruntate, proiectate pe un cer de cenu=[, oglindite]n apa neagr[..." Hamburg: "Nu se poate]nchipui nordul f[r[lacuri negre, cu reflexe de p[cur[..."

TUDOR VIANU

Tudor Vianu n-a perseverat]n poezie, totu=i]n *Imagini italiene* versurile sunt mai vii dec`t impresiile]n proz[:

+tiu z[rile c[nu-i pe lume
Cetate dulce dup[nume
Mai d`rz[dec`t e Floren'a.

Iat-o

Cum se cl[de=te dinspre San Miniato.

Criticul s-a dedicat aproape exclusiv preocup[rilor de estetic[]n care e un fundator, ar[t`ndu-se sceptic]n ce prive=te rostul articolului analitic. A scris totu=i c`teva eseuri (Eminescu, I. Barbu, Al. Macedonski)]ntr-un spirit de]nalt[cultur[, prefer`nd personalit[]vii prea subliniate considera\iile sistematice.

D. I. SUCHIANU

Un amator care dizerteaz[inteligent =i volubil despre toate (amor, tinere\e, cinematograf, prostie, moarte) este D. I. Suchianu.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Dup[G. Ibr[ileanu =i E. Lovinescu, controlul critic a trecut la o nou[echip[,]n care cei mai]nsemna\i]n ordine de v`rst[sunt

Pompiliu Constantinescu =i +erban Cioculescu. Cel dint`i s-a dedicat aproape exclusiv cronicii literare pe care o profesiaz[f[r[istorism =i f[r[preocup[ri eseistice,]ntr-o limitare strict profesional[=i cu un anume dogmatism. }n acest spirit Pompiliu Constantinescu a produs cronici, caracteristice prin procentul maxim de sentin\e juste, printr-o intrare repede =i dreapt[]n adev[ratul fond al lucrurilor =i printr-o total[nep[sare la]ncerc[rile de a se pune problema pe teren ideal estetic. Modelul s[u este foiletonul literar al lui Sainte-Beuve, a c[rui portretistic[literar[]n\elege s-o promoveze, cu renun\area]ns[la documenta\ia istoric[.

+ERBAN CIOCULESCU

Dimp[rtiv[, +erban Cioculescu s-a]ndreptat pe]ncetul spre direc\ia istoric[, cre`ndu=i totu=i =i]n cronic[un stil personal, poate iritant pentru unii, nu mai pu\in real, const`nd]ntr-o]nf[urare industriozas[a opiniei]ntr-o c[ma=[de aluzii. }n contribu\iile documentare, criticul merit[o]ncredere des[v`r=it[prin aten\ia fricoas[pe care o d[examenului. }n paginile biografice despre Caragiale, +erban Cioculescu dovede=te chiar talent, de o anume spe\. Metoda e insinua\ia, revenirea]n desen la aceea=i idee, strecurat[]n toate formele, printre lungi digresiuni,]ntre ceremonii de polite\ ("}n acest scop, dup[cum ne-a]ncredin\at, verbal, d. M. Dragomirescu..."). Cartea se organizeaz[topografic pe marginea documentelor =i toate caracterele esen\iale ale omului Caragiale sunt atinse u=or, fixate]n ace, propuse ochiului interior.

AL|I CRITICI

Istoriografia literar[universitar[s-a ilustrat prin temeinicile investiga\ii ale lui G. Bogdan-Duic[, om foarte cultivat, mare descoperitor de "izvoare",]ns[f[r[gust literar, iar]n ce prive=te literatura nou[complet orb. Eroarea lui e de a fi v[zut monografia drept o]ntreprindere curat material[, pentru care trebuia g[sit =i bobul de mei. Natural, tot ce se bizuie pe progresul de informa\ie se vulnereaz[prin acela=i principiu.

N. Cartoian s-a specializat în literatura veche, îndrumând la studii pozitive o sumă de tineri și provocând foarte utile ediții de texte, el însuși urmărind în savant eminent itinerariul unor cărți populare ca *Alexandria* și *Erotocritul*.

În rândul criticilor trebuie prenumărat emeritul lingvist Iorgu Iordan, care în savante studii de gramatică fonologică și stilistică face un examen vast al limbii scriitorilor români, îndreptându-se în direcția libertăților pe care creatorul și le ia față de vorbirea canonică (*Limba română actuală. O gramatică a "gre-elilor"*).

Printre tinerii croniciari sunt de citat Octav uluțiu, recenzent onest, Eugen Ionescu, poet și critic inteligent și teribil, Lucian Boz, detractor al criticii de analiză și instaurator al unei deosebite înțelegeri într-un stil delirant, Al. Dima, eseist, cu bune studii în probleme de folclor și estetică. Conștiințios și cultivat istoric literar este Ovidiu Papadima.

IMPRESII DE CRITICĂ, ESEU

Cărțile de critică și de impresii intelectuale sunt puține, vinovate de compilație, de o seamă de judecăți emise. Impresiile lui Petru Comarnescu despre America (*Homo americanus*) sunt atrăgătoare prin petulanță. Relații asupra criticilor sale, în stil oral, a scris Ion Petrovici. Remarcabile sunt puținele *Note din Grecia* ale filologului Al. Rosetti, primul mare editor român totdeodată în sensul cult al cuvântului. Ele sunt niște telegrame sugrumate de emoție, niște strigăte de entuziasm. Asupra răscolului de întregire Gh. I. Brătianu a dat câteva *File rupte din cartea răscolului*, în care un moment anecdotic e tocmai acela care va forma tema din *Catastrofa* lui Liviu Brebanu.

PROZA DOCUMENTARĂ

Masivul dar superficialul roman al lui Eugen Goga, *Cartea Facerii*, reia la alt moment istoric ideea din *Îndreptări* de Duiliu Zamfirescu, opera memorialistică din lumea didactică a lui C. Kirilescu, interesantă,

continu[nuvelistica cu suburbii idilice =i patriarhale a lui Delavrancea, pe care o cultiv[foarte pitoresc S[rmanul Klop=tock, scriitor bizar, de o volubilitate grotesc[. Lumea acestuia, a=ezat[]ntre marginea tabacilor =i maidanul lui “sperie-pe=te”, este alc[tuit[din Papazu al lui Lache paracliserul de la biserica Slobozia, Tache-nasu, culeg[tor la tipografia c[r]ilor biserice=ti, armonist la completul de la h[ni=or la v[raru,]n orele libere. Tric[dricarul, Costea al Ghe\ule=ti, Costiclici, fabricant de prinz[tori de sticle\i, Bonta=, b[iatul z[r] foaiei, antreprenor la vicleimuri, Ghind[Chioru al lui Vruse, perceptor]n Fl[m`nda, =i Vivi, \iganul luat de suflut de Marin C[rbunaru, cantaragiu la uzina de gaz, =i al\i asemenea, tr[]nd]ntr-o atmosfer[dezolat[de bole=ni\], sub regim de “jig[real]”. +i Gh. D. Mugur evoc[mahalaua “cu gr[dini =i uli\i patriarhale”,]n care casele sunt “fl[c]ri de mu=cat[, cercelu=i =i maghiran”. N. D. Cocea zugr[ve=te lumea politic[de dup[r[zboi (*Fecior de slug[, Pentr-un petec de negrea\[, Nea Nae*) cu o cruditate ostentativ[, Vasile Savel,]n romane documentare asupra epocii r[zboiului (*Miron Grindea, Vadul ho\ilor*), n-are spirit de observa\ie, Ludovic Dau= a putut interesa pu\in prin *Asfn\it de oameni*, roman\are a cronicii civile boto=[nene, D. V. Barnoschi a dat oarecare mi=care epic[unui episod de carbonarism rom`n, pentru ca apoi, sub pretext de purificare a moravurilor, s[scrie o serie de romane pline de scabroase dest[]nuiiri sexuale, urmat]n privin\a aceasta de Sandu Teleajen.

**TEATRUL: V. I. POPA, MIRCEA DEM. R[DULESCU,
G. CIPRIAN, TUDOR MU+ATESCU**

]n afar[de dramaturgii consacra\i, prea mul\i furnizori n-a avut teatrul dup[1918. Ion Peretz d[]du piese multicolore cu mult zgomot de pistoale (*Bimba=a-Sava, Mila Iac=ici*), Mihai Pa=canu o ma=]n]rie greoaie pe tema *Moartea Cleopatrei*. Merit[o distinc\ie Al. Sabaru pentru al s[u *Cain*. Un merit deosebit are Victor I. Popa, romancierul,]n piese de farmec dialectal, *Mu=cata din fereastr[, Acord familiar*:]n

ultima nu se petrece aproape nimic. Ilie Boc[ne], funcționar la prefectură, \ar[-lung], vorbind în pilde =i dorind acord familiar, se sf[de=te interminabil cu numeroasa-i familie dac[trebuie sau nu s] mearg[în corpore la cinematograful. }n cele din urmă cad de acord ca Boc[ne] s[citească acas[doar programul filmului. Piese f[r] r[sunet deosebit au dat Al. Kiri\escu, Valeriu Mardare, Mircea +tef[nescu. *Domni-oara Nastasia* de G. M. Zamfirescu, icoan[dramatic[a mahalalei, se mai reprezintă. Un industria=teatral este Mircea Dem. R[dulescu, imitator al lui V. Eftimiu, f[r] poezia lui, c[ut[tor de decoruri fastuoase. *Serenada din trecut* (epoca Petru Cercel), *Petroniu, Bizan* au atras publicul, ultima dealtfel printr-un tablou de epoc[destul de interesant. Un succes extraordinar, pe deplin meritat, a avut comedia *Omul cu m`r\oaga* de G. Ciprian, de fapt un “mister” =i unica pies[rom`n[veritabil mistic[. Surprinz[tor este doar punctul de plecare al misticii. Un biet arhivar cultiv[, ironizat de to\i, un cal de curse rebegit, învinge =i devine pentru to\i un vizionar, un om cu intui\ii divine, în fa\ a c[rui so\ia se prostern[religios. Un solid succes, meritat =i acesta, a avut comedia *Titanic-vals* de Tudor Mu=atescu, în care se produce tot un om umil =i de treab[, Spirache, funcționar la prefectură =i c`=tig[tor pe neg`ndite a cincizeci de milioane, ce nu-i modific[deloc onestitatea financiar[. De un singur efect comic este scena cu p[l]ria. Eroul =i-a cump[rat o p[l]rie cu 400 de lei =i fiindc[i se pare c[a fost p[c]lit cu 100 de lei, minte acas[c[a luat-o cu mai pu\in. Dar oric`t de mic[e suma m[rturisit[, familia g[se=te c[s-a p[c]lit.

GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU, N. M. CONDIESCU

+I AL II

Specializat în via\ a mahalalei bucure=tene, G. M. Zamfirescu a debutat printr-un “ceremonial”, *Madona cu trandafiri*, care e un fel de grotesc mai degrab[dec`t roman. }n schimb *Maidanul cu dragoste* =i *Sf`nta mare neru=inare* sunt din spe\ a romanului ciclic. Mediul de l[turi =i insalubritate, unde copiii t`njesc anemici, e acela din opera

S[umanului Klop=tock, cu mai pu[în[past[dar cu mai mult[tehnic[literar[.]n scopul de a ne oferi un mare tablou de umanitate, scriitorul ne]nf[]vi=eaz[c`teva nuclee adunate]ntr-o curte =i]ncadrate]n mahala, insist`nd asupra aspectului scabros al existen\ei, pe dimensiuni nesf`rite, =i d`ndu-ne, sub]nr`urirea lui Dostoievski, o mahala idealizat[, prea cultivate]n prostitu\ie de idei morale. Scriitorul aplic[o metod[poetic[, intolerabil[]n roman, analiz`nd prin divaga\ii metaforice. El nume=te asta “a muzicaliza”.

N. M. Condiescu a l[sat un pasabil jurnal de c[]torie]n Orient, o nuvel[satiric[, *Enache*, =i ni=te pagini cvasi-autobiografice, *]nsemn[]rile lui Safirim*. Nuvelele lui Ion Dongorozi con\in fapte diverse]n stil familiar, Ioachim Botez (*]nsemn[]rile unui belfer*) =i Dinu Nicodin (*Lupi*) scriu o proz[jurnalistic[cu inten\ii satirice.

G. C{LINESCU

G. C[linescu a]nceput cu poezii, f[r[a=fi fi revelat]nc[toat[produc\ia]n acest[direc\ie, fiind mai cunoscut ca biograf =i romancier. “Una din calit[\ile cele mai remarcabile de artist ale d-lui C[linescu este adaptarea stilului la fond, cu alte cuvinte viziunea total[=i clar[a lucrului. D. C[linescu, r[m`n`nd]n sfera limbii strict literare, scrie potolit-moldovene=te c`nd evoc[imaginile copil[riei, peisagiile rurale, oamenii simpli din preajma lui Eminescu. (Limba aici e un mijloc de crea\ie a vie\ii.) E neologistic, rapid, c`nd judec[, analizeaz[, c`nd prive=te lucrurile prin prisma cercet[torului. Aceast[adaptare, aceast[supunere a formei la fond, aceast[polimorfie a stilului] pune al[turi de Caragiale =i de Sadoveanu =i d[operei sale un caracter de]nalt[art[. Dealtfel, d. C[linescu st[al[turi de scriitorii cei mai arti=ti ai no=tri prin toate caracterele scrisului s[u. Pu[ini oameni cunosc care s[=tie exprima, direct ori “figurat”, cu at`ta exactitate scurt[=i cu at`ta priz[asupra inteligen\ii =i imagina\iei cetitorului. +i s[reu=easc[s[exprime]n limba tuturor observa\ii fine justificate prin considera\ii teoretice subtile” (G. Ibr[ileanu). Romanul *Enigma Otiliei* “este

construit cu un me=te=ug sigur, pe mai multe planuri, =i cu o deta=are epic[]ntru totul st[p`n[pe materialul uman at`t de divers =i de]nchegat]n fizionomia lui. D. C[linescu se afirm[ca un excep\ional creator epic, lunga sa povestire degaj`nd clar conturat =i cu subtile nuan\e,]n acela=i timp, o serie de tipuri psihologice de o real[viabilitate,]n fic\iune...; impresia de realism, de experin\ treptat[, a=a cum o imprim[via\a, cu sinuoazit[\ile, cu surprizele, cu umbrele =i lumina ei, este cov`ritoare. O scen[ca aceea]n care, dup[un prim atac de congestie cerebral[, clanul rubedeniilor]i ocup[milit[re=te casa, c[r`ndu-i mobilele, fur`ndu-i din tablouri,]n a=teptarea mor\ii, cu lini=te =i satisfac\ie, este de un relief =i de o exactitate psihologic[de maestru... C`t de pueril[=i de romantic[, de exterior[este avari\ia lui Hagi Tudose, al lui Delavrancea, fa\ de spectacolul sobru, uman, de un tragic sinistru, din romanul d-lui C[linescu! +i c`t de amplificat[este lupta aceasta epic[,]n jurul mo=tenirii, prin participarea lui St[nic[, tip jovial de escroc sentimental, de intermediar interlop =i de intrigant pe mai multe fronturi, avocat f[r] procese =i om de afaceri suspecte, arivist aprig, f[r] scrupule. Colporteur de ve=ti imagine, n[scocite din interes =i din ambi\ia de a fi informat, m[sluitor de situa\ii =i profitor de pe urma tuturora, St[nic[se a=eaz[]n galeria profitorilor caragialieni =i e pl[m[dit din pasta lui Pirgu din *Craii de Curtea-Veche*... Cel mai interesant cuplu]n care pasiunea erotic[se desf[oar[]n ample evolu\ii este acela format de Otilia =i Pascalopol... Tip de rafinat, de blazat voluptos, cu rezerve de candoare sufleteasc[, mo=ierul]ndr[gostit de Otilia este un personaj nou]n romanul nostru... *Enigma Otiliei* se claseaz[printre operele de]nt`ia m`n[ale epiceii noastre urbane” (Pompiliu Constantinescu). “G. C[linescu a scris... romane, d`ndu-=i la iveal[, cu *Enigma Otiliei*, un mare talent epic” (+. Cioculescu). +un sau *Calea neturburat[, mit mongol* (]n fond pies[de teatru): “Una din calit[\ile ei e c[nu seam[n[cu nimic scris =i tip[rit la noi =i c[se deosebe=te de biblioteca toat[ca o majolic[... E un model de stil” (T. Arghezi).

VICTOR PAPILIAN

Dintre toate scrierile freudistului și dostoievskianului Victor Papilian, *În credința celor =apte sfe=nice* e cea mai interesantă. Eroul este Maxim, servitor =i =ef al sectei mileni=tilor, mistic sincer =i haotic, actor excelent pentru mulțime, ființă devotată =i totdeodată ipocrită, neprihănită =i criminală. Unele scene sunt de neuitat, ca de pildă aceea în care Maxim servește în smoching pe stăpânii săi, luând parte cu deferență la convorbirile lor, sau întrunirea în bucătărie a noii eclezii.

ALȚI PROZATORI

Sabin Velican (*Pământ nou*) dă relații despre secta inochenti=tilor, în atmosferă basarabeană. Stejar Ionescu (*Domnul de la Murano*) a lansat un volum de nuvele cosmopolite =i cinematografice. Alexandru Mironescu (*Destrămarea*) zugrăvește cu umor o societate de moșieri francizani. Alexandru Sahia promitea să fie un bun observator al rănimii din Bărăgan. Mircea Damian profesează un umor al absurdului pus în serviciul descrierii tragediilor proletariatului intelectual: “— Pentru ce răzi, domnule?! — *Nu =tiu*, domnule judecător. Dv. nu vă vine să rădeți uneori așa, fără pricină?!” Stoian Gh. Tudor oferă scene de vagabondaj (*Hotel Maidan*), Neagu Rădulescu raportează mizeriile vieții de cazarmă =i ecouri de culise. Al. Lascarov-Moldovanu urmărește scopuri educative, G. Banea este încadrat la începutul activității, Radu Tudoran face romane comerciale ca un Cezar Petrescu mai dilatat, Mihail Drumeș =i Petru Bellu scriu romane populare.

LITERATURA DIALECTALĂ

N. Crevedia este dintre aceia care au încercat să ridice la interes artistic limbajul satelor =i județelor din imediată vecinătate a capitalei. Romanele sale sunt curgătoare, de un haz încordat, nedepășind nivelul unei jurnalistici inteligente. În versuri de nuanță umoristică se notează

specificitatea circumurban[,]n paralel[cu aceea a *Florilor de mucigai*.]n acest stil, nu lipsit de o anume vigoare, e transpus crezul:

Cred!

Cred]n c[r[mida cuv`ntului taichii

Care unde-a scuipat nu mai linge —

Cruce de voinic,

Umple casa —

A f[cut trei r[zboai

+i-o b[t[tur[de acareturi.

Aceea=i opera'ie,]ns[cu striden\[, a]ncercat a o face Ion Iovescu]n dou[romane, *Nunta cu bucluc*=i *O daravel[de proces*. Mai b[tr`n, Mihail Lungeanu urm[re=te acest dialectalism]n basme st`ngaci prelucrate. George Dorul Dumitrescu ne-a dat c`teva icoane umoristice ale Basarabiei, cu ron\[iri de semin\=e=i idile]n limbaj t[r[g[nat (“S[nu pleci, Mie=u... T[t, abs[lut t[t fac!”). B. Jordan a scris pagini de documenta'ie roman\at[]n stil Cezar Petrescu asupra]nv\[m`ntului normal =i primar,]n mediu basarabean, hahol =i g[g[u].

PAVEL DAN

Un puternic prozator]n linia lui Slavici =i Rebreanu ar fi fost, dac[tr[ia, turdanul Pavel Dan (1907—1937).]n cartioanele-studiu pentru o mare compozi'ie care au r[mas, totul se]nv`rte=te]n jurul economiei agrare.]n planul]nt`i sunt trei genera'ii, reprezentate prin b[tr`nul Urcan, prin fiul s[u Simon =i nor[-sa Ludovica,]n fine prin fl[c[ul Valer, feciorul Ludovicei, =i t`n[ra lui nevast[, Ana lui Triloiu. Urcan nu =i-a “]ntabulat” p[m`ntul pe numele lui Simion =i acum nepotul s[u Valer umbl[s[ia averea peste capul tat[lui,]nl[tur`nd pe fra'i de la dreapta mo=tenire.

LITERATURA FEMININ{: MARIA BANU+, REYMONDE HAN, IGENA FLORU, GEORGETA MIRCEA CANCICOV ETC.

Florica Mumuianu c`nt[prietenia b[rbatului cu m`ini “grele ca lalele de urs”, Florica Obogeanu pillatizeaz[]n cadru oltean, Maria Banu= scrie o poezie, nu ferit[de brutalit[\i, a fetei de “optsprezece

ani”, în general tactil[, în care se face elogiul “degetelor” picioarelor, albe asemeni c[arnii cire=elor, al “t[lpilor” care “au înv[at... s[desmierde”, al dedesubtului genunchilor unde “carnea e umed[ca un m[r despical”, al genunchilor tremur[tori=i “plini ca dou[c[ni de lapte”. Chemarea sexual[a fetei]=i g[se=te o expresie proasp[t[, cam riscat[, în *C`ntec de leg[nat genunchii:*

S[nu \ipa\i, genunchii mei,
Drum cu ferigi, de nop\i, de ploaie,
Genunchi de fier cum v[]ndoaie?
V[m`n spre el ca pe doi miei.

Versurile Reymondei Han caligrafiaz[delicat:

C`nd ninge pe cheiul pustiu
A= vrea s[=tiu s[pictez,
S[fiu un artist chinez
+i cu cerneal[de aur s[scriu
Un poem despre z[pad[.

De la Igena Floru a r[mas o singur[pies[remarcabil[, *F[r/ reaz[m, dram[a unei femei în c[utarea fericirii, jignit[de infidelit[ile so\ului =i ale amantului, prin care a crezut c[poate compensa ariditatea casnic[. Nota specific[piesei este interioritatea dramei, const`nd într-o vulnerare sufleteasc[iremediabil[. Lucre\ia Petrescu a st`rnit entuziasmul lui I. Al. Br[tescu-Voine=ti prin piesa *P[catul*. Ticu Archip a scris nuvele cu înclin[ri spre fantastic =i alegoric =i piese de teatru (*Inelul, Lumini\,a, Gur[de leu*). O men\iune deosebit[se cuvine Georgetei Mircea Cancicov pentru nuvele zugr[vind noua via\ a satelor moldovene cu o veselie mali\ioas[=i un sim\ al grotescului, constatabil în alegerea numelor proprii: Madam Pu=leNGhe, Hantadura, Purhedia, Sevasti\,a, Ilioiaia, M[riuca, Ozonofia, Virginica, Vas`lca, M[ndi\,a. Tabloul sociologic e s[lbatic, scena u=ur[rii \a\ei Ioana de un pitoresc african. Ioana na=te greu =i toat[lumea]i d[sfaturi. Safta]i cere s[se opinteasc[, apoi s[se scoale =i s[dea cu piciorul în vatr[, în sf`r=it, Hantadura]i porunce=te s[joace o s`rb[. Ioana, goal[,*

despletit[, umflat[, joac[v[iet`ndu-se]n vreme ce babele chincite jos c`nt[s`rba=î bat din palme. }n cele din urm[Alecu trage cu pu=ca, av`nd grij[s[priveasc[pe geam “]ncotro sunt]ntinse picioarele Ioanei =i s[trag[cu pu=ca]n dreptul lor”, spun`nd =i c`teva cuvinte magice: “— Cum \`=ne=te glonteale din pe=c[a=a s[\`=neasc[copilul din burta Ioanei! A=a s[deie Dumnezeu!” Proza lubric[a Luciei Demetrius e f[r[valoare. Profira Sadoveanu a medelenizat propria copil[rie, bogat[]n inimitabile =treng[rîi. Alte scriitoare: Sanda Movil[, Sidonia Dragu=anu, Ioana Postelnicu, Cella Serghi.

POEZIA PROFESIUNILOR

]n versuri de \inut[alegoric[Barbu Solacolu se]nduio=a]nc[din 1920 de soarta proletarului (*S[m[n]torul, Cer=etorul*), Eugen Relgis s-a str[duit s[]ntemeieze o mitologie a erei moderne cu divinit[\i abstracte (Rezisten\, Unitatea, Constructorul, Salahorul) =i monstruo-zit[\i ma=iniste (betoniera, elevatorul), Leon Feraru c`nt[atelierele cu ciocane sonore, Simona Basarab (V. Cazan, Vladimir Corbasa), zgomotul uzinelor, al tipografiei, munca “pl[tit[pe nimic[“ a proletarului, Nicolae T. Cristescu, comandor]n marin[, profesia marin[reasc[cu toate aspectele tehnice ale naviga\iei, Cristian S`rbu, “matroz valah”, momentele vagabondajului s[u muncitoresc, Stelian Constantin face “pasteluri petrolifere”, Alexandru Tudor-Miu pune]n versuri emo\ia contabilului care m`nuie cifre “sc`nteind precum stelele”.

AL|I POE|I

Fabulele lui Vasile Militaru au o mare r[sp`ndire, ele sunt]ns[triviale. V. Cioc`lteu rimeaz[ironic pe tema dualit[\ii argheziene noroistele, A. Pop Mar\ian colecteaz[ecouri din Camil Baltazar, Pillat, Blaga, Gh. Tule= schi\eam[natura moart[(fructe)]n stil ortodoxist, Tudor M[inescu se distreaz[]n genul Cincinat Pavelescu, George Voevidca scrie sonete =i versuri]n stil popular, G. St. Cazacu cultiv[

funebru**l** bacovian. Al**ii**: George Silviu, Ilariu Dobridor, M. D. Ioanid, N. |a\omir, Alexandru Baiculescu. Sunt poe**ii** c[rora nu li s-ar putea nega voca**ia**, dar care]=i datoresc vibra**ia**]n bun[parte condi**iei** de bolnavi. Acesta e cazul tuberculosului Ioan Cior[nescu (de re\inut *Ruga de bolnav*=i *Ante mortem*), al lui Alexandru C[linescu =i N. Milcu, f**izici** =i ei,]nt`iul c`nt[re\ de marasme provinciale, al doilea poet setos de via\]n forma unui panteism discret]n care domin[vegetalul cu miros delicat (salc`mi, chiparo=i, plopi).

ESEENINI+TII

Esenin a avut o]nr`urire apreciabil[mai ales la poe**ii** de mic[cultur[proletar[. G. Lesnea face]n acest spirit un abuz de metafore sup[r[tor, Virgil Carianopol d[imagismului bombastic un ton de bravad[plebeian[. Doar Vladimir Cavarnali e mai acceptabil]n directivitatea unor confesiuni:

N-am s[-i recit versurile mele,
Nici cele]nv[\ate]n =coal[pe dinafar[.
P[strez =i acum lumina alb[de la stele,
Iar nevinov\ia de la =coala primar[.

POE|I PROVINCIALI +I “TINERI”

Lui Alexei Mateevici, basarabean din Bugeac, i se datore=te, pe l`ng[alte versuri care promiteau, o nou[defini**ie** poetic[a limbii rom`ne, cu imagini superioare celor ale lui Sion:

Limba noastr[-i graiul p`inii
C`nd de v`nt se mi=c[vara;
]n vestirea ei b[tr`nii
Cu sudori sfin\it-au \ara.

Pan Halippa, Bogdan Istru, basarabeni, au fiecare o mic[not[personal[, de la Tudor Plop-Ulmanu e de re\inut aceast[gra\ioas[defini**ie** a Basarabiei:

Basarabia,
 cuv`nt cu patru a
 ca o biseric[
 cu patru turle albe.

Preferin\va tinerilor poe\i ardeleni este pentru Aron Cotru=, Lucian Blaga, apropiat[i suflete=te de ei, unul prin dinamismul lui, cel[lalt prin panism. Priveli=tea silvestr[ardelean[, vechimea etnic[, s[n[tatea rasial[conduc la o poezie a vigoarei aspre, a st[p`nirii p[m`ntului, congenere oratoriei lirice a lui Whitman =i a lui Esenin. Emil Giurgiuca are sentimentul viguros al lanului:

}nfig]ntr-un snop galben secerea.
 Plesnit de soare-n umere cu bice
 M[culc]n ierbi de smal\ sub cocost`rci de spice,
 Seninul fulguie pe pleoapa mea.

Grigore Popa, "cel dint`i poet din satul lui", c`nt[muntele, sora lui p[durea, pe mama, pe tata, fundamentalele aspecte ale naturii, cu o deosebit[religie]n fa\va marilor for\ve vegetale:

C`ntau ierburile sure ca liane, a netr[ire,
]n amurgul mort de fl[c[ri =i pr[p[stii de lumini,
 Iar p[durile din creste =uierau c`nd de pieire
 Spre stihile vr[jma=e =erpilor ascun=i]n spini.

+tefan Popescu (acesta nu din Ardeal,]ns[public`nd acolo) se]ntreab[cu simplitate asupra cauzei finale =i ridic[un fel de *Laus creaturarum*:

}ncerc bucuria pomilor
 care nu citesc =i nu se plimb[;
 a apei
 care nu vorbe=te =i nu procreeaz[;
 a pietrei
 care =tie numai s[fie =i s[stea,
 care nu pl`nge =i nici nu ofteaz[,
 care nu se mir[
 =i pe care nimeni =i nimic n-o]mpiedic[
 toate s[le primeasc[
 ori s[le cread[.

Cel mai viguros între acești tineri poeți este Mihai Beniuc, înrudit cu O. Goga și Aron Cotruș prin mesianism, spirit de revendicare social și aer ameninșător, idolatru al lui Eminescu, asemenea căruia formulează fraze lirice de o îndrăzneală nudită, trecând fără spaime prin pături de proză. Din cauza gloriei torentului liric, poetul nu poate consolida poemele, și volumul reprezintă în întregul lui o simfonie sonată informatică. Poetica e vitalistă:

Când voi izbi o dată eu cu barda,
Această stăncă are să se crape
și va să-și din ea săvâștă
Bătăie, aceasta este arta!

și într-adevăr, de-a lungul paginilor răsuna chiote:

Di! caii mei,
Nu vă lăsați,
Zburăți ca zmei
}naripați...

și un fel de melancolie feroce a vagabondajului pe pustă în stil Lenau-Liszt:

Pe drumuri pietroase și rupte	Ce boarfe și zdrenăle căruș!
Scârâie căruța mea.	{ sta e trecutul meu?
Măntorc din pierdutele lupte	Nici cea mai sărmană chivă!
și mă duc iar undeva...	N-ar plăti pe ele un leu.

Versurile memorabile sunt acelea în care poetul arată o înșăfățietate lirică infinită, nesăturată nici măcar cu prestigiul lui Eminescu:

Pe Eminescu, noi poeții tineri,
Zadarnic încercăm, nu-l vom ajunge.
Cătecele lui fără seamă
Sunt pentru noi miraj de neatins...

Dar Eminescu nu cuprinde tot
}n stihurile lui dumnezeiești.
Durerea românească-i mult mai mare
și n-o cuprinde toată nici un cântec.

Interesantă sunt I. O. Suceveanu pentru poezii cu ziceri “ca prin \ara Oua=ului”, C. Argintaru =i mo\ul V. Copilu-Cheatr[pentru dialectalimele lor. Ion Th. Ilea d[“semnal” “gloatei”]n maniera Cotru=, George A. Petre c`nt[ereditatea \[r[neasc[, ogorul, credin\va. Gherghinescu-Vania produce o liric[din spe\va poeziei senine, Matei Alexandrescu exploreaz[=i el fondul ancestral, Petru Stati clasicizeaz[]n versiuni =i]n poezii originale.

De re\inut o]ntreag[pleiad[de “poe\i tineri”, d`ndu-se]n=i=i ca atare. +tefan Baciu sl[ve=te copil[ria hoinar[:

+aisprezece ani, nici o lacrim[dulce ca o turt[,
Fiecare cuv`nt sobru, fiec` gest aritmetic calculat,
N[dragi lungi,]ncopia\i cu aram[pe burt[,
+i nici un copil de vecin ne\es[lat.

]n curs de afirmare sunt Teodor Scarlat, Alexandru Raicu, George Fonea, Ion Sofia Manolescu, Aurel Marin, elegiac al imaterialului, c`nt[re\ al mun\ilor =i al p[durilor, Aurel Chirescu, Eusebiu Camilar (prozator totdeodat[de un realism negru), Mircea Badea, G. M[rg[rit.

Dimitrie Stelaru, boem adev[rat, duc`nd o via\[imposibil[, repet[]n linii generale atitudinii experimentate: hamletisme, evoc[ri de]ngeri, ingenuit[\i fabricate. }ns[tr[ind,]n stilul lui Edgar Poe,]ntr-o continu[bl`nd[euforie, are nota lui personal[. Poezia sa e un delir infatuat]n ton sacerdotal =i profetic]n care tocmai enormit[\ile sunt gra\ioase:

Noi, Dimitrie Stelaru, n-am cunoscut niciodat[Fericirea,
Noi n-am avut alt soare dec`t Umilin\va.

Preraphaelit ca =i Edgar Poe, el inventeaz[nume proprii stranii, Asena, Elra, Iwa, Maria-Maria, Eumene, Romola, =i tr[ie=te]ntr-un mediu noros, populat cu heruvimi =i]ngeri:

Dup[o moarte — dup[]nc[o moarte — am v[zut
Dinspre cer]ngeri cobor`nd,
Cu lumina tulbure a ochilor mergeau prin cea\[nepl`n=i.
Erau mai mul\i dec`t roua —
Erau prea mul\i pentru un drum.

Halucinația, la “ora fantastică”, e regimul său normal:

O simțeam printre degete, în inimă, pe gene,
 Când venea în odaie la mine, seara,
 Răsturnându-se pe masa de lucru, alene,
 Părul ei semăna cu ceara.
 Felină, depărtată, totdeauna,
 Mai tristă, mai rece, până când, vai!
 Prietena mea luna nu mai era luna,
 Izvorau din ea alte luni, alte luni, un alai.

Din acest fel de existență somnambulică ar trebui să iasă o muzică mai viitoare. Impresia totală este de tenuitate, mistificație și fragment. Explicația? Edgar Poe și stăpâneala alcoolului, mușcat în fond de idei, de viziuni dureroase, aci este invers.

TRADUCĂTORI

Traducătorii profesionali buni ne lipsesc și versiunile din literatura universală pe care le oferă editurile sunt în majoritatea lor îngrozitoare. Tot în literaturile clasice suntem mai norocoși. Aci întâlnim, după G. Murnu, traducători onorabili (E. Lovinescu, I. M. Marinescu, N. I. Herescu) și un artist eminent, elenistul C. Balmu, care ne-a dat o versiune magistrală a romanului pastoral al lui Longos, *Daphnis și Chloe*, de o savoare firească și într-o cadență modernă.

Capitolul XXX

NOUA GENERA | IE

FILOZOFII

Seriile mai noi, din motive pe care va avea s[le determine mai degrab[istoricul =i sociologul, sunt prea pu[în preocupate de problema crea[iunii. Politicul le absoarbe. De aceea literatura recent[nu =i g[se=te ra[iunea]n sine ci]n pozi[iile ideologice pe care le reprezint[, =i filozofii, c[l[uze de spirite, sunt mai]n stim[dec`t arti=tii. Chiar =i filozofii se pre[iuesc nu]n opera lor real[de g`ndire c`t]n ac[iunea lor sugeratoare. N. Iorga, V. P`rvan au fost prea pu[în ni=te meditativi, iar Nae Ionescu, profesor de logic[, n-a scris dec`t articole de jurnal. Apare deci acum specia filozofului mit.]n N. Iorga se putea]ntrupa mitic (c[ci omul era cum nu se poate mai refractar ideilor generale) ideea unui stat arhaic cu institu[ii instinctuale, oroarea de]nstr[inare, dacismul. V. P`rvan (1882—1927), emerit istoric al antichit[=ii =i arheolog, emul`nd cu Renan, e mai substan[ial. Concep[ia lui istoric[, spiritualist[, e just[,]n ciuda unui bombasticism stilistic care l-a f[cut pe P. Zarifopol s[-l deteste ca pe o fantom[sup[r]toare. Propriu-zis P`rvan era un individualist, cultivator al Eroilor, un nietzschean, un carlylian, tinerii au v[zut]n el dimpotriv[un mistic, un preot al ira[ionalului =i deci al colectivului, cu toate c[istoricul dispre[ua amar spiritul “de duzin[”, “de sut[” =i “de turm[”. Defini[ia a fost sugerat[de elemente secundare. P`rvan vorbea studen[ilor de necesitatea fr[m`nt[rii intelectuale spre a se ridica]ns[la generic, dar fiindc[folosise termenul de “nelini=te”, s-a interpretat asta]n sensul kirkegaardienei Angst. Afar[de aceasta omul trecuse prin mari]ncerc[ri familiale, care]l]ndreptase spre studiul concep[iei despre moarte a anticilor, spre “doctrina salv[rii”. El vorbea vibrant despre Destin, despre Moire,]ns[solu[ia lui nu era teologic[ci eroic[. V. P`rvan ajunsese, cu alte cuvinte, s[simbolizeze “condi[ia tragic[” a omului, care a agitat a`ta g`ndirea european[de c`teva decenii.

Lucian Blaga, dimpotrivă, e un adevărat mistic, într-un sistem scris care e întărită încercare masivă și izbită de construcție metafizică. Trecând peste amănunțele verbale, Blaga e un platonician, admitând ca mijloc de investigație delirul, căruia îi spune pitoresc “cunoaștere luciferică”. Obiectul metafizicianului este “misterul”, deci ilogical, și modul de expresie mitul. Mult datorate fărâșoai filozofului lui Goethe. El, inspiratul, e un geniu, un “daimonion”, capabil de intuiții revelatoare. Cosmologia lui Blaga, în ciuda termenilor schimbați (poetul e un mare căutător de expresii inedite, uneori pînă la bevia de cuvinte), rămâne și ea platoniciană. Demiurgul (Marele Anonim) are vocaia toturilor divine, cum am zice a lumilor perfecte. Dar ca să nu se concureze însuși prin identitate, el își strămbă voit creația. Mutilarea aceasta nu-i decât străvechia degradare a prototipurilor prin materia ostilă. În filozofia culturii, Blaga inventează cadre apriorice suplimentare ale subconștientului și ajunge astfel la interesanta concepție că individul vine cu un spațiu abisal etnic prin care obligă percepția, ceea ce în termenii mai curenți ne conduce la observația verificată de experiență că factorul geografic nrăurește atât de mult asupra organelor de percepție ale rasei, încât acestea continuă a proiecta condițiile locale, ajunse la calitatea unei pseudo-apriorități. Filozoful găndește că orizontul nostru specific este “plaiul” și numește asta “spațiu mioritic” într-un eseu interesant, însă insuficient documentat și deci foarte discutabil.

Nae Ionescu a avut o nrăurire orală acută și unii l-au declarat “învățător” ca și Isus, “Socrate” al României. Adevărat este că Nae Ionescu urmărea să fie un înțelept ca Socrate, a cărui tehnică o și aplica. Cele mai evidente influențe se găsesc în jurnalistică și filozofică: Origen, Kirkegaard, Keyserling, Heidegger, Spengler, Dilthey, Massis, Berdiaeff etc. Filozofia lui e o Lebens-philosophie și noțiunile sacre sunt “trăire”, “experiență”. Nae Ionescu nu urmărește rezolvarea problemelor ci “trăirea” lor. Orice atitudine oricât de neprevăzută ieșită din această acțiune de provocare a “neliniștii” e legitimă. Ascultătorul e îndemnat la “aventură”. Învățătorul nu are personal și principal

nici o filozofie, afar[de aceea cuprins[]n hot[r`rea de a primi directive de la via\ (ira\ionalismul e total). Filozoful (hegelianism re]nviat pentru uzul politicianului) se amestec[]n mul\ime, anonim, =i tr[ie=te toate contradic\iile, nedeosebindu-se de semenii s[i dec` t prin facultatea “de a formula, c` t mai circulabil =i deci c` t mai rodnic, sensul vremii =i al]nt`mpl[rilor pe care le tr[ie=te”. C` t mai multe rat[ri (adic[schimb[ri la fa\])]nseamn[c` t mai multe tr[iri, o c` t mai mare posibilitate de salvare]n fond, preocuparea soteriologic[st`nd la fundul filozofiei. “Omul e singurul animal care=] poate rata via\a... Ra\ a r[m`ne ra\ orice ar face.” Consecven\ a nu e virtutea filozofului: “...f[r] sens e problema schimb[rii de atitudine. Eu nu =tiu dac[]n activitatea mea gazet[reasc[se g[sesc schimb[ri de atitudine. Nu =tiu, pentru c[nu m-am g`ndit]nc[la asta. +i nici n-am s[m[g`ndesc”. Filozoful]=i intituleaz[, cu secret[mal\ie, un volum cu termenul nautic *Roza v`nturilor*;]n\eleg “]n b[taia tuturor curentelor”, =i prive=te mefistofelic discordia dintre sem\ii =i antisem\ii de sub aripa sa, care]l cred deopotriv[de al lor, ne]n\eleg`nd sofistica sub\ire a acestui br[ilean.

Ecoul acestei doctrine a fost mare printre litera\i. Mircea Eliade]n *Soliloquii*, c[ci nu=] permite studiul, nu se teme de contradic\ie =i se satisface cu experien\ a cre=terii sale interioare. Toate aventurile]i sunt]ng[duite =i v`rsta sa =i a seriei sale are caracterul unui moment absolut, ca tr[ire irepetabil[. De unde exaltarea “nouvei genera\ii”. +i problema salv[rii]l preocup[=i se]ntreab[asupra modalit[\ilor: m`ntuire]n secol prin procrea\ie sau crea\ie, “experien\ a abisal[” prin sinucidere. Mircea Eliade ar]nclina spre “solu\ia magic[”, adopt`nd dar calea estetic[. D. D. Ro=ca e un kirkegaardian,]ntristat de condi\ia tragic[a umanit[\ii (*Existen\ a tragic*). Concluziile sale sunt un agnosticism total =i un pesimism excesiv, lumea ap[r`ndu-i ca un “v`rtej de for\ e ireponsabile”. Emil Cioran, kirkegaardian =i el, e pe “culmile disper[rii”, urm[rit de “obsesiunea]ngrozitoare a mor\ii”. Teoria cunoa=terii nu-l intereseaz[deloc, preocuparea esen\ial[fiindu-i de a se m`ntui. Salvarea o g[se=te]n experien\ a colectiv[, cum s-ar

zice, în istorie. Ar dori pentru România destinul Franței = populația Chinei. În această privință pesimismul său e regretabil. România nu înseamnă nimic, condiția ei e “tragică”. Singura scapare, ipotetică = aceea, e riscul, furia mesianică, delirul imperialistic, mitologia. Tinerii nu cunosc, precum se vede, valorile naționale. Eseistica aceasta pe motive de filozofie existențială a avut oarecare răspundere, mergând de la considerațiile ontologice până la probleme de doctrină juridică (Petru P. Ionescu, Bucur Incu, Ilie N. Lungulescu, Vasile V. Georgescu).

MIRCEA ELIADE

Experimentalismul duce, în roman, pe Mircea Eliade la cel mai servil gîdism. După André Gide sensul artei fiind cunoașterea (înțelegeră instruirea de esență pe cale mitologică), un artist e cu atât mai adînc cu cît trăiește mai intens și pune mai multe probleme sub forma “trăirilor”. Etic fiind aspectul fundamental al destinului uman, problema trebuie pusă ca experiență morală. Artistul nu ia atitudine, ci trăiește răul și binele, eliberîndu-se de amîndouă, rămînd cu o intactă curiozitate. De unde acel “imoralism” (față de preocupările morale), care la Gide se vede în interesul pentru adolescență, delicvență, viața insolite, crimă, revoluție socială, exotic, experimentate toate cu o egală simpatie, însă cu hotărîrea de a nu se opri nicăieri. O consecință a acestui experimentalism, care e un cult al eului, este dicteul automat. Scriitorul și scoate materia din “caiete”, refuzînd de a o stiliza, pentru a nu altera “autenticul” trăirilor cu toate contradicțiile incluse. Mircea Eliade și-a căutat domeniul de trăire proprie în exotismul indic, în “generație”, în esoterism și mai ales în sexualitate, continuînd în privința aceasta, cu mai mult aparat teoretic, opera lui F. Aderca, cu care prezintă asemănări structurale. Pentru că eroul său poate avea cît mai multă competență sexuală, el trebuie să rămîna liber. De aceea el are o oroadă invincibilă pentru căsătorie. În *Isabel și apele Diavolului*, un tânăr orientalist, în timpul rămas liber între studiul gramaticii anamite și al templelor din Bangkok și din Mavalavaram,

seduce o fată de pastor, profesează viii inavuabile cu un tânăr, pe care îl îndeamnă la vagabondaj, între vine viaul unei fete "cu o drăcească pasiune", ia parte la orgii în trei cu o Edna și cu Miss Roth, profesoară erudită, blazată și opiomantă, repetând scene din *La garçonne*. *Maitreyi* mută câmpul de experimentare în mediul de culoare. Allan se inițiază în tehnica erotică a Indiei, admirând "perfectiunea mbrăvisării" Maitreyi-ei, "ritmul uluitor al trupului ei", precum învață "prietenia" cu piciorul prin "tu=", constând în introducerea piciorului între pulpele altuia. Romanul, care, privit de sus, amintește literatura lui Pierre Loti (*Azyadé*, *Madame Chrysanthème* etc.), se salvează prin impresia de inocență slobatecă ce se desprinde din moravurile unei eroine așă de străină de civilizația noastră. *Maitreyi* rămâne puțină acum singura scriere cu adevărat interesantă a lui Mircea Eliade. Restul este o ilustrare a aceluși obsedant trirism. Tineri participă la mișcări comuniste, fac crime, violează servitoarele și femeile mritate, cunosc morburile sociale, se sinucid ca să facă "saltul în neant" (*Întoarcerea din răi*). Sau, dimpotrivă, se orientează spre mișcările totalitare, cu formațiuni militare, seduc într-o familie deopotrivă mama și fetele, îndeamnă la furt, caută legături cu prostituatelor ori cuceririle în locuri absurde, precum cabinetul unui vagon de căi ferate (*Huliganii*). Trecând în zona fantastică, autorul urmărește experiențele sexuale cu femeile-vampir și și exprimă dorința de împerechere teribile: cu o moartă, cu un copil și cu o bolnavă (la accidentul astrologic).

MIHAIL CELARIANU

Scriitor dintr-o serie mai veche, Mihail Celarianu trebuie citat aici pentru faptul că în esență romanele sale, de concepție lirică, interesează prin caracterul lor de experiențe sexuale. *Femeia și ngelui meu* tratează, în forma unui caiet de însemnări, despre dragostele poetului român Emanuel Glineanu la Paris. Emanuel iubește matrimonial pe Hermina, are însă legături de ordin carnal și cu mama acesteia, precum

Îl iubea discret =i Virginia, sora de 15 ani a Herminei, care cade
 înăuntru surprinde una din scenele de priapism ale poetului.
 Separă între dragostea fizică =i raporturile sufletești e furtul cu
 mult gingășie, într-un spirit de tristețe umanitară asemănător cu acela
 al lui Duhamel. În *Diamant verde* dăm de un erou inapt, pînă la crize
 de delir, sîc capteze femeia malignă =i plină de repulsie pentru femeile
 pierdute, avînd doar vocabularul legăturilor cvasi-matrimoniale, furtul
 obligăvii legale. Liceenii plinuind fugi în America amintesc literatura
 lui André Gide. Mihail Celarianu e =i poet remarcabil, la modul prelung
 elegiac al lui Shelley, în care cîntă uimirea în fața universului, a
 puterilor bunor:

Puterile, puterile-nnegrite
 Cu duhuri la tot pasul de-ntuneric,
 Ce murmură cu freacă în negrități,
 Eu =tiu, în =oapta lor nemuritoare
 Ce taină uriază =a-ncremenit.

Într-alte poezii mai recente face elogiul florilor, mallarmeizînd în
 linia Macedonski-Anghel.

ANTON HOLBAN

Anton Holban era =i el în căutare de “experiențe tragice”, preocupat
 de a nu “tri-a”. Problema capitală i se punea aceea a morții, în legătură
 cu care, în urma unor anchete personale, ajunsese la încheierea că
 românii sunt perfect sensibili =i furtul sensul tragicului, specificul unui
 autohton fiind de a fi “gol ca un butoi gol”. Titlurile denotă obsesia:
*O moarte care nu dovedește nimic, Conversații cu o moarte, Bunica se
 pregătește să moară*. Poze sau adevăr, înțelegerea a furtul ca scriitorul
 să moară tînăr, dînd fixă iunii sale calitatea unei turburări
 presimțiri. Încolo motivul literar unic este raporturile între bărbat =i
 femeie. Egoist =i experimentalist, eroul lui Anton Holban se refuză =i
 el tiraniei cîntăriei, de unde tot procesul. Bărbatul, misogin, apăsînd
 prea mult asupra drepturilor lui de artist, se lamentează dispo-

porționat de inferioritatea femeii, c[reia]i cere totul, ned`ndu-i]n schimb nici pozi\ia social[=i nici m[car daruri, ca s[n-o coboare la gradul de "]ntre\inut[". El, eroul, nefiind "ca to\i oamenii", nu-=i poate lua "obliga\ii" =i e foarte agasat de preten\ia "mariajului" la femei (*O moarte care nu dovede-te nimic*). Exact acelea=i situa\ii se repet[]n *Ioana*. B[rbatul caut[=i aici s[scape de "domina\ia" femeii, c[reia se sile=te a-i g[si toate cusururile din lume,]ndeosebi acela c["nu se vedea tot ce =tia", fiind =i "extrem de influen\abil[". Gestul statornic al b[rbatului e acela de a dezerta: "S[fiu destul de tare ca s[plec, f[r s[m[revie fiecare din vaietele ei". Excelente sunt cele dou[nuvele, *Conversa\ii cu o moart[* =i *Bunica se preg[te-te s[moar[*, ridicate am`ndou[pe teoria proustian[a memoriei. }n cea dint`i eroul se duce la morm`ntul Irinei =i, reactualiz`nd purt[rile r[posatei,]=i creeaz[motive de a fi gelos =i de a ur[;]n cea de a doua autorul, zic`ndu-=i c[momentele de via\ ale unei b[tr`ne de 80 de ani sunt scumpe pentru observator, care trebuie s[procedeze la anchete rezezi, supune pe b[tr`n[la un discret examen psihic, subliniind interesante particularit[\i de psihologie senil[(1902—1937).

MIHAIL SEBASTIAN

Elev =i el al lui Nae Ionescu, Mihail Sebastian,]n fond cartezian,]n`nd la lucrurile "clare =i distincte", se limiteaz[la o mic[experien[tragic[, la aceea a condi\iei sale iudaice. }n materie erotic[e mai mult un stendhalian. F[r talent artistic, cel pu\in nerevelat, prozatorul posed[o ritmic[vie =i o fraz[fin echivoc[, de o mali\ie imperceptibil[. }n *Femei* sunt studiate cu un sensualism rece, lucid, c`teva moduri posibile de satisfac\ii erotice: iubirea (platonic[) pentru o femeie matur[, rela\iile cu o femeie m[ritat[, contactul cu o fecioar[, matrimoniul cu o ur`t[. *Ora-ul cu salc`mi* urm[re=te o genera\ie de puberi]n mediul lor natal, br[ilean, analiz`nd cu ariditate nelini=tea erotic[,]ncep`nd cu apari\ia accidentului puberal la femeie =i neocolind nici anomaliiile sexuale. Ultimul roman *Accident* e abstract, f[r]nsurte geografic[. Semnificativ este romanul *De dou[mii de ani*, eseu

polemic mai mult. Doritor de a înțelege “clar și distinct” totul, de a trăi toate atitudinile, chiar și pe cele opuse interesului ființei sale, eroul evreu suferă intens în mijlocul lumii ostile rasei sale, încercând totuși a cunoaște cu răceală. Această poziție de interes artistic clar și deosebit, evident, eroul nu va putea ieși din cercul său vișios, opera rămâne un document foarte obiectiv al unei mentalități ireductibile. Spre a experimenta tragicul, eroul înfruntă opoziția antisemiților, se lasă bătut, exagerând evenimentul cu o voce patetică pe care și-o recunoaște lucid, frecventează apoi și pe evrei și se simte străin în cercul sioniștilor și printre cultivatorii idișului. Locul pe care îl iubește e acest “înșut”. Eroul se întoarce la familia sa evreiască din Brila, pe care o evocă în decese, riturile și psalmodiile sale cu demnitatea bătăniei a unui Ronetti Roman. Într-o dispută cu Nae Ionescu, a cărui sofistică și înțeleasă (*Cum am devenit huligan*), Mihail Sebastian se dovedește un polemist de vervă rece, excesiv obsecvios, cu o mască atât de impenetrabilă și ambițioasă, încât aprobarea și dezaprobarea atârnată de o clipire din ochi (1907—1945).

C. FĂRĂ-NTĂRIE, MIRCEA GESTICONE

Un document este *Interior*, jurnal liric, analizând psihologia “generației noi”, într-un stil incoerent, spre a se da impresia autenticului. De fapt datorită de crizele de creștere valabile universale, cu orgoliul, cinismul artificial, sentimentalismul, susceptibilitatea, predispoziția idilică, nevoia imperioasă de a se afirma, absurditatea, ce sunt preludiul sedimentării caracterului. Eroul întărit este un fost coleg de bancă și fiindcă are hainele prea pondoase rupe ierburi, așa ca din întâmplare, și le risipește asupra ei. Întrebat de prieten asupra gestului absurd, el își mărturisește cauza, teatral, și-l plămădește, spre a-l silisi să se bată în duel, voind instinctiv să-l refacă prin bravadă prestigiul pe care-l crede compromis prin reaua înfățișare vestimentară. Același tânăr se așază pe pământ și ia răsunet în mână cu sentimentul mândru al unei profunde filozofii panteiste, salvează un oarece de la nec, se roagă în biserică, plângător și sensibil, se admiră, se uimește de prezența

unui lac, încearcă, sub latura estetică, a descoperi “un demon nou”.

Războiul micului Tristan de Mircea Gesticone aduce aminte puțin de *Le grand Meaulnes* al lui Alain Fournier, cu deosebirea că atmosfera de basm este înlocuită cu element polișt. Un licean în sângere căruia curge puțin sângere polonez, făcând detectivism din exaltare juvenilă, dă de firele unei rețele de spionaj în jurul unui ofițer german. Spioana este poloneză și lucrează în direcția sentimentelor tânărului.

ANI+OARA ODEANU

Ani-oara Odeanu este o medelenizantă feminină, prezentând fete bătăioase (*într-un câmin de domni-oare*), petulante, sentimentale însă sportive. Asistăm la exploziile unei vârste incerte în care langoarea iminentă este în luptă cu vioiciunea fazei puberale. Paginile sunt presărate cu trengării, notate într-un stil stenografic, ce se exagerează în *Cător din noaptea de Ajun*, în care autoarea devine gidiană, prin Camil Petrescu, adică convinsă că nimic nu poate înfrumuseța autenticul, oricât de jurnalistic. Iar întemplantarea autentică este acum seducerea eroinei de către un student german la cursurile de vară de la Grenoble, cu refuzul căsătoriei. Victima nu dă expresie tragică accidentului ei dintr-o mândrie de fată modernă, dar se vede că, femeie ca oricare alta, nu pricepe concepțiile libere ale camaradului seducător. Ani-oara Odeanu scrie și versuri, delicate, întemeiate pe un feeric caligrafic:

 în care drum din Nord trece omul blond
 Cu plete arzând în amurgul de scrum al nopții polare,
 Ce urie morocnoasă, adormiți sub zăpadă,
 S-au ridicat la cîntecul lui în două picioare?

ALII SCRITORII TINERI

Romanele și nuvelele lui Dan Petrașincu, preluite de unii, nu sunt dezbătute clar toate potențele literare. Sinistre, printr-un greșit dostoevskism, ele se inspiră din domeniul morbidului și prezintă demențe sifilitice, alcoolice, sinucigașe, copii violente, mame perverse,

preo\i concupiscen\i. Titlurile]nse=i sunt de genul fioros: *S`ngele, Monstrul, Omul =i fiara*. Autorul prefer[pe adolescen\i: “Brrr! am oroare de omul matur”. M. Blecher, bolnav adev[rat, a ref[cut *Der Zauberberg* al lui Thomas Mann cu observa\ie autentic[din via\ta tuberculo=ilor oso=i, interesante ca reportaj superior, resping[toare]n aspectele erotice. Petru +erb[nescu,]n *Via\ta fr`nt/*, rezum[aproape cartea mai sus citat[a lui Thomas Mann. Ieronim +erbu trateaz[un fel de caz Rascolnicoff (*Dincolo de triste\ie*), Mihail +erban se ocup[cu coco=a\i, epileptici, hemiplegici, ftizici, hermafrodi\i, copii sp[rg[tori, Petru Manoliu cu declasa\i, clien\i ai azilului de noapte, cu cazuri de homosexualitate, Pericle Martinescu cu liceeni =i =col[ri\ie la v`rsta efervescent[, T. C. Stan cu proletari intelectuali, lupt`nd cu mizeria, Ion Biberi cu copii sinuciga=i, b[tr`ni anxio=i, lachei asasini, st[p`ni pervers=i, paranoiici, epileptici, George Acsinteanu cu noua genera\ie de intelectuali rom`ni, fii ai eroilor mor\i]n r[zboi, form`nd “convoitul fl[m`nzilor”. To\i ace=ti tineri, mai mult ori mai pu\in inten\ionat, trateaz[modalit[\i de tr[ire =i experien\e tragice, =i unii se]ntreab[=i asupra salv[rii seculare ori spirituale. }ntr-un eseu, *Thanatos*, Ion Biberi caut[chiar a repeta experien\ta saltului]n neant al lui Pavel Anicet din *]ntoarcerea din rai* a lui Mircea Eliade. El ia codein[, intr[]n com[=i studiaz[direct momentul abisal.

“JURNALUL LITERAR”

Jurnalul literar (1939) a urm[rit]n primul r`nd s[formeze critici =i ese=i cu cultur[solid[, universitar[. El a izbutit, cu toat[neprielnicia vremurilor, s[ofere presei literare c`\iva tineri de un merit inegalabil. Al. Piru continu[a se documenta,]n articole speciale,]ncet =i ad`nc, preocupat]ndeosebi de stabilirea valorilor. El e un spirit critic tinz`nd la construc\ie. Adrian Marino e mai ales un eseist, curios =i malign, mare scotocitor de c[r\i, cu un stil intelectual =i acut,]nc[de pe acum, de excursie livresc[. G. M[rg[rit,]nclinat mai mult spre liric[, pune]n articole critice intui\ie fantastic[=i expresie am[nun\it plastic[. G. Iva=cu s-a dedicat tehnicii jurnalistice.

REFERINȚE CRITICE

[...] Nu se poate să nu recunoaștem în această lucrare un caracter de monumentalitate nu numai tehnic, iconografic, informativ, într-un cuvânt, nu numai de muncă conjugată, ci și de talent literar, în fața căruia nu poate rămâne neimpresionat oricine are cît de puțină stăpînire de sine pentru a-și uita repulsiunile ideologice și, ceea ce e mai greu, pentru a-și înfrîna nemulțumirile personale față de autor, în genere, sau din pricina situației ce i s-a făcut în cartea sa. [...]

D. Călinescu are un remarcabil talent de polemist, de portretist, de pamfletar — însușiri literare valabile într-o critică vie, militantă, primejdioasă însă într-o istorie, oricîtă vivacitate stilistică i-ar da.

Eugen LOVINESCU, *G. Călinescu: "Istoria literaturii române"*, în cadrul anchetei "Pro și contra", în "Curentul literar", III, 1941, nr. 128, 13 septembrie.

[...] *Istoria literaturii române...* reprezintă impresiile de lectură, în majoritate proaspete, ale unui vajnic cititor, care s-a încumetat să citească sau să recitească mai multe mii de cărți. Ele contribuie mai bine la configurarea artistului care a vrut să extragă dintr-însele savoarea estetică. [...]

Nota personală a acestei lucrări e analiză intuitivă și oarecum gustativă a unui senzual foarte impresionabil, a unui benedictin vioi, malicios și onctuos, foarte dotat să-și agrementeze rezultatele investigației sale cu savori lexicale deosebite. Arta criticului e în fond aceea de insidioasă comunicare a plăcerii, indiferent de obiectul care a provocat-o, chiar dacă citatele, foarte numeroase, nu corespund în totul caracterizării, vibrația intelectuală se furișează, ca "inefabilul" liric; poetul se realizează în istoriograf și-i transmite o virtute inedită: farmecul.

+erban CIOCULESCU, *G. Călinescu: "Istoria literaturii române"*, în *Aspecte literare contemporane*, Editura Minerva, București, 1972, p. 673—674.

[...] *Istoria literaturii rom`ne* nu e o oper[didactic[,]n]n\elesul fixat =i obi=nuit al tratatelor. +i nici una de =tiin\[. Un produs spiritual trebuie luat a=a cum e el,]n fizionomia,]n configura\ia lui particular[, chiar dac[sup[r] principii ori canoane prestabilite. [...]

Istoria literaturii rom`ne e o carte mare]n sensul larg al cuv`ntului, un moment al culturii rom`ne=ti. Genul ei e "sui generis". Nu poate fi determinat, dar se impune cu puternic[fizionomie proprie. Talentul de scriitor]l indic[printre primele r`nduri ale literaturii noastre. Portretele, unele analize — aceea a lui Sadoveanu, atmosfera conferin\elor lui Iorga, a lui Goga, Eminescu, Top`rceanu, Rebreanu, Arghezi =i c`te altele —, bog[\ia infinit[de observa\ii, de caracteriz[ri scilpitoare, spiritul, ironia, p[trunderea psihologic[, bog[\ia informa\iei, a punctelor de vedere, dep[=esc superb =i de departe insuficien\ele =i lacunele. Ele fac parte din natura fatal[a crea\iunilor omene=ti de mare calitate, unde eroarea =i detaliul, ele]n=ile, sporesc energia crea\iunii =i originalitatea de configura\ie a operei.

Mihai RALEA "*Istoria literaturii rom`ne*" de G. C[linescu,]n *Revista rom`n*], I, 1941, nr. 7—8. nov.—dec.; p. 512—515.

[...] Recep\ia critic[a lui G. C[linescu e senzualist[=i rezolvarea ei se produce]ntr-o sentin\[imagistic[, de o plasticitate izbitoare. [...]

C`nd sf`r=e=ti]ns[de citit *Compendiul*, e=ti s[tul ca dup[un osp[\ la care te-ai]nfruptat din toate bun[t]\ile. Nu mai]ncapc nici o]ndoial[: G. C[linescu este un mare critic. Observa\iile ce le ai de f[cut p[lesc]n fa\va str[lucitului spectacol la care ai asistat. Chiar dac[nu e=ti de acord cu metoda istoric[a lui G. C[linescu, aplicat[unui veac =i jum[tate de literatur[rom`n], chiar dac[ni se pare grav[absen\ a =colii ardelen e =i latiniste, chiar dac[lipse=te acestei opere arhitectura (Maireescu =i Lovinescu nu sunt v[zu\i]n istoricitatea lor), recuno=ti c[frumuse\ea de Cale Lactee a *Compendiului* e impresionant[.

Moralist, romancier, critic =i chiar poet, G. C[linescu este una din marile personalit[\i ale literaturii rom`ne.

Ion NEGOI\ESCU *G. C[linescu: "Istoria literaturii rom`ne" — Compendiu*,]n vol. *Scriitori moderni*, Editura pentru Literatur[, Bucure=ti, 1966, p. 340, 341—345.

G. C[linescu separ[literarul de cultural, tran=ant. El nu introduce un autor, indiferent de meritele lui pe alte t[r`muri,]n *Istoria literaturii*, dec`t dac[a scris

=i literatur[de imagina\ie sau dac[, dup[aprecierea sa, scrierile de alt[natur[posed[]nsu=iri literare. “Culturalii” (cu excep\ia junimi=tilor) sunt cel mult men\iona\i. [...] Lui C[linescu]i dator[m, mai mult dec`t oric[ru] alt critic, aprecierea la dreapta valoare (artistic[) a cronicarilor munteni, a *Istoriei ieroglifice*, a *iganiadei*, a *jnsemn[r]ii* lui Dinicu Golescu, a poeziilor lui Conachi, Iancu V[c]rescu, Barbu Paris Mumuleanu, I. Heliade R[dulescu (din care se re\inea doar *Sbur[torul]*), a literaturii lui Asachi [...] Incontestabil[, ba chiar decisiv[, a fost contribu\ia autorului *Istoriei literaturii rom`ne...* la definitiva impunere]n con=tiin\va public[, pe treptele cele mai de sus ale sc[r]rii de valori, a marilor scriitori contesta\i: a lui Macedonski, Arghezi, Camil Petrescu, precum =i a lui Al. Philippide. [...]

Ceea ce izbe=te numaidec`t pe oricine parcurge un text c[linescian e deosebita originalitate stilistic[, dus[p`n[la singularitate. [...] La C[linescu, echilibrul]ntre g`ndire =i imagina\ie, idee =i expresie, no\iune =i termen, cerebralitate =i suculen\ verbal[este,]n paginile exemplare, care sunt foarte multe, perfect, stilul s[u fiind o magistral[sintez[de distinc\ie academic[=i spontaneitate elevat[. [...] Nota individualizant[esen\ial[a “scriiturii” lui C[linescu este, evident, concrete\ea, facultatea de a da ideilor trup, de a face din expunere un spectacol.

Dumitru MICU, *G. C[linescu.]ntre Apollo =i Dyonyosos*, colec\ia “Universitas”, Editura Minerva, Bucure=ti, 1979, p. 473—474, 484.

Unul din obiectivele majore ale *Istoriei* lui C[linescu va fi fost acela de a dovedi existen\va unei tradi\ii literare rom`ne=ti vrednice deja de pre\uirea contemporanilor.]n mod deosebit \ine autorul s[descopere aceast[tradi\ie scriitorilor]n=i-i, s[le aprofundeze con=tiin\va de sine prin sentimentul descenden\ei =i al apartenen\ei. [...]

C[linescu este cel care va face sinteza contribu\iilor divergente ideologic ale predecesorilor s[i. Abia raportate la opera c[linescian[, sintezele acestora vor p[rea unilaterale =i par\iale. [...]

C[linescu vrea s[fie prezent acolo unde n-au vrut sau n-au putut — dintr-un motiv sau altul — s[fie prezen\i Iorga =i Lovinescu. Nici Lovinescu, nici Iorga nu resping =i nu ignor[literatura rom`n[din a doua jum[tate a secolului al XIX-lea, mai precis autorii “Junimii”.]n leg[tur[cu Eminescu au am`ndoi aprecieri superlative. Pentru Iorga, Eminescu este “expresia integral[a sufletului rom`nesc”, pentru Lovinescu, el reprezint[singura noastr[tradi\ie poetic[valabil[. Cu toate acestea, nici unul nu]nt`rzie asupra lui]n chip monografic =i nici nu-i rezerv[]n istoria literaturii locul central pe care]l merit[.

Acest loc central i-l va acorda lui Eminescu G. C[linescu. +i nu numai lui, dar =i celorlal\i scriitori ai “Junimii”, lui Creang[, lui Caragiale =i lui Slavici. [...]

Literatura veche =i cea contemporan[sunt abordate de C[linescu dinspre Eminescu =i Creang[. Prin ei sunt f[cute s[treac[principalele fire ale evolu\iei noastre literare. [...]

Mircea MARTIN, *G. C[linescu =i “complexele” literaturii rom`ne*, Editura Albatros, Bucure=ti, 1981, p. 167, 209—211.

Apari\ia]n 1941 a c[r\ii lui G. C[linescu *Istoria literaturii rom`ne de la origini p`n[]n prezent*, oper[monumental[prin propor\ii (950 p.]n quarto), ca =i mai ales prin con\inut, a fost un eveniment al c[rui ecou se resimte cu aceea=i mare intensitate p`n[ast[zi. Numai N. Iorga se mai]ncumetase]nainte s[cerceteze (]n decurs de 33 de ani =i]n opt volume plus o introducere sintetic[) fenomenul literar rom`nesc de la origini p`n[]n contemporaneitate, cu excep\ional talent, r[mas ne]ntrecut]n ceea ce prive=te epoca veche =i faza de tranzi\ie,]n sc[dere]ns[pe m[sur[ce]nainte]n perioada modern[. Iorga era un istoric propriu-zis, un admirabil istoric al culturii, dar un critic mai pu\in avizat =i de un gust capricios. G. C[linescu aducea pentru prima dat[]n istoriografia literar[rom`n[=i cred c[=i universal[o personalitate deosebit de]nzestrat[]n percep\ia fenomenului literar din nu import[ce etap[istoric[=i ce loc, o intui\ie care trebuie pus[f[r[]ndoial[=i pe seama instinctului s[u creator nativ, dar =i pe seama unei exemplare culturi =i a unei foarte]ntinse experien\e. Romancier de uimitoare resurse, poet, dramaturg, eseist delectabil, G. C[linescu poseda teoretic =i practic toate mijloacele]nf]ptuirii, deci =i]n\elegerii unei opere literare, ale recunoa=terii valorilor artistice, av`nd totdeodat[putin\ a ierarhiz[rii lor. L-am putea compara cu marii istorici =i critici literari ai lumii ca De Sanctis, Lanson, Croce, Thibaudet, dac[el]nsu=i nu s-ar fi delimitat de unii dintre ace=tia, constituindu-=i o metod[proprie, ce se deosebe=te de istorism =i scientism, ca =i de impresionism =i estetism, servindu-se de toate la un loc =i de nici una]n chip unilateral,]ncuviin`nd de pild[biografia, analiza sociologic[=i psihologic[,]ns[nu pentru a determina cauzele externe ale operei, ci pentru a evoca destinul unui creator =i a explica opera]ns[=i, a face sociologia =i psihologia fic\iunii artistice. “A face psihologia =i patologia lui Hamlet — scrie G. C[linescu]n ale sale *Principii de estetic[* (1939) — a face sociologia lumii lui Dostoievski ori a determina g`ndirea eroilor lui, nu este deloc o lucrare]n afara esteticii, ci critica literar[]ns[=i. C[ci orice fel de considera\ie este un fel de a afirma vitalitatea operei de art[=i]nt`i de toate

existen\va ei.” Rostul criticului este de a stabili valori, ceea ce e totuna cu a recunoa=te structuri, organiza\ii, forme, sensuri. Istoricul literar ar urma s[priveasc[valorile artistice]ntr-o succesiune,]ns[cum valorile estetice nu se repet[, istoricul literar creeaz[el]nsu-i raporturi, o]nl[n\uire posibil[, altfel spus generalizeaz[=i sistematizeaz[faptele, put`nd s[determine curente sau stiluri. “Nu trebuie s[par[un paradox — spunea G. C[linescu]ntr-o lec\ie de deschidere la Facultatea de litere din Bucure=ti]n 1947, *Istoria literar[ca =tiin\[/ inefabil[=i sintez[epic[*, publicat[]n *Jurnalul literar*, serie nou[, nr.1 — c[]n istoria literar[sunt mai pu\in importan\i scriitorii]n sine, c`t sistemul epic ce se poate ridica pe temeiul lor. Astfel propunerea cuiva de a se]ntocmi o istorie literar[cu =coli, texte, inventate pe de-a-ntregul, nu-i f[r[filozofie... O istorie a literaturii e o adev[rat[comedie uman[, lu`nd ca pretext scriitorii =i se]nt`mpl[uneori]n literaturile noi c[nu po\i s[scrii, pentru c[n-ai suficiente acte, cu intr[ri =i ie=iri (=coli, curente, genera\ii), nici o galerie suficient de complex[de eroi.” Aceasta este bine)n\eles o butad[, iar sceptic C[linescu nu era, a=a c[literatura rom`n[i-a oferit din plin prilejul unei istorii. Nu-i mai pu\in adev[rat]ns[c[a compus-o]ntocmai ca pe o epopee de destine personale =i de forme, cu un inimitabil dar al nara\iei =i o capacitate de descrip\ie, de explicare (adic[desf[urare a fenomenului artistic) rar]nt`lnite]n istoriografia literar[universal[.

Istoria literaturii rom`ne, compendiu ap[rut]ntr-o prim[edi\ie]n 1945 =i]n edi\ia a II-a rev[zut[]n 1946, este tot o epopee, dar, de data aceasta, nu de eroi, ci de forme, mai degrab[o dram[, de idei. Biografiile fiind]nl[urdate, scriitorii tr[iesc numai prin operele lor, ca realiz[ri integrale sau ca simple inten\ii,]n caracteriz[ri cu at`t mai pregnante, cu c`t mai succinte, uneori aproape aforistice. [...]

Scris]n scopul de a informa pe rom`ni =i pe str[ini asupra contribu\iei noastre la cultura european[, compendiul *Istoria literaturii rom`ne* de G. C[linescu este cea mai important[lucrare de acest fel]ntocmit[la noi p`n[ast[zi. Cu excep\ia *Istoriei literaturii rom`ne contemporane* de E. Lovinescu, cartea lui G. C[linescu are un avantaj chiar asupra lucr[rilor de propor\ii care trateaz[literatura rom`n[par\ial sau total. Neajunsurile sunt provocate de lipsa sau inconsecven\va utiliz[rii criteriului axiologic. Tip[riturile lui Coresi =i ale lui Chesarie de R`mnicea fac pe N. Iorga s[vibreze mai mult dec`t opera lui Rebreanu sau Arghezi, Cartoianu ierarhizeaz[sub raportul valorii pe cronicarii moldoveni =i n-a avut curajul s[=i publice cursul s[u despre Dimitrie Cantemir, Bogdan-Duic[insist[asupra lui Barac mai mult dec`t asupra lui Eliade, D. Popovici acord[un merit mai mare

lui Radu Tempea și lui George Lazăr decît lui Budai-Deleanu și lui Eliade Rădulescu, a căror valoare artistică n-a înțeles-o niciodată.

G. Călinescu este, alături de E. Lovinescu, singurul istoric literar fără eclipse în privința criteriului estetic, cu o scară precisă de valori și cu analizele cele mai adânci. Examinezi diversele contribuții și lucrări ale istoricilor literari, desigur onorabili și merituosi din trecut, cum ai asista la acordarea unui pian. Deschizi apoi *Istoria literaturii române* de G. Călinescu. Un compozitor de geniu, Beethoven, intră tumultuos în scenă. Începe marele concert.

Alexandru PIRU, *Postfață* la *G. Călinescu: Istoria literaturii române. Compendiu*, Editura pentru Literatură, București, 1968. p. 397—398, 401—402.

Cuprins

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI	2
TABEL CRONOLOGIC	3
PREFAȚA	9

Capitolul I EPOCA VECHĂ

GEORGII	15
LIMBA. "LITERATURA" RELIGIOASĂ	18
ELOCVENȚĂ: NEAGOE, VARLAAM, ANTIM IVIREANUL	20
CRONICARII MOLDOVENI	22
CRONICARII MUNTENI	27
D. CANTEMIR	31
TRADUCERI, APOCRIFE, MEDIEVALITĂȚI	34
CRĂI DE COLPORTAJ	34
POEZIA	35
MITURILE	39

Capitolul II "CLASICII" ÎNTREZISĂ

OCCIDENTALIZAREA	40
VĂCĂREȚII (IENACHE, ALECU, NICOLAE)	42
MATEI MILU	43
VASILE AARON + ION BARAC	44
D. ICHINDEAL	46
IOAN BUDAI-DELEANU	46
DINICU GOLESCU	49
C. CONACHI	51
V. POGOR, N. DIMACHE, I. PRALĂ	53
GH. ASACHI	53
VASILE FABIAN BOB	56
IANCU VĂCĂREȘCU	57
BARBU PARIS MUMULEANU	59
ÎNCEPUTURI DE FILOZOFIE. PRESĂ	60

Capitolul III ROMANTICI

VASILE CĂRLOVA	62
I. ELIADE RĂDULESCU	63

GR. PLE+OIANU	68
GRIGORE ALECSANDRESCU	68
A. HRISOVERGHI	72
DANIIL SCAVINSCHI	72
MIHAIL CUCIURAN	73
C. A. ROSETTI	74

Capitolul IV MESIANICII POZITIVI

M. KOGĂLNICEANU	75
N. BĂLCESCU	77
AL. RUSSO	80

Capitolul V ANTIBONJURI+TI

C. FAÇA	82
ZILOT ROM-NUL	83
C. BĂLĂCESCU	84
COL. GR. LĂCUSTEANU	85

Capitolul VI ÎNTEMEIEREA PROZEI. ÎNTRE ÎI UMORI+TI

CONSTANTIN NEGRUZZI	86
ANTON PANN	89
CILIBI MOISI	92

Capitolul VII ROMANTICII MACABRI +I EXOTICI

D. BOLINTINEANU	93
COSTACHE STAMATI	99

Capitolul VIII PATRIOTI +I UNIONI+TI

CEZAR BOLIAC	102
IOAN CATINĂ	103
ANDREI MUREȘANU	104
G. ȘION	104
C. NEGRI	105
D. DĂSCĂLESCU	105
G. ȘULESCU, C. CARAGIALE, E. VINTERHALDER, D. GUSTI,	106
N. ISTRATI, AL. PELIMON	106
C. D. ARICESCU	106
IOAN Ș-RBU	107
AL. DONICI	107

Capitolul IX VASILE ALECSANDRI 108**Capitolul X POEZII MINORI**

AL. ȘIHLEANU	121
AL. DEPREȘIANU	123

G. CRE EANU, M. ZAMPHIRESCU	125
G. BARONZI	125
N. NICOLEANU	126
RADU IONESCU	127
I. C. FUNDESCU, ROMUL SCRIBAN, N. RUC{REANU	128
N. T OR{+ANU	128
GH. T{UTU, C. V. CARP	129

Capitolul XI PROZA +I TEATRUL DUP{ 1859

AL. ODOBESCU	130
N. FILIMON	132
GR. H. GRANDEA	134
B. P. HASDEU	135
ION GHICA	138
PANTAZI GHICA, I. M. BUJOREANU	140
I. CODRU DR{GU+ANU	140
N. SCURTESCU	142

Capitolul XII "JUNIMEA"

TITU MAIORESCU	143
"CONVORBIRI LITERARE"	145
TH. +ERB{NESCU, N. SCHELITTI	146
MATILDA CUGLER	146
D. PETRINO	147
SAMSON L. BODN{RESCU	147
ANTON NAUM, D. OLL{NESCU-ASCANIO, I. CARAGIANI	148
AL I JUNIMI+TI	148
N. GANE	149
IACOB NEGRUZZI	149
V. POGOR, MIRON POMPILIU	150
FILOLOGI, ISTORICI, FILOZOFI	151

Capitolul XIII MIHAI EMINESCU 152

Capitolul XIV MARI PROZATORI

ION CREANG{	167
I. L. CARAGIALE	171
IOAN SLAVICI	176

Capitolul XV "LITERATORUL"

ALEXANDRU MACEDONSKI	179
BONIFACIU FLORESCU, CAROL SCROB, TH. M. STOENESCU, MIRCEA DEMETRIADE	183
DUILIU ZAMFIRESCU	184
N. PETRA+CU, ANGHEL DEMETRIESCU, GRAMA, LAER IU	186

Capitolul XVI ARTA CU TENDINȚI. EPIGONII LUI EMINESCU

ANTIUNIMISMUL IE+AN	187
SOFIA NȚI DEJDE	187
N. BELDICEANU	188
C. MILLE	188
C. DOBROGEANU-GHEREA	188
RONETTI ROMAN	190
A. VLAHUȚI	191
TRAIAN DEMETRESCU	193
N. BURLĂNESCU-ALIN	195
ANTON C. BACALBA+A, PAUL BUJOR	196

Capitolul XVII MICUL ROMANTISM

BARBU DELAVRANCEA	197
IOAN AL. BRĂTESCU-VOINEȚI	199
I. A. BASSARABESCU	202
G. GO+BUC	203
ALȚI SCRIZITORI ÎNTRE 1890—1900	205
DIMITRIE TELEOR	206
O. CARP IOAN N. ROMAN, N. D. POPESCU	207
TEATRUL MĂRUNT PÂNĂ LA 1900	207

Capitolul XVIII TENDINȚA NAȚIONALĂ

“SEMĂNȚA TORUL”	208
ST. O. IOSIF	208
OCTAVIAN GOGA	210
N. IORGA	212
M. SADOVEANU	213
EMIL GALILEANU	217
C. SANDU-ALDEA	218
I. AGĂRBICEANU	218
ALȚI SCRIZITORI	219
ILARIE CHENDI	219
LITERATURA DE PESTE MUNCĂ	220

Capitolul XIX ÎNDRUMĂRI SPRE “CLASICISM”

H. SANIELEVICI	222
S. MEHEDINȚI (SOVEJA)	223
MIHAIL DRAGOMIRESCU	223
ION TRIVALE	223
D. NANU	224
CORNELIU MOLDOVANU	224
CINCINAT PAVELESCU	225

M. CODREANU	226
P. CERNA	227
ORESTE	228
AL. DAVILA	228
G. DIAMANDY	229
GEORGE GREGORIAN	229
ION AL.-GEORGE	230
GEORGE MURNU	230

Capitolul XX TEORIA SPECIFICULUI NA|IONAL

“VIA A ROM-NEASC{”	233
G. IBR{ILEANU	234
AL I CRITICI	236
SPIRIDON POPESCU	236
CALISTRAT HOGA+	237
D. D. P{TR{+CANU	239
JEAN BART	240
CONSTAN A MARINO-MOSCU	242
DUMITRU C. MORUZI	242
RADU ROSETTI	242
GALA GALACTION	242
ALICE C{LUG{RU	243

Capitolul XXI SIMBOLI+TH

“VIEA A NOU{”	245
+TEFAN PETIC{	245
IULIU C. S{VESCU	247
D. ANGHEL	248
ION MINULESCU	253
N. DAVIDESCU	256
EUGENIU +TEF{NESCU-EST, AL. T. STAMATIAD, EMIL ISAC	259
ELENA FARAGO	261
MIHAI CRUCEANU, N. BUDURESCU, I. M. RA+CU	263
G. V BACOVIA	264
BARBU NEM EANU, D. IACOBESCU, M. S{ULESCU,	267
LUCA I. CARAGIALE	267
D. CARACOSTEA	269

Capitolul XXII ECLECTICII. TEATRUL

“FLAC{RA”	270
VICTOR EFTIMIU	270
CATON THEODORIAN	273
AL I DRAMATURGI	273

MIHAIL SORBUL	274
PROZATORI +I POE I	275
UMORI+TII	276

Capitolul XXIII ROMANCIERII

LIVIU REBREANU	277
HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU	279
HENRIETTE YVONNE STAHL	281
CAMIL PETRESCU	282
IONEL TEODOREANU	285
C. STERE	287
GIB MIH{ ESCU	289
CEZAR PETRESCU	290
CAROL ARDELEANU	291
AL. O. TEODOREANU	292
LUCIA MANTU	293
DAMIAN ST{ NOIU	294
GH. BR{ ESCU	295
I. I. MIRONESCU	295
VICTOR ION POPA	296
G. M. VL{ DESCU	296
AURELIU CORNEA	297
TEODOR SCOR ESCU	297
F ADERCA	298
I. PELTZ	299
URY BENADOR	300
ION C{ LUG{ RU	301
I. LUDO	301
ROMULUS DIANU	301
SERGIU DAN	302
DRAGO+ PROTOPOPESCU	302

Capitolul XXIV MODERNI+TII

EUGEN LOVINESCU	303
TUDOR ARGHEZI	306
DEMOSTENE BOTEZ	311
ADRIAN MANIU	312
G. TOP-RCEANU	315
OTILIA CAZIMIR	316
CLAUDIA MILLIAN, ALFRED MO+OIU	318
AL. A. PHILIPPIDE	318
CAMIL BALTAZAR	321
ARON COTRU+	323

I. VALERIAN	325
G. B[RG] UANU	325
VIRGIL MOSCOVICI, D. N. TEODORESCU	326

Capitolul XXV INTIMI+TI

G. ROTIC{	327
IGNOTUS	327
EMANOIL BUCU A	327
EMIL DORIAN	329
PERPESSICIUS	329
AL. RALLY	331
AL. CLAUDIAN	331
GEORGE DUMITRESCU	332

Capitolul XXVI TRADI|IONALI+TI

ION PILLAT	333
B. FUNDOIANU	337
ILARIE VORONCA	338
RADU GYR	339
D. CIUREZU	339
ZAHARIA STANCU	340

Capitolul XXVII ORTODOXI+TI

NICHIFOR CRAINIC	341
LUCIAN BLAGA	342
V. VOICULESCU	346
PAUL STERIAN +I AL II	346
"G~NDIREA"	347

Capitolul XXVIII DADAI+TI, SUPRAREALI+TI, ERMETICI

TRISTAN TZARA	348
URMUZ	348
REVISTE DE AVANGARD{	349
ION BARBU	350
ION VINEA	353
MATEIU I. CARAGIALE	353
H. BONCIU	355
SIMION STOLNICU	355
VLADIMIR STREINU	356
EUGEN JEBELEANU +I AL I POE I	356

Capitolul XXIX ALTE ORIENT{RI

PAUL ZARIFOPOL	359
M. RALEA	359

TUDOR VIANU	360
D. I. SUCHIANU	360
POMPILIU CONSTANTINESCU	360
+ERBAN CIOCULESCU	361
AL I CRITICI	361
IMPRESII DE C { L { TORIE, ESEUL	362
PROZA DOCUMENTAR {	362
TEATRUL: V. I. POPA, MIRCEA DEM. R { DULESCU,	363
G. CIPRIAN, TUDOR MU+ATESCU	363
GEORGE MIHAIL ZAMFIRESCU, N. M. CONDIESCU +I AL II	364
G. C { LINESCU	365
VICTOR PAPILIAN	367
AL I PROZATORI	367
LITERATURA DIALECTAL {	367
PAVEL DAN	368
LITERATURA FEMININ { : MARIA BANU+, REYMONDE HAN,	368
IGENA FLORU, GEORGETA MIRCEA CANCECOV etc.	368
POEZIA PROFESIUNILOR	370
AL I POE I	370
ESENINI+TII	371
POE I PROVINCIALI +I "TINERI"	371
TRADUC { TORI	375

Capitolul XXX NOUA GENERA | IE

FILOZOFII	376
MIRCEA ELIADE	379
MIHAIL CELARIANU	380
ANTON HOLBAN	381
MIHAIL SEBASTIAN	382
C. F-NT~NERU, MIRCEA GESTICONE	383
ANI+OARA ODEANU	384
AL I SCRITORII TINERI	384
"JURNALUL LITERAR"	385

REFERIN E CRITICE	386
---------------------------	-----

George Călinescu

ISTORIA LITERATURII ROMÂNE
Compendiu

Ap[rit: 1997. Format: 70x108^{1/32}
Coli tipar: 17, 50 Coli editoriale: 16, 51 Tiraj: 5000 ex.

Casa de editur[«LITERA»
str. B. P. Hasdeu nr. 2, Chi=in[u, MD 2005, Republica Moldova
Operator: *Galina Sorbal*
Tehnoredactare: *Adrian Cozima*
Corector: *Elena Bivol*
Redactor: *Tudor Palladi*
Editor: *Anatol Vidra=cu*

Tiparul executat sub comanda nr. .
Combinatul Poligrafic, str. Mitropolit Petru Movil[, nr. 35,
Chi=in[u, MD 2004, Republica Moldova

Departamentul Edituri, Poligrafie =i Comer\ul cu C[r\i